

Till Ålands lagting

Ny kommunallag för Åland

Huvudsakligt innehåll

Landskapsregeringen föreslår att en ny kommunallag för Åland antas som ersätter den nuvarande kommunallagen för landskapet Åland. Landskapsregeringen föreslår även en ny lag om den kommunala avtalsmyndigheten samt följdändringar i lagstiftning som gäller kommunerna, tjänsteinnehavarna och avtalsmyndigheten.

INNEHÅLL	
Huvudsakligt innehåll	1
Allmän motivering	4
1. Bakgrund	4
1.1 Gällande lagstiftning om kommunerna	4
1.2. Behov av ändring	4
2. Landskapsregeringens överväganden och förslag	5
2.1. Ny kommunallag	5
2.2. Kommunen som aktör på marknaden	5
2.3. Bestämmelser om fullmäktige, styrelsen och nämnder.....	21
2.4. Rätt till ledighet för att sköta förtroendeuppdrag samt förtroendevalda på hel- eller deltid	25
2.5. Redogörelse för bindningar.....	27
2.6. Reglering av situationer då kommunen handlingsförlamas på grund av jäv eller brottsutredningar	29
2.7. Ålands kommunförbund	32
2.8. Kommunala avtalsdelegationen.....	36
2.9. Särskilda skärgårdsbestämmelser	37
3. Förslagets konsekvenser	38
3.1. Ekonomiska konsekvenser	38
3.2. Konsekvenser för myndigheterna	39
3.3. Samhälleliga konsekvenser	39
3.4. Konsekvenser för miljön, jämställdhet och barn	40
4. Beredningsarbetet.....	40
5. Lagstiftningsbehörigheten och förhållandet till grundlagen.....	40
6. Förhållande till internationella fördrag och EU-rätten.....	41
Detaljmotivering	42
1. Kommunallag för Åland.....	42
2. Landskapslag om Ålands kommunala avtalsmyndigheten	90
3. Landskapslag om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av lagstiftning om kommunala tjänstemän	92
4. Landskapslag om ändring av 10 § äldrelagen för Åland	92
5. Landskapslag om ändring av landskapslagen om tillämpning av semesterlagen på landskapets och kommunernas tjänstemän	92
6. Landskapslag om ändring av landskapslagen om tjänstekollektivavtal ..	92
7. Landskapslag om ändring av 31 § landskapslagen om klientavgifter inom socialvården.....	92
8. Landskapslag om ändring av landskapslagen om barnomsorg och grundskola.....	93
9. Landskapslag om ändring av 1 och 4 §§ landskapslagen om förfarande vid rådgivande kommunala folkomröstningar	93
10. Landskapslag om ändring av 4 och 5 §§ landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen	93
11. Landskapslag om ändring av 3 och 5 §§ landskapslagen om en kommunalt samordnad socialtjänst	93
12. Landskapslag om ändring av kommunstrukturlagen för Åland.....	93
13. Landskapslag om ändring av 9 § landskapslagen om tillämpning av rikets avfallslag	94
14. Landskapslag om ändring av 6 och 8 §§ landskapslagen om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda	94
15. Landskapslag om ändring av 20 § landskapslagen om enskilda vägar i landskapet Åland	94
16. Landskapslag om ändring av vallagen för Åland	94
17. Landskapslag om upphävande av landskapslagen om landskapsunderstöd för främjande av näringar i kommunen.....	94
Lagtext	95
K O M M U N A L L A G för Åland	95
L A N D S K A P S L A G om Ålands kommunala avtalsmyndigheten	124
L A N D S K A P S L A G om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av lagstiftning om kommunala tjänstemän	126
L A N D S K A P S L A G om tillämpning på Åland av lagstiftning om kommunala tjänsteinnehavare.....	126
L A N D S K A P S L A G om ändring av 10 § äldrelagen för Åland	127
L A N D S K A P S L A G om ändring av landskapslagen om tillämpning av semesterlagen på landskapets och kommunernas tjänstemän	128
L A N D S K A P S L A G om tillämpning av semesterlagen på landskapets och kommunernas tjänstemän.....	128
L A N D S K A P S L A G om ändring av landskapslagen om tjänstekollektivavtal	129
L A N D S K A P S L A G om ändring av 31 § landskapslagen om klientavgifter inom socialvården	131
L A N D S K A P S L A G om ändring av landskapslagen om barnomsorg och grundskola.....	132

L A N D S K A P S L A G om ändring av 1 och 4 §§ landskapslagen om förfarandet vid rådgivande kommunala folkomröstningar.....	133
L A N D S K A P S L A G om ändring av 4 och 5 §§ landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen	134
L A N D S K A P S L A G om ändring av 3 och 5 §§ landskapslagen om en kommunalt samordnad socialtjänst.....	134
L A N D S K A P S L A G om ändring av kommunstrukturlagen för Åland ..	135
L A N D S K A P S L A G om ändring av 9 § landskapslagen om tillämpning av rikets avfallslag.....	136
L A N D S K A P S L A G om ändring av 6 och 8 §§ landskapslagen om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda	136
L A N D S K A P S L A G om ändring av 20 § landskapslagen om enskilda vägar i landskapet Åland	137
L A N D S K A P S L A G om ändring av vallagen för Åland	137
L A N D S K A P S L A G om upphävande av landskapslagen om landskapsunderstöd för främjande av näringar i kommunerna.....	138
Parallelltexter.....	139

Allmän motivering

1. Bakgrund

1.1 Gällande lagstiftning om kommunerna

Bestämmelser om kommunernas förvaltning, de förtroendevalda och de kommunala organen, kommunmedlemmarnas rätt till inflytande, personalen, ekonomi och revision, samarbete mellan kommuner, Ålands kommunförbund och den kommunala avtalsdelegationen samt rättelseyrkande och kommunalbesvär finns i kommunallagen (1997:73) för landskapet Åland. Kommunallagen är den andra gemensamma kommunallagen för hela Åland. Före år 1980 tillämpades separata landskapslagar om kommunalförvaltningen i landskommunerna och kommunalförvaltningen i Mariehamn. Dessutom fanns det en separat landskapslag om samarbete mellan kommunerna.

Enligt 9 § i självstyrelselagen har endast personer med hembygdsrätt rösträtt och är valbara i val av kommunernas fullmäktige. Enligt bestämmelserna i 67 § kan man genom landskapslag utvidga den kommunala rösträtten och valbarheten. Detta har gjorts i landskapslagen (1997:63) om rösträtt och valbarhet i kommunalval för personer som saknar åländsk hembygdsrätt. Enligt den lagen har även den, som under ett år närmast före valdagen utan avbrott haft en kommun i landskapet som sin hemkommun, rösträtt och valbarhet i kommunalval. I landskapslagen (1998:20) om förfarandet vid rådgivande kommunala folkomröstningar finns bestämmelser om kommunala folkomröstningar.

I kommunstrukturlagen (2019:29) för Åland finns bestämmelser om kommunindelning. Bestämmelser om hur serviceproduktionen ska tryggas för invånarna i kommuner som av ekonomiska skäl inte längre kan utföra sina lagstadgade åtaganden finns i landskapslagen (xx:xx) om tryggnad av kommunal service.

Bestämmelser om de kommunala tjänstemännen finns i landskapslagen (2004:24) om tillämpning i landskapet Åland av lagstiftning om kommunala tjänstemän, genom vilken lagen om tjänsteinnehavare i kommuner och välfärdsområden (FFS 304/2003) tillämpas på Åland. I lagen finns bestämmelser om tjänsteförhållandet, arbetsgivarens skyldigheter, tjänsteinnehavarnas skyldigheter och rättigheter, hur ett tjänsteförhållande avslutas, avstängning och ändringssökande.

I kommunalskattelagen (2011:119) för landskapet Åland finns bestämmelser om kommunalbeskattning.

I förvaltningslagen finns bestämmelser om grunderna för god förvaltning och om förfarandet i förvaltningsärenden.

1.2. Behov av ändring

1.2.1. Allmän modernisering

Den nuvarande kommunallagen trädde i kraft 1998. Sedan ikraftträdandet har lagen uppdaterats vid ett flertal tillfällen men någon övergripande revidering av lagen har inte gjorts. Lagen är i behov av en allmän översyn och modernisering.

1.2.2 Kommunen som aktör på marknaden

Då landskapsregeringen har begärt in synpunkter om kommunallagen har det visat sig att det finns frågor kring kommunens agerande på marknaden. En definition av vilken allmän kompetens kommunen har och vilken verksamhet kommunen kan ägna sig åt saknas. Flera viktiga områden är i dagsläget oreglerade i kommunallagen, till exempel vad gäller kommunala bolag, för-

säljningar av fastigheter, beviljande av lån, borgen och säkerheter och att överföra uppgifter till privata aktörer.

1.2.3. Kommunens ekonomi

Enligt kommunallagen ska ekonomiplanen göras upp så att förutsättningarna för skötseln av kommunens uppgifter tryggas. Det saknas dock tydliga krav på hur ekonomin ska skötas. Även bestämmelser om kommunkoncerner med definitioner och krav på koncernbokslut saknas.

1.2.4 Kommunens demokrati

En grundläggande del av kommunallagen är de bestämmelser som handlar om de kommunala organens uppdrag och organisation, de förtroendevalda och kommunens möjlighet att fatta beslut. Bland de utvecklingsbehov av lagen som har identifierats finns bland annat att fullmäktiges uppgifter skulle samlas på ett ställe i stället för att såsom idag vara utspridda på olika ställen i lagen. Frågor om de förtroendevaldas antal samt rättigheter och skyldigheter och om proportionella val behöver förtydligas. Situationer då en kommun handlingsförklarats på grund av jäv eller brottsutredningar behöver regleras.

1.2.5 Samarbetsformer

Kommunallagens bestämmelser om samarbete mellan kommuner fungerar i huvudsak bra. Bestämmelserna om den så kallade värdkommunsmodellen och om kommunalförbundens grundavtal behöver utvecklas och preciseras.

1.2.6 Ålands kommunförbund och Kommunala avtalsdelegationen

Ålands kommunförbund är idag ett kommunalförbund, men utför ingen renodlad myndighetsutövning. Några kommuner har utträtt ur förbundet. Kommunförbundets roll i framtiden och dess organisationsform måste ses över. Då kommunförbundets organisation förändras uppstår förändringsbehov för den kommunala avtalsdelegationen som enligt nuvarande modell är kopplad till kommunförbundet.

2. Landskapsregeringens överväganden och förslag

2.1. Ny kommunallag

Den nuvarande kommunallagen behöver en helhetsöversyn, även om en del av bestämmelserna kvarstår i sak oförändrade. Landskapsregeringen konstaterar därför att det mest ändamålsenliga är den nuvarande lagen ersätts av en helt ny kommunallag för Åland.

I den nya lagen föreslås att benämningen tjänsteman byts ut mot det könsneutrala begreppet tjänsteinnehavare på samma sätt som görs genom den nya landskapslagen (xx:xx) om landskapets tjänsteinnehavare.

2.2. Kommunen som aktör på marknaden

2.2.1 Kommunens kompetens

Allmänt

Kommunernas verksamhet delas in i två delar; kommunens allmänna kompetens och kommunens särskilda kompetens. Kommunens särskilda kompetens består av verksamhet som kommunen genom lag är ålagd att sköta, såsom till exempel barnomsorg, byggnadsövervakning och grundskola. Kommunens allmänna kompetens utgörs av verksamheter som kommunen utifrån egna beslut kan åta sig att sköta, såsom till exempel upprätthållande

av rekreationsområden, drift av badhus och fritidsverksamhet för kommunens invånare.

Åländsk reglering

De åländska kommunernas uppgifter regleras i 3 § i kommunallagen så att kommunerna ska handha de uppgifter som den åtagit sig genom den kommunala självstyrelsen och som kommunen ålagts genom lag.

Under utskottsbehandlingen av den nu gällande kommunallagen lyfte lagutskottet i sitt betänkande kommunernas allmänna kompetens, det vill säga kommunernas möjlighet att bedriva verksamhet som inte är lagstadgad.¹ Den allmänna kompetensen ger kommunerna stor rörelsefrihet. Detta motiverade utskottet med att det var behövligt att kommunerna gavs goda möjligheter att följa med i samhällsutvecklingen. Utskottet betonade dock i sitt betänkande att kommunernas grunduppgift är att trygga basservicen för sina invånare. Utskottet konstaterade även att kommunerna har begränsade möjligheter att bedriva näringsverksamhet eller att stödja företag och att hänsyn måste tas till konkurrensförhållandena innan stöd för näringsverksamhet kan beviljas.

Regleringen i riket

I riket regleras kommunernas verksamhet och dess särskilda och allmänna kompetens i 7 § i kommunallagen (FFS 410/2015). Bestämmelsen om den allmänna kompetensen är vid och har definierats och preciserats genom rättspraxis och hävd. Dessa principer är krav på uppgiftens allmännyttighet, uppgiftens lokala förankring, förbud mot stöd till enskilda, förvaltningens subsidiaritet och arbetsfördelningen med andra myndigheter samt spekulationsförbud.

Krav på allmännyttighet innebär att en kommun kan utföra uppgifter som tillgodoser sina invånares behov och intressen, om det är till nytta för hela kommunens utveckling och välfärd. Det är dock inte nödvändigt att alla invånare direkt drar nytta av varje åtgärd, utan det räcker att åtgärderna är rimliga, lämpliga och ändamålsenliga för att skötas av en kommun. Det är i huvudsak kommunen själv som avgör vilka uppgifter den vill ta på sig, men uppgifterna måste ligga i linje med den lagstiftning som styr kommunerna och principen om allmännytta.

Uppgiftens lokala förankring innebär att kommunen främst ska verka inom sitt geografiska område och för sina invånare. Avsteg från kravet på lokal förankring kan göras och kommunen kan verka utanför sitt område om verksamheten bedöms vara till nytta för invånarna. Kommuner kan delta i regionala, nationella och internationella samarbeten. Kommuner kan även genom annan lagstiftning ges rätt att verka utanför sitt geografiska område. Kommuner får till exempel upphandla kollektivtrafik över kommungränser och bedriva elnätverksamhet och elleveranser utanför kommunens område.

Förbud mot stöd till enskilda innebär att principerna för likabehandling och icke-diskriminering är gällande i kommunens verksamhet. Kommunmedlemmarna, såväl fysiska som juridiska personer, får inte försättas i olika ställning utan godtagbara skäl. Det finns även lagstadgade kriterier för när särbehandling är motiverad.

Förvaltningens subsidiaritet och arbetsfördelningen med andra myndigheter innebär att en bedömning bör göras om skötseln av en uppgift i kommunal regi kan anses gynna kommunen och dess invånare i förhållande till utbudet av privata tjänster. Kommuner får inte åta sig uppgifter som åligger

¹ LU 8/1996-97

staten eller andra myndigheter, om inte staten eller annan myndighet särskilt har gett en kommun i uppgift att göra det.

Spekulationsförbudet innebär att kommunerna inte får bedriva rent kommersiell eller industriell verksamhet.

Kommunens kompetens är begränsad vad gäller att bedriva eller delta i affärsverksamhet. Kommuner får i regel inte konkurrera med privata aktörer eller spekulera med kommunala medel. Kommunen får endast engagera sig i näringsverksamhet om det finns ett allmänt intresse och en brist på privata alternativ. Kommunen ska främst fokusera på att trygga välfärdstjänster och skapa förutsättningar för näringslivet genom att investera i infrastruktur och service.

Regleringen i Sverige

I 2 kap. i den svenska kommunallagen (SFS 2017:725) finns bestämmelser om kommunens angelägenheter. Enligt 1 § får kommunen själv ta hand om angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller regionens område eller deras medlemmar. Enligt 2 § får uppgifter som enbart staten, en annan kommun, en annan region eller någon annan ska ha hand om inte skötas av kommunen. Likställighetsprincipen följer av bestämmelserna i 3 §.

Till skillnad från lagstiftningen på Åland och i riket finns det i Sverige en särskild lag (SFS 2009:47) om vissa kommunala befogenheter (befogenhetslagen). Befogenhetslagen reglerar det som på Åland och i riket hänförs till praxis och hävd om kommunernas allmänna kompetens. Vad gäller krav på kommunal anknytning listar befogenhetslagen ett flertal undantag där kommuner ges rätt att verka utanför sitt geografiska område eller bedriva verksamhet som i första hand inte riktar sig till kommunmedlemmarna. Bland dessa kan nämnas ordnande av kollektivtrafik med anslutningar till andra kommuner, medfinansiering av projekt utanför kommunen samt uppförande och drift av turistanläggningar. Befogenhetslagen reglerar även kommunens rätt att bevilja bidrag och stöd till bland annat högskoleverksamhet, ungdomsorganisationer och servicetjänster åt äldre personer.

Kommunerna ges även rätt att bedriva vissa typer av näringsverksamhet som till exempel verksamhet med syfte att ge personer med funktionshinder en anställning, kollektivtrafik i kommunal eller regional regi och till viss del uthyrning av lokaler för affärs- eller industriverksamhet.

Tjänsteexport och internationellt bistånd får handhas av kommuner i de fall där det mottagande landet får svenskt statligt bistånd, likaså får kommuner ge bidrag till internationella hjälporganisationer. Med särskilt tillstånd från den svenska regeringen får kommuner även bevilja bistånd till länder som inte erhåller svenskt statligt bistånd.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår att den allmänna kompetensen inte detaljregleras i kommunallagen. I stället föreslås en mer allmän reglering om att kommunens verksamhet ska vara till nytta för kommunmedlemmarna, att kommunen inte får spekulera och ta ekonomiska risker samt att kommunen ska följa likabehandlingsprincipen.

2.2.2. Kommunala bolag och bolagiseringsskyldighet

Allmänt

Bolagiseringsskyldighet innebär att vissa verksamheter eller tjänster som utförs av offentliga myndigheter måste bedrivas i bolagsform, alltså som ett företag. Det kan till exempel gälla avfallshantering eller kollektivtrafik. Skyldigheten att bolagisera härstammar från EU:s reglering om förbudna

statliga stöd i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).

Åländsk reglering

I den åländska kommunallagen finns inga bestämmelser om bolagiserings-skyldighet. Det finns inte heller någon motsvarighet till landskapslagen (2016:31) om återkrävande av stöd ur landskapets medel, som reglerar hur stöd kan återkrävas från mottagare då kommissionen har konstaterat att ett stöd ur landskapets medel strider mot EU-rätten, då det gäller de åländska kommunerna. I mars 2026 antog lagtinget en ny lag om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler (LTB 6/2026). Avsikten är lagen ska träda i kraft så snart som möjligt efter att den genomgått lagstiftningskontrollen.

EU-reglering

Enligt artikel 107.1 i EUF-fördraget är statliga stöd till företagsverksamhet i regel förbjudna. Enligt fördraget är kommunernas möjlighet att konkurrera med privata företag inte hälsosam, eftersom kommuner inte kan gå i konkurs och verkar på andra grunder till följd av kommunernas beskattningsrätt.

Statsstöd regleras i artiklarna 107–109 i fördraget. Statsstöd innebär att staten, en kommun eller en region stöttar en viss verksamhet med offentliga medel. Syftet med statsstödsreglerna är att säkerställa att konkurrensen på EU:s inre marknad inte snedvrids. Huvudregeln är att statsstöd är förbjudet om det inte uppfyller något av de på förhand bestämda undantagen.

Enligt artikel 107.1 är stöd som ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel, av vilket slag det än är, som snedvrider eller hotar att snedvrider konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion oförenligt med den inre marknaden i den utsträckning det påverkar handeln mellan medlemsstaterna.

Statsstödsreglerna är oberoende av formen på stödet, det kan gälla direkt överföring av medel men även garantier, förmånliga lånevillkor, nedsatta offentliga avgifter, skatter eller borgensåtaganden.

Undantagen, det vill säga situationer där statsstöd är tillåtet, regleras i artiklarna 107.2 och 107. Enligt artikel 107.2 är statsstöd alltid förenligt med den inre marknaden om det är frågan om stöd av social karaktär som ges till enskilda konsumenter, under förutsättning att stödet ges utan diskriminering med avseende på varornas ursprung, eller stöd för att avhjälpa skador som orsakats av naturkatastrofer och andra exceptionella händelser. Förutom i de situationer där statsstöd alltid är tillåtet regleras i artikel 107.3 situationer där statsstöd *kan* anses vara förenligt med den inre marknaden. Till detta hör:

a) stöd för att främja den ekonomiska utvecklingen i regioner där levnadsstandarden är onormalt låg eller där det råder allvarig brist på sysselsättning och i de regioner som avses i artikel 349 (till exempel Kanarieöarna), med hänsyn till deras strukturella, ekonomiska och sociala situation,

b) stöd för att främja genomförandet av viktiga projekt av gemensamt europeiskt intresse eller för att avhjälpa en allvarig störning i en medlemsstats ekonomi,

c) stöd för att underlätta utveckling av vissa näringsverksamheter eller vissa regioner, när det inte påverkar handeln i negativ riktning i en omfattning som strider mot det gemensamma intresset,

d) stöd för att främja kultur och bevara kulturarvet, om sådant stöd inte påverkar handelsvillkoren och konkurrensen inom unionen i en omfattning som strider mot det gemensamma intresset, samt

e) stöd av annat slag i enlighet med vad rådet på förslag från kommissionen kan komma att bestämma genom beslut.

EU:s statsstödsregler har stor betydelse för kommunernas förhållande till näringslivet. En kommuns åtgärd kan vara tillåten enligt nationell kommunallagstiftning, men ändå vara otillåten enligt EU:s statsstödsregler. Av detta följer att så fort en kommun stödjer en viss privat verksamhet med direkta

ekonomiska bidrag, till exempel genom hyressubventioner eller liknande, så aktualiseras frågan om statsstöd. Det gäller också om en kommun säljer en fastighet under marknadspris. Utgångspunkten är att alla typer av statsstöd ska anmälas till EU-kommissionen för bedömning. Konsekvensen av att ett stöd anses vara otillåtet av EU-kommissionen är att stödet ska gå tillbaka. Myndigheter måste därför vara väldigt uppmärksamma på statsstödsreglerna.

Regleringen i riket

Enligt Finlands kommunförbund finns det över 2 000 kommunala bolag i Finland. Sammanlagt har de mer än 45 000 anställda. Kommunala bolag finns i många olika branscher som energi, vatten, avfall, fastighetsservice, mat- och städningsservice. EU-lagstiftningen har påverkat bolagiseringen i kommunerna och delvis har antalet bolag ökat under tvång i branscher där det finns en marknad och konkurrens.

Kommunernas bolagiseringsskyldighet regleras i 15 kap. i rikets kommunallag. Där finns bestämmelser om kommunens verksamhet på marknaden i syfte att upprätta konkurrensneutralitet och vägleda vilka verksamhetsformer och tillvägagångssätt som bör användas när kommunen verkar i ett konkurrensläge på marknaden. Bestämmelserna om skyldighet att bolagisera verksamhet regleras främst i 126 §.

Om en kommun sköter uppgifter i ett konkurrensläge på marknaden ska den i regel överföra skötseln av uppgifterna till ett aktiebolag, ett andelslag, en förening eller en stiftelse. Uppgifter som inte omfattas av bolagiseringsskyldigheten är kommunens lagstadgade uppgifter, uppgifter som sköts i samarbete eller uppgifter i monopolställning. Det finns även undantag från bolagiseringsskyldigheten då det handlar om en helhetsekonomisk effektivisering av kommunens verksamhet eller något annat vägande skäl för undantag.

Konkurrens- och konsumentverket övervakar att bolagiseringsskyldigheten enligt kommunallagen iakttas, samt att marknadsmässig prissättning iakttas vid de undantag från bolagiseringsskyldigheten som finns. I lagen om tillämpning av vissa av Europeiska unionens bestämmelser om statligt stöd (FFS 300/2001) regleras beslut om återkrav av otillåtna stöd och verkställighet av återkrav.

Kommunala bolag är även skyldiga att driva sin verksamhet i enlighet med aktiebolagslagen (FFS 624/2006), parallellt med bestämmelserna om ägarstyrning i 46 § i kommunallagen. Det är styrelsen som har det operativa ansvaret för ägarstyrningen enligt 39 § i kommunallagen, medan fullmäktige fastslår de strategiska principerna enligt 14 §.

Regleringen i Sverige

I Sverige har det funnits kommunala bolag ända sedan 1800-talet och idag har de en stor betydelse i den kommunala sektorns ekonomi. Många av de kommunala bolagen verkar inom sektorer som bostäder, energi- och värme samt vattenförsörjning.

Den svenska kommunallagen innehåller inte bestämmelser om bolagiseringsskyldighet på samma sätt som rikets kommunallag. Av 3 kap. 11 § i kommunallagen framgår det att kommuner får, med de begränsningar som framgår av lag, överlämna skötseln av kommunala angelägenheter till kommunala bolag, stiftelser och föreningar.

I lagen (SFS 2013:388) om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler finns bestämmelser om tillämpning av EU:s statsstödsregler, såsom skyldighet att återkräva och skyldighet att återbetala olagligt stöd.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår att det inte införs en reglering om bolagiseringskyldighet i kommunallagen. Men landskapsregeringen betonar kommunernas skyldighet att följa EU:s statsstödsregler.

Ett ramverk för kommunala bolag och ett förtydligande kring ägarstyrning föreslås.

2.2.3 Affärsverk

Allmänt

Affärsverk är ett sätt att organisera kommunal verksamhet med affärsmässig karaktär. Ett affärsverk är en del av kommunens förvaltning, men har mer självständighet än andra enheter. Det innebär att affärsverk har en egen styrelse i form av en direktion och egen budget, bokföring och bokslut. Ett affärsverk är dock inte en separat juridisk person i förhållande till kommunen eller ett eget skattesubjekt.

Äländsk reglering

Bestämmelser om affärsverk finns i 52 § i kommunallagen. Enligt bestämmelserna kan fullmäktige tillsätta direktioner för bland annat affärsverk. Av förarbetena till paragrafen framgår att direktioner kan tillsättas för att leda kommunala affärsverk med verksamhet inom till exempel vatten och avlopp. Fullmäktige tillsätter affärsverkets direktion, fastställer direktionens mandatperiod samt väljer dess presidium. Utöver detta finns ingen ytterligare reglering kring affärsverk i kommunallagen.

Regleringen i riket

I 9 kap. i rikets kommunallag finns bestämmelser om kommunala affärsverk. För att utföra uppgifter som ska skötas enligt företagsekonomiska principer kan kommuner och samkommuners fullmäktige inrätta affärsverk. Affärsverk har avgränsade ansvarsområden och dess uppgifter ska regleras i kommunens förvaltningsstadga.

Affärsverk är inte egna juridiska personer, utan hör till kommunens eller samkommunens organisation. Rikets kommunallag, förvaltningslagen, offentlighetslagen och andra allmänna lagar som gäller kommunal verksamhet är tillämpliga för affärsverk eftersom de organisatoriskt är en del av kommunen. Ett affärsverk ska följa god förvaltningssed i sin verksamhet och dess beslut kan överklagas. Affärsverk kan ha myndighetsuppgifter inom sitt ansvarsområde.

Affärsverk får endast bedriva sådan verksamhet som omfattas av kommunens kompetens och som inte kräver att verksamheten drivs i bolagsform. Kommuner kan alltså organisera sin egen verksamhet som ett affärsverk om det inte finns något krav på bolagisering enligt 126 § i kommunallagen.

Ett affärsverk ska ha ett uttalat lönsamhetskrav och dess inkomster ska överstiga dess utgifter även om det inte är fråga om egentlig företagsverksamhet. Ett affärsverks prissättning ska vara bestämd på förhand. Affärsverksmodellen kan användas för kommunintern basservice eller för tjänster som genom avtal produceras för andra kommuner.

En direktion, motsvarande en styrelse, leder och övervakar affärsverkets verksamhet och ansvarar för att dess förvaltning, riskhantering och internkontroll sköts på behörigt sätt. Direktionens huvudsakliga uppgifter är reglerade i 67 § i kommunallagen. Beslut om utveckling av verksamhet, godkännande av budget, ekonomiplan och bokslut samt beslut om investeringar och andra utgifter med lång verkningstid hör till direktionens uppgifter. Direktionens övriga uppgifter anges i kommunens förvaltningsstadga.

Ett affärsverk ska ha en direktör som är anställd i tjänsteförhållande till kommunen. Direktören, som lyder under direktionen, leder och utvecklar affärsverkets verksamhet. Direktörens anställning i tjänsteförhållande motive- ras med att ett affärsverk kan åläggas offentliga förvaltnings- och myndig- hetsuppgifter samt att myndighetsutövning, såsom till exempel föredragning inför direktionen eller fattande av förvaltningsbeslut, förutsätter anställning i tjänsteförhållande. Direktören har rätt att föra affärsverkets talan och har namnteckningsrätt för kommunen inom de uppgifter som affärsverket ansva- rar för.

Bestämmelser om affärsverkets ekonomi finns i 120 § i rikets kommunal- lag. Kommunallagens bestämmelser om ekonomi tillämpas på kommunala affärsverk med vissa undantag. Ett affärsverks budget och ekonomiplan ska göras som en separat del av kommunens budget och tillhörande ekonomi- plan. En resultaträkningsdel, en finansieringsdel och en investeringsdel ska ingå i ett affärsverks budget och ekonomiplan. Däremot finns inget krav på att budgeten ska innehålla en driftsekonomisk del. Bokföringen för ett affärs- verk ska särredovisas i kommunens bokföring och ett särskilt bokslut ska upprättas för affärsverket. Affärsverkets bokslut lämnas till kommunens re- visorer för granskning och behandlas slutligen i kommunens styrelse.

Regleringen i Sverige

Svenska kommuner har inte möjlighet att bedriva verksamhet i form av af- färsverk, utan möjligheten att bedriva verksamhet i form av affärsverk är för- behållen svenska staten. Enligt 11 § i den svenska kommunallagen kan kom- muner och regioner överlåta skötseln av kommunal verksamhet till kommu- nala bolag, stiftelser och föreningar.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen konstaterar att nackdelar med affärsverksmodellen kan vara ökad administration och byråkrati, samt ett minskat demokratiskt infly- tande över den kommunala verksamheten. Landskapsregeringen konstaterar dock att fördelarna med att använda affärsverksmodellen; större tydlighet, ansvar och effektivitet i den kommunala verksamheten, överväger nackde- larna och föreslår att ett ramverk för kommunala affärsverk tas in i kommu- nallagen med utgångspunkt i rikets bestämmelser.

2.2.4 Civilrättsliga åtaganden

Åländsk reglering

Den åländska kommunallagen reglerar inte situationer där en kommun vill sälja eller hyra ut fastigheter, bevilja lån, säkerheter eller borgen till andra eller då kommunen själv vill ta lån. Enligt 3 § i kommunallagen ska kommu- nen handha de uppgifter som den åtagit sig med stöd av den kommunala självstyrelsen och som den ålagts genom lag. Kommunen ska i all sin verk- samhet sträva efter att främja kommuninvånarnas välfärd och en ekonomiskt hållbar utveckling inom kommunen.

Enligt 64 § ska kommunen varje år upprätta en budget för nästa kalen- derår. Budgeten ska innehålla målen för kommunens verksamhet och eko- nomi samt föreslagna ändringar i verksamheten. Budgeten ska göras upp så att förutsättningarna för skötseln av kommunens uppgifter tryggas. Budgeten ska iakttas i kommunens verksamhet och hushållning. I samband med att budgeten antas ska fullmäktige godkänna en ekonomiplan för tre eller flera år enligt 65 § i kommunallagen. Ekonomiplanen innehåller målen för kom- munens verksamhet och ekonomi, och den ska göras upp så att förutsättning- arna för skötseln av kommunens uppgifter tryggas.

Enligt 67 § ska bokföringslagen (FFS 1336/1997) tillämpas i tillämpliga delar. Enligt 68 § ska kommunen årligen göra upp ett bokslut som bland annat innehåller en verksamhetsberättelse. I verksamhetsberättelsen ska styrelsen redogöra för hur de mål för verksamheten och ekonomin som fullmäktige ställt upp har nåtts samt för väsentliga frågor som bland annat gäller kommunens ekonomi och som inte redovisas i resultaträkningen eller balansräkningen.

Enligt 75 § ska kommunens revisorer med iakttagande av god revisions-sed granska räkenskapsperiodens förvaltning, bokföring och bokslut. Revisorerna ska särskilt granska om förvaltningen skötts i enlighet med lag och fullmäktiges beslut, samt om bokslutet och koncernbalansräkningen gjorts upp i enlighet med lag och om de ger riktiga och tillräckliga uppgifter om verksamheten, ekonomin, den ekonomiska utvecklingen och de ekonomiska ansvarsförbindelserna under räkenskapsperioden.

Regleringen i riket

I 130 § i rikets kommunallag finns bestämmelser om hur de marknadsmässiga villkoren för överlåtelse av eller arrendeavtal för en fastighet som ägs av kommunen ska fastställas. Kommunen får överlåta eller för minst tio år arrendera ut en fastighet som kommunen äger till någon som bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden genom ett anbudsförfarande för vilket det inte ställs några villkor. Anbudsförfarandet ska vara öppet och tillräcklig information ska ges om det. Om kommunen överlåter eller för minst tio år arrenderar ut en fastighet utan något sådant anbudsförfarande som avses i 1 mom., ska en oberoende värderare bedöma fastighetens marknadsvärde eller marknadsmässiga arrendenivå. Kommunen ska dessutom beakta bestämmelserna i artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

Av propositionen framgår att syftet med 130 § är att kommunen ska kunna säkerställa att överlåtelser eller utarrendering av en fastighet sker på marknadsvillkor och att de inte har inslag av förbjudet statligt stöd.² Paragrafen tillämpas då kommunen överlåter fastigheter till någon som bedriver verksamhet ”i ett konkurrensläge på marknaden”. Enligt förarbetena kan kommuner fortsättningsvis överlåta och arrendera ut planlagda tomter till ett lägre pris än marknadspris för till exempel socialt bostadsbyggande, om dessa tillhandahålls öppet och på lika villkor för alla.

Beviljande av lån, borgen eller annan säkerhet regleras i 129 §. Enligt bestämmelserna får lån, borgen eller annan säkerhet som beviljats av kommunen inte äventyra kommunens förmåga att svara för sina lagstadgade uppgifter. Kommunen får inte bevilja lån, borgen eller annan säkerhet om de är förenade med en betydande ekonomisk risk. Kommunens intressen ska tillgodoses med tillräckliga säkerheter eller motsäkerheter. Kommunen får bevilja en sammanslutning som bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden borgen eller annan säkerhet för en skuld eller annan förbindelse endast om sammanslutningen hör till kommunkoncernen eller om det kontrolleras av kommunerna eller av kommunerna och staten tillsammans. Undantaget från förbudet att bevilja borgen eller annan säkerhet är situationer som hänför sig till främjandet av en uppgift enligt idrottslagen (FFS 390/2015), lagen om kommunernas kulturverksamhet (FFS 166/2019), museilagen (FFS 314/2019), lagen om främjande av scenkonst (FFS 1082/2020) eller ungdomslagen (FFS 1285/2016). Dessutom kan kommunen bevilja borgen eller annan säkerhet, om detta grundar sig på ett stödprogram eller enskilda stöd som godkänts med stöd av lag eller hänför sig till en skyldighet att tillhandahålla tjänster som ålagts en sammanslutning eller stiftelse.

² RP 268/2014 rd s. 237

Tanken är att om kommunen själv kan sköta den uppgift som förutsätts i lagen (till exempel idrottslagen), kan det även anses motiverat att kommunen kan sköta uppgiften tillsammans med en aktör som inte hör till kommunkoncernen. I så fall är det också motiverat att kommunen kan bevilja borgen för skötseln av den aktuella uppgiften till den andra aktören.

Av bestämmelsens detaljmotivering framgår det att ”betydande ekonomisk risk” till exempel kan vara en situation där en realisering av borgensansvaret äventyrar kommunens hela verksamhet eller då borgensansvaret i övrigt motsvarar en betydande del av kommunens budget.³ Som ”tillräckliga motsäkerheter” avses att de motsäkerheter som krävs inte behöver täcka hela risken i anslutning till borgen, utan en tillräckligt stor del med tanke på kommunens riskhantering. Riskens sannolikhet och storlek påverkar villkoren för beviljande av borgen och kostnaden för borgen.

Bestämmelser om produktion av tjänster finns i 9 § i rikets kommunallag. Kommunen eller samkommunen kan antingen själv producera de tjänster som omfattas av dess organiseringsansvar eller enligt avtal skaffa dem av andra tjänsteproducenter. Särskilda bestämmelser gäller för användningen av servicesedlar. Kommunen kan dock anförtro offentliga förvaltningsuppgifter åt andra än myndigheter endast om det föreskrivs särskilt om det genom lag. När kommunen eller samkommuner skaffar lagstadgade tjänster av någon annan tjänsteproducent kvarstår organiseringsansvaret hos kommunen eller samkommunen.

Regleringen i Sverige

Den svenska kommunallagen innehåller inga uttryckliga bestämmelser om kommunens möjligheter att sälja eller hyra ut fastigheter. I 6 kap. 13 § i kommunallagen finns bestämmelser om att styrelsen ska ha hand om den ekonomiska förvaltningen i kommunen. Begreppet ekonomisk förvaltning omfattar enligt förarbetena egendomsförvaltning. Huvudregeln är alltså att styrelsen ansvarar för frågor om kommunens fastigheter. Enligt 6 kap. 14 § får fullmäktige dock besluta att en annan nämnd än styrelsen helt eller delvis ska ha hand om förvaltningen och verkställigheten i fråga om egendom.

I befogenhetslagen regleras rätten att lämna bidrag i vissa specifika situationer. Enligt 2 kap. 1 § får kommuner lämna bidrag till byggande av väg och järnväg som staten ansvarar för. Enligt förarbetena avses med begreppet bidrag i första hand medel för att finansiera en investering. Det kan dock även avse att kostnadsfritt ställa mark till förfogande. I begreppet bidrag ligger även en begränsning så att det inte kan vara fråga om att helt finansiera en viss investering. Befogenhetslagen reglerar även stöd till exempel till ungdomsorganisationer. I förarbetena nämns att stödet kan utgå i olika former, såsom reducerade avgifter för hyra av kommunens lokaler eller för användande av kommunala tjänster.

Den svenska kommunallagen innehåller inga uttryckliga bestämmelser om möjligheten att bevilja lån, säkerheter eller borgen. Enligt 11 kap. 2 § ska kommunen dock förvalta sina medel på ett sådant sätt att krav på god avkastning och betryggande säkerhet kan tillgodoses. Enligt 3 § ska fullmäktige besluta om riktlinjer för medelsförvaltningen. Vidare ska det enligt 6 § framgå hur verksamheten ska finansieras. De finansiella mål som är av betydelse för en god ekonomisk hushållning ska anges i budgeten.

I 2 kap. i befogenhetslagen finns bestämmelser om rätten att lämna olika former av bidrag, bistånd och stöd i vissa specifika situationer. Dessa är till exempel bidrag till högskoleverksamhet, medfinansiering av projekt inom ramen för EG:s strukturfonder och program, rätt att bistå utländska studerande, stöd till ungdomsorganisationer, stöd till boende, servicetjänster åt

³ RP 268/2014 rd s. 235

äldre, stöd till åtgärder i vissa investeringsprogram, samt kompensation till enskilda inom social-tjänsten. I begreppet ”bidrag” ligger dock, som ovan nämnts, en begränsning såtillvida att det inte kan vara fråga om att helt finansiera en viss investering.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår en liknande reglering som i rikets kommunallag då det gäller fastighetsöverlåtelse till företag och möjligheterna att bevilja lån, säkerheter och borgen, men anpassad till de åländska förhållandena. Även överlåtelse eller arrenden till ideella föreningar som inte bedriver ekonomisk verksamhet regleras.

2.2.5. Överföring av uppgifter till privata aktörer

Åländsk reglering

Den åländska kommunallagen reglerar inte vad som gäller om kommunen vill överföra uppgifter, till exempel snöröjning, kosthållning eller städning till privata företag. Det finns inte heller någon reglering om en kommun skulle vilja överföra förvaltningsuppgifter till en privat aktör. Endast den generella regleringen i 3 § i kommunallagen finns, som anger att kommunen ska handha de uppgifter som den åtagit sig med stöd av den kommunala självstyrelsen och som den ålagts genom lag. Kommunen ska i all sin verksamhet sträva efter att främja kommuninvånarnas välfärd och en ekonomiskt hållbar utveckling inom kommunen.

Regleringen i riket

Av 9 § i rikets kommunallag framgår att kommuner kan beställa tjänster av andra än kommunala tjänsteproducenter. Då det gäller offentliga förvaltningsuppgifter kan de dock överföras till privata tjänsteproducenter endast om det finns lagstöd för det. Regleringen finns med för att uppfylla de krav som finns i 124 § i grundlagen. Enligt 124 § i grundlagen kan offentliga förvaltningsuppgifter endast anförtros andra än myndigheter genom lag eller med stöd av lag. En ytterligare förutsättning är att överföringen behövs för en ändamålsenlig skötsel av uppgifterna och att det inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. Uppgifter som innebär betydande utövning av offentlig makt får endast ges till myndigheter. Följaktligen kan kommuner bara beställa sådana tjänster av privata aktörer som inte hänger samman med utövande av offentlig makt eller skötseln av en offentlig förvaltningsuppgift.

Offentliga förvaltningsuppgifter innefattar till exempel uppgifter i anslutning till verkställigheten av lagar och beslutsfattande om privatpersoners och sammanslutningars rättigheter, skyldigheter och förmåner. Begreppets omfattning bedöms i det enskilda fallet och kan också innefatta tjänster.

Regleringen i Sverige

Bestämmelser om att överföra uppgifter till privata aktörer finns i 10 kap. 1 och 7-9 §§ i den svenska kommunallagen. Enligt 1 § får fullmäktige i kommuner eller regioner, om det inte i lag eller annan författning anges att angelägenheten ska bedrivas av en kommunal nämnd, besluta att lämna över skötseln av en kommunal angelägenhet till en juridisk person eller en enskild individ. Om skötseln av angelägenheten innefattar myndighetsutövning, får den endast lämnas över om det finns stöd för det i lag.

Enligt bestämmelserna i 7 § benämns en juridisk person eller en enskild individ som har hand om skötseln av en kommunal angelägenhet enligt 1 §

för privat utförare. Med en privat utförare avses inte ett hel- eller delägt kommunalt bolag och inte heller en sådan stiftelse eller förening som avses i 6 §.

Enligt bestämmelserna i 8 § ska kommunen eller regionen kontrollera och följa upp verksamheten när skötseln av en kommunal angelägenhet genom avtal har lämnats över till en privat utförare.

Enligt bestämmelserna i 9 § ska kommunen eller regionen genom avtal tillförsäkra sig information som gör det möjligt att ge allmänheten insyn i den verksamhet som lämnas över om en kommun eller en region sluter avtal med en privat utförare.

Av förarbetena till paragraferna framgår att en privat utförare är en helt privat aktör till vilken kommunen genom avtal lämnat över vården av en kommunal angelägenhet. Det kan handla till exempel om ett aktiebolag, ett handelsbolag, en ekonomisk förening, en ideell förening, en stiftelse eller en enskild individ. Kommunen ska inte bara se till att den har möjlighet att följa upp och kontrollera privata utförare, den ska också vidta faktiska åtgärder för kontroll och uppföljning. Enligt 6 kap. 6 § är det nämnderna som har ansvar för att kontrollera och följa upp sådan verksamhet som bedrivs av privata utförare. Kommunen ska även i avtalet med den privata utföraren reglera vilken information som ska lämnas av den privata utföraren. Insynens omfattning beror bland annat på den överlämnade verksamhetens art, hur många kommunmedlemmar som är beroende av verksamheten och hur mycket skattemedel som går till verksamheten. Vid avtalets utformning ska det göras en avvägning mellan å ena sidan den privata utförarens intressen av exempelvis skydd för affärsmässiga förhållanden och å andra sidan allmänhetens intresse av hur verksamheten utförs. Exempel på sådan information som kan bli aktuell för kommunen att tillförsäkra sig är uppgifter om personalen och dess kompetens, utbildningsnivå och kapacitet, liksom information om antalet anställda, antalet anställda omräknat till heltid, personalkontinuitet, brukarundersökningar samt den privata utförarens organisation och eventuella underleverantörer.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår att bestämmelser införs i kommunallagen om möjligheten att överlämna uppgifter till privata aktörer med utgångspunkt i rikets kommunallag och den svenska kommunallagen.

2.2.6. Kommunens ekonomi och revision

Åländsk reglering

Den åländska kommunallagen innehåller inget krav på en ekonomi i balans. Bestämmelserna i 65 § i kommunallagen anger endast att ekonomiplanen ska innehålla målen för kommunens verksamhet och ekonomi. Ekonomiplanen ska göras upp så att förutsättningarna för skötseln av kommunens uppgifter tryggas.

Enligt landskapslagen (xx:xx) om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi betraktas en kommuns ekonomi som synnerligen ansträngd om kommunen inte har täckt ett underskott i kommunens balansräkning inom tre år från ingången av det år som följer efter det år då bokslutet fastställdes. Dessutom betraktas en kommuns ekonomi som synnerligen ansträngd om följande två ekonomiska nyckeltal två år i följd har underskridit de angivna gränsvärdena; årsbidraget i förhållande till avskrivningar och nedskrivningar i kommunens koncernresultaträkning är lägre än 80 procent i medeltal av de tre senaste åren och soliditetsgraden är lägre än 50 procent.

Koncernbokslut gör det möjligt att få en helhetsrapport över kommunens samlade verksamhet som både fullmäktige och övriga invånare kan ha nytta

av. Kommunala koncernbokslut gör det också möjligt att göra rättvisande jämförelser mellan olika kommuner. Några kommuner har efterfrågat ett krav på koncernbokslut i kommunallagen. Andra kommuner motsätter sig ett sådant lagkrav bland annat med motiveringen att det skulle göra bokslutsprocessen längre och kräva mer resurser av kommunerna.

Enligt 68 § i kommunallagen ska en kommun, som enligt bokföringslagen har bestämmanderätt i en annan bokföringsskyldig, upprätta en koncernbalansräkning som tillsammans med bilagor inkluderas i kommunens bokslut. Bestämmelserna i bokföringslagen ska beaktas i tillämpliga delar då koncernbalansräkningen görs upp. Enligt 1 kap. 5 § i bokföringslagen anses en bokföringsskyldig ha bestämmande inflytande i en annan bokföringsskyldig om den bokföringsskyldiga innehar mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar i sammanslutningen och röstmajoriteten grundar sig på ägande, medlemskap, bolagsordning, bolagsavtal eller därmed jämförbara stadgar eller något annat avtal, har rätt att utse eller avsätta fler än hälften av ledamöterna i sammanslutningens styrelse eller motsvarande organ, eller i övrigt har faktiskt bestämmande inflytande i sammanslutningen.

Dagens reglering av begreppet bestämmande inflytande i bokföringslagen (FFS 1336/1997) skiljer sig något från regleringen om begreppet bestämmanderätt i 22 b § i bokföringslagen (FFS 1572/1992), som var tillämplig då den nuvarande kommunallagen utarbetades.

Av förarbetena⁴ till den nu gällande kommunallagen framgår det att syftet med kravet på upprättande av koncernbalansräkning var att göra det möjligt att klargöra de utgifter och inkomster, samt tillgångar och skulder, som kommunen har bestämmanderätt över och ansvar för. Landskapsstyrelsen föreslog att redovisningskravet inte skulle gälla fullständiga koncernbokslut, eftersom uppgörandet av en koncernresultaträkning ansågs innebära ett oskäligt arbete för många kommuner i förhållande till nyttan. Det framgår vidare att landskapsstyrelsen avsåg att också uppgifter om kommunens intressesammanslutningar, det vill säga "bokföringsskyldiga som inte är dottersammanslutningar men som kommunen har en ägarandel om minst en femtedel eller ett betydande inflytande i" ska ingå i koncernbalansräkningen. Det framgår ingen ytterligare information om hur landskapsstyrelsen kom till denna slutsats och hur det kommer sig att landskapsstyrelsen valde att inte ta med denna aspekt uttryckligen i förslaget till lagtext. Kravet som framgår i förarbetena gällande intressesammanslutningar, med sin koppling till 20 procents ägande, är striktare än regleringen i 1 kap. 6 § i dagens bokföringslag.

Kommunens revision regleras i 11 kap. i kommunallagen. Enligt 73 § utser fullmäktige för sin mandatperiod minst tre revisorer med personliga ersättare för att granska kommunens förvaltning och ekonomi under tjänstemannaansvar. Enligt 75 § ska revisorerna med iakttagande av god revisionssed granska räkenskapsperiodens förvaltning, bokföring och bokslut. I 74 § finns bestämmelser om revisorernas valbarhet så att en ledamot i styrelsen, den som inte är valbar till styrelsen, den som är närstående till kommundirektören eller en styrelseledamot eller den som står i anställningsförhållande av bestående natur till kommunen eller en sammanslutning eller stiftelse som kommunen har bestämmanderätt i, inte är valbara som revisorer. Även en person som saknar rösträtt i kommunalval i landskapet eller inte har hemort i kommunen kan väljas till revisor. Utöver valbarhetskriterierna finns inga behörighetskrav. Av förarbetena framgår att det är upp till kommunerna själva att välja sådana revisorer att en yrkeskunnig och trovärdig revision garanteras. Betydelsen av en oberoende revision betonas. Det framgår vidare att omfattningen av revisorernas uppdrag varierar beroende på hur stor

⁴ FR nr 3/1996-97, s. 29

kommunen är och hur den interna granskningen fungerar. Utgångspunkten för revisionen ska dock alltid vara god revisionssed.

En grundläggande princip inom den lagstiftning som styr de kommunala verksamheterna är finansieringsprincipen. Principen innebär att kommunerna ska ges möjlighet att finansiera den verksamhet som de enligt lag åläggs att utföra. Lagtinget lämnade 1991 sitt bifall till den Europeiska konventionen om kommunal självstyrelse (självstyrelsekonventionen) där denna princip finns reglerad.⁵ Principen finns inte uttryckligen omnämnd i kommunallagen.

EU-reglering

Självstyrelsekonventionen är en av de grundläggande texterna för samarbetet mellan de 46 medlemsländerna i Europarådet. Konventionen är folkrättsligt bindande, men saknar sanktionssystem. Medlemsstaternas regeringar har gett Kongressen för lokala och regionala myndigheter (CLRAE) i uppdrag att övervaka tillämpningen. CLRAE arbetar med stöd av experter och forskare för att göra kontrollbesök i medlemsstaterna och tar fram tematiska rapporter kring utvalda artiklar i konventionen. Övervakningsrapporterna blir i sin tur föremål för politisk behandling i CLRAE som kan rikta rekommendationer till medlemsländernas regeringar.

Artikel 9 i självstyrelsekonventionen reglerar kommunernas ekonomiska resurser:

1. Kommunerna ska inom ramen för den nationella ekonomiska politiken ha rätt till egna tillräckliga ekonomiska resurser, som de fritt får disponera över inom gränserna för sina befogenheter.
2. Kommunernas ekonomiska resurser ska motsvara de uppgifter som tilldelats dem i grundlag och annan lag.
3. Åtminstone en del av kommunernas ekonomiska resurser ska komma från lokala skatter och avgifter vars nivå de har befogenhet att bestämma inom lagens gränser.
4. De finansiella system på vilka de resurser som är tillgängliga för kommunerna grundar sig ska vara tillräckligt varierande och flexibla för att göra det möjligt för kommunerna att, så långt det är praktiskt möjligt, följa med i den verkliga kostnadsutvecklingen för uppgifternas utförande.
5. Skyddet av ekonomiskt svagare kommuner kräver inrättande av förfaranden för ekonomisk utjämning eller liknande åtgärder, som är avsedda att rätta till effekterna av den ojämna fördelningen av möjliga inkomstkällor och ekonomiska bördor. Sådana förfaranden eller åtgärder får inte minska kommunernas handlingsfrihet inom deras eget ansvarsområde.
6. Kommunerna ska rådfrågas på lämpligt sätt angående det sätt på vilket omfördelade resurser ska tilldelas dem.
7. Bidrag till kommunerna ska såvitt möjligt inte öronmärkas för att finansiera speciella projekt. Bidragen får inte påverka kommunernas grundläggande frihet att själva bestämma inom sitt eget kompetensområde.
8. För att kunna ta upp lån för kapitalinvesteringar ska kommunerna inom lagens gränser ha tillgång till den nationella kapitalmarknaden.

Det är artikel 9.2 i självstyrelsekonventionen som brukar anges som finansieringsprincipen. Artikelns övriga punkter är dock också viktiga för att få en helhetsbild av hur konventionen påverkar kommunernas ekonomi. Ett frågetecken kring finansieringsprincipen är att det inte finns några vedertagna bedömnings- eller beräkningsmekanismer för hur principen genomförs.

Ett förslag till en regional självstyrelsestadga diskuterades inom CLRAE under många år. Enligt förslaget skulle både finansieringsprincipen och rätten till samråd mellan stat och kommunsektor vara lagfäst i

⁵ ÅFS 1991:73 (FördrS 65/1991)

medlemsländerna. Förslaget blev dock inte verklighet. I stället antog kommunministrarna 2009 så kallade riktlinjer för regional demokrati.⁶

Reglering i riket

Bestämmelserna i 110 § 3 mom. i kommunallagen reglerar frågan om ekonomi i balans. Ekonomiplanen ska vara i balans eller visa överskott. I balansen för ekonomiplanen kan hänsyn tas till överskott som beräknas uppkomma det år budgeten görs upp. Ett underskott i kommunens balansräkning ska täckas inom fyra år från ingången av det år som följer efter det att bokslutet fastställdes. Också det underskott som ackumulerats det år budgeten uppgjorts eller därefter ska täckas inom den föreskrivna tiden. Underskott i en ny kommun som uppkommit som resultat av en sammanslagning av kommuner enligt bestämmelserna i kommunstrukturlagen (FFS 1698/2009), ska täckas inom fyra år från det att ändringen av kommunindelningen trätt i kraft. Kommunen ska i ekonomiplanen besluta om specificerade åtgärder genom vilka underskottet täcks under den nämnda tidsperioden.

Skyldigheten att täcka ett underskott är bunden till det underskott som bokslutet visar och det ska täckas senast inom fyra år från ingången av det år som följer efter det att bokslutet fastställdes. Om en kommun har ett konstaterat underskott måste ekonomiplanen göras upp för minst fyra år, det vill säga den period inom vilken ett underskott ska täckas.

Enligt 6 § i rikets kommunallag bildar kommunen och dess dottersammanslutningar en kommunkoncern. En sammanslutning där kommunen har bestämmande inflytande enligt 1 kap. 5 § eller 6 § 2 mom. i bokföringslagen definieras som kommunens dottersammanslutning. Det som bestäms om kommunens dottersammanslutningar tillämpas även på stiftelser som kommunen har bestämmande inflytande över. Enligt 114 § i kommunallagen ska kommuner som har dottersammanslutningar, och därigenom uppfyller kravet på kommunkoncern, upprätta och i sitt bokslut ta in ett koncernbokslut. Koncernbokslutet upprättas genom att sammanställa balansräkningar och resultaträkningar, samt tillhörande noter, för de olika koncernsammanslutningarna. Därtill ska koncernbokslutet innefatta en finansieringsanalys för koncernen, där användning och anskaffning av kommunkoncernens medel under räkenskapsperioden redovisas. För kommuner som är medlemmar i en samkommun ska samkommunens bokslut tas in i kommunens koncernbokslut. En kommun som saknar dottersammanslutningar, men som är medlem i en samkommun, ska i sitt bokslut ta in uppgifter som motsvarar ett koncernbokslut.

Kravet på upprättande av ett fullständigt koncernbokslut infördes 2007, samtidigt som det också infördes en definition av koncern och vissa andra koncernbestämmelser. Den tidigare regleringen överensstämde med den som nu gäller på Åland, alltså att kommunerna endast är skyldiga att upprätta en koncernbalansräkning. Kravet på ett fullständigt koncernbokslut, som inkluderade en balansräkning, en resultaträkning och en finansieringsanalys för kommunkoncernen, motiverades med att en rättvisande helhetsbild av kommunens ekonomi och verksamhetsbild ska presenteras även i de fall där utförandet av kommunalservice överlåtits till dottersammanslutningar.

Bestämmelser om revision finns i 122 § i rikets kommunallag. Enligt bestämmelserna ska fullmäktige välja en revisionssammanslutning för granskning av förvaltningen och ekonomin. Sammanslutningen ska till ansvarig revisor förordna en OFGR-revisor. Revisorn utför sitt uppdrag under tjänsteansvar. Till revisor i kommunens dottersammanslutningar ska kommunens revisionsammanslutning väljas, om det inte i anslutning till ordnandet av

⁶ <https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/euinternationellt/europaradetclrae/europa-konventionenkommunalsjlvstyrelse.1101.html>

granskningen finns grundad anledning att avvika från detta. Revisionsammanslutningen kan väljas för granskning av förvaltningen och ekonomin för högst sex räkenskapsperioder i sänder. Revisorerna ska ha förutsättningar att verkställa revisionen på ett oberoende sätt och i tillräckligt stor omfattning. Om det inte finns förutsättningar för en sådan revision, ska revisorerna vägra ta emot uppdraget eller avstå från det.

En fysisk person kan alltså inte väljas till revisor. I och med att en sammanslutning väljs är det inte heller nödvändigt att välja suppleanter. Av förarbetena framgår det att revisionsammanslutningen ska vara en sammanslutning som godkänts av revisionsnämnden för den offentliga förvaltningen och ekonomin. Bestämmelser om revision inom det offentliga finns i lagen om revisorer inom den offentliga förvaltningen och ekonomin (FFS 1142/2015). I revisionslagen definieras de olika revisorsbehörigheterna som finns i Finland samt begreppet revisionsammanslutning. GR-revisorer har en grundläggande revisorsexamen. CGR-revisorer har en grundläggande revisorsexamen samt en specialiseringsexamen för revisorer för företag av allmänt intresse. OFGR-revisorer har en grundläggande revisorsexamen samt en specialiseringsexamen för revisorer inom den offentliga förvaltningen och ekonomin. En revisionsammanslutning är ett aktiebolag, andelslag, kommanditbolag eller öppet bolag som utövar revisionsverksamhet och som i övrigt uppfyller kraven i 6 kap. 5 § i revisionslagen. Revisionslagen trädde i kraft 2016. Innan dess användes förkortningen OFR-revisor för det som nu motsvaras av OFGR-revisor.

Patent- och registerstyrelsen upprätthåller ett offentligt register över revisorer. Registret visar att det för närvarande finns ca 100 OFGR-revisorer i riket. Hur många av dessa som är svenskspråkiga går inte att utläsa ur registret. Det finns ingen OFGR-revisor som är registrerad med en åländsk adress. För närvarande finns det 9 GR-revisorer med åländsk adress.

Enligt 12 § i rikets kommunallag ska ett program för kommunernas ekonomi beredas inom ramen för statens och kommunernas samrådsförfarande. Programmet för kommunernas ekonomi ska innehålla en uppskattning av hur väl finansieringen räcker för att fullgöra kommunens uppgifter. I 12 § omnämns finansieringsprincipen uttryckligen. Programmet ska innehålla en bedömning av förändringarna i kommunernas verksamhetsmiljö, efterfrågan på tjänster och kommunernas uppgifter samt av den kommunala ekonomins utveckling. Den kommunala ekonomin bedöms som en helhet, som en del av den offentliga ekonomin och enligt kommungrupp. Bedömningen gäller kommunernas lagstadgade och andra uppgifter samt produktiviteten i kommunernas verksamhet. I samband med budgetpropositionen ska den kommunala ekonomins utveckling samt statsbudgetens inverkan på den kommunala ekonomin bedömas.

Programmet för kommunernas ekonomi bereds av finansministeriet tillsammans med de ministerier som har en central betydelse med tanke på kommunens ekonomi och verksamhet. Finansministeriet utarbetar de ekonomiska prognoser och den bedömning av den kommunala ekonomins utveckling som ligger till grund för programmet. Finlands kommunförbund deltar i beredningen av programmet. Programmet för kommunernas ekonomi utarbetas två gånger per år och fungerar som faktagrund för beslutsfattandet. Av förarbetena framgår det att programmet för kommunernas ekonomi är mer omfattande och övergripande än det tidigare basserviceprogrammet. Avsikten är att förbättra förutsättningarna att bedöma hur kommunernas uppgifter och deras finansiering balanserar och hur den grundlagsstadgade finansieringsprincipen förverkligas.⁷ Grundlagsutskottet har betonat att när bestämmelser om kommunernas uppgifter införs, ska det i enlighet med

⁷ RP 268/2014 rd s. 147

finansieringsprincipen ses till att kommunerna har faktiska förutsättningar att klara av dem.⁸ Detta måste enligt utskottet bedömas utifrån dels kommunernas skatteinkomster och övriga inkomster, dels statsandelar och skatteutjämningar.

Reglering i Sverige

I 11 kap. i den svenska kommunallagen finns bestämmelser om kommunens ekonomiska förvaltning. Enligt 5 § ska kommuner och regioner varje år upprätta en budget för nästa kalenderår (budgetår). Budgeten ska upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna. Om ett balanskravsresultat enligt 11 kap. 10 § lagen (SFS 2018:597) om kommunal bokföring och redovisning för ett visst räkenskapsår är negativt, ska det regleras under de närmast följande tre åren. Fullmäktige ska anta en åtgärdsplan för hur regleringen ska ske. Beslut om reglering ska fattas senast i budgeten det tredje året efter det år då det negativa balanskravsresultatet uppkom. Enligt 13 § får fullmäktige besluta att en reglering av ett negativt balanskravsresultat inte ska göras om det finns synnerliga skäl.

Varje kommun ska sträva efter en ekonomi i balans. Om det ekonomiska resultatet trots allt blir negativt ska det negativa resultatet regleras och det redovisade egna kapitalet enligt balansräkningen återställas under de närmast följande tre åren. Det är alltså inte tillåtet att år efter år driva kommunens verksamhet med underskott eller med ett nollresultat. Möjligheten att inte reglera ett negativt balanskravsresultat enligt 12 § ska användas restriktivt och endast under enstaka år.

Sverige ratificerade självstyrelsekonventionen 1989. I Sverige är konventionen inte nationell lag, utan motsvaras bland annat av regeringsformens skydd för den kommunala självstyrelsen och av regler i den svenska kommunallagen. Självstyrelsekonventionen har därmed ingen direkt rättslig status vid en domstolsprövning. Den svenska regeringen ansåg vid ratificeringen av självstyrelsekonventionen att det befintliga systemet för kommunal finansiering levde upp till regleringen i artikel 9.2 då rätten till beskattning garanteras av regeringsformen och då det inte finns några gränser för hur hög skatten kan vara. Finansieringsprincipen är alltså inte lagstadgad i formell mening.

Landskapsregeringens förslag

Kommunernas ekonomi ska skötas omsorgsfullt. Landskapsregeringen föreslår därför att kommunen i budget och bokslut löpande ska visa hur kommunens ekonomi förhåller sig till kriterierna i landskapslagen om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi. På det sättet kan förtroendevalda, invånare och övriga följa med i kommunens ekonomiska utveckling.

Landskapsregeringen föreslår att det införs ett behörighetskrav för revisorer. Förslaget är att en av tre revisorer ska ha en GR, CGR- eller OFGR-examen. I praktiken uppfyller majoriteten av de åländska kommunerna detta kriterium redan idag. Det skulle inte vara realistiskt med ett krav på enbart den högre OFGR-examen då det finns så få svenskspråkiga sådana i landet. Landskapsregeringen föreslår även att de kommuner som har kommunala bolag ska ha samma revisor för kommunen och det kommunala bolaget, om det inte finns något särskilt skäl för att avvika från regleringen.

⁸ Till exempel GrUU 16/2014, GrUU 40/2014, GrUU 15/2020 och GrUU 17/2021

2.3. Bestämmelser om fullmäktige, styrelsen och nämnder

Åländsk reglering

Det finns ingen sammanställd uppräknning i kommunallagen av vilka uppgifter fullmäktige har. Bestämmelserna i 44 § anger att fullmäktige endast kan behandla ärenden som beretts av styrelse eller utskott. Fullmäktiges uppdrag regleras därefter på spridda ställen i kommunallagen.

Fullmäktiges beslutanderätt framkommer även i ett flertal speciallagar. Till exempel regleras fullmäktiges skyldighet att anta byggnadsordning, kommunöversikt och generalplaner i plan- och bygglagen (2008:102) för landskapet Åland och fullmäktiges skyldighet att anta en utbildningsstadga i landskapslagen (2020:32) om barnomsorg och grundskola.

Antalet fullmäktigeledamöter regleras i 38 §. Enligt 1 mom. bestäms antalet fullmäktigeledamöter som ska väljas i förhållande till kommunens invånarantal på valårets första dag enligt nedanstående tabell.

Tabell 1: Antal fullmäktigeledamöter enligt 38 § i nuvarande kommunallag

Antal invånare	Antal fullmäktigeledamöter
högst 500	11
501-1 000	13
1 001-2 000	15
2 001-3 000	17
3 001-4 000	19
4 001-6 000	21
6 001-10 000	25
över 10 000	27

Enligt 2 mom. kan fullmäktige före utgången av april under valåret besluta att antalet ledamöter som väljs ska vara högre eller lägre än vad som följer av 1 mom. Antalet ledamöter ska dock alltid vara udda och får inte understiga nio.

Vissa åländska kommuner har framfört synpunkter om att kommunallagen ställer för höga krav då det gäller det lägsta tillåtna antalet fullmäktigeledamöter. Landskapsregeringen konstaterar dock att i jämförelse med riket och Sverige är nivåerna generellt lägre på Åland. För kommuner med mellan 1 000–5 000 invånare har dock Åland högre nivåer. Den stora skillnaden mellan Åland och riket samt Sverige, är att det inte i åländsk lagstiftning fastställs miniminivåer, förutom den allra lägsta nivån om nio ledamöter. Det här innebär att de åländska kommunerna har större möjligheter att påverka antalet fullmäktigeledamöter. Även större kommuner har möjlighet att begränsa antalet fullmäktigeledamöter till endast nio. Då synpunkter samlades in på tjänstemannagruppens förslag efterfrågades ett spann inom vilket kommunerna själva får välja antal ledamöter. Generellt efterfrågades det att mindre kommuner borde ges möjlighet till ett lägre antal ledamöter.

Tabellen nedan visar att nio av de åländska kommunerna har ett lägre antal fullmäktigeledamöter i förhållande till de nivåer som anges i kommunallagen. Främst är det kommuner med färre än 2 000 invånare som har ett lägre antal ledamöter än vad som anges som utgångspunkt i lagen.

Tabell 2: Jämförelse av antalet fullmäktigeledamöter enligt lagens nivåer och faktiskt antal

Kommun	Antal Invånare 31.12.2024	Fullmäktigeledamöter enligt lagens nivåer	Fullmäktigeledamöter enligt fullmäktiges beslut
Brändö	430	11	11
Eckerö	956	13	11
Finström	2 617	17	17
Föglö	502	13	9
Geta	514	13	9
Hammarland	1 636	15	15

Jomala	5 789	21	21
Kumlinge	273	11	9
Kökar	227	11	9
Lemland	2 134	17	15
Lumparland	371	11	9
Mariehamn	11 866	27	27
Saltvik	1 778	15	15
Sottunga	101	11	9
Sund	1 001	15	13
Vårdö	459	11	9

Bestämmelserna i 47 § reglerar valbarhet till styrelsen. Den som är ledamot eller ersättare i fullmäktige kan inte samtidigt vara ledamot eller ersättare i styrelsen, förutom då fullmäktige tillträtt efter nyval och en ny styrelse inte ännu har utsetts. I förslaget till nuvarande kommunallag föreslog landskapsstyrelsen att fullmäktige i sin arbetsordning skulle kunna bestämma att en ledamot kan ingå både i fullmäktige och i styrelsen. Syftet var att ge fullmäktige en möjlighet att göra undantag från huvudregeln, om det av praktiska skäl var lämpligt att samma person ingick i båda organen.⁹ Lagutskottet tillstyrkte förslaget efter omröstning¹⁰, medan stora utskottet ansåg att det inte borde vara möjligt att avvika från bestämmelserna om valbarhet till styrelsen.¹¹ Slutresultatet blev alltså att en ledamot inte kan ingå i både styrelse och fullmäktige samtidigt.

Då landskapsregeringen under våren 2024 ställde frågor till det kommunala fältet var sex kommuner var positiva till att ledamöter ska kunna ingå både i styrelse och fullmäktige samtidigt. Argument som framfördes var att det är svårt att få tag på tillräckligt antal ledamöter i de mindre kommunerna. Därtill kan ledamöter ingå både i nämnd och styrelse/fullmäktige. Frågan ställdes varför situationen skulle vara annorlunda då det gäller styrelse och fullmäktige. Sju kommuner och Ålands kommunförbund var negativa till att ledamöter ska kunna ingå både i styrelse och fullmäktige samtidigt. Argument som framfördes är att det leder till en för stor maktkoncentration och att det kan skapa jävssituationer. Andra förslag som framfördes av kommunerna var att ledamöter ska få ingå både i styrelse och fullmäktige samtidigt, men att det bör begränsas så att fullmäktiges majoritet inte får bestå av personer som samtidigt är invalda i styrelsen. På så vis skulle fullmäktiges roll inte urholkas enligt förslaget. Ett annat förslag som framfördes var att lagstiftaren i stället minskar antalet ledamöter som krävs i respektive organ, i stället för att tillåta att ledamöter ingår både i styrelse och fullmäktige.

Majoriteten av de kommuner som lämnade in synpunkter om arbetsgruppens slutbetänkande våren 2025 var positiva till möjligheten att själva välja om ledamöter samtidigt ska kunna ingå i styrelse och fullmäktige. Ett förslag som framfördes var att det i så fall kunde kompletteras med att högst en tredjedel av ledamöterna i fullmäktige samtidigt får ingå i styrelsen.

Bestämmelserna i 36 § i kommunallagen anger att endast den som gett sitt samtycke till att motta fullmäktigeuppdraget får ställas upp vid val av fullmäktige. Enligt bestämmelserna i 47 § får en ledamot i fullmäktige eller landskapsregeringen endast utses till ledamot eller ersättare i styrelsen om ledamoten lämnat ett skriftligt samtycke. I vallagen (2019:45) för Åland finns bestämmelser om att endast kandidater som gett ett skriftligt medgivanden till att ställa upp som kandidater kan ställas upp.

Det finns ingen reglering om krav på samtycke för att utses till styrelse eller övriga organ. Då landskapsregeringen ställt frågor till kommunerna om detta har vissa synpunkter framförts om att det borde krävas samtycke av

⁹ LS framst. nr. 3/1996-97 s. 19

¹⁰ LU bet. nr. 8/1996-97 s. 15

¹¹ STU bet. nr. 4/1996-97 s. 1

samtliga som tar emot kommunala uppdrag. Om samtycke krävs måste alla ledamöter i organen överväga sitt eventuella engagemang grundligare på förhand och organen skulle på så sätt få mer motiverade ledamöter.

Regleringen i riket

I 4 kap. i rikets kommunallag finns bestämmelser om fullmäktiges verksamhet. Kapitlet innehåller bestämmelser om uppgifter, kommunalval, antal ledamöter, ersättare, presidium samt fullmäktigegrupper och stöd för deras verksamhet. Fullmäktiges huvudsakliga uppgifter finns samlade i 14 §.

Enligt 91 § kan fullmäktige i förvaltningsstadgan delegera beslutanderätt till kommunens övriga organ samt till förtroendevalda och tjänsteinnehavare. Beslutanderätt får dock inte delegeras i ärenden som fullmäktige enligt bestämmelserna i kommunallagen eller i någon annan lag ska besluta om. Fullmäktige kan även i förvaltningsstadgan besluta om rätt att vidaredelegera beslutanderätt som har delegerats. Beslutanderätt som delegerats på detta sätt får dock inte ytterligare delegeras vidare. Beslutanderätt i ett ärende som inbegriper utövning av administrativt tvång kan delegeras endast till ett organ och inte till enskilda personer. Sammanfattningsvis är fullmäktiges delegeringsrätt begränsad i riket.

I riket regleras antalet fullmäktigeledamöter i 16 § i kommunallagen. Miniminivåer anges för antalet ledamöter och sedan kan kommunerna välja att ha ett högre antal än vad som fastställs i lagen.

Tabell 3: Antal fullmäktigeledamöter enligt 16 § i rikets kommunallag

Antal invånare	Lägsta antal fullmäktigeledamöter
högst 5 000	13
5 001–20 000	27
20 001–50 000	43
50 001–100 000	51
100 001–250 000	59
250 001–500 000	67
mer än 500 000	79

Rikets kommunallag hindrar inte att ledamöter ingår i både fullmäktige och styrelse samtidigt. Tvärtom kan fullmäktige besluta att endast fullmäktigeledamöter och -ersättare kan väljas till ledamöter i styrelsen och nämnd i enlighet med 31 § i rikets kommunallag. Till exempel i Åbo stad har samtliga styrelseledamöter också varit fullmäktigeledamöter.

I 70 § i rikets kommunallag finns en allmän reglering gällande samtycke till förtroendeuppdrag. Av första momentet framgår att till ett förtroendeuppdrag endast får väljas den som har gett sitt samtycke till att ta emot uppdraget. Som fullmäktigekandidat får endast den ställas upp som skriftligen har gett sitt samtycke till att ta emot fullmäktigeuppdraget. Samtycket är en förutsättning för att en person ska kunna bli vald till ett organ och samtycket ska därför ges före valet. Det finns inga krav på formen för samtycket.

Regleringen i Sverige

Bestämmelserna i 5 kap. i den svenska kommunallagen reglerar fullmäktiges verksamhet. Kapitlet är mer omfattande än både Ålands och rikets motsvarande bestämmelser. I 5 kap. 1 § regleras fullmäktige uppgifter. Fullmäktige beslutar i ärenden av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt för kommunen eller regionen.

Enligt 5 kap. 2 § får fullmäktige uppdra åt en nämnd att i fullmäktiges ställe besluta i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. Ärenden som anges i 1 § första stycket eller som enligt lag eller annan författning ska avgöras av fullmäktige får dock inte delegeras till nämnderna.

I Sverige regleras antalet fullmäktigeledamöter i 5 kap. 5 § i kommunallagen. Liksom i riket regleras miniminivåer i lagen och sedan kan kommunfullmäktige fritt besluta om ett utökad antal ledamöter.

Tabell 4: Antal fullmäktigeledamöter enligt 5 kap. 5 § i den svenska kommunallagen

Antal invånare	Lägsta antal fullmäktigeledamöter
Kommuner med högst 8 000 röstberättigade	21
Kommuner med över 8 000 röstberättigade	31
Kommuner med över 16 000 röstberättigade	41
Kommuner med över 24 000 röstberättigade	51
Kommuner med över 36 000 röstberättigade	61
Kommuner med över 200 000 röstberättigade	71
Kommuner med över 600 000 röstberättigade	101

Den svenska kommunallagen hindrar inte att ledamöter ingår i både fullmäktige och styrelse samtidigt. Till exempel i Stockholms stad är 11 av 13 ordinarie styrelseledamöter för närvarande även fullmäktigeledamöter.

Den svenska kommunallagen innehåller inga krav på samtycken för att motta kommunala uppdrag.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår att det införs en förteckning över fullmäktiges huvudsakliga uppgifter på samma sätt som i riket och i Sverige.

Fullmäktige har enligt den åländska kommunallagen en bredare och mer odefinierad delegeringsrätt jämfört med bestämmelserna i riket och Sverige. Landskapsregeringen föreslår att det i kommunallagen regleras vilka beslut som fullmäktige måste fatta och vilka beslut fullmäktige kan välja att delegera till andra.

Landskapsregeringen föreslår miniminivåer för antalet fullmäktigeledamöter i enlighet med tabellen nedan. Syftet med förslaget är att säkerställa att större kommuner inte har möjlighet att kraftigt begränsa antalet fullmäktigeledamöter. Fortsättningsvis föreslås kommunerna ha möjlighet att besluta om fler fullmäktigeledamöter än vad som anges i lag samt att besluta om en lägre nivå än enligt den föreslagna tabellen. Kommunen kan välja att maximalt gå ner till nästa nivå i tabellen. Till exempel kan en kommun som enligt antal invånare ska ha 15 ledamöter välja att gå ner från 15 till 11 ledamöter. En kommun som enligt tabellen ska ha 9 ledamöter kan dock inte välja att gå under 9.

Tabell 5: Antal fullmäktigeledamöter enligt lagförslaget

Nivå	Kommuninvånare på valårets första dag	Lägsta antal ledamöter i fullmäktige
1	högst 1 000 invånare	9
2	1 001 – 2 000	11
3	2 001 – 4 000	15
4	4 001 – 6 000	19
5	6 001 – 8 000	23
6	Över 8 001	27

Landskapsregeringen föreslår även att bestämmelserna om tillsättande av styrelse och nämnder kompletteras så att organen, på samma sätt som fullmäktige, ska tillsättas med udda antal. Syftet med detta är att undvika situationer där organets ordförande regelmässigt får utslagsröst.

Landskapsregeringen föreslår att frågan om möjligheten att vara ledamot både i styrelsen och fullmäktige ska få avgöras av kommunerna själva genom en bestämmelse i förvaltningsstadgan.

Landskapsregeringen föreslår att det införs krav på skriftliga samtycken till förtroendeuppdrag. Avsikten är att inhämtandet av uppgifterna kan ske

genom ett enkelt elektroniskt medel. Fullmäktigegrupperna bör ansvara för insamlingen av samtycken.

2.4. Rätt till ledighet för att sköta förtroendeuppdrag samt förtroendevalda på hel- eller deltid

Åländsk reglering

I nuvarande kommunallag finns det ingen bestämmelse om kommunalt förtroendevalda som utför sitt uppdrag på hel- eller deltid. Men det finns inte heller någon bestämmelse som förbjuder det. I kommunallagen saknas det också bestämmelser om förtroendevaldas rätt att få ledigt från sitt förvärvsarbete för att sköta ett kommunalt förtroendeuppdrag. I 22 § i kommunallagen finns det dock en bestämmelse om rätt till ersättning för förlorad inkomst.

Regleringen i riket

I riket togs den stora mängd tid som kommunalt förtroendevalda använder på sina uppdrag upp redan i den proposition där rikets gamla kommunallag ändrades, då som motivering för borgmästarmodellen.¹² Bestämmelser om möjligheten att vissa av kommunens förtroendevalda sköter uppdraget på hel- eller deltid togs in i rikets kommunallag från 2015. Den centrala bestämmelsen är 33 § 2 mom. i kommunallagen. I det momentet bestäms att fullmäktige kan besluta att fullmäktiges ordförande, styrelsens ordförande och vice ordförande samt nämndernas och utskottens ordförande är förtroendevalda på hel- eller deltid. Bestämmelsen är möjliggörande till sin karaktär, kommunerna är alltså inte tvungna att ha förtroendevalda på hel- eller deltid.

En annan central paragraf i rikets kommunallag är 80 §. I den finns bestämmelser om förmåner och rättigheter som en förtroendevald på hel- eller deltid har rätt till. I korthet har de förtroendevalda rätt till ledigt från sitt egentliga arbete, fullmäktige fattar beslut om månadslön och ersättningar och de har samma rättigheter som kommunala tjänsteinnehavare i fråga om semester, sjukledighet och familjeledighet. En förtroendevald på heltid har alltså rätt att få tjänst- eller arbetsledigt från sitt arbete under den tid som förtroendeuppdraget på heltid varar. Han eller hon har rätt att avbryta ledigheten om förtroendeuppdraget upphör i förtid och då återvända till arbetet, dock så att detta ska anmälas till arbetsgivaren minst en månad i förväg. En skillnad mellan förtroendevalda på heltid och deltid är att en förtroendevald på heltid enligt kommunallagen har starkare rätt att vara ledig från sitt egentliga arbete. Arbetsgivaren kan inte vägra en förtroendevald på heltid tjänst- eller arbetsledighet med hänvisning till vägande skäl som beror på arbetet. För en förtroendevald på deltid finns inte någon absolut rätt att få ledigt från arbetet, men arbetsgivaren kan inte utan vägande skäl som hänger samman med arbetet vägra att bevilja ledighet.

Även andra förtroendevalda än sådana som sköter uppdraget på hel- eller deltid har i enlighet med 81 § rätt att få ledigt från arbete för att sköta förtroendeuppdrag. Bestämmelsen togs in redan 2006 i rikets tidigare kommunallag. Enligt 81 § i rikets gällande kommunallag har en förtroendevald rätt att få ledigt från arbetet för att delta i kommunala organs sammanträden. Arbetsgivaren kan dock vägra om den inte har blivit informerad om ledigheten minst 14 dagar före sammanträdet och har ett vägande skäl som hänger samman med arbetet. Förtroendevalda kan också delta i skötseln av andra förtroendeuppdrag än kommunala organs möten och då ska den förtroendevalda avtala om ledigheten med sin arbetsgivare.

¹² RP 8/2006 rd.

Bestämmelserna om förtroendevalda på hel- eller deltid gäller även samkommuner i tillämpliga delar.

I propositionen¹³ till ny kommunallag (FFS 410/2015) i riket presenterades en rad argument för och emot modellen med förtroendevalda på hel- eller deltid i kommuner. I propositionen konstaterar man att det kan öka kommunens lönekostnader och andra kostnader om kommunerna i större omfattning övergår till förtroendeuppdrag på hel- eller deltid. Man konstaterar även att förtroendeuppdrag kan göras mer attraktiva allmänt taget om man går in för förtroendevalda på hel- eller deltid. Ur enskilda förtroendevaldas perspektiv kan förslagen underlätta skötseln av förtroendeuppdrag och underlätta att kombinera förvärvsarbete och förtroendeuppdrag. Likaså kan det öka kommuninvånarnas intresse för kommunalpolitik, då kommunen har tydliga politiska ledare. Ett annat argument för modellen är att uppgifterna för särskilt styrelsens ordförande har ökat, vilket i sin tur har ökat trycket på att uppdraget bör skötas på hel- eller deltid. Kritiska synpunkter mot modellen med förtroendevalda på hel- eller deltid består bland annat av att makten och ställningen för enskilda förtroendevalda förstärks oskäligt mycket på bekostnad av fullmäktige.

Enligt en rapport från Finlands kommunförbund har antalet förtroendevalda på hel- eller deltid ökat stadigt under 2000-talet. Fortsättningsvis är det dock främst stora städer eller större kommuner som använder sig av modellen. I tabellerna nedan framgår mängden förtroendevalda i riket på hel- och deltid i januari 2024.

Tabell 6: Antal förtroendevalda i riket på heltid

Heltid	Antal	Kommuner
Styrelseordförande	6	Esbo, Tavastehus, Kotka, Kuopio, Lahtis, Uleåborg
Borgmästare	7	Helsingfors, Kärkölä*, Birkala, Puolanka, Tammerfors, Åbo, Tusby
Biträdande borgmästare	10	Helsingfors (4), Tammerfors (3), Åbo (3)
Ordförande på heltid	23	13 kommuner

* Kärkölä slopade borgmästarmodellen 2025

Tabell 7: Antal förtroendevalda i riket på deltid

Deltid	Antal	Kommuner
Styrelseordförande	13	Joensuu, Jyväskylä, Kajana, Lojo, Nådendal, Björneborg, Posio, Brahestad, Raumo, Rovaniemi, Sibbo, Sodankylä, Vanda
Styrelsens vice ordförande	5	Esbo, Kuopio (2), Vanda (2)
Fullmäktiges ordförande	4	Jyväskylä, Kotka, Uleåborg, Vanda
Biträdande borgmästare	2	Tusby (2)
Ordförande i nämnder/sektioner	5	Lahtis (2), Uleåborg (3)
Ordförande på deltid	29	19 kommuner
Ordförande på hel- eller deltid	53	26 kommuner

Bland de mindre kommunerna med förtroendevalda på hel- eller deltid kan man nämna Puolanka med 2 345 invånare, Posio med 2 878 invånare, Sodankylä med 8 127 invånare och Nådendal med 19 579 invånare år 2024.

Bland kommunerna i riket som har förtroendevalda på hel- eller deltid varierar både löner eller arvoden och hur mycket tid som vikts för

¹³ RP 268/2014 rd.

förtroendevalda på deltid. Den vanligaste andelen deltid bland förtroendevalda i kommunerna i riket är dock ungefär 40–50 procent.

I en rapport från Finlands kommunförbund granskas den tid som kommunalt förtroendevalda använder på sitt uppdrag. I rapporten är det tidsanvändningen för olika typer av ordföranden som är mest intressant. Data finns från åren 1995, 2015 och 2020. Ur ett åländskt perspektiv är små kommuner mest intressanta. Även i de minsta klasserna har en ökning skett över tid, men den är inte alls lika markant som i fråga om stora kommuner. I kommuner med färre än 5 000 invånare har antalet använda timmar ökat från 6,8 (1995) till 9,6 (2020). I kommuner med 5 000–10 000 invånare ökade antalet timmar som använts för förtroendeuppdraget från 8,9 (1995) till 11,1 (2020). I materialet har man beaktat tidsanvändningen för styrelsens ordförande samt fullmäktiges ordförande och viceordförande i 43 kommuner.¹⁴

Regleringen i Danmark, Norge och Sverige

I Norden i övrigt finns det långa anor av förtroendevalda på hel- eller deltid. I Danmark har kommunerna förtroendevalda borgmästare som sköter uppdraget på heltid. Borgmästaren i Danmark leder fullmäktige, det ekonomiutskott som motsvarar styrelsen och dessutom kommunens förvaltning.

I Norge finns en modell där en ordförande leder både styrelsen och fullmäktige. Denna ordförande sköter oftast uppdraget på heltid.

I Sverige sköts uppdraget som styrelsens ordförande nästan alltid på heltid. Under valperioden 2018–2022 var det endast fem svenska kommuner som inte hade en styrelseordförande som skötte uppdraget på hel- eller deltid. I var tredje svensk kommun finns det fler än en förtroendevald som sköter uppdraget på hel- eller deltid och i drygt 10 procent av de svenska kommunerna finns det minst fyra förtroendevalda på hel- eller deltid. Kommunerna kan ha ett eller flera kommunalråd. Kommunalråden är heltids- eller deltidsanställda ordförande för styrelsen eller nämnderna. Kommunerna reglerar uppgifterna för det kommunalråd som leder kommunen i sina instruktioner. I 4 kap. i den svenska kommunallagen finns bestämmelser om de förtroendevalda. I 2 § bestäms om att de förtroendevalda som sköter uppdraget på heltid har titeln kommunalråd. I 18 § bestäms att dessa personer ska ha rätt till ekonomiska och andra förmåner som svarar mot de löne- och anställningsvillkor som gäller för dem som är anställda hos kommunen eller regionen.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår att det införs en bestämmelse som motsvarar 81 § i rikets kommunallag om förtroendevaldas rätt att få ledigt från arbetet för att sköta sitt förtroendeuppdrag. Landskapsregeringen föreslår däremot inte att det införs en reglering om möjlighet till anställning på hel- eller deltid.

2.5. Redogörelse för bindningar

Åländsk reglering

I nuvarande lag finns inga bestämmelser om skyldigheten för förtroendevalda och tjänstemän att redogöra för eventuella bindningar som kan ha betydelse för skötseln av förtroende- eller tjänsteuppdraget.

Enligt bestämmelserna i 26 § i lagtingsordningen för Åland (2011:97) ska lantrådet och landskapsregeringens ministrar redogöra för sina bindningar inför lagtinget. Redogörelsen ska innehålla bindningar som kan ha betydelse

¹⁴ Finlands kommunförbunds beslutsfatarundersökning 2020: *Förtroendevaldas tidsanvändning*

vid utövningen av verksamheten som medlem i landskapsregeringen. Det finns detaljerade bestämmelser om redogörelse för bindningar i arbetsordningen för Ålands lagting (2015:87). I 44 § i arbetsordningen anges att bindningarna ska föredras för lagtinget och ges i form av en skrivelse från landskapsregeringen. Ärendet debatteras i plenum, men det fattas inga beslut med anledning av redogörelsen.

Regleringen i riket

I riket finns bestämmelser om redogörelse av bindningar på kommunal nivå i 84 § i kommunallagen. Bestämmelserna om redogörelse för bindningar togs in i lagen då den nya kommunallagen antogs. Enligt förarbetena var ett av huvudsyftena med bestämmelserna att främja oavhängighet och transparens i beslutsfattandet¹⁵. Genom skyldigheten att redogöra för bindningar stärks bland annat den offentliga kontrollen av jävsbedömningen, eftersom kommuninvånare och andra förtroendevalda kan bedöma vilka bindningar som påverkar ett eventuellt jäv. Detta förändrar dock inte skyldigheten att beakta och meddela om jäv eller valbarhet.

Enligt bestämmelserna ska ordförande och vice ordförande i fullmäktige och nämnder, kommundirektören, borgmästaren och biträdande borgmästare samt föredragande i styrelsen och nämnder lämna en redogörelse för sina bindningar när det gäller uppgifter i ledningen för eller förtroendeuppdrag i företag och andra sammanslutningar som bedriver näringsverksamhet, för betydande förmögenhet och för andra bindningar som kan vara av betydelse vid skötseln av förtroende- och tjänsteuppdrag. Enligt Kommunförbundets rekommendationer om redogörelse för bindningar kan dessa uppgifter till exempel vara mark- eller skogsinnehav, aktieinnehav och skulder eller borgensförbindelser. Redogörelseplikten gäller också ledamöterna i ett organ i kommunen som ansvarar för beredningsuppgifter enligt rikets lag om områdesanvändning (FFS 132/1999) eller bygglagen (FFS 751/2023). Kommunens revisionsnämnd övervakar att skyldigheten iakttas och meddelar kommunfullmäktige om redogörelserna. Det förs även ett offentligt register över bindningarna, om inte något annat följer av sekretessbestämmelserna. Registret över bindningar utgör ett personregister och därför tillämpas bland annat EU:s dataskyddsförordning på det. Bestämmelserna tillämpas också på samkommuner. En motsvarande bestämmelse om redogörelse för bindningar finns även i lagstiftningen om välfärdsområdena.

Med näringsverksamhet avses all kommersiell och professionell verksamhet. Förutom företagsverksamhet kan också förenings- och stiftelseverksamhet ha betydelse vid bedömningen av det kommunala beslutsfattandets oavhängighet. Med förtroendeuppdrag avses medlemskap i en sammanslutning eller ett företags organ, av vilka de mest centrala är styrelsen eller ett därmed jämförbart organ. Med andra bindningar som kan vara av betydelse vid skötseln av förtroende- och tjänsteuppdrag avses till exempel betydande innehav av fastigheter eller bostadsaktier. Redogörelsen för bindningar gäller endast den förtroendevaldas eller tjänsteinnehavarens egna medlemskap eller eget ägande.

Regleringen i Sverige

I Sverige finns inga bestämmelser om redogörelse för bindningar på kommunal nivå. En del svenska kommuner har på eget initiativ tagit fram olika dokument för etiska regler och dylikt. Dessa fokuserar ofta i stor utsträckning på jävssituationer och arbete mot korruption. Det finns åtminstone inte i omfattande grad några offentliga register över de förtroendevaldas bindningar i

¹⁵ RP 268/2014 rd.

kommunerna skapade på eget initiativ. Fokus i de svenska kommunerna är på individens ansvar och att de kommunala förtroendevalda ska vara medvetna om bestämmelserna kring jäv och se till att själva anmäla jäv när det föreligger.

Då det gäller riksdagsledamöterna finns det en lag (SFS 1996:810) om registrering av riksdagsledamöters åtaganden och ekonomiska intressen enligt vilken svenska riksdagsledamöter är skyldiga att anmäla sina åtaganden och ekonomiska intressen. Det är fråga om snarlika uppgifter som kommunalt förtroendevalda i riket ska uppges. Den stora skillnaden är att det i lagen om svenska riksdagsledamöters åtaganden och ekonomiska intressen inte finns någon bestämmelse om att uppgifterna ska finnas offentligt tillgängliga, eller att uppgifterna ska behandlas av något organ.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår att bestämmelser om redogörelse för bindningar införs. Landskapsregeringen föreslår att ansvaret för att uppges bindningar ska omfatta ordinarie ledamöter och ersättare i styrelsen, ordinarie ledamöter i fullmäktige samt kommundirektören. De bindningar som ska redogöras för är sådana som gäller ledande ställning i företags- eller näringsverksamhet samt i föreningsverksamhet samt bindningar som kan ha betydelse för skötseln av förtroende- eller tjänsteuppdraget. De bindningar som måste uppges ska vara betydande.

Den som ska lämna en redogörelse ansvarar för att detta görs inom tre månader efter att personen tillträtt sitt uppdrag. Landskapsregeringen föreslår att det är tillräckligt att inlämnandet sker vid tillträdet och att uppgifterna inte behöver justeras om de ändras under mandatperioden eller anställningsperioden, eftersom detta skulle innebära en alltför omfattande administration.

Landskapsregeringen föreslår att uppgifterna inte behöver publiceras i ett offentligt register. Däremot ska redogörelserna offentliggöras på det sätt som kommunala meddelanden görs offentliga.

Landskapsregeringen noterar för tydlighetens skull att en konstaterad bindning inte automatiskt innebär att jäv föreligger. Jäv måste alltid avgöras i det enskilda fallet. Däremot ökar bestämmelserna om redogörelse för bindningar transparensen och tydligheten om vilka bindningar som finns.

2.6. Reglering av situationer då kommunen handlingsförlamas på grund av jäv eller brottsutredningar

Åländsk reglering

Det finns ingen reglering i kommunallagen för situationer då en kommuns beslutsfattande handlingsförlamas på grund av jäviga ledamöter eller brottsutredningar.

Bestämmelserna i 19 § i kommunallagen reglerar felaktigt förfarande i förtroendeuppdrag. Om det på sannolika grunder kan misstänkas att en förtroendevald i sitt uppdrag gjort sig skyldig till tjänstebrott eller handlat i strid med sina skyldigheter på något annat sätt, ska styrelsen kräva en förklaring av den förtroendevalda och vid behov anmäla saken till fullmäktige. Om det är fråga om ett uppenbart tjänstebrott ska styrelsen utan dröjsmål göra en brottsanmälan. Fullmäktige kan även avstänga en förtroendevald från uppdraget under den tid undersökning eller rättegång pågår med anledning av ett på sannolika grunder misstänkt tjänstebrott.

Om en förtroendevald döms till minst sex månaders fängelse för ett brott, vars art eller det sätt på vilket det begåtts visar att denna brustit i fråga om den respekt uppdraget förutsätter, kan fullmäktige skilja den förtroendevalda

från uppdraget enligt bestämmelserna i 20 §. Ärendet får behandlas först då domen vunnit laga kraft.

Enligt 23 § är fullmäktige beslutsfört då minst två tredjedelar av ledamöterna är närvarande. Om antalet ledamöter understiger två tredjedelar till följd av att en eller flera av de närvarande ledamöterna är jäviga i ett ärende är fullmäktige ändå beslutsfört i ärendet. Styrelsen, en nämnd, en kommitté och en direktion är beslutsför då minst hälften av ledamöterna är närvarande. Den undantagsregel om frånvaro på grund av jäv som gäller för fullmäktige, gäller inte för dessa organ. Det är alltså i dessa organ som det teoretiskt skulle kunna uppstå en handlingsförlamande effekt om många ledamöter är jäviga och det inte går att fatta beslut i ett ärende.

Regler om jäv för fullmäktigeledamöter finns i 43 §, för styrelsen i 50 § och för övriga förvaltningsorgan i 56 §.

Om det i en kommun vid kommunalvalet inte väljs ett tillräckligt antal fullmäktigeledamöter, eller om antalet fullmäktigeledamöter minskar så att det understiger tre fjärdedelar av det antal som har bestämts enligt 38 §, ska i det första fallet den kommunala centralvalnämnden och i det andra fallet fullmäktiges ordförande anmäla om förhållandet till landskapsregeringen i enlighet med 116 § i vallagen (ÅFS 2019:45) för Åland. Landskapsregeringen kan fatta beslut om kommunalt fyllnadsval ifall det finns skäl för det. Landskapsregeringen ska samtidigt fatta beslut om hur många ledamöter som ska väljas.

Vid fyllnadsvalet iakttas i tillämpliga delar bestämmelserna i vallagen enligt de anvisningar landskapsregeringen meddelar. Förtidsröstning på ett förtidsröstningsställe ordnas endast i den kommun där det kommunala fyllnadsvalet förrättas. För de fullmäktige som utses vid valet väljs även ersättare.

Regleringen i riket

I riket regleras situationer då kommunen handlingsförlamas på grund av jäv eller brottsutredningar sedan 2017. Bakgrunden till bestämmelserna är situationen i kommunen Kittilä, som under 2010-talet handlingsförlamades då åtta av nio styrelsemedlemmar och 23 av 27 av fullmäktigeledamöter var misstänkta för tjänstebrott. Misstankarna handlade om att olagligt ha avskedat den före detta kommundirektören. Det var problematiskt för kommunen att få insyn i fallet då man inte kunde få ut uppgifter om förtroendevalda som var inblandade i en förundersökning, även om det handlade om misstankar om tjänstebrott.

I 12 a kap. i riket kommunallag finns det bestämmelser om kommuner som har så kallade exceptionella svårigheter inom förvaltningen. Om förvaltningen och verksamheten i en kommun befinner sig i exceptionellt stora svårigheter som kommunen inte förmår avhjälpa genom egna åtgärder kan finansministeriet, efter att ha hört kommunen, utse en utredare eller en utredningsgrupp för att utreda kommunens förvaltning enligt 109 a § i kommunallagen. För att en utredare (eller grupp) ska utses krävs det att det har inletts en förundersökning om ett misstänkt allvarligt tjänstebrott eller flera tjänstebrott som begåtts av en kommunal myndighet eller av flera ledamöter i ett kommunalt organ och att kommunen inte har vidtagit tillräckliga åtgärder för att få kommunens förvaltning att överensstämma med lag, eller att det annars finns grundade skäl att misstänka att kommunala myndigheter eller ledamöter i kommunala organ har väsentligt eller upprepade gånger handlat lagstridigt eller försummat sina lagstadgade skyldigheter och kommunen inte har vidtagit tillräckliga åtgärder för att få kommunens förvaltning att överensstämma med lag.

Utredaren lägger fram ett förslag till åtgärder som behövs för att få kommunens förvaltning att överensstämma med kommunallagen och andra lagar.

Fullmäktige ska behandla förslagen utan ogrundat dröjsmål och delge finansministeriet beslutet om dem.

Om utredaren har föreslagit att en eller flera förtroendevalda ska avstängas från uppdraget på de grunder som anges i 85 § 4 mom. för den tid en förundersökning eller rättegång som gäller ett tjänstebrott som en förtroendevald misstänks för pågår, och fullmäktige inte har förfarit så, kan finansministeriet efter att ha hört fullmäktige och den förtroendevalda fatta beslut om saken. Detta under förutsättning att avstängningen är nödvändig för att få kommunens förvaltning att överensstämja med lag och för att trygga trovärdigheten och tillförlitligheten i kommunens beslutsfattande med beaktande av det misstänkta brottets allvarlighet, risken för upprepning och andra omständigheter. Ministeriets beslut får verkställas omedelbart.

Enligt 109 b § ska utredaren ha sådan juridisk sakkunskap som uppdraget kräver. Utredaren, eller gruppens medlemmar, ska vara oavhängiga av kommunen och finansministeriet. Enligt 109 c § har finansministeriet rätt att få en sådan underrättelse om att förundersökning om tjänstebrott av förtroendevald inleds som avses i 3 kap. 6 § i förundersökningslagen (FFS 805/2011).

Av förarbetena¹⁶ till 12 a kap. framgår att syftet med regleringen var att kommunen och staten tillsammans ska trygga att garantier för god förvaltning under alla förhållanden förverkligas i kommunen. Syftet med bestämmelsen är inte att genom statliga åtgärder ingripa i kommunens grundlagsenliga självstyrelse, till vilken hör att besluta om kommunens förvaltning. Kommunen har en skyldighet att genom egna åtgärder ordna sin förvaltning på ett lagligt sätt. Enligt propositionen torde bestämmelsen sannolikt inverka så att kommunerna ser till att de inte hamnar i situationer då det blir nödvändigt att tillgripa åtgärder enligt bestämmelsen. Förebilden för förslaget om ett utredningsförfarande och en utredare eller utredningsgrupp för förvaltningen är utvärderingsförfarandet i fråga om kommuner som har en speciellt svår ekonomisk ställning enligt 118 §.

Det framgår även att en utredningsgrupp kan behövas om de utredningar som ska utföras kräver en stor arbetsmängd eller specialkunskande av flera slag. Det har, enligt propositionen, inte ansetts ändamålsenligt att kommunen är representerad i utredningen, eftersom det framför allt är fråga om en juridisk bedömning av kommunens verksamhet. Utredningen ska utföras i nära samarbete med kommunen och utredningens syfte är att få till stånd sådana rekommendationer att kommunen genom egna beslut och åtgärder kan göra de nödvändiga korrigeringsarna. Därtill framgår det att strävan har varit att definiera förutsättningarna så att förfarandet enligt 109 a § tillämpas mycket sällan.

Med allvarligt tjänstebrott avses enligt propositionen i synnerhet sådana tjänstebrott som i strafflagen definieras som grova, såsom grovt tagande av muta och grovt missbruk av tjänsteställning. Beroende på förhållandena kan också andra tjänstebrott anses grova. Med myndighet avses kommunens organ och tjänsteinnehavare i enlighet med kommunallagen. Enligt propositionen beror en kommuns exceptionella svårigheter i förvaltningen vanligen på att en omfattande brottsundersökning gör det svårt för organen att agera enligt lag och god förvaltningssed. Vanligen är det fråga om att kommunens förvaltning har hamnat i ett tillstånd då kommunens myndigheters beslut och förfaringsätt tydligt och återkommande är lagstridiga. Upprepningen leder till att tillståndet i kommunens förvaltning inte tillräckligt snabbt kan korrigeras genom sedvanliga rättsmedel såsom kommunalbesvär eller klagan. Ofta kan man dock låta bli att inleda ett utredningsförfarande genom att konstatera att andra rättsmedel kan utnyttjas.

¹⁶ RP 250/2016 rd s. 20 framåt

Vid bedömningen av om ett förfarande ska inledas ska proportionalitetsprincipen beaktas. En utredningsgrupp ska inte utses om det bedöms att korrigeringar kan uppnås tillräckligt snabbt genom andra rättsmedel eller genom kommunens egna åtgärder. Eftersom förfarandet är exceptionellt är det motiverat att det hör till finansministeriets behörighet. Att utse en utredare eller utredningsgrupp är i sista hand ett prövningsbaserat beslut av nationell betydelse.

Enligt propositionen är målet i första hand att kommunen själv ska vidta åtgärder för att lösa situationen. I andra hand är målet att fullmäktige godkänner de åtgärder som utredaren/gruppen föreslår. I sista hand kan finansministeriet efter behörigt hörande besluta om avstängning av en eller flera förtroendevalda med stöd av 85 § mom. i kommunallagen. En lindrigare åtgärd som kan komma i fråga är annars att utfärda en föreskrift om att den förtroendevalda inte ska delta i behandlingen av sådana ärenden i fråga om vilka den förtroendevalda till följd av en brottsundersökning eller av något annat skäl är jävig.

Regleringen i Sverige

Enligt 4 kap. 9 § i den svenska kommunallagen får fullmäktige återkalla uppdraget för en förtroendevald som har valts av fullmäktige, om den förtroendevalda har vägrats ansvarsfrihet eller har dömts för ett brott på vilket fängelse i lägst två år kan följa och domen har vunnit laga kraft.

Enligt 5 kap. 45 § i kommunallagen får fullmäktige handlägga ett ärende endast om fler än hälften av ledamöterna är närvarande. Fullmäktige får dock bestämma att interpellationer och frågor får besvaras även om färre ledamöter är närvarande. Om en ledamot är jävig i ett ärende får fullmäktige handlägga ärendet, även om antalet ledamöter inte är fler än hälften enligt 5 kap. 46 §. Då det gäller styrelsen och övriga nämnder får de handlägga ärenden endast om fler än hälften av ledamöterna är närvarande enligt 6 kap. 27 §. Något undantag för frånvaro på grund av jäv finns inte.

Jäv för fullmäktigeledamöter regleras i 5 kap. 47 § i kommunallagen och för styrelse- och nämndmedlemmar i 6 kap. 28 §.

Den svenska kommunallagen innehåller ingen liknande reglering som den i 12 a kap. i rikets kommunallag.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår att en liknande bestämmelse som den i 12 a kap. i rikets kommunallag antas. Finansministeriets uppgifter handhas på Åland av landskapsregeringen.

2.7. Ålands kommunförbund

Åländsk reglering

Bestämmelser om Ålands kommunförbund (ÅKF) finns i 13 kap. i kommunallagen. Enligt 96 § ska kommunerna bilda ett kommunalförbund med namnet Ålands kommunförbund. Varje kommun är skyldig att ansluta sig till ÅKF. Om en kommun önskar utträda ska kommunen skriftligen meddela ÅKF detta. Medlemskapet upphör som huvudregel den 31 december det år som följer efter det år då kommunen meddelade om utträdet. Mariehamn och Jomala har valt att utträda ur förbundet. Övriga kommuner är medlemmar. ÅKF har en heltidsanställd, förbundsdirektören.

Enligt 97 § i kommunallagen är ÅKF:s uppgifter att utgående från kommunernas behov bevaka kommunernas intressen gentemot landskapet, fungera som remissinstans, fungera som samarbetsorgan, utse kommunala avtalsdelegationen samt sköta dess ekonomi och förvaltning, fungera som rådgivande organ inom juridik och ekonomi, fungera som samarbetsorgan vid

kommunalt samarbete utanför Åland samt ha hand om andra gemensamma ärenden om förbundsstämman så beslutar. ÅKF utför ingen myndighetsutövning, alltså utövning av makt över invånare i form av beslut eller andra åtgärder.

Det högsta beslutande organet i ÅKF är förbundsstämman enligt 98 § i kommunallagen. Vid förbundsstämman har varje kommun en röst per påbörjat femhundra invånare i respektive kommun på årets första dag.

ÅKF:s verksamhet finansieras gemensamt av kommunerna enligt 99 §. Hälften av kostnaderna ska fördelas enligt de beskattningsbara inkomsterna vid den kommunala inkomstbeskattningen under föregående år och hälften enligt antal kommuninvånare i respektive kommun på årets första dag det år kostnaderna avser. De beskattningsbara inkomster som avses omfattar även kommunens andel av samfundsinkomstskatten.

Kommunala avtalsdelegationen är en del av ÅKF.

En möjlighet att stärka ÅKF:s roll är att göra medlemskapet i ÅKF obligatoriskt, alltså som ett lagstadgat kommunalförbund där alla kommuner måste vara medlemmar. Detta var landskapsstyrelsens ursprungliga förslag då förslaget till den nya kommunallagen lades fram 1996. Landskapsstyrelsen ansåg att de åländska kommunerna behövde ett starkt samarbetsorgan bland annat för att sköta avtalsförhandlingar, för att verka som huvudremissinstans och för att sköta vissa frågor som ankom på kommunerna men som det inte var ändamålsenligt eller möjligt att varje kommun skötte själv. Landskapsstyrelsen ansåg att det kommunala samarbetsorganet behövde vara lagstadgat för att få tillräcklig tyngd bakom sig. Det lagstadgade organet, med vissa ramar för verksamheten, skulle också garantera kommunmedlemmarnas rättssäkerhet och möjligheter till inflytande. Landskapsstyrelsen argumenterade vidare för att syftet med obligatoriskt medlemskap var att ÅKF skulle ha möjlighet att fylla en funktion som intresseorgan, remissinstans och verka som samarbetsforum för viss lagstadgad kommunal verksamhet. Denna funktion krävde att alla kommuner skulle delta i samarbetet.¹⁷ Landskapsstyrelsen poängterade dock att ÅKF, liksom andra kommunalförbund, kunde upplösas på det sätt kommunerna kom överens om i grundavtalet.

Lagutskottet tillstyrkte landskapsstyrelsens förslag om obligatoriskt medlemskap¹⁸, medan stora utskottet ansåg att kommuner rimligen borde kunna utträda ur ÅKF.¹⁹ Stora utskottet föreslog därför att kommunerna endast skulle vara skyldiga att ansluta sig till ÅKF. Detta var också den reglering som lagtinget beslutade anta. Som en följd av ändringen hemställde lagtinget att landskapsstyrelsen skulle bereda bestämmelser om villkoren för utträde ur ÅKF, vilket togs in i kommunallagen genom en ändring (1998/19). Utträde från ÅKF kunde bli gällande tidigast från den 1 januari 2003, vilket var en reglering som togs in på förslag från lagutskottet.²⁰ Lagutskottet ansåg att det var viktigt att ÅKF:s verksamhet från början gavs tillräcklig stabilitet samt nödvändiga verksamhetsförutsättningar och att det därför under en övergångsperiod inte skulle vara möjligt att utträda.

Ett införande av obligatoriskt medlemskap i ÅKF skulle möjligen öka kommunförbundets möjligheter att påverka. Detta måste dock också vägas mot den kommunala självstyrelsen och i vilken utsträckning det är möjligt att inskränka denna. Enligt 121 § i rikets grundlag ska kommunernas förvaltning grunda sig på självstyrelse för kommunens invånare. Som utgångspunkt vid denna bedömning kan landskapslagen (2016:2) om en kommunalt samordnad socialtjänst fungera, där medlemskap också är obligatoriskt.

¹⁷ FR nr. 3/1996-97 s. 36

¹⁸ LU bet. nr. 8/1996-97 s. 20

¹⁹ STU bet. nr. 4/1996-97 s. 2

²⁰ LU bet. nr. 11/1997-98 s. 2

Landskapsregeringen konstaterar att skyldigheten för kommuner att genom lag bedriva samarbete under flera decennier har kunnat göras i vanlig lagstiftningsordning.²¹ Enligt riksdagens grundlagsutskotts praxis har detta ansetts möjligt, trots att utskottet har bedömt att påtvingat kommunalt samarbete i någon mån kan inkräkta på den kommunala självstyrelsen. Grundlagsutskottet har i sin bedömning fäst uppmärksamhet vid bland annat samverkansuppgifternas överkommunala karaktär och en rationell förvaltning av uppgifterna. Andra saker som tillmätts betydelse är om arrangemanget väsentligt inskränkt de deltagande kommunernas allmänna verksamhetsområde.

Ett annat alternativ är att ÅKF såsom i riket och Sverige skulle vara en ideell förening. Rent juridiskt skulle det vara lämpligt om ÅKF var en förening, i stället för ett kommunalförbund. I och med att ÅKF inte utför någon myndighetsutövning gentemot enskilda och med beaktande av kommunförbundets verksamhet. I en förening är medlemskap frivilligt och det skulle eventuellt kunna leda till att ytterligare kommuner väljer att stå utanför. Det är dock rimligt att förvänta sig att ÅKF erbjuder så attraktiva tjänster att kommunerna själva vill vara med. I föreningsform finns det större möjlighet att vid behov justera medlemsavgifterna för att ge incitament till fortsatt medlemskap.

En nackdel med föreningsformen är bristen på insyn. Föreningars verksamhet är inte offentlig och det finns inget lagkrav om att föreningar behöver tillåta insyn. Enligt bestämmelserna i 38 a § i föreningslagen (FFS 678/2010) ska en förening som inte har en revisor ha en verksamhetsgranskare. Om ÅKF som förening, inte självmant tillåter insyn så skulle kommunmedlemmarna tappa möjligheter att granska och påverka föreningen. Detta kan ifrågasättas då verksamheten fortsatt skulle vara skattefinansierad.

Regleringen i riket

Finlands kommunförbund (FKF) är en centralorganisation för Finlands kommuner och städer i form av en ideell förening. FKF:s syfte är att stärka kommunernas livskraft och den kommunala demokratin, samt att främja kommuninvånarnas självstyrelse och välfärd. I dagsläget är samtliga 308 kommuner, inklusive de åländska kommunerna, ordinarie medlemmar. Organisationen regleras i FKF:s stadga. Samkommuner, andra sammanslutningar samt stiftelser med rättsförmåga där kommuner eller samkommuner har bestämmande inflytande kan vara samarbetsmedlemmar. Samarbetsmedlemmarna har inte rösträtt och inte heller rätt att utse kandidater till förbundets organ. Utöver de ordinarie medlemmarna och samarbetsmedlemmarna kan föreningen, enligt de grunder som styrelsen bestämt, betjäna också andra sammanslutningar som bildats, ägs eller förvaltas av kommuner.

FKF har cirka 140 anställda som i huvudsak arbetar med sakkunniguppgifter. FKF har även ett kontor i Bryssel som följer beredningen av EU-lagstiftningsprojekt. FKF har också två dotterbolag som bedriver affärsverksamhet inom bland annat utveckling av offentliga tjänster, konsulttjänster för ledning, utbildningar och medie- samt evenemangsproduktion.

FKF:s högsta beslutande organ är förbundsdelegationen med 65 ledamöter och styrelsen med 15 ledamöter. Förbundsdelegationen utser styrelsen och godkänner förbundets budget och bokslut. Styrelsen leder FKF:s verksamhet. Kommunförbundets förbundsdelegation väljs vart fjärde år av ett medlemsmöte, förbundskongressen. Åland har alltid rätt till en ordinarie ledamot och en ersättare i förbundsdelegationen. FKF har en verkställande direktör och vice verkställande direktörer som är underställda styrelsen. Föreningens ordinarie medlemmar, samarbetsmedlemmar och förbundsdelega-

²¹ LF 25/2014-2015 punkt 3.3

tionens ledamöter har rätt att väcka initiativ och framställa frågor som gäller föreningens verksamhet. Styrelsen ska besvara frågor senast på det första sammanträde som hålls inom tre månader från att frågan framställdes.

FKF tar ut en årlig medlemsavgift som fastställs av förbundsdelegationen. Medlemsavgiften för ordinarie medlemmar bestäms så att tre fjärdedelar av avgiften tas ut på basis av invånarantalet och en fjärdedel på basis av de beskattningsbara inkomster som motsvarar kommunalbeskattningen. Till den del kommunens invånarantal överstiger 20 000 är den invånarbaserade medlemsavgiften nedsatt med 40 procent. Om medlemskommunens beskattningsbara inkomster per invånare vid kommunalbeskattningen överstiger de genomsnittliga beskattningsbara inkomsterna per invånare vid kommunalbeskattningen i samtliga medlemskommuner, sänks den medlemsavgiftsandel som baserar sig på de beskattningsbara inkomsterna per invånare vid kommunalbeskattningen med 25 procent till den del som överstiger medelvärdet. För samarbetsmedlemmar består medlemsavgiften av en grundavgift och en tilläggsdel. De graderade avgifterna för samarbetsmedlemmar kan vara olika stora.

FKF:s styrelse har möjlighet att bevilja nedsatt avgift för en viss tid, om en kommuns betalningsförmåga försämrats betydligt eller om det finns någon annan vägande orsak att sänka avgiften. Förbundsdelegationen kan ålägga kommunerna att betala en extra medlemsavgift för ett visst ändamål.

Regleringen i Sverige

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) är en medlems- och arbetsgivarorganisation för Sveriges kommuner och regioner. Alla Sveriges kommuner och regioner är medlemmar. SKR är en politiskt styrd organisation och styrelsen består av förtroendevalda från kommuner och regioner. Syftet är att stödja och bidra till att utveckla kommuner och regioners verksamhet, samt att fungera som ett nätverk för kunskapsutbyte och samordning. Som arbetsgivarorganisation har SKR till uppgift att teckna centrala kollektivavtal om lön och allmänna anställningsvillkor. Organisationen regleras i SKR:s stadga.

Endast kommuner och regioner kan vara medlemmar i SKR. Medlemmarna utövar sin beslutanderätt vid förbunds kongressen med 451 ombud. Styrelsen väljs av valkongressen och består av 21 ledamöter. Styrelsen leder förbundets verksamhet samt svarar för förbundets organisation och förvaltning av förbundets angelägenheter. Förbundets kansli leds av en verkställande direktör som utses av styrelsen. SKR:s löpande arbete sköts av kansliet med cirka 440 medarbetare. Förbundet har även ett kontor i Bryssel.

Medlemmarna ska årligen betala en förbundsavgift. Styrelsen bestämmer förbundsavgiftens storlek inom den ram som kongressen fastställer. Styrelsen har rätt att besluta om reducerat avgiftsunderlag för en medlem. Förbundsavgiften utgörs av avgiftsunderlaget multiplicerat med den avgiftssats som styrelsen årligen fastställer (för närvarande 0,1054 promille). Avgiftsunderlaget utgörs av medlemmens folkmängd den 1 november multiplicerat med medelskattekraften i riket året för avgiftsåret. Styrelsen beslutade för år 2025 att ge en rabatt på tio procent till kommuner med fler än 200 000 invånare.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen konstaterar att Ålands kommunförbund i dag inte fungerar tillfredsställande som en gemensam intresseorganisation och remissinstans för kommunerna eftersom alla kommuner inte är medlemmar i förbundet.

Landskapsregeringens bedömning är att föreningsformen skulle innebära flera fördelar jämfört med dagens organisationsform och även jämfört med

en situation där medlemskapet i nuvarande ÅKF skulle göras obligatoriskt. Landskapsregeringen föreslår därför att Ålands kommunförbund avregleras i kommunallagen och att kommunerna därmed själva kan avgöra hur de vill arbeta vidare med kommunförbundets verksamhet. Förslagsvis bildar kommunerna en förening med uppdraget att vara intresseorganisation och remissinstans för samtliga åländska kommuner.

2.8. Kommunala avtalsdelegationen

Åländsk reglering

Fram tills Ålands kommunförbund grundades 1998, var Kommunala avtalsdelegationen (KAD) ett fristående organ som självständigt förhandlade för kommunernas och kommunalförbundens räkning som avtalspart. KAD:s verksamhet reglerades av landskapslagen (1978:24) om kommunala avtalsdelegationen. Lagen upphävdes eftersom KAD blev en del av ÅKF då den nuvarande kommunallagen trädde i kraft och bestämmelserna om KAD togs in i kommunallagen.

Landskapsstyrelsen tillsatte KAD med utgångspunkt i de personer som nominerades av kommunerna. Antalet medlemmar var sex stycken med personliga ersättare för en mandatperiod om fyra år. Vid utnämningen av medlemmar och ersättare beaktades både deras kunskap om anställningsvillkor samt att landskapets olika delar skulle vara representerade. Finansieringen av KAD reglerades genom lagstiftningen som fastställde att kommunerna skulle stå för verksamhetskostnaderna i förhållande till deras skattöre från föregående år.

KAD är idag en del av Ålands kommunförbund med uppgift att självständigt förhandla och ingå avtal för kommunernas och kommunalförbundens tjänstemän och arbetstagare. Enligt bestämmelserna i 100 § i kommunallagen är kommuner som har utträtt ur kommunförbundet bundna av de tjänste- och arbetskollektivavtal som ingåtts mellan de kommunala avtalsparterna verksamma inom landskapet.

I nuvarande upplägg kan synergieffekter uppnås genom att KAD kan nyttja ÅKF:s eller värdkommunens administrativa resurser för uppgörande av bland annat budget och bokslut.

Medlemmarna och de personliga ersättarna i KAD utses för en mandatperiod om fyra år av Ålands kommunförbunds stämma. Antalet medlemmar i KAD är sex och medlemmarna ska ha kännedom om villkoren i anställningsförhållanden, samt utses så att landskapets olika delar blir företrädade. Enligt utarbetad praxis nominerar Mariehamns stad tre medlemmar, för södra Ålands del nominerar Jomala kommun en medlem, norra Ålands kommuner nominerar en medlem och skärgårdskommunerna en medlem. För att ge möjlighet till inflytande över kostnader och verksamheten i övrigt ges KAD, enligt praxis, möjlighet att inkomma med ett förslag till budget för sin verksamhet samt bokslut. Kommuner som utträtt ur kommunförbundet, men alltjämt är bundna av medlemskapet i KAD, har inte någon lagreglerad rättighet att påverka KAD:s sammansättning och kostnader då beslut om budget och sammansättning fattas av Ålands kommunförbund.

Tjänsten som avtalschef fungerar i nuläget som en köptjänst från Kommunförbundets sida där värdkommunen förbinder sig att sköta tjänsten samt bistå med personella resurser och systemstöd för KAD:s verksamhet.

Finansieringen av KAD sker, enligt 105 § i kommunallagen, enligt samma grunder som finansieringen av Ålands kommunförbund och binder även kommuner som utträtt ur kommunförbundet att delta i finansieringen.

Innan Ålands kommunförbund bildades var KAD ett fristående organ som utsågs av landskapsstyrelsen. Genom en ändring av kommunallagen är en återgång till denna organisationsform möjlig. För att säkerställa

kommunernas självbestämmanderätt är det viktigt att KAD inte utses av landskapsregeringen, utan av ett gemensamt organ för kommunerna såsom en mellankommunal ombudsstämma.

Om KAD ska utgöra ett fristående organ behövs tydliga direktiv om hur finansiering och övriga administrativa frågor för organisationen ska skötas. Att ombilda KAD till en fristående organisatorisk enhet löser problemet med representation för samtliga kommuner i det organ som utser KAD. Den sårbara ställning som KAD har i nuläget sett till personella resurser kvarstår dock vid övergång till en självständig organisation och förutsätter andra lösningar.

Kommunerna och landskapsregering med dess underlydande myndigheter företräder var för sig med egna organ de åländska offentliga arbetsgivarna som avtalspart gentemot de huvudavtalsorganisationer som företräder de offentliga anställda på Åland. Med syfte att skapa en starkare organisation som avtalspart kunde en sammanslagning av KAD och landskapets avtalsbyrå vara ett alternativ. En för kommunerna och landskapet gemensam organisation förhindrar inte att skilda kollektivavtal fortsättningsvis ingås för kommunerna och landskapet. En risk med ett upplägg med en för hela det offentliga Åland gemensam avtalspart är att KAD:s möjligheter att självständigt förhandla för kommunernas och kommunalförbundens räkning kan äventyras.

Regleringen i riket

Kommun- och välfärdsområdesarbetsgivarna (KT) är kommunernas och välfärdsområdets avtalspart. Verksamheten regleras genom lagen om anordnande av intressebevakning för kommunerna och välfärdsområdena som arbetsgivare (FFS 630/2021).

Regleringen i Sverige

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) är avtalspart för kommuner och regioner i Sverige med stöd av bestämmelserna i 6 § i lagen (SFS 1976:580) om medbestämmande i arbetslivet och bestämmelser i SKR:s stadga.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår att KAD blir en fristående organisation med namnet Kommunala avtalsmyndigheten (KAM). KAM leds av en styrelse som utses av en mellankommunal ombudsstämma och har den personal som behövs för verksamheten. Personal tjänsterna kan ordnas genom anställda tjänsteinnehavare eller genom att tjänsterna köps av en annan myndighet.

Landskapsregeringen konstaterar även att det på längre sikt och i ett scenario där anställningsförhållandena för landskapets och kommunernas tjänsteinnehavare regleras i samma lagstiftning skulle vara ändamålsenligast med en gemensam avtalsorganisation för kommunerna och landskapet.

2.9. Särskilda skärgårdsbestämmelser

Åländsk reglering

Önskemål har framförts om att införa särskilda bestämmelser specifikt för skärgårdskommuner i kommunallagen. I den nuvarande kommunallagen finns inga sådana bestämmelser. Det finns inte heller någon definition i kommunallagen av vad en skärgårdskommun är.

Bestämmelserna i 2 § i landskapslagen (2017:120) om landskapsandelar till kommunerna definierar skärgårdskommuner samt ytterskärgård. Enligt denna reglering räknas Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga och

Vårdö som skärgårdskommuner. Brändö, Kumlinge, Kökar och Sottunga räknas dessutom som ytterskärgård.

Regleringen i riket

I riket finns sedan början av 1980-talet en lag om främjande av skärgårdens utveckling (FFS 494/1981), skärgårdslagen. Syftet med skärgårdslagen är att rikta särskild uppmärksamhet mot skärgårdens särförhållanden. Lagen är unik i ett internationellt perspektiv.

Skärgårdslagen innehåller bestämmelser om bland annat stödjande av näringsliv, trafik- och transportservice, bas- och specialservice, statliga arbetsplatser samt markplanering i skärgården. I 3 § definieras begreppet skärgård som sådana öar i havsområdet och i insjövattnedrag som saknar fast vägförbindelse, samt andra öar och områden på fastlandet vilka i övrigt i fråga om sina förhållanden kan jämföras med skärgården.

Enligt 9 § förklarar statsrådet såsom ”skärgårdskommuner” de kommuner i vilka skärgårdsförhållandena utgör ett väsentligt hinder för kommunens utveckling. Statsrådet kan också av synnerliga skäl besluta att stadgandena om skärgårdskommun ska tillämpas även på en ”skärgårdsdel” av en kommun. Bedömningen ska grunda sig på den bofasta befolkningens storlek i vederbörande skärgård och dess andel av kommunens befolkning, samt på trafikförhållandena och svårigheterna i fråga om tillgång till basservice. Då statsstöd riktas till skärgårdskommuner eller kommuner med skärgårdsdelar ska kommunens ekonomiska ställning beaktas som en omständighet som påverkar understödets storlek enligt 10 §. Skärgårdslagens bestämmelser är till största delen inte tvingande.

För närvarande pågår en revidering av skärgårdslagen som en del av regeringsprogrammet för regeringen Orpo. Jord- och skogsbruksministeriet har tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att bereda reformen till och med den 31 december 2026.

Regleringen i Sverige

Sverige har ingen specifik lag som motsvarar rikets skärgårdslag. I stället finns det olika initiativ och program som syftar till att stöda utvecklingen av svensk skärgård. Det finns också regionala utvecklingsprogram och landsbygds politik som inkluderar stöd till skärgårdsområden.

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen konstaterar att det krävs en tydlig vision om vad ska räknas som skärgård och vilka särskilda bestämmelser som behövs om skärgårdsbestämmelser ska införas i kommunallagen. Nuvarande skärgårdslag i riket har kritiserats för att den är för otydlig och innehåller mestadels börbestämmelser.

Landskapsregeringen konstaterar att frågan om särskilda skärgårdsbestämmelser utreds vidare och att eventuella bestämmelser tas in i en skild lag och inte i kommunallagen.

3. Förslagets konsekvenser

3.1. Ekonomiska konsekvenser

De föreslagna ändringarna kan innebära omställningskostnader, framför allt i form av personalens arbetstid, till exempel då det gäller att uppdatera förvaltningsstadgan och andra dokument eller arbetssätt. Då de inledande uppdateringarna är gjorda ska majoriteten av förslagen inte innebära fortsatt löpande kostnader.

Förslagen om kommunen som aktör på marknaden kan innebära omställningskostnader för kommunerna till exempel då det gäller ramverk för kommunala bolag, affärsverk, överföring av uppgifter samt försäljning av fastigheter och beviljande av lån, säkerhet eller borgen. Det är dock svårt att uppskatta en kostnad för detta då det finns olika typer av upplägg. Av dessa måste vissa kanske göras om och vissa upphöra.

Lagförslaget medför ett utökat fokus på kommunens ekonomi med krav att uppge i budget och bokslut hur man uppfyller kriterierna i landskapslagen om ett utvärderingsförfarande för kommuner med ansträngd ekonomi, krav på koncernbokslut i vissa fall och krav på en auktoriserad revisor. Beroende på hur kommunen arbetar med dessa frågor i dagsläget kan förslagen innebära något utökade kostnader. Förslaget om koncernbokslut torde vara den största förändringen bland de ekonomiska förslagen. De kommuner som berörs i dagsläget uppgör dock redan koncernbokslut varför förslagets påverkan i nuläget inte torde innebära någon förändring.

Andra förslag som kan kräva mer av personalens arbetstid, och därmed mer resurser, är insamling av redogörelser för bindningar, mottagande av samtycken från de som väljs till förtroendeuppdrag och de fall då det skulle bli aktuellt att samarbeta med en utredare för att säkerställa förvaltningen till följd av jäv eller brottsutredningar. Ett beslut av landskapsregeringen att utse en utredare innebär även ökade kostnader för landskapsregeringen.

Förslaget med ett ökat fokus på landskapsregeringens tillsynsansvar över kommunal verksamhet kan innebära fler anmälningar till landskapsregeringen vilket i sin tur kräver mer resurser och arbetstid av landskapsregeringen.

Några förslag innebär en minskning av kommunernas utgifter. Bland annat föreslås det att fullmäktiges centralnämnd för val tas bort samt att antalet fullmäktigeledamöter kan minskas. Detta innebär minskad administration och en minskning av arvoden i de kommuner som berörs.

3.2. Konsekvenser för myndigheterna

Generellt innebär lagförslaget en ökad rättssäkerhet och en tydligare lagstiftning. Det förtydligas vad kommunernas kompetens omfattar och fullmäktiges uppgifter samlas på ett ställe. Ramverk för affärsverk och bestämmelser om överlåtelse av fastigheter samt lån, säkerhet och borgen innebär ett förtydligt rättsläge.

Andra förslag som innebär minskad administration eller ökad flexibilitet är förslaget om ett förenklat förfarande för elektroniskt beslutsfattande, förslaget som möjliggör per capsulam-beslut samt förslagen om motioner och initiativ. Även förslaget om sektioner ger en ökad flexibilitet och effektivitet.

Några förslag som ändrar förutsättningarna för kommunerna är förslaget om ändring av kommunalförbundens grundavtal samt förslaget om att avreglera Ålands kommunförbund. Förslaget om kommunförbundet innebär en stor förändring från dagens läge både vad gäller administrationen och inledningsvis vad gäller resurser. Kommunala avtalsdelegationens förändring till en fristående enhet, Kommunala avtalsmyndigheten, kommer i viss mån att kräva utökade resurser.

3.3. Samhälleliga konsekvenser

Som nämnts ovan innebär lagförslaget en ökad tydlighet och ökad rättssäkerhet till gagn för både myndigheter och invånare. Utöver de konsekvenser som nämnts ovan påverkar även följande förslag samhället eller allmänheten.

Förtroendevaldas rätt att få ledigt från sitt ordinarie arbete för att sköta förtroendeuppdraget förtydligas. Förslaget om redovisning av bindningar leder till en ökad transparens och i förlängningen förhoppningsvis en ökad tilltro till den lokala demokratin. Därtill föreslås ett ökat fokus på de

förtroendevaldas ansvar vid förvaltandet av förtroendeuppdraget vilket också förbättrar tilltron till det politiska beslutsfattandet.

Regleringen av antalet fullmäktigeledamöter föreslås något förändrad, vilket i ett antal kommuner kan leda till färre ledamöter. Det kan därmed bli enklare att hitta tillräckligt många kandidater som vill ställa upp i valet, samtidigt som det har en inverkan på demokratin då färre personer är med och fattar de politiska besluten. Den föreslagna bestämmelsen säkerställer dock att det finns ett rimligt antal fullmäktigeledamöter i förhållande till kommunens folkmängd, vilket är positivt för den lokala demokratin.

Kommunmedlemmarna påverkas av förslaget om att det krävs minst tre undertecknare för att ta emot ett medborgarinitiativ och av förslaget om per capsulam-beslut. Genom förslaget om per capsulam-beslut kan insynen i kommunens verksamhet minska, och därmed möjligheten att påverka på förhand. Förslaget gäller dock endast beslut där besväräsförbud ändå råder.

Kommuninvånarnas position stärks av förslagen om förlängd tidsfrist för rättelseyrkanden och då det gäller förslaget om landskapsregeringens möjlighet att utse en utredare i situationer då kommunen handlingsförklaras på grund av jäv eller brottsutredningar. Förslaget innebär ökade garantier för god förvaltning under alla förhållanden.

3.4. Konsekvenser för miljön, jämställdhet och barn

Lagförslaget förväntas inte innebära några särskilda konsekvenser för miljön, jämställdheten eller barn. Jämlikheten förväntas påverkas positivt av förslaget om rätt till ledighet för att sköta förtroendeuppdraget.

4. Beredningsarbetet

Enligt regeringsprogrammet för regeringen Sjögren ska kommunallagen moderniseras.

En arbetsgrupp som tillsattes hösten 2024 med uppdrag att modernisera och uppdatera kommunallagen överlämnade sitt betänkande till landskapsregeringen den 31 januari 2025²². Arbetsgruppens betänkande var på remiss under våren 2025 och 19 organisationer lämnade in yttranden under svarstiden. Den 23 april 2025 utsågs en parlamentarisk referensgrupp som har lämnat synpunkter på betänkandet.

Utgående från detta material utarbetades en lagstiftningspromemoria²³ varefter den nya lagstiftningen beretts som tjänstemannaberedning vid lagberedningen med bistånd av arbetsgruppen och med politisk förankring i den parlamentariska referensgruppen

Lagförslaget har skickats på remiss till...

5. Lagstiftningsbehörigheten och förhållandet till grundlagen

Landskapet har enligt 18 § 4 och 5 punkterna i självstyrelselagen (1991:71) för Åland lagstiftningsbehörighet rörande kommunindelning, kommunala val, kommunernas förvaltning, kommunernas tjänsteinnehavare, tjänstekollektivavtal för kommunernas anställda, disciplinär bestraffning av kommunernas tjänsteinnehavare samt kommunerna tillkommande skatter.

Riket har enligt 27 § 1 punkten i självstyrelselagen lagstiftningsbehörighet rörande stiftande, ändring och upphävande av grundlag samt avvikelse från grundlag.

Den kommunala självstyrelsen regleras övergripande i 121 § i grundlagen (FFS 731/1999). Enligt 1 mom. är Finland indelat i kommuner, vilkas förvaltning ska grunda sig på självstyrelse för kommunens invånare. Enligt

²² ÅLR 2024/3493

²³ ÅLR 2025/2257

2 mom. ska bestämmelser om de allmänna grunderna för kommunernas förvaltning och om uppgifter som åläggs kommunerna utfärdas genom lag. Enligt 3 mom. har kommunerna beskattningsrätt. Bestämmelser om grunderna för skattskyldigheten och för hur skatten bestäms samt om de skattskyldigas rättsskydd ska utfärdas genom lag. I 2 mom. finns bestämmelser om att grunderna för kommunindelningen ska utfärdas genom lag.

Förutom grundlagens övergripande bestämmelse om kommunal självstyrelse påverkas kommunernas verksamhet även i hög utsträckning av de allmänna bestämmelserna i grundlagen. I 2 § 2 mom. i grundlagen fastställs demokratiprincipen om att det hör till demokratin att den enskilda har rätt att ta del i och påverka samhällets och livsmiljöns utveckling. Enligt 2 § 3 mom. ska all utövning av offentlig makt bygga på lag och i all offentlig verksamhet ska lag noggrant iaktas.

I 2 kap. i grundlagen föreskrivs om de grundläggande fri- och rättigheterna. Även dessa påverkar kommunernas verksamhet på många sätt. I 6 § finns bestämmelser om jämlikhet, jämställdhet och barns rätt till medinflytande. I 12 § finns bestämmelser om offentlighet i myndigheternas verksamhet. I 14 § finns bestämmelser om rösträtt och rätt till inflytande. Det allmänna ska främja den enskildas möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv. Enligt 16 § har alla rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning. I 19 § finns bestämmelser om rätten till social trygghet. I 22 § finns bestämmelser om att det allmänna ska se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

6. Förhållande till internationella fördrag och EU-rätten

Den europeiska stadgan om lokal självstyrelse utgör ett av de grundläggande dokumenten för samarbetet mellan de 46 länderna i Europarådet. Samtliga medlemsländer har ställt sig bakom stadgan. Åland ratificerade stadgan år 1991.²⁴ Konventionen är folkrättsligt direkt bindande, men dess definitioner är så allmänna att de i praktiken främst tillämpas som tolkningsprinciper som stöder den kommunala självstyrelsen. Stadgan saknar sanktionssystem och konventionstexten har överförs till nationella rättssystem i Europa på olika sätt. I Finland tillämpas stadgan med stöd av lagen om godkännande av vissa bestämmelser i den europeiska stadgan om lokal självstyrelse (FFS 1180/1991).

Stadgan innehåller exempelvis bestämmelser om att den kommunala självstyrelsen ska erkännas i den nationella lagstiftningen, att kommunerna ska kunna sköta offentliga uppgifter inom lagens ramar samt att kommunerna själva ska ha möjlighet att besluta om inre angelägenheter i enlighet med allmänna lagregler. Vidare bestäms bland annat att kommunerna ska ha rätt att förfoga över egna ekonomiska resurser som ska motsvara de uppgifter som tilldelats kommunerna i lag. Till stadgan har även fogats ett tilläggsavtal om kommuninvånarnas rätt till deltagande i kommunernas beslutsfattande, till exempel genom kommunalval.

Medlemsstaternas regeringar har gett Kongressen för lokala och regionala myndigheter (CLRAE) i uppdrag att övervaka tillämpningen. Övervakningsrapporterna behandlas politiskt i CLRAE som därefter kan rikta rekommendationer till medlemsstaternas regeringar. Det pågår ett kontinuerligt arbete med att utveckla och stärka stadgan.

På den överstatliga nivån finns även EU-rätten, vilken påverkar medlemsstaternas handlingsutrymme att anta egen lagstiftning. EU-rätten har företräde framför medlemsstaternas nationella lagstiftning. Statskontoret i

²⁴ ÅFS 1991:73

Sverige utredde 2023 EU-rättens påverkan på kommunsektorn²⁵. Enligt rapporten har EU-rätten stor påverkan på den kommunala sektorn. Några områden som särskilt pekades ut som områden som i stor utsträckning påverkar kommunernas vardagliga arbete var direktiven om offentlig upphandling, visseblåsdirektivet²⁶, dataskyddsförordningen, dricksvattendirektivet, EU:s regionala stöd samt strukturfonder och EU-lagstiftningen rörande statsstöd. På Åland har tillämpningen av visseblåsdirektivet begränsats genom 6 § 1 mom. 2 punkten landskapslagen (2023:41) om tillämpning av lagen om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av EU-rätten och den nationella lagstiftningen till att omfatta kommuner som regelbundet har fler än 50 personer anställda i arbetsavtals- eller tjänsteförhållande eller fler än 10 000 invånare.

Bestämmelser om beviljande av statsstöd finns i artiklarna 107–109 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget). Statsstöd innebär att staten, en kommun eller en region stöttar en viss verksamhet med offentliga medel. Syftet med statsstödsreglerna är att säkerställa att konkurrensen på EUs inre marknad inte snedvrids. Huvudregeln är att statsstöd är förbjudet om det inte uppfyller något av de på förhand bestämda undantagen. Enligt artikel 107.1 i EUF-fördraget är stöd som ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel, av vilket slag det än är, som snedvrider eller hotar att snedvrider konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion oförenligt med den inre marknaden i den utsträckning det påverkar handeln mellan medlemsstaterna.

Statsstödsreglerna är oberoende av formen på stödet, det vill säga det kan handla om direkt överföring av medel men det kan också vara fråga om garantier, förmånliga lånevillkor, nedsatta offentliga avgifter eller skatter, eller borgensåtaganden. Undantagen, när statsstöd är tillåtet, regleras i artikel 107.2 och 107.3 i EUF-fördraget. Enligt artikel 107.2 är statsstöd alltid förenligt med den inre marknaden om det är frågan om stöd av social karaktär som ges till enskilda konsumenter, under förutsättning att stödet ges utan diskriminering med avseende på varornas ursprung, samt stöd för att avhjälpa skador som orsakats av naturkatastrofer och andra exceptionella händelser.

Förutom i de situationer där statsstöd alltid är tillåtet regleras i artikel 107.3 situationer där statsstöd kan anses vara förenligt med den inre marknaden.

Detaljmotivering

1. Kommunallag för Åland

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § *Lagens syfte*. I nuvarande kommunallag finns inga bestämmelser om lagens syfte. Landskapsregeringen föreslår nu att kommunallagen ska inledas med en paragraf som anger det grundläggande syftet med lagen. Bestämmelserna i 1 mom. betonar kommuninvånarnas rätt till självstyre och möjligheter att demokratiskt påverka kommunens verksamhet. I 2 mom. betonas att kommunerna ska styras och verksamheten organiseras på ett sätt som är demokratiskt, rättssäkert och hållbart men även effektivt.

I rikets kommunallag anges i 1 § att syftet med lagen att skapa förutsättningar för att förverkliga kommuninvånarnas självstyrelse och möjligheter att delta i och påverka kommunens verksamhet. Syftet med lagen är också

²⁵ Bilaga 4 till Statskontorets rapport 2023:7. EU-rättslig påverkan på kommunsektorn

²⁶ EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV (EU) 2019/1936 av den 23 oktober 2019 om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten

att främja den kommunala verksamhetens planmässighet och ekonomiska hållbarhet. Kommunen ska främja sina invånares välfärd och sitt områdes livskraft samt ordna tjänsterna för sina invånare på ett ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbart sätt.

Den svenska kommunallagen saknar en syftesparagraf.

2 § *Tillämpningsområde.* I paragrafen konstateras att lagen innehåller bestämmelser om hur kommunernas förvaltning och ekonomi ska ordnas. Med det betonas dels att kommunallagen ska innehålla alla de bestämmelser som är viktiga för den kommunala förvaltningen och ekonomin, dels den grundläggande principen att kommunernas ekonomi och förvaltning ska regleras i kommunallagen och inte i speciallagstiftning. Landskapsregeringen konstaterar dock att allmänna bestämmelser om förvaltning som även ska tillämpas på kommunernas förvaltning finns i förvaltningslagen för landskapet Åland.

3 § *Kommunal självstyrelse.* Den kommunala självstyrelsen är grundpelaren i lagstiftningen om kommunerna. Enligt 121 § i grundlagen består Finland av kommuner vilkas förvaltning ska grunda sig på självstyrelse för kommunens invånare och bestämmelser om de allmänna grunderna för kommunernas förvaltning och om uppgifter som åläggs kommunerna ska utfärdas genom lag. Det bestäms även att kommunerna har beskattningsrätt.

I förarbetena till grundlagen konstateras att den kommunala självstyrelsen innebär att kommuninvånarna har rätt att bestämma om sin kommuns förvaltning och ekonomi. Uppfattad på detta sätt omfattar självstyrelsen bland annat kommunernas beskattningsrätt och kommuninvånarnas rätt till förvaltningsorgan som de själva valt.²⁷

Bestämmelser om den kommunala självstyrelsen finns även i den Europeiska stadgan om kommunal självstyrelse, som Finland förbundet sig att följa och Åland gett sitt bifall till. Enligt stadgan ska principen om kommunal självstyrelse erkännas i nationell lagstiftning, och då det är praktiskt möjligt, i grundlagen. Enligt artikel 3 avses med kommunal självstyrelse kommunernas rätt och möjlighet att inom lagens gränser reglera och sköta en väsentlig del av de offentliga angelägenheterna på eget ansvar och i den lokala befolkningens intresse. Rätten ska utövas av fullmäktige eller församlingar, som ska bestå av ledamöter valda genom slutna omröstning i fria direkta val på grundval av allmän och lika rösträtt, och som kan ha inför dem ansvariga verkställande organ. Denna bestämmelse ska inte på något sätt påverka möjligheten till medborgarförsamlingar, folkomröstningar eller annan form av direkt medborgerligt deltagande, där detta är tillåtet i lag.

4 § *Kommunindelning och kommunernas namn.* I nuvarande lag bestäms att av de åländska kommunerna är Mariehamn en stad. Benämningen stad har ingen rättslig betydelse med tanke på kommunens ställning, rättigheter eller skyldigheter. Landskapsregeringen konstaterar att det idag knappast finns förutsättningar för någon annan kommun än Mariehamn att kallas stad. Landskapsregeringen konstaterar dock att samhället förändras kontinuerligt och att det i en framtid med färre och större kommuner kan finnas intresse för någon kommun att kalla sig stad. Landskapsregeringen anser att frågan om en kommun ska kallas stad bör avgöras av kommunen själv och inte vara fastställd i lag. Det föreslås därför en bestämmelse om att kommunerna kan välja att kalla sig stad om anser att man uppfyller kriterierna för ett stadssamhälle. Till kännetecknen för ett stadssamhälle hör att det ska vara en tätbebyggd plats med hög densitet av befolkning och verksamheter. Det ska

²⁷ RP 1/1998 rd.

finnas en blandning av bostäder, arbetsplatser och service. Samhället ska även ha ett centrum för handel, kultur, kommunaktioner och administration.

I 2 mom. föreslås en ny bestämmelse om hur beslut om ändringar av kommunernas namn fattas. Det är fullmäktige som beslutar om namnet, men landskapsregeringen ska godkänna det nya namnet.

I 3 mom. finns en hänvisning till kommunstrukturlagen (2019:29) för Åland som innehåller bestämmelser om hur kommunindelningen kan förändras.

I rikets kommunallag bestäms att kommunerna själva kan besluta att använda benämningen stad när de anser sig uppfylla de krav som ställs på ett stadssamhälle. Då den nuvarande kommunallagen bereddes föreslog institutet för de inhemska språken att orden kommun och stad i samband med revisionen av kommunallagen skulle återfå sin allmänspråkliga betydelse. Alla kommuner ska administrativt benämnas kommuner. En tätort inom en kommun som till sitt byggnadsbestånd och sin boendetäthet är tydligt stadslig ska benämnas stad, vilket innebär att det inom en del kommuner kan finnas flera städer. Man ansåg dock inte att det fanns tillräckliga skäl att stryka benämningen stad i kommunallagen, då detta skulle tvinga också de historiskt betydelsefulla s.k. gamla städerna att avstå från sin benämning. Av rikets 292 kommuner använder 107 benämningen stad.

I Sveriges kommunallag nämns inte begreppet stad alls utan det bestäms endast att Sverige är uppdelat i kommuner och regioner. Det juridiskt administrativa begreppet stad avskaffades vid kommunreformen 1971.

5 § *Kommunmedlemmar*. Definitionen av vem som är kommunmedlem motsvarar definitionen i nuvarande kommunlag. Begreppet kommuninvånare används på flera ställen i nuvarande lag och även i den föreslagna lagen. Begreppet är dock inte definierat i kommunallagen. I förtydligande syfte föreslås att ordet "kommuninvånare" fogas inom parentes efter 5 § 1 punkten.

6 § *Förhållandet mellan landskapet och kommunerna*. De föreslagna bestämmelserna om hur förhållandet mellan kommunerna och landskapsregeringen ska regleras motsvarar i huvudsak bestämmelserna i nuvarande lag.

Enligt första meningen i 1 mom. har landskapsregeringen ett allmänt ansvar att övervaka lagligheten i kommunernas och kommunalförbundens verksamhet. I speciallagstiftning, såsom till exempel landskapslagen om socialvård (2020:12) och räddningslagen (2006:106) för landskapet Åland finns särskilda bestämmelser om landskapets särskilda tillsynsansvar.

Det är landskapsregeringens uppgift att övervaka lagligheten i kommunernas verksamhet. För att betona att landskapets övervakningsansvar även innebär att kommuninvånare kan vända sig till landskapsregeringen för att få kommunens verksamhet granskad inom ett särskilt område föreslår landskapsregeringen en bestämmelse i andra meningen i 1 mom. om att landskapsregeringen med anledning av klagomål kan undersöka om kommunen följt gällande lag.

I 2 mom. anges dels att den kommunala självstyrelsen ska beaktas i all lagstiftning som berör kommunerna dels att kommunerna ska ges möjlighet att delta i beredningen av lagförslag som gäller kommunerna. Det innebär att kommunerna ska ges en konkret möjlighet att påverka lagstiftning som berör kommunerna genom att landskapsregeringen ger kommunerna en möjlighet att ta del av beredningen av lagförslag som berör kommunerna i ett tidigt skede och komma med synpunkter.

I 3 mom. anges att betydande lagstiftning som gäller kommunerna, principiellt viktiga åtgärder som landskapet ska vidta och som gäller kommunernas verksamhet, ekonomi och förvaltning samt samordningen av landskapet och kommunernas ekonomi ska behandlas genom samråd mellan

kommunerna och landskapet. Vid samrådsförfarandet ska kommunerna representeras av ett gemensamt organ. I och med att Ålands kommunförbund föreslås avreglerat innebär det att kommunerna behöver gå samman för att skapa en gemensam organisation som kan föra samtliga kommuners talan vid samråd.

2 kap. Kommunens uppgifter

7 § *Kommunens uppgifter.* Kommunens kompetens kan delas in i allmän kompetens, vilket är de uppgifter kommunen åtagit sig med stöd av den kommunala självstyrelsen, och särskild kompetens, vilket är kommunens lagstadgade uppgifter. Kommunens uppgifter och kompetens föreslås, såsom i nuvarande lag, inte vara detaljreglerade. Landskapsregeringen konstaterar att detta är viktigt för att ge kommunerna möjlighet och rörelsefrihet att verka och förändras med samhällsutvecklingen. Kommunen ska sköta de uppgifter som den åtagit sig med stöd av den kommunala självstyrelsen och som den blivit tilldelad genom lag. Det som följer av grundlagen och den europeiska stadgan om kommunal självstyrelse, dvs att kommunerna endast genom lag kan ges nya uppgifter eller skyldigheter eller fråntas uppgifter och rättigheter, förtydligas i 1 mom. Genom lag kan kommunerna åläggas att organisera vissa uppgifter i samarbete med andra kommuner, så kallat lagstadgat samarbete. Lagstadgat samarbete innebär att en kommun eller ett kommunalförbund ansvarar för organiseringen av uppgifterna för kommunens räkning.

I 2 mom. anges de yttre ramarna för kommunens allmänna kompetens. Verksamheten ska alltid vara till nytta för kommunmedlemmarna och främja områdets livskraft. Kommunen får inte ta ekonomiska risker som äventyrar kommunens möjligheter att sköta sina uppgifter. Kommunen ska även i all verksamhet sträva efter en hållbar utveckling.

Att främja ett områdes livskraft handlar om att främja helhetsutvecklingen genom samarbete mellan kommuner, företag och invånare. Nyckelåtgärder inkluderar att satsa på infrastruktur, näringslivets förnyelse, attraktiva bostadsområden, utbildning och kultur. Kommunerna kan främja företagets tillväxt och förnyelse genom olika tjänster och säkerställa tillgång till grundläggande service och fungerande infrastruktur, särskilt på landsbygden och i skärgården. Kommunerna kan satsa på motions- och kulturtjänster för att öka ortens attraktionskraft och invånarnas välbefinnande och genom dialog med lokala aktörer, föreningar och invånare bygga en lokal förankring.

En internationellt använd definition av begreppet hållbar utveckling är grunden för det åländska hållbarhetsarbetet. I den åländska utvecklings- och hållbarhets agendan, som alla åländska kommuner anslutit sig till, finns en tydlig definition av vad man avser med hållbar utveckling. Målsättningen är att Åland år 2051 ska uppfylla fyra hållbarhetsprinciper:

I det hållbara samhället utsätts naturen inte för systematisk...

1... koncentrationsökning av ämnen från berggrunden (fossila bränslen, metaller och mineraler)

2... koncentrationsökning av ämnen från samhällets produktion (syntetiska substanser, kemikalier, som innehåller svårnedbrytbara ämnen; eller naturliga substanser som omsätts i större mängder än naturen kan ta hand om)

3... undanträngning med fysiska metoder (överuttag av naturresurser som vatten, skog, fisk eller matjord; intrång i viktiga naturområden för t ex byggande, introduktion av främmande och invasiva arter, produktion som resulterar i avfall i stället för slutna kretslopp)

4... och i det hållbara samhället bidrar vi inte till att människor utsätts för strukturella hinder för hälsa, inflytande, kompetensutveckling, opartiskhet och meningsskapande.

De tre första punkterna definierar ekologisk eller miljömässigt hållbar utveckling. Utöver dessa består en hållbar utveckling även av social och ekonomisk hållbarhet. Den sociala dimensionen fokuserar på att förbättra

människors livskvalitet och välbefinnande. Det innebär att främja rättvisa, jämlikhet, utbildning, hälsa och social sammanhållning. En hållbar social utveckling strävar efter att skapa samhällen där alla individer har möjlighet att leva ett värdigt och meningsfullt liv. Den ekonomiska dimensionen syftar till att skapa en stabil och rättvis ekonomi som kan stödja hållbar utveckling. Detta innebär att främja ekonomisk tillväxt som inte skadar miljön, skapa arbetstillfällen och säkerställa att resurser används effektivt och ansvarsfullt.

I 3 mom. konstateras att kommunens verksamhet också omfattar samarbete med andra kommuner och övrig verksamhet som grundar sig på ägande, avtal och finansiering. Bestämmelser om olika former av kommunala samarbeten finns i 10 kap. Samarbeten kan ske genom värdkommunsmodellen, genom att en kommuns tjänsteinnehavare sköter myndighetsuppgifter för en eller flera andra kommuner eller genom kommunalförbund. Verksamhet som grundar sig på avtal och finansiering avser till exempel service som kommunen köper, andra avtalsmodeller som kommunen använder, olika finansierings- och stödmodeller samt nätverk och partnerskap genom vilka kommunen sköter sina uppgifter.

8 § *Kommunens organiseringsansvar.* Landskapsregeringen föreslår nya uttryckliga bestämmelser om kommunen organiseringsansvar. Kommunens organiseringsansvar innebär ett ansvar för alla de tjänster och åtgärder som följer av kommunens lagstadgade uppgifter. Kommunen kan själv ansvara för organiseringen eller välja att genom avtal föra över ansvaret på en annan kommun eller ett kommunalförbund enligt värdkommunsmodellen. I de fall då en eller flera uppgifter sköts av en värdkommun överförs organiseringsansvaret på värdkommunen. Bestämmelser om kommunalt samarbete genom att en värdkommun utför uppgifter för en eller flera kommuner finns i 66 § 2 mom. 1 punkten och 67 §.

I 3 mom. bestäms vad organiseringsansvaret omfattar. I och med att organiseringsansvaret regleras i kommunallagen kan kommunerna inte avtala om ett ansvar som avviker från bestämmelserna i lagen, om det inte i speciallagstiftning finns bestämmelser om ett avvikande organiseringsansvar.

Enligt 1 punkten innebär organiseringsansvaret ett ansvar för att alla som behöver tjänsten ska ha en likvärdig tillgång till den på samma objektiva grunder. En likvärdig tillgång innebär även ett förbud att diskriminera på grund av ålder, kön eller andra sätt. Enligt 2 punkten innebär organiseringsansvaret att den som har ansvaret först ska utreda vilka tjänster som behövs i kommunen eller på området och i vilken utsträckning. Först sedan detta definierats kan man planera för vilken mängd tjänster som behövs och av vilken kvalitet tjänsterna ska vara. Tjänsternas ska kvalitetsmässigt motsvara invånarnas servicebehov på ett verksamt, lagenligt och kostnadseffektivt sätt. Enligt 3 punkten omfattar organiseringsansvaret ett ansvar för på vilket sätt tjänsterna produceras. I 9 § finns ytterligare bestämmelser om kommunens produktion av tjänster. Enligt 4 punkten innebär ansvaret att se till att alla uppgifter som innebär utövande av offentlig makt sköts av personal i tjänsteförhållande. Slutligen ingår ett tillsynsansvar i organiseringsansvaret. Den som ansvarar för organisering ska kontinuerligt övervaka att tjänster och åtgärder produceras enligt de krav och behov som finns och i enlighet med det beslut om kvalitet och mängd som fattats.

En kommun eller kommunalförbund ansvarar alltid för finansieringen av de lagstadgade uppgifterna, även då organiseringsansvaret förts över på en annan kommun eller ett kommunalförbund.

9 § *Produktion av tjänster.* De tjänster och åtgärder som ingår i organiseringsansvaret kan kommunen eller ett kommunalförbund producera själva eller genom avtal föra över på en privat utövare. En privat utövare kan vara en

juridisk person eller en enskild individ. I 2 mom. ingår bestämmelser om kommunens skyldighet att beakta förutsättningarna enligt grundlagen för att överföra offentliga förvaltningsuppgifter då den beställer tjänster av andra än myndigheter. Detta kan endast ske då det uttryckligen bestämts om detta i lag.

Organiseringsansvaret kvarstår hos kommunen eller kommunalförbundet om produktionen av tjänster överförs till en privat utförare.

3 kap. Kommunmedlemmarnas rätt till inflytande

10 § *Rösträtt i kommunalval*. Rösträttsbestämmelserna motsvarar i huvudsak bestämmelserna i nuvarande lag, men är justerade i enlighet med den ändring av vallagen som föreslås (LF 11/2025-2026). Det som krävs för rösträtt är 18-årsålder på valdagen, att kommunen är hemkommun samt åländsk hembygdsrätt. Kommunen ska enligt nuvarande lag vara den röstberättigades hemkommun den 1 september under valåret. Nu är begränsningen i stället att personen ska haft kommunen som sin hemkommun vid utgången av den 51 dagen före valdagen.

Kravet på hembygdsrätt finns i självstyrelselagen. Enligt 9 § får endast den som har hembygdsrätt delta i val. Enligt 67 § kan genom landskapslag bestämmas att även den som saknar hembygdsrätt ska ha rösträtt i kommunalval. Med stöd av den bestämmelsen har landskapslagen (1997:63) om rösträtt och valbarhet i kommunalval för personer som saknar åländsk hembygdsrätt antagits. Enligt lagen har även den rösträtt som inte har åländsk hembygdsrätt, men som under ett år närmast före valdagen utan avbrott haft en kommun i landskapet som sin hemkommun och som uppfyller de övriga allmänna krav som gäller för rösträtt och valbarhet i kommunalval.

11 § *Rösträtt i kommunala folkomröstningar*. Bestämmelserna om rösträtt vid kommunala folkomröstningar motsvarar i huvudsak bestämmelserna i nuvarande lag men är justerade i enlighet med den ändring av vallagen som föreslås (LF 11/2025-2026). Det som krävs för rösträtt är 18-årsålder, att kommunen är hemkommun samt åländsk hembygdsrätt. Kommunen ska enligt nuvarande lag vara den röstberättigades hemkommun den 1 september under valåret. Nu är begränsningen i stället att personen ska haft kommunen som sin hemkommun vid utgången av den 51 dagen före valdagen.

Även den som saknar åländsk hembygdsrätt, men som under ett år närmast före röstningsdagen utan avbrott haft en kommun i landskapet som sin hemkommun och som uppfyller kraven i 1 mom. 1 och 2 punkten., har rösträtt i kommunala folkomröstningar.

12 § *Kommunala folkomröstningar*. Bestämmelserna om kommunala folkomröstningar föreslås vara oförändrade. Fullmäktige kan besluta om en folkomröstning på eget initiativ eller utgående från ett initiativ från kommuninvånarna. Om initiativet kommer från kommuninvånarna och minst fem procent av alla kommuninvånare över 15 år har undertecknat initiativet, måste fullmäktige snarast avgöra om en folkomröstning ska ordnas enligt initiativet.

13 § *Möjligheter att delta och påverka*. Bestämmelserna om kommunmedlemmarnas möjligheter att delta i och påverka kommunens verksamhet föreslås justerade för att ytterligare betona fullmäktiges skyldigheter och kommunmedlemmarnas rätt.

Enligt 1 mom. ska fullmäktige garantera att kommunmedlemmarna och de som använder kommunens tjänster har mångsidiga och effektiva möjligheter att delta i och påverka kommunens verksamhet. Såsom enligt nuvarande bestämmelser beaktas multilokalitet, det vill säga att de som använder

15 § *Initiativrätt*. Enligt nuvarande lag har kommunmedlemmarna initiativrätt i frågor som gäller kommunens verksamhet.

Landskapsregeringen konstaterar att majoriteten av de åländska kommunerna mottar ett fåtal, mellan ett och fem, initiativ per år. Behandlingen av initiativ är ofta administrationskrävande och initiativen leder i få fall till åtgärder. Landskapsregeringen konstaterar att det kan finnas en risk att initiativsmöjligheten periodvis missbrukas.

Landskapsregeringen föreslår att kommunmedlemmarna fortsättningsvis ska ha en lagstadgad initiativrätt i frågor som gäller kommunens verksamhet. Bestämmelsen om kommunmedlemmarnas initiativrätt föreslås dock ändrad så att det ska krävas tre undertecknare för att kommunen ska vara skyldig att ta upp ärendet till behandling i enlighet med bestämmelserna om initiativrätt.

Landskapsregeringen konstaterar även att kommuner och kommunalförbund alltid i enlighet med god förvaltning är skyldiga att ta emot skrivelser av olika slag samt att på ett korrekt sätt behandla och besvara dessa. Landskapsregeringen betonar även att kommunerna i enlighet med bestämmelserna i 13 och 14 §§ ska erbjuda kommunmedlemmarna flera olika sätt för delaktighet och insyn i kommunens verksamhet.

I riket har även de som utnyttjar kommunens tjänster, men inte är kommunmedlemmar, initiativrätt i frågor som gäller tjänsterna i fråga.

I Sverige kallas motsvarigheten till initiativrätt, medborgarförslag. Det är valbart för kommunerna att tillåta medborgarförslag och beslut om införande fattas av fullmäktige. Beslutet om att tillåta medborgarförslag är generellt och en individuell prövning av rätten får inte ske. Rätten att ge medborgarförslag är begränsad till de som är folkbokförda i kommunen eller unionsmedborgare som är bosatta i kommunen men enligt folkbokföringslagen inte ska folkbokföras i kommunen. I praktiken har ungefär 65 procent av kommunerna i Sverige fattat beslut om att tillåta medborgarförslag. Eftersom förslaget kräver mycket administration och sällan leder till resultat har många kommuner infört en gräns för antalet underskrifter som behövs alternativt ”gilla-markeringar” i en portal för medborgarförslag.

4 kap. Kommunala organ

16 § *Fullmäktige*. I kapitlet redogörs för de kommunala organen. Fullmäktige är det organ som utövar kommunens beslutanderätt och bär det yttersta ansvaret för kommunens verksamhet och ekonomi. I städer, det vill säga i Mariehamn, heter fullmäktige stadsfullmäktige, i övriga kommuner heter det kommunfullmäktige. I lagen används endast begreppet fullmäktige.

17 § *Styrelsen*. Styrelsen sköter beredning, förvaltning och verkställighet och tillsätts av fullmäktige. I städer, det vill säga i Mariehamn, heter styrelsen stadsstyrelse, i övriga kommuner heter det kommunstyrelse. I lagen används endast begreppet styrelsen.

Styrelsen ska tillsättas i januari av fullmäktige. Om antalet styrelseledamöter är jämt blir ordförandens röst ofta utslagsgivande. Landskapsregeringen föreslår därför att antalet ledamöter i styrelsen alltid ska vara udda. I enlighet med 18 § 8 mom. utses ledamöterna i kommunens organ för fullmäktiges mandattid om inte fullmäktige beslutar om annan kortare tid. Enligt nuvarande kommunallag är styrelsens mandattid två år. Landskapsregeringen föreslår nu att de allmänna bestämmelserna om organens mandattider ska omfatta även styrelsen, vilket innebär att fullmäktige beslutar om styrelsens mandattiden ska vara kortare än fullmäktiges mandattid.

18 § *Övriga organ*. Enligt 6 § i nuvarande lag ska kommunen ha en styrelse medan det står kommunen fritt att inrätta de övriga organ som nämnder, kommittéer eller direktorer som kommunen har behov av. I jämförelse med

Finland och Sverige saknas möjligheten för styrelsen eller nämnder att inrätta underliggande organ av permanent karaktär för skötseln av en uppgift eller uppgiftsområde.

I förtydligande syfte föreslås definitioner av de övriga organ som kan finnas inom kommunerna och vem som kan tillsätta respektive organ.

Nämnderna utses av fullmäktige för bestående uppgifter och lyder under styrelsen. Enligt 51 § i nu gällande kommunallag tillsätter fullmäktige de nämnder som ska finnas enligt lag samt övriga nämnder som behövs för kommunens förvaltning.

I kommunallagen från 1980 fanns bestämmelser om kommundelsnämnder och -fullmäktige men dessa begrepp finns inte omnämnda i den nu gällande kommunallagen. I praktiken finns det dock inte något hinder enligt gällande lagstiftning att införa kommundelsnämnder, om en kommun anser att behov skulle föreligga. Landskapsregeringen föreslår även en uttrycklig bestämmelse om möjligheten för kommunerna att utse kommundelsnämnder.

I riket finns delområdesorgan som motsvarar kommundelsnämnder. Det är frivilligt för kommunerna att inrätta delområdesorgan. I Sverige kan fullmäktige besluta att en nämnd ska ha hand om en eller flera verksamheter för en del av kommunen. Det innebär att kommunerna kan välja att inrätta nämnder som handhar till exempel socialtjänst, grundskola eller äldreomsorg inom en avgränsad del av kommunen. Möjligheten för kommuner att tillsätta kommundelsnämnder har införts som en följd av de kommunsammanslagningar som gjorts under olika tidsperioder i Sverige och Finland och allmänt motiverats med syftet att decentralisera den kommunala beslutsprocessen och föra beslutsfattandet närmare invånarna. Grundtanken med att dela upp kommunen i olika delar med lokala nämnder är att ge invånarna större inflytande över lokala frågor och bättre möjligheter att påverka sin närmiljö med syfte att stärka invånarnas känsla av delaktighet och ansvar.

Utskott kan utses av fullmäktige och är underställda fullmäktige. Utskott kan utses för att bereda ett visst ärende, avge ett utlåtande eller granska förvaltningen.

Kommittéer kan utses av styrelsen eller en nämnd för att sköta en viss uppgift. Enligt praxis har syftet med att tillsätta en kommitté varit att uppdraga åt ett organ av tillfällig art att sköta en uppgift där uppdraget är avgränsat i tid eller resultat. Direktioner kan utses av styrelsen för verksamhet vid en organisation eller enhet som är underställd en kommun eller ett kommunalförbund. Såsom framgår av bestämmelserna om valbarhet i 85 § kan även den som inte har kommunen som sin hemort utses till medlem av en direktion eller en kommitté. Syftet med detta är att öka möjligheten att utse sakkunniga och experter inom ett visst område till en direktion eller kommitté utan begränsning av hemorten.

I syfte att möjliggöra för styrelsen och nämnder att vid behov ha permanenta organ för skötseln av avgränsade uppgifter eller uppgiftsområden föreslås att fullmäktige ska kunna ute sektioner som är underställda styrelsen eller en nämnd. Bestämmelsen är möjliggörande och innebär inte ett tvång att ha sektioner. Såsom framgår av valbarhetsbestämmelserna i 85 § kan fullmäktige i förvaltningsstadgan ta in bestämmelser om att även den som inte har kommunen som hemkommun kan utses till medlem i en sektion. Men den som inte har kommunen som hemkommun kan inte utses till ordförande för en sektion och majoriteten av medlemmarna i en sektion ska alltid ha kommunen som hemkommun.

Råd kan tillsättas av fullmäktige för att ge olika grupper i kommunen möjlighet att delta i och påverka beslutsfattande som påverkar deras levnadsförhållanden. Råd kan vara gemensamma för flera kommuner.

Enligt 10 § i äldrelagen (2020:9) för Åland ska kommunerna inrätta äldre-
råd. Rådet kan vara gemensamt för flera kommuner. Styrelsen utser medlem-
mar i äldrerådet bland intresserade kommunmedlemmar som hör till den
äldre befolkningen. Till medlem kan också en anhörig till en äldre person
väljas om det är ändamålsenligt för att äldrerådet allsidigt ska representera
dem som brukar olika former av socialservice för äldre i kommunen. Med-
lemmarna i äldrerådet ska ha sin permanenta bostättningsort i kommunen el-
ler de kommuner som rådet är gemensamt för.

Till äldrerådets uppgifter hör att delta i beredningen av kommunens plan
för att stöda den äldre befolkningen och i socialvårdens utvärdering av om
den service som tillhandahålls de äldre överensstämmer med kravbestäm-
melserna i lagstiftningen och är tillräcklig och av god kvalitet. Utöver det ska
rådet ge utlåtanden i ärenden som handläggs i kommunen och som har bety-
delse för den äldre befolkningens välfärd, hälsa, delaktighet, livsmiljö, bo-
ende, rörlighet och möjligheter att klara sig själv samt den service som den
äldre befolkningen behöver och servicens tillgänglighet. Äldrerådet kan även
ge utlåtanden om andra myndigheters beslutsfattande som berör den äldre
befolkningens livsvillkor. Kommunen ska se till att äldrerådet har det som
behövs för att rådet ska ha tillräckliga verksamhetsförutsättningar.

Mandattiden för ledamöterna i kommunens organ är fullmäktiges man-
dattid om fullmäktige inte beslutar om en kortare tid. Ledamöterna i kom-
mittéer som styrelsen utser tillsätts för högst styrelsens mandattid.

I upplysande syfte föreslås i sista momentet en bestämmelse om att land-
skapslagen (1989:29) om tillämpning i landskapet Åland av lagen jämställd-
het mellan kvinnor och män ska tillämpas då de kommunala organen tillsätts.
Enligt blankettlagen ska bestämmelserna i lagen om jämställdhet mellan
kvinnor och män (FFS 609/1986) tillämpas på Åland. Enligt 4a § ska kvinnor
och män vara representerade till minst 40 procent vardera i kommunala organ
och organ för kommunal samverkan, om inte något annat följer av särskilda
skäl. Ett organ som utövar offentlig makt eller ett ämbetsverk, en inrättning
eller ett bolag där kommunen har majoritet och som har ett förvaltningsråd,
en direktion eller ett annat lednings- eller förvaltningsorgan som består av
förtroendevalda, ska ha en jämn representation av kvinnor och män, om inte
något annat följer av särskilda skäl.

5 kap. Fullmäktige

19 § *Valbarhet till fullmäktige.* De allmänna valbarhetsbestämmelserna för
kommunala förtroendeuppdrag finns i 82 §. Enligt de bestämmelserna är den
valbar som är myndig och som har rösträtt i kommunalvalet på Åland och
har kommunen som sin hemort.

För fullmäktige gäller dessutom begränsningarna att den som anställd hos
kommunen i en ledande uppgift inom styrelsens eller en nämnds uppgifts-
område samt ledamöter i Ålands förvaltningsdomstol inte är valbara. I enligt
med förslaget till ändring av vallagen föreslås en bestämmelse om att be-
gränsningarna av valbarheten inte gäller om anställningsförhållandet upphör
innan valdagen. I förslaget till ändring av vallagen konstateras att en utred-
ning vid behov ska presenteras för centralvalnämnden för att visa när anställ-
ningsförhållandet upphör. Det är väsentligt i sammanhanget att anställnings-
förhållandet verkligen upphör, ett tillfälligt uppehåll i anställningsförhållan-
det i samband med valet ska inte anses utgöra grund för att en person som
innehar en sådan tjänst som avses i paragrafen ska anses vara valbar. Central-
valnämnden bedömer om underlaget är tillräckligt för att konstatera om per-
sonen är valbar.

20 § *Kommunalval.* Bestämmelserna om kommunalval motsvarar nuvarande
bestämmelser. Fullmäktige utses för fyra år i sänder genom direkta,

proportionella och hemliga val i enlighet med bestämmelserna i vallagen (2019:45) för Åland.

21 § *Antal ledamöter.* I den allmänna motiveringen redogörs för landskapsregeringens förslag till förändring av regleringen av antalet fullmäktigeledamöter. Enligt förslaget ska det lagstiftas om miniminivåer för antalet fullmäktigeledamöter i syfte att säkerställa att större kommuner inte har möjlighet att kraftigt begränsa antalet fullmäktigeledamöter. Kommunerna föreslås fortsättningsvis ha möjlighet att besluta om fler fullmäktigeledamöter än vad som anges i lag och det föreslås vara möjligt för kommunen att besluta om en nivå lägre än enligt den föreslagna tabellen.

Fullmäktige ska besluta om antalet ledamöter senast den 30 april under valåret och kommunen ska underrätta landskapsregeringen om vilket antal man beslutat om.

22 § *Ersättare.* Bestämmelserna om ersättare motsvarar de bestämmelser som finns i nuvarande kommunallag. Ersättare utses förutom enligt kommunallagen i enlighet med vallagen. Bestämmelserna i 102 § 2 mom. ska dock inte tillämpas, förutom då det inte finns någon ersättare för en ledamot som förlorat sin valbarhet, befriats från sitt uppdrag eller avlidit. Enligt 102 § 2 mom. utses, om en ersättare inte kan utses från samma kandidatlista eller valförbund, den kandidat som närmast efter de valda har det högsta slutliga jämförelsetalet.

23 § *Presidium.* Bestämmelserna om fullmäktiges presidium motsvarar de bestämmelser som finns i nuvarande kommunallag. Fullmäktige kan välja att ha en eller två vice ordförande. Utgångspunkten är att presidiet väljs för fullmäktiges mandattid, men fullmäktige kan besluta om en kortare tid.

Enligt 2 mom. ska den ledamot som längst haft ett fullmäktigeuppdrag i kommunen fungera som ordförande på fullmäktiges första sammanträde innan ett presidium valts. Då frågan om vem som haft ett fullmäktigeuppdrag längst avgörs ska endast tid som ledamoten de facto suttit i fullmäktige beaktas. Det innebär att den tid en ledamot, som senare blir invald i styrelsen, sitter i styrelsen inte ska räknas in, utom i de fall kommunen tillåter ledamoten att sitta i fullmäktige och styrelsen samtidigt.

24 § *Fullmäktiges huvudsakliga uppgifter.* Enligt 16 § är det fullmäktige som utövar kommunens beslutanderätt och fullmäktige är det organ som har helhetsansvaret för kommunens verksamhet och ekonomi, oavsett hur verksamheten organiseras.

Såsom framgår av den allmänna motiveringen föreslår landskapsregeringen att fullmäktiges lagstadgande uppgifter samlas i en paragraf i förtydligande syfte. Beslutanderätten i de frågor som nämns i denna paragraf kan inte delegeras, om det inte finns en uttrycklig delegeringsfullmakt i lagen, utan besluten ska alltid fattas av fullmäktige.

Enligt 1 och 2 punkterna ansvarar fullmäktige för beslut om kommunens långsiktiga mål för verksamheten och ekonomin samt för budgeten och ekonomiplanen. I 32 § finns bestämmelser om kommunens långsiktiga mål. I 99 § finns bestämmelser om budgeten och ekonomiplanen.

Enligt 3 punkten beslutar fullmäktige om förvaltningsstadgan. I 56 § 2 mom. finns bestämmelser om vad det åtminstone ska finnas bestämmelser om i förvaltningsstadgan.

Enligt 4 punkten beslutar fullmäktige om principerna för ägarstyrning och koncerndirektiv. Bestämmelser om detta finns i 40 och 41 §§. I principerna för ägarstyrningen ska fullmäktige uttrycka de principer, enligt vilka kommunen deltar i olika organisationer som ägare, placerare, finansiär eller

i samarbete med andra kommuner. De principiella linjedragningarna ska ske utifrån kommunens långsiktiga mål, vilket tryggar systematik och långsiktighet i beslutsfattandet. De principer fullmäktige beslutar om styr den praktiska ägarstyrningen i styrelsen och koncernledningen och beslutsfattandet i anslutning till den, både i de sammanslutningar som hör till kommunkoncernen i delägarsammanslutningar eller i samarbetsorganisationer mellan kommuner.

Enligt 5 punkten ska kommunen besluta om mål för verksamheten och ekonomin för kommunens affärsverk. I 9 kap. finns bestämmelser om kommunala affärsverk. Ett affärsverk hör till kommunens organisation, även om det kännetecknas av en viss ekonomisk och funktionell autonomi. Därför är det naturligt att fullmäktige beslutar om målen för dess verksamhet och ekonomi, även om affärsverkets direktion beslutar om metoderna för att uppnå dem.

Enligt 6 punkten ska fullmäktige besluta om grunderna för skötseln av tillgångarna och för finansierings- och placeringsverksamheten. Det innebär att fullmäktiges beslutanderätt gällande kommunens hela förmögenhetsmassa oberoende av förmögenhetsslag klart framgår. Fullmäktige ska uttala en tydlig åsikt om i vilka egendomslag kommunens kapital binds och till vilken risknivå samt se till att kapitalet är i effektivt bruk. Kommunens förmögenhetsförvaltning och placeringsverksamhet ska utgå från kommunens långsiktiga ekonomiska mål och bidra till att målen i den uppnås. Fullmäktige ska enligt 56 § 2 mom. 3 punkten ta in bestämmelser i förvaltningsstadgan om hur kommunens ekonomiska förvaltning ska skötas. Enligt 36 § 1 punkten är det styrelsen som har det praktiska ansvaret för kommunens förvaltning och skötseln av kommunens ekonomi.

Enligt 7 punkten ska fullmäktige besluta om grunderna för den interna kontrollen och riskhanteringen. Enligt 36 § 7 punkten är det styrelsen som har det praktiska ansvaret för skötseln av kommunens interna kontroll och ordnandet av riskhanteringen. Den interna kontrollen är en del av kommunens ledningssystem samt ett redskap då kommunens ledning och förvaltning bedömer hur de uppställda målen uppnåtts samt verksamhetens processer och risker. Kontrollen syftar till att skapa förutsättningar för att leda organisationen effektivt, hantera riskerna och bedöma verksamhetens effektivitet. Riskhanteringen är en del av den interna kontrollen, men på grund av dess ständigt ökande betydelse är det motiverat att nämna den särskilt i lagen. Riskhanteringsens betydelse har bland annat ökat till följd av att kommunerna tagit i bruk flera olika sätt att organisera sina uppgifter. Ofta sköts en stor del av kommunens uppgifter utanför kommunens egen organisation, såsom i aktiebolag, föreningar och kommunalförbund eller med hjälp av konkurrensutsatta upphandlingsavtal. En del av kommunsektorns skuldbörda kan även finnas i koncernbolag utanför kommunens organisation. Man kan alltså inte få en tillräcklig bild av kommunens risker om man endast granskar riskerna i kommunens egen organisations verksamhet. Det ingår i riskbedömningen att genom ägarstyrningsåtgärder och avtal se till att den interna kontrollen och riskhanteringen fungerar också i de organisationer som utanför från kommunens egen organisation producerar kommunala tjänster. Enligt 56 § 2 mom. 4 punkten ska fullmäktige ta in bestämmelser i förvaltningsstadgan om uppgifter och ansvar vid intern kontroll och riskhantering. Det innefattar bestämmelser om styrelsens skyldighet att ge direktiv om ordnandet och genomförandet av den interna kontrollen och riskhanteringen, skyldigheten för nämnder och direktioner att övervaka genomförandet av den interna kontrollen och riskhanteringen samt skyldigheten för ledande tjänsteinnehavare att verkställa den interna kontrollen och riskhanteringen inom sina ansvarsområden. Det finns också skäl att ta in bestämmelser om rapportering av risker och rapporteringsförfarandet i de grunder fullmäktige fastställer.

Enligt 8 punkten ska fullmäktige besluta om de allmänna grunderna för de avgifter som tas ut för tjänster och andra prestationer. Det innebär att fullmäktige såsom idag kan delegera beslutsfattandet om detaljer som gäller avgifter. Till beslut om grunderna hör också att fatta beslut om vilka tjänster eller prestationer som ska vara avgiftsfria.

Enligt 9 punkten ska fullmäktige besluta om ingående av borgensförbindelse eller ställande av annan säkerhet för annans skuld. Bestämmelser om begränsningar för detta beslutsfattande finns i 108 §. Enligt bestämmelserna får lån, borgen eller säkerhet som beviljats av kommunen inte äventyra kommunens förmåga att svara för sina lagstadgade uppgifter. Kommunen får inte bevilja lån, borgen eller annan säkerhet om de är förenade med en betydande ekonomisk risk och kommunens intressen ska tillgodoses med tillräckliga säkerheter eller motsäkerheter.

Enligt 10 punkten ska fullmäktige fatta beslut om val av ledamöter till de kommunala organen om uppgiften inte påförts någon annan i kommunallagen.

Enligt 11 punkten ska fullmäktige besluta om grunderna för de förtroendevaldas ekonomiska förmåner. I 11 kap. finns bestämmelser om valbarhet och andra bestämmelser om kommunens förtroendevalda.

Enligt 12 punkten beslutar fullmäktige om val av revisorer. I 15 kap. finns bestämmelser om revision.

Enligt 13 punkten ska fullmäktige fatta beslut om godkännande av bokslutet och i anslutning till det om ansvarsfrihet för de redovisningsskyldiga. I 13 kap. ingår närmare bestämmelser om bokslut, koncernbokslut och om uppgörande av verksamhetsberättelse. I 15 kap. ingår bestämmelser om behandling av revisionsberättelsen och om beviljande av ansvarsfrihet.

Enligt 14 punkten ska fullmäktige besluta om val av kommunens högsta tjänsteinnehavare, kommundirektören. I 38 och 39 §§ finns bestämmelser om kommundirektören.

Enligt 15 § ska fullmäktige fatta beslut om annat som fullmäktige enligt gällande bestämmelser ska besluta om.

28 § *Delegering*. I paragrafens 1 mom. framgår den grundläggande principen om delegering. Fullmäktige är den som utövar kommunens beslutanderätt. I de ärenden som det inte uttryckligen enligt kommunallagen eller annan lagstiftning är fullmäktige som ska besluta kan fullmäktige delegera beslutanderätten. De ärenden som anges i 24 § är sådana som inte kan delegeras. Det finns även bestämmelser i speciallagstiftning om ärenden där det uttryckligen är fullmäktige som ska besluta. Till exempel finns det i 9 och 15 §§ i plan- och bygglagen (2008/102) för Åland bestämmelser om att det är fullmäktige som ska anta en byggnadsordning och en kommunöversikt för kommunen.

Beslutanderätt kan delegeras till kommunens övriga organ, det vill säga till de organ som anges 17 och 18 §§. Det är styrelsen, nämnder, kommundelsnämnder, utskott, kommittéer, utskott, direktions- och sektioner och råd. Beslutanderätt kan även delegeras till enskilda tjänsteinnehavare eller förtroendevalda i kommunen, men inte till anställda i arbetsavtalsförhållande.

Enligt 56 § 2 mom. 7 punkten ska det finnas bestämmelser i förvaltningsstadgan om vilka beslut som delegerats från fullmäktige. Delegering kan inte ske genom enskilda beslut om delegering utan all delegering från fullmäktige ska regleras i förvaltningsstadgan.

Enligt 2 mom. kan fullmäktige i förvaltningsstadgan besluta att beslutanderätt som delegerats till ett kommunalt organ kan delegeras vidare. Sådan beslutanderätt kan inte sedan ytterligare delegeras vidare. Det innebär att fullmäktige kan delegera beslutanderätt till en nämnd, som i sin tur kan

delegera beslutanderätten till en tjänsteinnehavare. Tjänsteinnehavaren har dock inte sedan rätt att ytterligare delegera ärendet.

Enligt 3 mom. kan beslutanderätt i ärenden som gäller administrativt tvång, till exempel vitesföreläggande eller tvångsutförande, endast delegeras till ett kommunalt organ, det vill säga inte till en enskild tjänsteinnehavare eller förtroendevald.

26 § *Sammanträden*. Bestämmelserna om fullmäktiges sammanträden och hur de sammankallas motsvarar bestämmelserna i nuvarande lag. Enligt 56 § 2 mom. 8 punkten kan fullmäktige i förvaltningsstadgan ta in ytterligare bestämmelser om organens sammanträden, till exempel om en kortare kallelsetid än den som anges i lagen.

27 § *Jäv*. Avsikten med bestämmelserna om jäv är att trygga en opartisk behandling av ärendena. Med jäv avses att en person står i ett sådant förhållande till ett ärende eller parterna att det kan äventyra hans eller hennes opartiskhet vid behandlingen av ett enskilt ärende. En fullmäktigeledamot som är jävig får inte delta i diskussionen som förs om ärendet. Det innebär att en fullmäktigeledamot som är jävig inte antecknas som närvarande vid behandlingen av det ärende ledamoten är jävig i, vilket kan ha betydelse för fullmäktiges beslutsföret. I 43 § föreslås dock en likadan bestämmelse som i nuvarande kommunal lag om situationen då antalet närvarande ledamöter understiger två tredjedelar till följd av att en eller flera av de närvarande ledamöterna är jäviga i ett ärende. I ett sådant fall föreslås fullmäktige ändå vara beslutsfört.

Eftersom fullmäktiges sammanträden som regel är offentliga har en jävig ledamot rätt att stanna kvar i sammanträdesrummet trots jävssituationen. En jävig ledamot som önskar stanna kvar i sammanträdesrummet under behandlingen av ärendet ska ta plats bland åhörarna. Om en fullmäktigeledamot deltar i beredningen eller är ledamot även av ett annat av kommunens organ, ska de bestämmelser om jäv som gäller för det organet tillämpas på ledamoten.

Enligt 2 mom. ska en jävig ledamot själv meddela att han eller hon är jävig. Om det behövs för att bedöma jävsfrågan ska ledamoten redogöra för de omständigheter som gör att jäv föreligger. Vid behov kan fullmäktige avgöra frågan om jäv föreligger. En ledamot kan även hävda jäv för annan ledamot. Om den utpekade ledamoten inte själv anser sig jävig ska fullmäktige ta ställning till frågan.

Grunderna för jäv för fullmäktigeledamöter är lindrigare än för andra förtroendevalda i kommunen. För att det ska vara fråga om jäv ska det röra ledamoten personligen eller ledamotens maka, make, sambo, barn eller syskon eller någon annan närstående.

28 § *Ärenden som behandlas i fullmäktige*. Bestämmelserna motsvarar bestämmelserna i nuvarande lag. Ärenden som ska behandlas i fullmäktige ska nämnas i kallelsen och beredas av styrelsen eller ett utskott som tillsatts för beredningen. Om ett ärende är brådskande kan fullmäktige med enkel majoritet besluta att behandla ärendet fast det inte nämns i kallelsen. Om ärendet inte beretts ska fullmäktiges beslut om att behandla ett ärende som inte nämns i kallelsen vara enhälligt.

29 § *Beredning av fullmäktiges ärenden*. Såsom enligt nuvarande lag är huvudregeln att styrelsen ska bereda de ärenden som ska behandlas av fullmäktige. Fullmäktige kan även tillsätta utskott för beredningen av ett visst ärende. Bestämmelser om utskott och valbarheten till utskott finns i 18 och 82 §§.

30 § *Motioner*. Fullmäktigeledamöterna kan genom motioner initiera att ett ärende ska behandlas av fullmäktige. Enligt 56 § 2 mom. 21 punkten ska fullmäktige ta in bestämmelser i förvaltningsstadgan om hur motionerna ska behandlas. Det enda som regleras i lagen är att fullmäktige ska fatta beslut om motionerna inom ett år. Om detta inte är möjligt ska fullmäktige informeras. Fullmäktige kan besluta att en motion som inte beretts klart inom ett år ska avskrivas från fortsatt behandling.

31 § *Tillsyn över lagligheten i fullmäktiges beslut*. Landskapsregeringen föreslår en uttrycklig bestämmelse om konsekvenserna av styrelsens skyldighet att kontrollera lagligheten i fullmäktiges beslut såsom en del av verkställigheten av besluten. Om beslutet är fattat i strid med lag ska styrelsen vägra att verkställa det. Efter det ska ärendet snarast föras till fullmäktige för en ny behandling.

6 kap. Kommunens ledning

32 § *Kommunens långsiktiga mål*. Landskapsregeringen föreslår att fullmäktige ska fatta ett beslut om kommunens långsiktiga mål för kommunens ekonomi och verksamhet. Målen ska grunda sig på en realistisk bedömning av kommunens nuvarande situation samt på en så bred syn som möjligt på framtida förändringar i kommunens omvärld och deras effekter.

Avsikten är att beslutet om de långsiktiga målen ska vara kommunens viktigaste strategidokument för ledning av kommunen. De långsiktiga målen ska stärka en helhetsstyrning av kommunens verksamhet och ekonomi och foga samman kommunens strategiska och ekonomiska planering. Målen ska omfatta hela förvaltningen vilket gör att behovet av särskilda strategier för delar av verksamheten, såsom en personalstrategi och en näringslivsstrategi, minskar. Målen kan gälla främjandet av kommuninvånarnas välfärd, ordnandet och produktionen av tjänster, de mål för tjänsterna som sätts upp i lagar som gäller kommunernas uppgifter, ägarpolitiken, personalpolitiken, kommuninvånarnas möjligheter att delta och påverka, samt utvecklandet av livsmiljöns och områdets livskraft.

Avsikten är att de långsiktiga målen ska sträcka sig över mandatperioderna och byte av fullmäktige, men varje fullmäktige ska fastställa de långsiktiga målen minst en gång per mandatperiod.

33 § *Ledning av kommunen*. Ledningen av kommunen ska utgå från de långsiktiga mål för verksamheten och ekonomin som fullmäktige beslutat om i enlighet med bestämmelserna i 32 §.

Det är styrelsen som ansvarar för ledningen av kommunens verksamhet, förvaltning och ekonomi. Det innebär att styrelsen bereder och verkställer fullmäktiges beslut och sköter den praktiska ledningen av kommunen. Närmare bestämmelser om styrelsens uppgifter finns i 36 §.

Under styrelsen finns kommunens högsta tjänsteinnehavare som är kommundirektören. Enligt 58 § i nuvarande lag *kan* kommunen ledas av en kommundirektör. Av de åländska kommunerna har samtliga utom en Sottunga en kommundirektör som högsta tjänsteman. Sottungas högsta tjänsteman benämns i stället kommunkonferenschef. Landskapsregeringen föreslår nu att alla kommuner ska ha en kommundirektör som högsta tjänsteinnehavare. Närmare bestämmelser om kommundirektören finns i 38 och 39 §§.

34 § *Valbarhet till styrelsen*. De allmänna valbarhetsbestämmelserna för kommunala förtroendeuppdrag finns i 82 §. Enligt de bestämmelserna är den valbar som är myndig och som har rösträtt i kommunalvalet på Åland och har kommunen som sin hemort.

För styrelsen gäller dessutom vissa begränsningar av valbarheten. Bestämmelserna motsvarar i princip gällande valbarhetsbestämmelser. Enligt bestämmelserna i 1 mom. 3 punkten föreslås att även lagberedningschefen, som kan jämföras med avdelningscheferna, samt förvaltningschefen ska omfattas av valbarhetsbegränsningarna.

Begränsningarna för landskapsregeringens ledamöter att vara medlemmar av styrelsen bibehålls. Även begränsningen att majoriteten av styrelsen ska bestå av personer som inte är anställda av kommunen föreslås kvarstå.

I nuvarande lag anges att den som är ledamot eller ersättare i fullmäktige inte samtidigt kan vara ledamot eller ersättare i styrelsen förutom då fullmäktige tillträtt efter nyval och en ny styrelse ännu inte har utsetts. Såsom framgår av den allmänna motiveringen föreslår landskapsregeringen nu att frågan om möjligheten att vara ledamot både i styrelsen och fullmäktige ska få avgöras av kommunerna själva genom en bestämmelse i förvaltningsstadgan. En bestämmelse om detta finns i 56 § 2 mom. 6 punkten. Andelen styrelseledamöter i fullmäktige föreslås få vara högst en tredjedel av ledamöterna i fullmäktige. Detta innebär inte att fullmäktiges valresultat påverkas utan att kommunen vid sammansättningen av styrelsen måste beakta begränsningen.

35 § *Styrelsens ordförande*. Landskapsregeringen föreslår en ny bestämmelse om styrelseordförandens roll och uppgifter. Enligt bestämmelsen leder styrelsens ordförande den politiska samverkan som krävs för fullgörandet av styrelsens uppgifter. Eftersom ordförandens uppgifter varierar med kommunens förhållanden och organisation, ska fullmäktige i förvaltningsstadgan besluta om övriga uppgifter för styrelsens ordförande.

36 § *Styrelsens uppgifter*. Bestämmelserna om kommunens uppgifter föreslås vara mera detaljerade än i nuvarande lag.

Kärnan i uppgifterna är det som framgår av 1 och 2 punkterna, att ansvara för kommunens förvaltning och ekonomi samt att bereda och verkställa fullmäktiges beslut.

I 3 punkten anges att styrelsen ska bevaka kommunens intresse, företräda kommunen och föra kommunens talan, om inte fullmäktige delegerat denna uppgift. Även om styrelsen är den som för kommunens talan ska fullmäktiges vilja beaktas bland annat som den är uttryckt i de långsiktiga målen för kommunen och i andra beslut. Styrelsen är även den som ingår avtal och vidtar andra rättshandlingar på kommunens vägnar.

I 4 punkten nämns uttryckligen att det är styrelsen som representerar kommunen som arbetsgivare och verkställer kommunen personalpolitik. Bestämmelsen begränsar inte beslutanderätten om tjänsteutnämningar eller ingående av arbetsavtal utan dessa frågor kan såsom idag delegeras.

I 5 och 6 punkterna nämns kommunens ansvar för samordningen av kommunens verksamhet och för ägarstyrningen. Bestämmelser om ägarstyrning finns i 40 §.

I 7 punkten betonas att styrelsen ska sköta kommunens interna kontroll och ordnandet av riskhanteringen. Detta är en stor del av styrningen av kommunens ekonomi. Med intern kontroll avses sådana interna förfarande- och arbetsätt genom vilka man säkerställer att ekonomin och verksamheten är lagligt skött och effektiv, att tillgångarna är säkra samt att uppgifterna om ekonomin och verksamheten är riktiga och tillräckliga ur ett ledningsperspektiv. Den interna kontrollen är entydigt ett ledningsverktyg och till dess metoder hör bland annat den interna revisionen, genom vilken den interna kontrollens funktion ska säkras. Vid riskbedömningen ska riskerna i kommunens verksamhet bedömas som en helhet. Det är fråga om funktionella och ekonomiska risker till exempel då det finns en risk att de mål för verksamheten och ekonomin som fullmäktige ställt upp inte uppnås. De ekonomiska riskerna kan också gälla prognostiseringen av kommunens inkomster

och utgifter, förändringar i lånefinansieringens räntenivå (ränterisk) samt förändringar i placeringarnas värde eller avkastning.

Enligt 8 punkten ska styrelsen sköta andra uppgifter som styrelsen enligt gällande lag eller andra bestämmelser ska besluta om.

37 § *Jäv för styrelseledamöter.* Bestämmelser om jäv för styrelsen finns i förvaltningslagen (2008:9) för landskapet Åland. Jävsbestämmelserna är mera omfattande än jävsbestämmelserna för fullmäktige.

Enligt 24 § är tjänstemän (samma bestämmelser gäller för ledamöter i kollegiala organ) jäviga om

1) saken angår tjänstemannen själv, tjänstemannens make, sambo, föräldrar, barn eller syskon eller någon annan närstående,

2) ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för tjänstemannen själv eller någon närstående,

3) tjänstemannen eller någon närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång,

4) ärendet har väckts hos myndigheten genom överklagande eller på grund av tillsyn över en annan myndighet och tjänstemannen tidigare hos den andra myndigheten har deltagit i den slutliga handläggningen av ett ärende som rör saken,

5) tjänstemannen har fört talan som ombud eller mot ersättning biträdd någon i saken, eller

6) det finns någon annan omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för tjänstemannens opartiskhet i ärendet.

Begreppet tjänsteman kommer att ändras till tjänsteinnehavare i förvaltningslagen i samband med att lagpaketet om landskapets tjänsteinnehavare träder i kraft.

38 § *Kommundirektör.* Bestämmelserna om kommundirektören motsvarar bestämmelserna i nuvarande lag. Kommundirektören väljs av fullmäktige för viss tid eller tillsvidare och ska ha fullmäktiges förtroende. Även en person som inte sökt tjänsten kan med sitt samtycke väljas till tjänsten som kommundirektör. Kommundirektören är underställd styrelsen och anställd i tjänsteförhållande. En kommundirektör som förlorat fullmäktiges förtroende kan sägas upp eller förflyttas till andra uppgifter.

39 § *Direktörsavtal.* Landsskapsregeringen föreslår en ny bestämmelse om att kommunen och kommundirektören ska ingå ett direktörsavtal som reglerar förhållandet mellan kommunen och kommundirektören.

Syftet med direktörsavtalet är att förtydliga arbetsfördelningen och förbättra samarbetet mellan den politiska ledningen och den högsta tjänsteinnehavaren. Syftet är också att stöda utvärderingen av kommundirektörens arbetsresultat och avlöning samt kommundirektörens ställning i konfliktsituationer. I direktörsavtalet kan man till exempel definiera målen för ledningen av kommunen, förutsättningarna för att uppnå målen och hur kommundirektörens arbete ska utvärderas.

Direktörsavtalet regleras på ett allmänt plan så att kommunerna själva kan utforma avtalet utgående från kommunens behov.

Avtalet kan innehålla bestämmelser om ett avgångsvederlag som betalas till kommundirektören som kompensation vid en uppsägning eftersom uppsägningsskyddet för kommundirektören är svagare än för kommunens andra tjänsteinnehavare.

Landsskapsregeringen föreslår att skyldigheten att ingå direktörsavtal endast omfattar de kommundirektörer som anställs efter att lagen trätt i kraft.

Detta hindrar inte att direktörsavtal görs upp även för de som är anställda då lagen träder i kraft, enligt överenskommelse mellan parterna.

40 § *Ägarstyrning*. Landskapsregeringen föreslår en ny paragraf med bestämmelser om kommunens ägarstyrning. Ägarstyrning är kommunens sätt att utöva sitt bestämmande inflytande i bolag och andra sammanslutningar där kommunen är ägare eller medlem. Genom ägarstyrningen skapas förutsättningar för att kommunkoncernens fördel som helhet beaktas i kommunens dottersammanslutningar. Kommunens deltagande som grundare, ägare eller medlem i någon sammanslutning bör vara starkt och aktivt och alltid ha ett bestämt syfte och mål. Dessa mål ska utgå från kommunens långsiktiga mål. Landskapsregeringen betonar att ägarstyrningen alltså reglerar kommunens roll i bolag och andra sammanslutningar, medan aktiebolagslagen (FFS 624/2006) reglerar bolagens verksamhet.

I 2 mom. nämns åtgärder som kan omfattas av ägarstyrningen. Listan är inte uttömmande utan exempel på åtgärder. Vilka åtgärder som de facto blir aktuella beror på situationen och vilken sammanslutning styrningen gäller, samt vilken lagstiftning som gäller för den. Till exempel vid bolagsbildningar bör syftet och målet med bolagets verksamhet granskas ur ägarkommunens perspektiv och säkerställa att bolaget främjar kommunens långsiktiga mål. Genom aktieägaravtal kan man förtydliga skyldigheter som gäller transparens i bolagens verksamhet och utlämnande av uppgifter samt precisera de mål som ägarkommunen ställer. Aktieägaravtal kan ingås även i existerande bolag och avtalens användningsområde är inte begränsat enbart till bildningsskedet.

Ett viktigt område för ägarstyrning är personval och anvisningar till kommunens representanter i olika bolag och stiftelser. Att ge anvisningar hänger samman med uppföljningen och tillsynen av sammanslutningarnas verksamhet och att reagera på det som händer i sammanslutningarna. Kommunens anvisningar och ställningstaganden bör utgå från de ägarmålsättningar som följer av kommunens långsiktiga mål. Då ett uppdrag inleds bör kommunens representanter känna till kommunens målsättningar och syften med sammanslutningen. Också under mandatperioden bör kommunen sträva efter en aktiv och fortlöpande kontakt med representanterna för att säkerställa att kommunens ägarperspektiv beaktas.

Det föreslås inga bestämmelser om anvisningarnas absolut bindande verkan, men en naturlig utgångspunkt är ändå att anvisningarna följs eller att representanterna ska ha synnerligen vägande skäl för att avvika från dem. Landskapsregeringen betonar även i detta sammanhang aktiebolagslagens betydelse och att den reglerar styrelsemedlemmarnas ansvar och uppgifter.

41 § *Koncernledning*. Såsom framgår av den allmänna motiveringen finns det i nuvarande kommunallag ett krav på uppgörande av koncernbalansräkning om en kommun enligt bokföringslagen har bestämmanderätt i en annan bokföringsskyldig, men i övrigt saknas bestämmelser om kommunkoncerner.

Landskapsregeringen föreslår nu en definition av kommunkoncerner och koncernledning och bestämmelser om koncerndirektiv och koncernbokslut.

Koncernledningen består av styrelsen, kommundirektören och andra organ som anges i förvaltningsstadgan. Med organ så avses både kommunala organ och vissa funktioner inom kommunen.

Enligt 2 mom. är det koncernledningen som i praktiken ansvarar för ägarstyrningen och koncernövervakningen.

42 § *Koncerndirektiv*. I koncerndirektivet utfärdar fullmäktige anvisningar som kompletterar kommunallagens bestämmelser angående dottersamfundens styrelsers sammansättning och utnämningsspraxis.

Koncerndirektivet tillämpas på ägarstyrningen i kommunens dottersammanslutningar och i tillämpliga delar i intressesammanslutningar. Koncerndirektivets principiella betydelse betonas genom att det ska godkännas av fullmäktige. Koncerndirektivet är riktgivande, men avvikelser från direktivet bör motiveras. Genom koncerndirektivet skapas enhetliga förfaranden och förutsättningar för att leda kommunkoncernen mer effektivt och som en helhet enligt enhetliga principer och med beaktande av kommunens övergripande intressen. Genom koncerndirektivet kan man styra såväl kommunens egna organ och tjänsteinnehavare som dottersammanslutningar i koncernen.

Koncerndirektivet binder inte direkt rättsligt dottersammanslutningarnas organ. Det blir bindande först då ett behörigt organ inom dottersammanslutningen, vanligen styrelsen, har godkänt att direktivet binder sammanslutningen.

I 2 mom. finns bestämmelser om koncerndirektivets minimiinhåll. För det första ska direktivet innehålla bestämmelser om planeringen och styrningen av koncernens ekonomi och investeringar. Genom att planera och styra kommunkoncernens ekonomi och investeringar gemensamt kan kommunen trygga koncernens övergripande intressen och utnyttja resurserna så effektivt som möjligt.

Det ska även finnas bestämmelser om koncernövervakningen. Med koncernövervakning avses uppföljningen av dottersammanslutningarnas produktivitet och ekonomiska ställning, analys och rapportering. Utgående från detta kan kommunen ge de anvisningar man anser nödvändiga.

I koncerndirektivet kan kommunen ålägga dottersammanslutningarnas ledning att inhämta kommunens åsikt före beslutsfattandet i dottersammanslutningen. Att inhämta kommunens åsikt på förhand är ett sätt att styra och övervaka koncernens dottersammanslutningars verksamhet och ekonomi. Sammanslutningens egna beslutande organ har alltid den slutliga beslutanderätten och det slutliga ansvaret i ärenden även om kommunens åsikt om beslutsärendet har inhämtats före sammanslutningens beslut. Om sammanslutningens verkställande direktör eller styrelse beslutar i strid med kommunens åsikt i en fråga i vilken en förhandsåsikt ska inhämtas, kan kommunen separat överväga möjliga vidare åtgärder på grund av detta.

I koncerndirektivet ska fullmäktige också komplettera lagens bestämmelser om sammansättning och utnämningsspraxis för dottersammanslutningarnas styrelser.

7 kap. Gemensamma bestämmelser för de kommunala organen

43 § *Beslutsförhet*. Bestämmelserna motsvarar de bestämmelser som finns i nuvarande kommunallag. Fullmäktige är beslutsfört då två tredjedelar av ledamöterna är närvarande. Övriga organ är beslutsföra då minst hälften av ledamöterna är närvarande.

För fullmäktige föreslås samma undantag som i nuvarande lag för situationer då antalet närvarande ledamöter understiger två tredjedelar till följd av att en eller flera av de närvarande ledamöterna är jäviga i ett ärende. I dessa situationer föreslås fullmäktige ändå vara beslutsfört i ärendet för att trygga att fullmäktige inte handlingsförlamas i en situation med omfattande jäv.

44 § *Beslutsfattande*. Beslut i de kommunala organen föreslås som enligt nuvarande kommunallag kunna fattas vid ordinarie sammanträden och sammanträden på distans samt genom elektroniskt beslutsfattande. Möjligheten till sammanträden på distans och till elektroniskt beslutsfattande infördes 2017.

Sammanträden på distans innebär att vissa deltagare medverkar via ljud- och bildöverföring i realtid. För att distansdeltagande ska vara möjligt krävs

det att kommunen har fattat ett beslut i förvaltningsstadgan om att det ska vara möjligt och i vilken utsträckning samt att tekniska krav uppfylls, som att alla kan se och höra varandra på lika villkor, och att säkerheten inte äventyras.

Elektroniskt beslutsfattande innebär att beslutet fattas elektroniskt i ett system oberoende av tid och plats och att ledamöterna deltar via ett slutet informationssystem. Eftersom elektroniska beslut inte är öppna eller offentliga, kan de inte användas vid sammanträden som är offentliga. I kallelsen till ett sammanträde anges vilka ärenden som behandlas i ett elektroniskt beslutsförfarande och före vilken tid ett elektroniskt beslutsfattande kan ske. Ärendet är behandlat när alla ledamöter har uttryckt sin åsikt och tidsfristen har löpt ut. Om en ledamot kräver det eller avstår från att uttrycka sin åsikt inom tidsfristen ska ärendet behandlas vid ett ordinarie sammanträde. Det krävs alltså att en ordinarie kallelse skickas ut i korrekt tid och att protokollet över det elektroniska beslutet sedan justeras antingen före eller vid nästa ordinarie sammanträde.

Av förarbetena framgår det att elektroniskt beslutsfattande i regel är avsett för behandling av rutinemässiga ärenden. Den tekniska lösningen måste vara sådan att utomstående inte kan få tillgång till sekretessbelagda uppgifter. Därtill ska ledamöterna också kunna identifieras på ett tillförlitligt sätt och informationssystemet som används ska vara slutet. Ledamöterna ska kunna logga in och uttrycka sin åsikt där det för varje ärende ska finnas alternativ som är så enkla som möjligt. Ledamöterna ska kunna se de andras åsikter och det elektroniska systemet ska möjliggöra en överföring av ärendet till organets nästa sammanträde. Om en ledamot har utnyttjat denna möjlighet, och ärendet har förts över till ett ordinarie sammanträde, ska det vara synligt i systemet för alla ledamöter.²⁸ Följaktligen ställs det höga krav på det elektroniska systemet och att enbart använda en e-posttråd för ett elektroniskt beslutsförfarande är inte tillräckligt.

Då landskapsregeringen begärde in synpunkter gällande kommunallagen under våren 2024 framfördes ett förslag om att införa möjligheten till per capsulam-beslut för styrelse och nämnder. Avsikten med förslaget var att hantera situationen då styrelsen eller nämnderna med mycket kort varsel behöver fatta beslut i frågor. I sådana fall skulle det underlätta om organen kan fatta beslut genom ett elektroniskt beslutsförfarande, till exempel via e-post, och att beslutet kan justeras direkt alternativt vid följande sammanträde. Landskapsregeringen föreslår nu att möjligheten att fatta per capsulam-beslut införs.

45 § *Sammanträden på distans*. Bestämmelserna motsvarar i huvudsak bestämmelserna i nuvarande kommunallag men förenklas något i syfte att öka flexibiliteten och underlätta beslutsfattandet vid krissituationer. Kravet på att deltagarna ska stå i bild- och ljudförbindelse med varandra slopas. Kravet har tolkats så att deltagarna ska stå i oavbruten bild och ljudförbindelse. I stället konstaterar landskapsregeringen att det väsentliga är att sammanträdena sker genom ljud och bildöverföring i realtid och att de närvarande ska kunna följa sammanträdet och delta i behandlingen av ärendena. Ordföranden ansvarar för att säkerställa vem som deltar i mötet. Varken bild- eller ljudöverföring behöver användas oavbrutet. Till exempel kan bildöverföring användas då en ledamot har ordet eller om det finns misstanke om att en ledamot förflyttat sig till en plats där skyddet för sekretess eller personuppgifter äventyras. Varje ledamot har ett eget ansvar för att sekretessbelagda uppgifter inte röjs. På liknande sätt har den som deltar på distans ett eget ansvar för att ingen annan kan ta del av bild och ljud hos sig.

²⁸ LF nr 17/2016-2017, s.19.

Såsom framgår av bestämmelserna i 44 § är det viktigt att personsäkerheten och sekretessen skyddas vid sammanträden på distans. Vid deltagande på distans måste även lagstiftningen om offentlighet och sekretess beaktas. I 53 § i lagförslaget finns en bestämmelse om att fullmäktiges sammanträden är offentliga om inte fullmäktige beslutar att behandlingen av ett visst ärende inte ska vara offentlig. Övriga kommunala organs sammanträden är offentliga endast om organet beslutar det. Den offentliga behandlingen ska även upprätthållas i samband med deltagande på distans och allmänheten ska kunna följa sammanträdet också till den del någon deltar i det offentliga sammanträdet på distans. I enlighet med detta införs en begränsning av rätten för fullmäktiges presidium att delta på distans. Fullmäktige behandlar, till skillnad från vad som förekommer vid det typiska nämndsammanträdet, mer övergripande och principiella politiska frågor och fyller därmed en särskild funktion som forum för den lokala demokratin. Fullmäktige är det organ som väljs genom allmänna val och vars politiska ansvar utkrävs av väljarna. Även om allmänheten kan ha tillgång till fullmäktiges sammanträden via webbsändning, och offentlighetsprincipen därmed kan upprätthållas, bör den som vill ha möjlighet att närvara på plats vid fullmäktiges sammanträden.

Huvuddragen för sammanträden på distans regleras i lagen medan fullmäktige enligt 56 § 2 mom. 14 punkten beslutar i förvaltningsstadgan om och i vilken utsträckning sammanträden på distans får ske.

I annan lagstiftning, till exempel i vallagen, kan det finnas särskilda bestämmelser om kommunala organs sammanträden på distans.

46 § *Elektroniskt beslutsfattande*. Bestämmelserna motsvarar bestämmelserna i nuvarande kommunallag. Endast organ som inte är offentliga kan använda sig av ett elektroniskt beslutsfattande på grund av kravet på insyn och möjlighet till närvaro för allmänheten vid offentliga sammanträden. Det innebär alltså att fullmäktige i en kommun eller i ett kommunalförbund inte kan fatta beslut elektroniskt. Grunderna för beslutsfattandet anges i lagen medan fullmäktige enligt 56 § 2 mom. 15 punkten i förvaltningsstadgan beslutar i vilken utsträckning andra organ än fullmäktige kan fatta beslut genom ett elektroniskt beslutsförfarande och hur beslutsfattandet ska ordnas. Avsikten är såsom i dag att det framför allt är i rutinärenden som ett elektroniskt beslutsfattande kan användas.

47 § *Per capsulam-beslut*. Såsom framgår av motiveringen till 44 § föreslår landskapsregeringen att det införs en möjlighet för kommunala organ vars möten inte är offentliga att fatta per capsulam-beslut. Organ vars sammanträden är offentliga kan inte använda sig av ett elektroniskt beslutsfattande på grund av kravet på insyn och möjlighet till närvaro för allmänheten vid offentliga sammanträden. Det innebär alltså att fullmäktige i en kommun eller i ett kommunalförbund inte kan fatta per capsulam-beslut. Grunderna för beslutsfattandet anges i lagen medan fullmäktige enligt 56 § 2 mom. 15 punkten i förvaltningsstadgan beslutar i vilken utsträckning andra organ än fullmäktige kan fatta per capsulam-beslut och hur beslutsfattandet ska ordnas.

Enligt 1 mom. ska per capsulam-beslut endast kunna användas i bråds-kande frågor och avsikten är att detta ska vara ett förfarande som används i undantagsfall då ärendets bråds-kande natur medför att det inte finns tid för ett normalt beslutsfattande. Beslutsförfarandet kan endast gälla ärenden som gäller förberedelse eller verkställighet, det vill säga i ärenden som inte kan överklagas genom besvär.

I kallelsen ska anges att beslut ska fattas genom per capsulam-beslut. Beslutet kräver att alla medlemmar i organet omfattar förfarandet. Om inte alla godkänner förfarandet ska beslutet fattas vid ett sammanträde.

48 § *Behandling av ärenden*. Landskapsregeringen föreslår att grunderna för hur ärenden behandlas i de kommunala organen fortsättningsvis ska regleras i lagen och inte i förvaltningsstadgan. Bestämmelserna är något förtydligade men motsvarar i sak bestämmelserna i nuvarande kommunallag.

Då ett ärende föredragits har ledamöterna rätt att yttra sig över ärendet. Bestämmelser om föredragning ska enligt 56 § 2 mom. 16 punkten tas in i förvaltningsstadgan. Om en ledamot yrkar på återremiss eller bordläggning och förslaget får understöd ska den sakliga diskussionen om ärendet genast avslutas, det vill säga själva ärendet ska inte diskuteras mera, utan frågan om återremiss eller bordläggning ska i stället avgöras. Beslut om återremiss ska stödjas av minst hälften av de närvarande ledamöterna. Ett beslut om bordläggning kräver ett stöd av minst en tredjedel av de närvarande ledamöterna. Utgångspunkten är att ärenden bordläggs till nästa sammanträde, men organet kan besluta om en längre bordläggningstid.

Grundförslaget, det vill säga det förslag som finns som beslutsförslag i föredragningslistan behöver inte stödjas för att antas eller komma med i en eventuell omröstning. Om organet är enigt kring beslutsförslaget eller om ett motförslag inte fått understöd ska ordförande konstatera att ett beslut har fattats och redogöra för beslutet. Finns det ett motförslag som fått understöd ska en omröstning genomföras. Bestämmelser om omröstningar finns i 49 §.

49 § *Omröstning*. Landskapsregeringen föreslår att grundläggande bestämmelser om omröstningar fortsättningsvis ska finnas i lagen, men att fullmäktige ska bestämma om detaljerna i förvaltningsstadgan.

Ordföranden ska lägga fram en omröstningsproposition som är tydlig och kan besvaras med ja eller nej. Om det finns flera omröstningar som ska genomföras ska ordförande även föreslå en omröstningsordning som ska godkännas av organet.

Då flera omröstningar ska genomföras så ställs som huvudregel först de förslag som avviker mest från grundförslaget mot varandra. Det vinnande av de avvikande förslaget ställs sedan mot grundförslaget. Ett förslag som bara gäller att grundförslaget ska förkastas ställs sist av allt mot grundförslaget. Om det finns vägande skäl för en annan omröstningsordning kan ordföranden föreslå en annan ordningsföljd, som alltså ska godkännas av organet.

Vid lika röstetal gäller det förslag som ordföranden har röstat för som beslut. Ordföranden har samma rätt som övriga ledamöter att avstå från att rösta, men däremot ingår i rollen som ordförande ett ansvar för att organet fattar beslut i de ärenden som organet behandlar.

50 § *Majoritetsval*. Bestämmelserna om majoritetsval motsvarar bestämmelserna i nuvarande kommunallag men förtydligas. Om bara en person ska väljas ska valet alltid förrättas som majoritetsval.

Om det ska väljas fler än en person, har en ledamot i organet lika många röster som antalet personer eller kandidatpar som ska väljas. Den röstande kan ge endast en röst till en kandidat eller ett kandidatpar och behöver inte använda alla röster.

Den eller de som fått mest röster väljs och vid lika röstetal avgör lotten. Huvudregeln är att majoritetsval ska vara öppna, men de kan förrättas med slutna sedlar om någon ledamot yrkar på det.

51 § *Proportionella val*. I 26 § i den nuvarande kommunallagen regleras personval till kommunens olika organ. Huvudregeln är enligt 1 mom. att val genomförs som majoritetsval där den eller de som fått flest röster utses. Enligt 2 mom. kan personval även genomföras som proportionella val om två eller fler personer ska utses, samt om det begärs av så många ledamöter som tillsammans kan besätta minst en av de poster som valet gäller. Vid propor-

tionella val ska vallagen (2019:45) för Åland iakttas i tillämpliga delar, främst bestämmelserna om hur resultatet ska räknas ut. Fullmäktige ska vid sitt första sammanträde utse minst tre ledamöter som fungerar som centralnämnd (för proportionella val) under fullmäktiges mandattid. Ersättare utses vid samma valförrättning som de ordinarie ledamöterna. Då en personlig ersättare utses ska den föreslagna ordinarie ledamoten och den föreslagna ersättaren ställas upp tillsammans. Om ersättarna inte är personliga blir de valda som fått de flesta rösterna eller de högsta jämförelsetalen. Ett proportionellt val ska alltid förrättas med slutna sedlar.

Det praktiska genomförandet av ett proportionellt val har föranlett frågor från kommunerna. Val i åländska kommunfullmäktige har även berörts i rättspraxis, till exempel i Ålands förvaltningsdomstol²⁹.

Landskapsregeringen föreslår nu att bestämmelserna om proportionella förtydligas. Förslaget utgår från både regleringarna i riket och i Sverige. Bestämmelserna om uträknande av en kvot för att konstatera hur många ledamöter som måste stå bakom en begäran om proportionellt val föreslås ersätta att proportionellt ska begäras av så många ledamöter som tillsammans kan besätta minst en av de poster valet gäller. Landskapsregeringen föreslår att det inte ska krävas att en särskild nämnd för proportionella val tillsätts. I stället ska motsvarande modell som i Sverige tillämpas där mötesordföranden fungerar som valförrättare, om inte organet beslutar något annat.

I 4-6 mom. finns detaljerade bestämmelser om hur valet går till. Val av ersättare får vara proportionellt endast om valet av ledamöter varit proportionellt och ersättare utses vid samma valförrättning som de ordinarie ledamöterna. Då en personlig ersättare utses ska den föreslagna ordinarie ledamoten och den föreslagna ersättaren ställas upp tillsammans. Om ersättarna inte är personliga blir de valda som fått de flesta rösterna eller de högsta jämförelsetalen. En kandidatlista får omfatta högst så många kandidater eller kandidatpar som det väljs ledamöter och ersättare. Minst två ledamöter ska underteckna kandidatlistan och den första undertecknaren är listans ombud. Fullmäktige bestämmer när kandidatlistorna senast ska lämnas in till valförrättaren. När tiden för inlämningen av kandidatlistorna har gått ut granskar valförrättaren att de är korrekt uppgjorda. Om valförrättaren upptäcker felaktigheter i en lista ska ombudet ges tillfälle att rätta dem inom en viss tid.

Då valet förrättas ska den röstande på röstsedeln anteckna numret på den kandidatlista som den röstande önskar ge sin röst. Valförrättaren ska tillsammans med de ledamöter som biträder vid valförrättningen granska att röstsedlarna är giltiga och räkna rösterna. Valresultatet fastställs i enlighet med bestämmelserna i 100 § vallagen för Åland och konstateras av valförrättaren.

Proportionella val förrättas alltid med slutna valsedlar.

I riket regleras personval i 105 § i kommunallagen. Bestämmelsen motsvarar huvudsakligen det som bestäms i 26 § i den åländska kommunallagen. Riket har dock en tydligare bestämmelse om när proportionella val ska förrättas. Ett proportionellt val ska genomföras om det begärs av minst så många närvarande ledamöter i organet som motsvarar den kvot som fås när antalet närvarande delas med det antal personer som ska väljas, ökat med ett. Om kvoten är ett brutet tal, ska den avrundas till närmaste högre hela tal. Det innebär till exempel om 4 ledamöter ska väljas av 15 närvarande ledamöter att 5 ledamöter måste stå bakom begäran om proportionellt val.³⁰I 105 § i rikets kommunallag finns även ett förtydligande om att fullmäktige kan meddela närmare bestämmelser om den proportionella valförrättningen. Kommunförbundet har även rekommenderat kommunerna att det proportionella valförfarandet ska regleras närmare i kommunens förvaltningsstadga.

²⁹ ÅFD beslut 100/2023

³⁰ $(15/4) + 1 = 4,75$ (avrundas till 5)

Finlands kommunförbund har även tagit fram en mall för hur regleringen i förvaltningsstadgan kan se ut.³¹ I 105 § 4 mom. finns en bestämmelse om att vid ett elektroniskt sammanträde får val förrättas med slutna sedlar endast om valhemligheten är tryggad.

I den svenska kommunallagen finns det regler om när proportionella val i kommuner ska ordnas. Enligt 5 kap. 58 § ska följande val i kommunerna vara proportionella:

- 1) val av ledamöter och ersättare i nämnder och beredningar,
- 2) val av revisorer,
- 3) val av ledamöter och suppleanter i styrelsen för aktiebolag,
- 4) val av ledamöter och suppleanter i styrelsen för ekonomiska föreningar eller stiftelser, och
- 5) val av revisorer, revisorssuppleanter och lekmannarevisorer som ska granska styrelsens förvaltning i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser.

Proportionella val ska dock inte genomföras till nämnder om två tredjedelar av de närvarande ledamöterna i fullmäktige vid inrättandet av nämnden har röstat för att ledamöter i nämnden ska väljas på någon annan grund än partipolitisk.

Bestämmelsen i 58 § kompletteras av en specifik lag rörande proportionella val; lagen (SFS 2022:629) om proportionella val i kommuner och regioner. Lagen innehåller bland annat en motsvarande bestämmelse som i Finland när det gäller kvoten för när proportionella val ska genomföras. I stället för att det som på Åland och i Finland utses en särskild nämnd för proportionella val bestäms det i 4 § i lagen om proportionella val att den som är ordförande för mötet ska vara valförrättare, om inte de väljande utser en annan ledamot till valförrättare. Det är även möjligt att utse flera ledamöter som biträder valförrättaren. Ytterligare innehåller lagen bland annat bestämmelser om när valsedlar är ogiltiga eller inte ska beaktas, samt hur jämförelsetalen ska räknas ut och platserna besättas.

52 § Behandling av ett ärende i ett högre organ. Enligt 33 § leder styrelsen kommunens verksamhet, förvaltning och ekonomi. Detta motiverar att styrelsen ska ha rätt att ta upp ett ärende till behandling som delegerats till en underlydande myndighet som fattat beslut i ärendet.

Myndigheter som lyder under styrelsen är med undantag för fullmäktige i praktiken alla andra organ, förtroendevalda och tjänsteinnehavare i kommunen. Närmare bestämmelser om förfarandet i samband med övertagningsrätten ska enligt 56 § 2 mom. 13 punkten finnas i förvaltningsstadgan. Rätten gäller endast ärenden där den underlydande myndigheten har fattat beslut, det innebär att ett ärende inte kan övertas under beredningsskedet i det lägre organet.

I förvaltningsstadgan kan fullmäktige även besluta att nämnder ska ha samma rätt att ta upp till behandling ärenden som delegerats till en myndighet under nämnden.

I 4 mom. begränsas rätten att ta upp ett ärende till behandling i ett högre organ då ärendet gäller en individ inom områdena barnomsorg, undervisning, äldreomsorg eller socialservice.

53 § Sammanträdenas offentlighet. Fullmäktiges sammanträden är i regel offentliga, medan andra organs sammanträden i regel är slutna. Fullmäktige kan även besluta om slutna behandling av ett ärende om det finns en särskild orsak för en slutna behandling. Till exempel för att trygga kommunens intressen vid anskaffning eller företagsaffärer kan det krävas en slutna

³¹ <https://www.kommunforbundet.fi/juridik/kommunens-organ-och-ledning/proportionella-val>

behandling. Även i detta fall är besluten alltid offentliga. Om fullmäktige undantagsvis behandlar sekretessbelagda ärenden, får behandlingen inte vara offentlig. Sekretess i fråga om handlingar eller uppgifter kan endast basera sig på en uttrycklig bestämmelse i lag.

Övriga organ än fullmäktige får själva besluta om ett sammanträde ska vara offentligt eller ett ärende ska behandlas offentligt. Öppenheten i förvaltningen kan betonas genom att om möjligt ordna ett offentligt sammanträde eller en offentlig behandling av ett ärende vid ärenden som väcker stort intresse bland allmänheten. Vid organens slutna sammanträden får allmänheten eller andra obehöriga inte närvara. Utöver ledamöterna får även personer som har en uppgift vid sammanträdet eller som är berättigade att närvara med stöd av en bestämmelse i förvaltningsstadgan eller ett organs beslut närvara vid sammanträdet. Diskussioner som förs vid ett slutet sammanträde är sekretessbelagda och uppgifter om diskussionerna får inte utan tillstånd av organet ges till utomstående.

54 § *Protokoll*. Bestämmelserna om protokoll motsvarar bestämmelserna i nuvarande kommunallag. Det ska alltid föras protokoll över de kommunala organens beslut. Över enskilda förtroendevaldas eller tjänsteinnehavares beslut behöver särskilda protokoll inte upprättas om besluten dokumenteras på något annat sätt. De kommunala organens protokoll ska publiceras på kommunens webbplats medan övriga protokoll ska publiceras om myndigheten besluter det eller det bestäms i annan lag. Kommunen ska meddela på den elektroniska anslagstavlan då protokoll publiceras på webbplatsen.

Då protokollen publiceras på webbplatsen ska kommunen se till att personuppgifterna skyddas. Endast personuppgifter som är nödvändiga med tanke på tillgången till information får publiceras. Det finns olika typer av uppgifter som om de läggs ut på nätet utsätter en part för olika risker. Till sådana uppgifter hör till exempel personbeteckning, adress, telefonnummer, e-postadress, bankkontonummer eller uppgifter om familjemedlemmar. Publiceringen av sådana personuppgifter är i allmänhet också onödig med tanke på kommunmedlemmarnas tillgång till information. I beslut som gäller personval kan det för att ett ärende ska kunna bedömas med tanke på ändringsökandet däremot vara nödvändigt att publicera vissa personuppgifter, till exempel uppgifter om namn och eventuellt om yrke eller utbildning.

55 § *Reservationer*. Den som deltagit i ett beslutsfattande och lagt ett motförslag eller röstat mot beslutet har rätt att reservera sig. Den som föredrar ett ärende har rätt att reservera sig mot ett beslut som avviker från beslutsförslaget. Den som reserverat sig mot ett beslut är inte ansvarig för beslutet. Enligt bestämmelserna i 29 § nuvarande kommunallag kan reservationer motiveras skriftligen. Att reservationer görs skriftligen är alltså inget krav.

Landskapsregeringen föreslår nu att reservationer alltid ska göras skriftligen i syfte att förtydliga vad reservationen gäller och omfattar.

8 kap. Kommunens förvaltning

56 § *Förvaltningsstadga*. Enligt 8 § i nuvarande kommunallag kan fullmäktige anta instruktioner för styrelse, nämnder och kommittéer. Förarbetena till lagen ger ingen närmare vägledning till avsikten med att anta instruktioner med bestämmelser om de kommunala organens verksamhet.

I 16 § i rikets tidigare kommunallag (FFS 365/1995) fanns bestämmelser om att fullmäktige, i syfte att organisera förvaltningen, kunde anta nödvändiga instruktioner för att specificera kommunens olika myndigheter, deras verksamhet och fördelningen av befogenheter mellan dem samt deras uppgifter.

Likheterna gällande regleringen av instruktioner i den åländska och rikets tidigare kommunallag antyder att syftet med instruktionerna kan besvaras i förarbetena till rikets kommunallag samt doktrin i ämnet. Av bestämmelserna i rikets tidigare kommunallag om instruktioner framgår att fullmäktige på ett bättre sätt kan styra de underlydande organens verksamheter om besluten är samlade i en instruktion, än genom enskilda beslut. Syftet med instruktioner torde alltså vara att tydliggöra och synliggöra vilka bestämmelser som är gällande för organet i fråga i ett sammanställt dokument. Av en instruktion ska framgå hur befogenheter, utövande av offentlig makt, delegering av beslutanderätt samt övriga myndighetsuppgifter fördelas mellan olika kommunala myndigheter. Även andra nödvändiga bestämmelser om myndigheter och deras verksamhet kan regleras i en instruktion, till exempel föreskrifter om organens sammansättning, antalet ledamöter och vem som är föredragande inför organet.

Enligt förarbetet till rikets nuvarande kommunallag ska alla ärenden som det ska finnas bestämmelser om i en instruktion samlas i förvaltningsstadgan, varvid det inte längre behövs till exempel instruktioner som gäller enskilda organ. Enligt lagen styrs ordnandet av förvaltningen och verksamheten, besluts- och förvaltningsförfarandet och fullmäktiges verksamhet centralt genom förvaltningsstadgan. Andra instruktioner ska inte längre finnas.

Landskapsregeringen föreslår nu att bestämmelserna om instruktioner slopas. Landskapsregeringen konstaterar att sådan information som i dagsläget finns i instruktioner ska samlas i förvaltningsstadgan eller i andra principbeslut. Bestämmelserna om vad som ska regleras i förvaltningsstadgan utvidgas.

Enligt 1 och 2 punkterna ska stadgan nu innehålla bestämmelser om kommunens organisationsstruktur och om personalstrukturen. Det ska alltså framgå vilka organ som finns i kommunen och hur ledningen och personalorganisationen är ordnad.

Enligt 3, 4 och 5 punkterna ska stadgan innehålla behövliga bestämmelser om den ekonomiska förvaltningen, den interna kontrollen, riskhanteringen och hantering av avtal.

Enligt 6 punkten ska fullmäktige i förvaltningsstadgan ta ställning till om det ska vara möjligt att sitta i fullmäktige och styrelsen samtidigt. Som framgår av den allmänna motiveringen föreslår landskapsregeringen att det absoluta förbudet att sitta i styrelse och fullmäktige samtidigt ska slopas och det är upp till varje kommun att avgöra frågan för den gena kommunen.

Enligt 7 punkten ska stadgan innehålla bestämmelser om delegering och i vilka frågor beslutanderätten delegerats till ett underliggande organ eller en tjänsteinnehavare.

Enligt 8-12 punkterna ska stadgan innehålla bestämmelser om organens sammanträden, uppgifter för organens ordförande, inkallande av ersättare, tillfällig sammanträdesordförande om såväl ordförande som viceordförande är förhindrade att delta i ett sammanträde eller är jäviga i ett ärende och rätt för andra än ledamöterna i ett organ att närvara och yttra sig vid ett organs sammanträde. Det är inte obligatoriskt för styrelsen att ha företrädare i andra organ. Styrelsen ansvarar dock för samordningen av kommunens verksamhet, så det är motiverat att en företrädare har rätt att närvara och yttra sig i de andra viktigaste organen. Styrelsens företrädares roll har även samband med styrelsens rätt enligt 52 § att ta upp till behandling ett ärende i vilket en underlydande myndighet har fattat beslut.

Enligt 13 punkten ska det finnas bestämmelser om förfarandet när ett ärende tas upp till behandling i ett högre organ. Enligt 52 § kan ett ärende i regel tas upp till behandling endast i styrelsen. Fullmäktige får dock i förvaltningsstadgan utvidga rätten till att omfatta även nämnder. Fullmäktige får i förvaltningsstadgan bestämma att till exempel endast en del av nämnderna har övertagningsrätt. Förvaltningsstadgan ska även innehålla

bestämmelser om förfarandet i anslutning till tillämpningen av övertagningsrätten, såsom tidsfrister för tillämpning av övertagningsrätten.

Enligt 14 och 15 punkterna ska det finnas bestämmelser i stadgan om i vilken utsträckning det ska vara möjligt för ledamöterna att delta i sammanträden på distans och för organen att fatta beslut elektroniskt och per capsulam-beslut. Det ska även finnas bestämmelser om hur mötena och beslutsfattandet tekniskt ordnas för att uppfylla de krav som ställs i lagen.

Enligt 16-18 punkterna ska det finnas bestämmelser i stadgan om hur föredragningar av ärenden ska göras, bestämmelser om förande, justering och delgivning av protokoll och om undertecknande av handlingar.

Enligt 19 och 20 punkterna ska det finnas bestämmelser om hur informationshanteringen och dokumentförvaltningen är ordnad och hur kommunens kommunikationsskyldighet enligt 14 § ska fullgöras.

Enligt 21 punkten ska det finnas bestämmelser om behandling av en kommuninvånarens initiativ med stöd av 15 § och information som ska ges till initiativtagaren.

Enligt 22 punkten ska grunderna för de arvoden som betalas till de förtroendevalda finnas i förvaltningsstadgan.

Enligt 23 punkten ska det finnas bestämmelser om avgifter som ska tas ut för utlämnande av handlingar eller uppgifter. Bestämmelser om principerna för de avgifter som i kommunen tas ut för handlingar eller utlämnande av uppgifter ska liksom i nuläget finnas i förvaltningsstadgan. Kommunen beslutar i vilka fall en avgift tas ut och avgifterna ska vara rimliga i förhållande till kostnaderna.

Enligt 24 punkten kan stadgan innehålla ytterligare uppgifter om fullmäktiges verksamhet som inte regleras under någon annan punkt.

57 § Kommunens elektroniska anslagstavla. Bestämmelserna motsvarar bestämmelserna i nuvarande kommunallag, men kompletteras med en bestämmelse om att kommunen ska se till att sekretessbelagda uppgifter inte läggs ut på den elektroniska anslagstavlan och att skyddet för privatlivet tillgodoses vid behandlingen av personuppgifter.

58 § Kommunala meddelanden. Kommunala meddelanden görs offentliga genom att de publiceras på kommunens elektroniska anslagstavla. Vid behov kan meddelandena även publiceras på andra sätt, såsom till exempel genom publicering i en eller flera dagstidningar med allmän spridning på Åland.

Vid publiceringen av kommunens meddelanden ska bestämmelserna i förvaltningslagen för landskapet Åland följas i tillämpliga delar. Enligt bestämmelserna i 57 § i förvaltningslagen ska en handling vid offentlig delgivning under en viss tid finnas tillgänglig på myndighetens webbplats i den utsträckning sekretessbestämmelser och annan lagstiftning tillåter detta. Ett meddelande om att handlingen finns tillgänglig på myndighetens webbplats ska publiceras på myndighetens elektroniska anslagstavla. Meddelandet kan också publiceras på något annat sätt som myndigheten bestämmer. Delgivningen anses ha skett den sjunde dagen efter det att meddelandet publicerades på myndighetens elektroniska anslagstavla. Av meddelandet ska det framgå vad saken gäller, datum för när meddelandet publicerades på den elektroniska anslagstavlan, tidpunkten då en delgivning anses ha skett, var och till vilken tidpunkt handlingen finns tillgänglig på myndighetens webbplats samt en fysisk plats där det är möjligt att ta del av handlingen. Meddelandet får avlägsnas från den elektroniska anslagstavlan och den handling som delges avlägsnas från myndighetens webbplats först efter att eventuell fatalitet har gått ut. Meddelandet ska finnas minst 14 dygn på den elektroniska anslagstavlan. Myndigheten ska i sina lokaler eller på en annan plats

ge var och en möjlighet att ta del av innehållet på den elektroniska anslags-tavlan och i de handlingar som hålls tillgängliga på myndighetens webbplats.

59 § *Utredningsförfarande då en kommun har exceptionella svårigheter inom förvaltningen.* Såsom framgår av den allmänna motiveringen föreslår landskapsregeringen att det införs bestämmelser om när landskapsregeringen kan besluta om att utreda en kommun som har exceptionella svårigheter inom förvaltningen och kommunen inte själv kan lösa sin situation, om utredarnas uppdrag samt om landskapsregeringens rätt att avstänga förtroendevalda från uppdraget. Syftet med bestämmelserna är inte att landskapet ska ingripa i kommunens grundlagsenliga självstyrelse, till vilken hör att besluta om kommunens förvaltning, utan bestämmelsens syfte är att kommunen och landskapsregeringen tillsammans ska trygga en god förvaltning i kommunen. Det är i första hand kommunens ansvar att ordna sin förvaltning på ett fungerande och lagligt sätt. Lyckas inte detta och situationen är exceptionell kan landskapsregeringen ingripa.

I 1 mom. föreslås att landskapsregeringen ska kunna utse en utredare för att utreda kommunens förvaltning, om en kommun har exceptionellt stora svårigheter och kommunen inte klarar av att lösa svårigheterna själv.

I 2 mom. finns bestämmelser om förutsättningarna för att tillsätta ett utredningsförfarande. Enligt 2 mom. 1 punkten är en förutsättning för att en utredare ska utses att det har inletts en förundersökning om ett misstänkt allvarligt tjänstebrott eller flera tjänstebrott som begåtts av en kommunal myndighet eller av flera ledamöter i ett kommunalt organ. Om kommunen inte vidtar åtgärder för att hindra att de personer brottsundersökningen gäller deltar i eller påverkar beslutsfattandet i de ärenden brottsundersökningen gäller, kan det finnas grunder för att inleda ett utredningsförfarande. Ett allvarligt tjänstebrott avser i synnerhet sådana tjänstebrott som i tjänstebrottslagen (xx:xx) för Åland definieras som grova, såsom grovt tagande av muta och grovt missbruk av tjänsteställning, men beroende på förhållandena kan också andra tjänstebrott anses grova. Med myndighet avses i bestämmelsen kommunens organ och tjänsteinnehavare, i enlighet med kommunallagen. Enligt 2 mom. 2 punkten ska en utredare också kunna utses om det annars finns grundade skäl att misstänka att kommunala myndigheter eller ledamöter i kommunala organ har väsentligt eller upprepade gånger handlat lagstridigt eller försummat sina lagstadgade skyldigheter. Det krävs i dessa fall inte att en förundersökning har inletts om gärningarna eller försummelserna.

I förarbetena till en motsvarande bestämmelse i rikets kommunallag konstaterar man att en kommuns exceptionella svårigheter i förvaltningen vanligen beror på att en omfattande brottsundersökning gör det svårt för organen att agera enligt lag och god förvaltnings sed.³² Vanligen är det fråga om att kommunens förvaltning har hamnat i ett tillstånd då kommunens myndigheters beslut och förfaringsätt tydligt och återkommande är lagstridiga. Uppreppningen leder till att tillståndet i kommunens förvaltning inte tillräckligt snabbt kan korrigeras genom sedvanliga rättsmedel såsom kommunalbesvär. Ofta kan man dock låta bli att inleda ett utredningsförfarande genom att konstatera att andra rättsmedel kan utnyttjas. Det gäller i synnerhet om förfarandet varit lagstridigt men inga nya gärningar kan konstateras. Ett hinder för att inleda förfarandet är inte att ett kommunalbesvär eller en klagan är anhängigt eller att en möjlig klagan inte väckts, om det är uppenbart att tillståndet i kommunens verksamhet eller förvaltning inte genom dem kan korrigeras tillräckligt snabbt. Förfarandet gäller inte kommuner som har en speciellt svår ekonomisk ställning. I förfarandet är det inte heller fråga om politiskt misstroende. I de situationer som definieras i lagen kunde det ofta vara fråga

³² RP 250/2016 rd

om att förtroendevalda som är jäviga till följd av en brottsundersökning fortfarande deltar i beslutsfattandet. Då ska kommunens fullmäktige självt bidra till att lösa krisen i förvaltningen till exempel genom förfarandet för att återkalla förtroendeuppdrag enligt 89 § eller genom att avstånga de personer brottsutredningen gäller från beslutsfattandet enligt 91 §. En exceptionell situation kan uppstå på grund av att fullmäktige inte utnyttjar de medel som står till dess förfogande. Ett utredningsförfarande förutsätter alltid bedömningen att kommunen inte förmår klara av svårigheterna genom egna åtgärder. Vid bedömningen av om ett förfarande ska inledas ska proportionalitetsprincipen beaktas. En utredare ska inte utses om det bedöms att korrigeringar kan uppnås tillräckligt snabbt genom andra rättsmedel eller genom kommunens egna åtgärder.

Enligt 3 mom. ska utredaren lägga fram ett förslag till behövliga åtgärder för att få förvaltningen att överensstämma med lagen. Utredarens förslag för att korrigera situationen begränsas naturligtvis av lagstiftningen. Utredaren ska göra en juridisk bedömning av situationen. Lagligheten i kommunens beslut avgörs av domstolen.

Utredaren och landskapsregeringen ska inte fatta några beslut som binder kommunen, med undantag för möjligheten för landskapsregeringen enligt 4 mom. att besluta om att avstånga en förtroendevald från uppdraget för den tid undersökningar eller rättegången pågår, om kommunen inte fattat ett sådant beslut utgående från utredarens förslag. Målet är att fullmäktige ska godkänna de föreslagna åtgärder som hör till dess behörighet och förutsätta att kommunens andra myndigheter fattar beslut eller vidtar åtgärder för att genomföra de föreslagna åtgärderna. Landskapsregeringen ska enligt 4 mom. efter behörigt hörande kunna avstånga en eller flera förtroendevalda från uppdraget med stöd av 91 § 4 mom. Beslutet förutsätter att ett utredningsförfarande har genomförts i kommunen och att fullmäktige inte har avstängt personen från förtroendeuppdraget. Dessutom begränsas landskapsregeringens behörighet också av förutsättningarna för avstängning enligt 91 § 4 mom., det vill säga om det är nödvändigt för att trygga trovärdigheten och tillförlitligheten i kommunens beslutsfattande med beaktande av det misstänkta brottets allvarlighet, risken för upprepning och andra omständigheter.

En avstängning gäller skötseln av förtroendeuppdraget som helhet. En lindrigare åtgärd som kan komma i fråga är att utfärda en föreskrift om att en förtroendevald inte ska delta i behandlingen av sådana ärenden i fråga om vilka den förtroendevalda till följd av en brottsundersökning eller av något annat skäl är jävig.

60 § *Utredare*. Enligt 1 mom. ska utredaren ha sådan juridisk sakkunskap som uppdraget kräver och vara oberoende.

Enligt 2 mom. arbetar utredaren under tjänsteansvar. Bestämmelserna om tjänstebrott i tjänstebrottslagen för Åland kan tillämpas, eftersom utredaren sköter offentliga förvaltningsuppgifter i enlighet med 1 § 2 punkten i tjänstebrottslagen. Bestämmelserna i tjänstebrottslagen om mutbrott, brott mot tjänstehemlighet, missbruk av tjänsteställning samt brott mot tjänsteplikt ska tillämpas på utredaren. Även bestämmelserna om offentliga samfunds och tjänstemäns skadeståndsansvar i skadeståndslagen (412/1974) tillämpas på dem.

I 3 mom. finns bestämmelser om utredarens rätt att få sådana uppgifter som behövs för att sköta uppdraget. Rätten att få information gäller sådana sekretessbelagda uppgifter om förvaltningen och ekonomin samt ordnandet av tjänster i kommunerna och i de sammanslutningar som hör till kommunkoncerner, som är nödvändiga för att utredningsuppdraget ska kunna skötas.

61 § *Landskapsregeringens rätt att få information om att förundersökning inleds.* I paragrafen finns bestämmelser om landskapsregeringens rätt att få en underrättelse om att förundersökning inleds om en förtroendevald i kommunen misstänks ha gjort sig skyldig till tjänstebrott i förtroendeuppdraget. Rätten motsvarar den rätt finansministeriet har i motsvarande fall enligt 109 c § i rikets kommunallag och är nödvändig för att landskapsregeringen ska kunna basera tillsättandet av en utredare och beslut om avstängning från uppdraget på tillräcklig information. Till sitt innehåll motsvarar paragrafen den bestämmelse om kommunens rätt att få underrättelse som finns i 94 § 6 mom.

9 kap. Kommunala affärsverk

Som framgår av den allmänna motiveringen föreslår landskapsregeringen att ett ramverk för affärsverk tas in i kommunallagen med utgångspunkt i bestämmelserna i rikets kommunallag.

62 § *Allmänt.* I paragrafen föreslås bestämmelser om att en kommun eller ett kommunalförbund kan inrätta affärsverk för uppgifter som ska skötas enligt företagsekonomiska principer. Uppgiften sköts enligt företagsekonomiska principer då avsikten är att inkomsterna av uppgiften ska täcka dess utgifter och på längre sikt också investeringarna. Ett kommunalt affärsverk är inte en separat juridisk person, utan en del av kommunen eller kommunalförbundet.

I affärsverkets namn ska ordet affärsverk ingå och med kommunalt affärsverk avser man endast de kommunala affärsverk som inrättats i enlighet med bestämmelserna i kommunallagen. Ett kommunalt affärsverks uppgifter ska alltid anges i förvaltningsstadgan. Fullmäktige eller förbundsfullmäktige ska besluta om mål för affärsverkets verksamhet och ekonomi, vilket framgår även av 24 § 5 punkten.

63 § *Direktion.* Enligt 1 mom. ska ett kommunalt affärsverk alltid ha en direktion, som styr och övervakar affärsverkets verksamhet samt ansvarar för att affärsverkets förvaltning och verksamhet samt den interna kontrollen och riskhanteringen ordnas på lämpligt sätt.

I 2 mom. finns bestämmelser om direktionens uppgifter. Direktionen ska besluta om utvecklande av affärsverkets verksamhet inom ramen för de mål som fullmäktige eller förbundsfullmäktige ställt upp för verksamheten och ekonomin samt följer och rapporterar hur målen nås. Direktionen ska även godkänna affärsverkets budget och ekonomiplan samt besluta, beroende på bestämmelserna i förvaltningsstadgan, om affärsverkets investeringar och andra utgifter med lång verkningstid. Direktionen utnämner och säger vid behov upp affärsverkets direktör om inte något annat bestäms i förvaltningsstadgan, samt beslutar om vem som har rätt att teckna affärsverkets namn. Direktionen bevakar också affärsverkets intressen samt företräder kommunen och för dess talan inom affärsverkets uppgiftsområde om inte något annat bestäms i förvaltningsstadgan.

Enligt 3 mom. kan direktionen även ges andra uppgifter genom bestämmelser i förvaltningsstadgan.

64 § *Direktör.* Enligt 1 mom. ska ett kommunalt affärsverk ha en direktör som leder och utvecklar affärsverkets verksamhet. Direktören förbereder direktionens ärenden och är föredragande i direktionen. Direktören är underställd direktionen och står i tjänsteförhållande till kommunen eller kommunalförbundet.

65 § *Ekonomi.* På ett kommunalt affärsverks ekonomi tillämpas bestämmelserna om kommunens ekonomi med vissa undantag. Budgeten och

ekonomiplanen ska göras upp som en separat del av kommunens budget och ekonomiplan och bokföringen ska redovisas skilt. I budgeten och ekonomiplanen för ett kommunalt affärsverk ingår en resultaträkningsdel, en investeringsdel och en finansieringsdel. Det är inte nödvändigt att i lag föreskriva om den del som motsvarar driftsekonomidelen i budgeten och ekonomiplanen, eftersom affärsverk vanligen har endast en uppgift. Om ett affärsverk dock har flera uppgifter att sköta, behövs det även en driftsekonomidel för de olika uppgifterna. Ett särskilt bokslut för räkenskapsperioden görs upp så att affärsverkets eget resultat och egna ekonomiska ställning framgår. Bokföringen och bokslutet för ett affärsverk är en del av kommunens eller kommunalförbundets bokföring och bokslut och det sammanställs i kommunens eller kommunalförbundets bokslut. Bokslutet för en kommuns affärsverk undertecknas av direktionens ledamöter och affärsverkets direktör, och direktionen lägger i affärsverkets verksamhetsberättelse fram förslag till behandling av affärsverkets resultat.

10 kap. Samarbete mellan kommuner

66 § *Samarbetsformer*. I paragrafen framgår de olika formerna för kommunala samarbeten. Samarbete kan ske genom att en värdkommun sköter uppgifter för en eller flera kommuners räkning så att kommunerna har ett gemensamt organ, en kommuns tjänsteinnehavare sköter myndighetsuppgifter för en eller flera andra kommuner eller genom att uppgifter sköts av ett kommunalförbund.

I 3 mom. konstateras att kommunerna kan sammankalla en mellankommunal ombudsstämma för att utse kommunala representanter till ett gemensamt organ.

I 4 mom. konstateras att det genom lag kan bestämmas om skyldigheten för en kommun att höra till ett kommunalförbund för ett visst ändamål, så kallat lagstadgat samarbete. Ett exempel på detta är landskapslagen om en kommunalt ordnad socialtjänst som reglerar samarbetet mellan kommunerna vad gäller socialvård.

67 § *Gemensamt organ*. Nuvarande bestämmelser i kommunallagen anger endast att kommunerna, vid en situation då en kommun med stöd av ett avtal sköter en uppgift för en eller flera kommuners räkning, kan komma överens om att en del av ledamöterna i det organ i kommunen som sköter uppgiften ska utses av de andra kommunerna.

Landskapsregeringen föreslår nu utökade och förtydligade bestämmelser om samarbete genom ett gemensamt organ där en kommun sköter uppgifter för en eller flera kommunernas räkning så att kommunerna har ett gemensamt organ. Den kommun som sköter uppgifter för de övriga kommunerna benämns värdkommun. Det gemensamma organet är ett organ som är underställt den ansvariga kommunens fullmäktige och styrelse och den underlydande organisationen är en del av värdkommunens organisation.

Landskapsregeringen föreslår att kommunerna, i ett avtal om att en värdkommun ska sköta en uppgift för en eller flera kommuners räkning, åtminstone ska avtala om uppgifter och sammansättning för det gemensamma organet, de andra kommunernas rätt att utse ledamöter i organet, grunderna för kostnaderna och fördelningen av dem samt avtalets giltighet och uppsägning av avtalet. I avtalet kan kommunerna även komma överens om att styrelsen i värdkommunen inte har rätt att ta upp ett ärende till behandling som det gemensamma organet har fattat beslut i.

68 § *Gemensam tjänsteinnehavare*. Bestämmelserna om en gemensam tjänsteinnehavare som sköter en uppgift för två eller flera kommuner motsvarar i

sak bestämmelserna i nuvarande lag. Bestämmelserna föreslås kompletterad med bestämmelser om minimiinnhållet i avtalet om den gemensamma tjänsteinnehavaren. Dessa är enligt 2 mom. uppgiftens innehåll, uppföljningen av skötseln av uppgiften, grunderna för kostnaderna och fördelningen av dem samt om avtalets giltighet och uppsägning av avtalet.

69 § *Kommunalförbund*. Bestämmelserna om kommunalförbund motsvarar i sak bestämmelserna i nuvarande lag. Ett kommunalförbund bildas genom ett avtal. Kommunalförbundet är en egen juridisk person i förhållande till kommunen.

70 § *Kommunalförbundets grundavtal*. Bestämmelserna om grundavtalet motsvarar bestämmelserna i nuvarande lag. Bestämmelserna i 2 mom. om innehållet i grundavtalet är minimibestämmelser, och ytterligare bestämmelser kan tas in i avtalet.

71 § *Ändring av grundavtalet*. Enligt nuvarande lag kan grundavtalet ändras om en majoritet av medlemskommunerna stöder det. Landskapsregeringen föreslår nu att bestämmelsen kompletteras så att det krävs att de kommuner som stöder en ändring ska ha ett invånarantal som är minst hälften av det sammanräknade invånarantalet i samtliga medlemskommuner. I 3 mom. föreslås dock en bestämmelse om att kommunerna i grundavtalet ska kunna besluta om andra sätt att ändra grundavtalet.

Enligt 2 mom. kan en medlemskommun vid ett lagstadgat samarbete inte åläggas att delta i nya frivilliga uppgifter eller i kostnaderna för dem. Genom beslut av en majoritet av medlemskommunerna kan man alltså ta in nya frivilliga uppgifter i ett kommunalförbunds grundavtal, men en enskild medlemskommun kan låta bli att delta i kostnaderna för skötseln av sådana uppgifter.

72 § *Kommunalförbundets organ*. Bestämmelserna om kommunalförbundets organ föreslås preciserade. Beslutanderätten utövas av förbundsfullmäktige eller förbundsstämman. Förbundsfullmäktige finns redan idag men det nämns inte uttryckligen i nuvarande lag. Kommunerna kan i grundavtalet besluta att kommunalförbundet ska ha även andra organ.

73 § *Förbundsfullmäktige*. På förbundsfullmäktige ska bestämmelserna om fullmäktige tillämpas. Det innebär att man inte på samma sätt som vad gäller förbundsstämmans uppgifter kan avtala i grundavtalet om förbundsfullmäktiges uppgifter.

Medlemmarna i förbundsfullmäktige utses på det sätt som bestäms i grundavtalet. Förbundsfullmäktige utses för fullmäktiges mandattid till skillnad från förbundsstämman vars medlemmar utses för varje stämmosammanträde.

74 § *Förbundsstämman*. Bestämmelserna om förbundsstämman föreslås preciserade.

Stämman ska såsom i dag hållas minst två gånger per år. Det föreslås förtydligat att representanterna vid förbundsstämman ska utses särskilt för varje stämma. Det är alltså inte möjligt att utse en representant för hela fullmäktigeperioden. Avsikten med bestämmelsen är att styrelsen liksom vid aktiebolags bolagsstämmor ska ta ställning till de ärenden som ska behandlas vid samkommunsstämman och ge stämmorepresentanten anvisningar särskilt för varje stämma. Syftet är att stärka medlemskommunernas ägarstyrning i kommunalförbunden.

Representanterna utses av styrelsen om inte fullmäktige beslutat att något annat organ ska utse representanterna.

I 3 mom. nämns de frågor som förbundsstämman åtminstone ska besluta om. I grundavtalet kan förbundsstämman också ges sådana uppgifter som inte uttryckligen nämns i lagen. Förbundsstämman ska åtminstone besluta om kommunalförbundets budget och ekonomiplan, godkänna kommunalförbundets förvaltningsstadga, välja kommunalförbundets organ i enlighet med grundavtalet, fatta beslut om grunderna för de förtroendevaldas ekonomiska förmåner, välja revisorer samt fatta beslut om godkännande av bokslutet och ansvarsfrihet. Uppgifterna motsvarar alltså i huvudsak kommunfullmäktiges och förbundsfullmäktiges uppgifter.

75 § *Utträde ur kommunalförbund.* Såsom idag kan en medlemskommun utträda ur kommunalförbundet. Utträde ur ett kommunalförbund för lagstadgat samarbete är dock inte möjligt, om det finns en föreskrift eller ett beslut som fattats med stöd av lag om vilka kommuner som ska ingå i kommunalförbundet.

76 § *Tillämpning av bestämmelser om kommuner på ett kommunalförbund.* På ett kommunalförbund ska de bestämmelser som gäller kommuner beaktas det som bestäms om kommuner. Det gäller bestämmelser om kommunens uppgifter, förhållandet mellan landskapsregeringen och kommunerna, organisering av förvaltningen, kommunens organ, delegering av beslutanderätt, förvaltningsstadga, kommunens elektroniska anslagstavla, kommunala avgifter, allmänna bestämmelser om de förtroendevalda och de kommunala organen, möjligheter att delta och påverka, initiativrätt, information, val av presidium, sammanträden, tillsättande av styrelse, styrelsens uppgifter, jäv, kommunala organ, valbarhet till organ, behandling av ett ärende i ett högre organ, personal, kommunens ekonomi, revision samt rättelseyrkande och kommunalbesvär.

77 § *Sammankallande av ombudsstämma.* Ombudsstämmor är ingen egentlig samarbetsform utan ombudsstämmor sammankallas i första hand för att utse personer till gemensamma organ. Bestämmelserna om ombudsstämmor motsvarar bestämmelserna i nuvarande kommunallag.

78 § *Rösträtt och beslutsförhet vid en ombudsstämma.* Bestämmelserna motsvarar i huvudsak bestämmelserna i nuvarande kommunallag. Enligt nuvarande lag har kommunerna en röst för varje påbörjat femhundratal kommuninvånare på årets första dag. Landskapsregeringen föreslår nu att rösterna istället ska fastställas utgående från det senaste fastställda invånarantalet. Kommunens slutliga invånarantal brukar presenteras i mars eller april.

79 § *Ombudsstämmans protokoll.* Bestämmelserna motsvarar bestämmelserna i nuvarande kommunallag.

80 § *Övriga bestämmelser om ombudsstämmor.* Bestämmelserna motsvarar bestämmelserna i nuvarande kommunallag.

11 kap. Förtroendevalda

81 § *Kommunens förtroendevalda.* I paragrafen föreslås i förtydligande syfte en grundläggande definition av vilka de förtroendevalda i kommunen är.

De förtroendevalda i kommunen är för det första ledamöter och ersättare i fullmäktige och de som valts till ledamöter eller ersättare i kommunens organ. Enligt 18 § är kommunens organ utöver fullmäktige styrelsen, nämnder, kommundelsnämnder, utskott, kommittéer, direktioner, sektioner och råd. Medlemmarna i ett organ är förtroendevalda i kommunen oavsett hur de valts

till sina uppdrag. Också personer som kommunen valt till ledamöter eller ersättare i ett kommunalförbunds organ är kommunens förtroendevalda. Bestämmelser om kommunalförbundens organ finns i 72 §. Ett kommunalförbunds beslutanderätt utövas av förbundsfullmäktige eller förbundsstämman. Tjänsteinnehavare och arbetstagare som på grund av sitt arbete har valts till ledamot i ett kommunalt organ är inte kommunal förtroendevalda.

I 2 mom. ingår en allmän bestämmelse om förtroendevaldas uppträdande, som gäller de förtroendevaldas agerande i sina förtroendeuppdrag. De förtroendevalda ska främja både kommunens och kommuninvånarnas intressen samt sköta sina förtroendeuppdrag med värdighet och respekt och så som uppdraget förutsätter. De förtroendevalda förväntas bemöta invånarna likvärdigt och rättvist. Regeln om uppträdande ska uppfattas som en anvisning, där de moraliska och etiska värderingarna betonas.

82 § *Valbarhet till förtroendeuppdrag.* I paragrafen anges de allmänna valbarhetskriterierna för förtroendeuppdrag. Kriterierna är för det första att personen ska vara myndig, det vill säga ha fyllt 18 år och inte blivit omyndigförklarad. I lagen om förmyndarverksamhet (FFS 442/1999) finns bestämmelser om omyndigförklarande av en person. För det andra krävs att personen har rösträtt i kommunalvalet på Åland och för det tredje att personen har kommunen som sin hemkommun.

Avvikande från de allmänna kriterierna kan även den som inte har kommunen som sin hemkommun utses till medlem i en direktion eller kommitté. Fullmäktige kan i förvaltningsstadgan ta in bestämmelser om att kravet på att ha kommunen som hemkommun inte heller ska gälla medlemmar i en sektion. Vad gäller sektioner föreslås dock att ordföranden och majoriteten av medlemmarna ska ha kommunen som sin hemkommun.

Medlemmarna i utskott, som enligt 18 § 3 mom. är underställda fullmäktige, ska vara ledamöter eller ersättare i fullmäktige.

83 § *Samtycke till förtroendeuppdrag.* Kravet på att den som ställs upp som kandidat vid val av fullmäktige ska ge sitt samtycke till att motta uppdraget kvarstår oförändrat. Detta samtycke behandlas i praktiken tillsammans med det medgivande att ställas upp som kandidat som förutsätts enligt bestämmelserna i vallagen för Åland.

Som framgår av den allmänna motiveringen föreslår landskapsregeringen föreslår nu att det även införs ett krav på ett skriftligt samtycke för att utses till övriga kommunala förtroendeuppdrag. Inhämtandet av uppgifterna ska kunna ske genom ett enkelt elektroniskt medel. Fullmäktigegrupperna bör vara de som ansvarar för insamlingen av samtycken.

84 § *Förtroendeuppdragets giltighetstid.* Utgångspunkten är att en förtroendevald innehar sitt uppdrag för den tid personen har valts och tills en ny förtroendevald har utsetts för uppdraget. Om ett förtroendeuppdrag blir ledigt under pågående mandattid, till exempel om en förtroendevald flyttar från kommunen eller avlider, ska en ny förtroendevald utses för den återstående mandattiden.

85 § *Redogörelse för bindningar.* Såsom framgår av den allmänna motiveringen saknas idag krav på att förtroendevalda och tjänstemän ska uppge bindningar som kan inverka på skötseln av förtroende- eller tjänsteuppdraget.

Landskapsregeringen föreslår nu att en skyldighet införs att uppge bindningar. De som ska omfattas av skyldigheten att uppge bindningar är enligt 2 mom. kommunens centrala förtroendevalda och tjänsteinnehavare, det vill säga ledamöterna i fullmäktige, ledamöterna och ersättarna i styrelsen samt kommundirektören.

Enligt 3 mom. är de bindning som ska uppges uppgifter i ledningen för företag eller förtroendeuppdrag i företag och andra sammanslutningar som bedriver näringsverksamhet, uppgifter i ledande ställning i föreningsverksamhet samt andra bindningar som kan vara av betydelse vid skötseln av förtroende- och tjänsteuppdrag. Med näringsverksamhet avses all kommersiell och professionell verksamhet. Redogörelseplikten omfattar uppgifter i ledningen för företag och andra sammanslutningar, alltså åtminstone uppgiften som verkställande direktör och vice verkställande direktör. Med förtroendeuppdrag avses medlemskap i en sammanslutnings eller ett företags organ, av vilka de mest centrala är styrelsen eller ett därmed jämförbart organ. Med andra bindningar som kan vara av betydelse vid skötseln av förtroende- och tjänsteuppdrag avses till exempel betydande innehav av fastigheter eller bostadsaktier. Sådana bindningar avser uppgifter som objektivt sett kan vara av betydelse vid skötseln av förtroende- och tjänsteuppdrag. Belåning för eget boende kan inte anses vara av betydelse för skötseln av uppdraget. Inte heller mindre aktieposter utan större inflytande, så kallade smörgåsaktier, kan anses vara av betydelse för uppdraget. Redogörelsen för bindningar gäller endast den förtroendevaldas eller tjänsteinnehavarens egna medlemskap och ägande, och alltså inte närståendes medlemskap eller ägande.

Uppgifterna ska offentliggöras på det som gäller för kommunala meddelanden. Det innebär att de utan dröjsmål ska publiceras på kommunens elektroniska anslagstavla och vid behov även på något annat sätt som kommunen fattat beslut om. Uppgifterna ska vara tillgängliga för vem som helst att ta del av, dock så att konfidentiella uppgifter inte ska publiceras.

86 § *Rätt att ta del av handlingar och upplysningar.* Bestämmelserna i 1 mom. motsvarar i sak bestämmelserna i nuvarande lag. En förtroendevald har rätt att av kommunens myndigheter få de upplysningar som han eller hon anser nödvändiga för beslutsfattande i det organ där den förtroendevalda är ledamot eller ersättare även om handlingarna enligt 9 och 10 §§ i offentlighetslagen (2021:79) för Åland ännu inte ännu är offentliga. I paragraferna regleras tidpunkten för när myndighetshandlingar blir offentliga. Enligt 11 § i offentlighetslagen har var och en rätt att ta del av en offentlig myndighetshandling. En myndighet kan efter prövning lämna ut uppgifter ur en handling som enligt 9 och 10 §§ ännu inte är offentlig. Vid prövningen får inte insynen i myndighetens verksamhet begränsas mer än vad som är nödvändigt för det intresse som ska skyddas.

De förtroendevalda har större rätt än andra medborgare att få upplysningar om handlingar som inte ännu är offentliga, som till exempel uppgifter i föredragningslistan om beredningen av ett avtalsärende innan beslutet fattas. Rätten till upplysningar begränsas till uppgifter som är nödvändiga i förtroendeuppdraget. Uppdraget för fullmäktiges och styrelsens ledamöter kan anses röra hela kommunens verksamhet. Därför är deras rätt till upplysningar i praktiken större än de andra förtroendevaldas. Då kommunens övriga organ sköter en begränsad uppgiftshelhet, begränsar sig rätten till upplysningar för organens ledamöter i regel till de ärenden organet behandlar eller kommer att behandla. Huvudregeln är att de förtroendevalda själva bedömer sitt behov av upplysningar. En förtroendevald har inte rätt att få sekretessbelagda uppgifter som ingår i ett annat organs eller en tjänsteinnehavares beslut för allmän uppföljning och övervakning av uppgiftsområdet i fråga. Ett organ har däremot på grund av sitt övervaknings- och ledningsansvar rätt att få också sådana sekretessbelagda uppgifter om den underställda verksamheten som är nödvändiga för den interna kontrollen.

Enligt 2 mom. har en förtroendevald rätt att av kommunens koncernledning få upplysningar som gäller verksamheten i kommunens

dottersammanslutningar, och som koncernledningen har, om inte något annat följer av sekretessbestämmelserna.

87 § *Arvoden och ersättningar*. Bestämmelserna överensstämmer i sak med motsvarande bestämmelser i nuvarande lag.

De förtroendevalda har för det första rätt till sammanträdesarvoden. Arvodena kan vara olika för olika organ och kommunen kan betala ett högre arvode till ordförande än till organets övriga ledamöter.

Enligt momentets 2 punkt ska ersättning betalas för inkomstbortfall och för kostnader som på grund av förtroendeuppdraget orsakas av ersättning för vikarie, anordnande av barnomsorg eller något motsvarande skäl och enligt 3 punkten ska ersättning för resekostnader och dagtraktamente betalas. Ersättning för inkomstbortfall betalas endast för verklig förlust av förvärvsinkomst till följd av ett förtroendeuppdrag. Ersättning för inkomstbortfall kan alltså inte betalas till den som skött ett förtroendeuppdrag under sin semester eller lediga dag. Resekostnaderna ska basera sig på uppkomna kostnader.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om sådana arvoden som kommunen kan betala enligt prövning. Till en förtroendevald kan betalas arvode för viss tid, såsom till exempel års- eller månadsarvoden som betalas till ett organs ordförande utöver de normala sammanträdesarvodena. Till en förtroendevald kan också betalas särskilda arvoden, med vilket avses arvoden till en förtroendevald för en särskild uppgift, till exempel en förhandling eller annan tillställning, där en förtroendevald representerar kommunen.

Grunderna för arvoden och ersättningarna ska i enlighet med 3 mom. och 56 § 2 mom. 22 punkten finnas i förvaltningsstadgan.

88 § *Förtroendevaldas rätt till ledighet från arbete för att sköta förtroendeuppdrag*. Såsom konstateras i detaljmotiveringen finns det inga bestämmelser i nuvarande lag om rätten till ledighet från arbete för att sköta ett förtroendeuppdrag. Landskapsregeringen föreslår nu att det införs bestämmelser om en sådan rätt till ledighet.

Ledigheten ska enligt förslaget beviljas på anhållan och arbetsgivaren kan endast vägra att bevilja ledighet om arbetsgivaren inte fått vetskap om behovet av ledighet senast 14 dagar före sammanträdesdagen och arbetsgivaren har ett vägande skäl som hänger samman med arbetet. Eftersom de förtroendevalda vanligen känner till tidpunkterna för organens ordinarie sammanträden i god tid, kan arbetsgivaren i praktiken endast överväga att vägra ledighet då ett organ håller extra sammanträden då den förtroendevalda inte kan anhålla om ledigt 14 dagar på förhand. Ledigheten för deltagande i sammanträden gäller också restiden från arbetsplatsen till mötesplatsen och tillbaka.

Bestämmelserna i 2 mom. gäller situationer då det inte är fråga om deltagande i ett organs sammanträden utan om skötseln av andra kommunala förtroendeuppdrag. Ledigheter som behövs för skötseln av andra förtroendeuppdrag är beroende av avtal med arbetsgivaren som kan vägra att bevilja ledighet och inte behöver ha ett vägande skäl som hänger samman med arbetet.

Om arbetsgivaren begär det ska arbetsgivaren skriftligen motivera sin vägran att bevilja ledigt. Detta gäller ledigheter enligt både 1 och 2 mom.

Enligt 4 mom. ska den förtroendevalda meddela arbetsgivaren om sina förtroendeuppdrag och organens sammanträdestider utan dröjsmål sedan hon eller han fått vetskap om dem.

89 § *Återkallande av förtroendeuppdrag*. Bestämmelserna i 1 mom. motsvarar nuvarande bestämmelser. Fullmäktige kan återkalla uppdraget för de förtroendevalda som fullmäktige valt till kommunens eller ett kommunalförbunds organ eller till ett organ som är gemensamt för flera kommuner. Ett beslutet om återkallande av uppdrag gäller alla förtroendevalda i organet för

att det ska vara möjligt att iaktta principen om politisk proportionalitet då det nya organet väljs.

I 2 mom. regleras fullmäktiges möjlighet att återkalla uppdraget för fullmäktiges presidium. Beslutet om återkallande gäller presidiet i dess helhet. Presidiet är centralt i fullmäktiges arbete. Bestämmelsen är ny i kommunallagen; enligt nuvarande lag är det endast möjligt att återkalla uppdraget för hela organet på grund av bristande förtroende. Syftet med bestämmelsen är att se till att fullmäktige kan arbeta effektivt och att betona ordförandens ansvar.

Enligt bestämmelserna i 3 mom. initieras ett återkallande av förtroendeuppdrag av styrelsen eller minst en fjärdedel av ledamöterna i fullmäktige. Om initiativet inte gjorts av ett tillräckligt antal fullmäktigeledamöter, tas det inte till behandling.

90 § *Avgång från förtroendeuppdrag.* Bestämmelserna motsvarar bestämmelserna i nuvarande lag. Om en ledamot förlorar sin valbarhet förfaller uppdraget. En förtroendevald som har ett giltigt skäl kan begära och beviljas avsked från ett organ. Det är organet som utser den förtroendevalda som bedömer om den förtroendevalda har ett giltigt skäl för att beviljas avsked och befriar den förtroendevalda från uppdraget. För fullmäktigeledamöternas del är det fullmäktige som befriar den förtroendevalda från uppdraget.

Enligt 34 § 2 mom. kan den som är medlem av landskapsregeringen inte samtidigt vara ledamot eller ersättare i styrelsen. Däremot kan en ledamot i landskapsregeringen vara ledamot av fullmäktige. En ledamot i landskapsregeringen ska befrias från sitt fullmäktigeuppdrag och han eller hon anhåller om det.

91 § *Felaktigt förfarande i förtroendeuppdrag.* I 1 mom. föreslås en förtydligande bestämmelse om att de förtroendevalda sköter sina uppdrag under tjänsteansvar och att bestämmelserna i den nya tjänstebrottslagen (xx:xx) ska tillämpas på de förtroendevalda. I tjänstebrottslagen finns bestämmelser om mutbrott, brott mot tjänstehemlighet, missbruk av tjänsteställning och brott mot tjänsteplikten.

I 2 mom. konstateras att styrelsen ska kräva en förklaring av den förtroendevalda och vid behov anmäla saken till fullmäktige om det finns skäl att misstänka att en förtroendevald har gjort sig skyldig till tjänstebrott eller annars handlat i strid med sina skyldigheter. I nuvarande lag anges att det krävs att det på sannolika grunder kan misstänkas att den förtroendevalda gjort sig skyldig till brott eller handlat i strid med sina skyldigheter. Ordalydelsen föreslås ändrad på samma sätt som gjorts av rikets kommunallag för att bättre motsvara de begrepp som används i strafflagstiftningen. Enligt 3 kap. 3 § 1 mom. i förundersökningslagen (FFS 805/2011) ska förundersökningsmyndigheten göra förundersökning när "det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts".

I 3 mom. föreslås en bestämmelse om möjligheten för en förtroendevald att själv avstå från att utöva förtroendeuppdraget bland annat om han eller hon är föremål för förundersökning. I bestämmelsen betonas den förtroendevaldas eget ansvar för att bedöma sin ställning som förtroendevald.

I 4 mom. föreslås bestämmelser om skyldigheten för fullmäktige att stänga av den förtroendevalda från uppdraget under de förhållanden som anges i bestämmelsen. I nuläget har kommunen inte den skyldigheten utan endast rättigheten. Skyldigheten gäller situationer då en förtroendevald misstänks ha gjort sig skyldig till ett brott vid skötseln av ett förtroendeuppdrag och en undersökning har inletts eller åtal väckts. Skyldigheten förutsätter för det första att brottets allvar, risken för att brottet upprepas och andra motsvarande faktorer bedöms. För det andra bör det bedömas om en avstängning

med beaktande av de faktorerna är nödvändig för att trygga trovärdigheten och tillförlitligheten i kommunens beslutsfattande. En bestämmelse om landskapsregeringens behörighet att avstånga förtroendevalda från uppdraget finns i 59 §.

Enligt 5 mom. kan fullmäktiges ordförande fatta ett interimistiskt beslut om avstängning före fullmäktiges sammanträde. Beslut om avstängningar kan verkställas omedelbart.

Enligt 6 mom. föreslås samma bestämmelse som i rikets kommunallag om att en kommunal myndighet som bereder ett beslut enligt 3 eller 4 mom. ska ha motsvarande rätt att få en underrättelse enligt 3 kap. 6 § i förundersökningslagen om att förundersökning inleds som tjänstemannens chef har enligt den bestämmelsen. På skyldigheten och rätten att ge underrättelser till kommunen tillämpas 3 kap. 6 § förundersökningslagen och de förundersökningsprinciper som bestäms i den lagen.

92 § *Brottsligt förfarande utanför förtroendeuppdraget*. I 1 mom. föreslås att fullmäktige kan stänga av en förtroendevald som åtalats för ett brott som i fråga om art eller det sätt på vilket det begåtts visar att han eller hon inte kan sköta sitt förtroendeuppdrag på det sätt uppdraget kräver, för den tid rättegången pågår. Ett brott som kan leda till avstängning från förtroendeuppdrag ska bedömas skilt i varje enskilt fall. En utgångspunkt då gärningen bedöms är skyldigheten för förtroendevalda enligt 84 § 2 mom. att främja kommunens och invånarnas intressen samt sköta sina förtroendeuppdrag med värdighet, respekt och så som uppdraget förutsätter. Beslutet om avstängning kan verkställas genast, eftersom en avstängning till sin natur är sådan att den bör verkställas omedelbart.

I 2 mom. finns bestämmelser om befrielse från förtroendeuppdrag då den förtroendevalda efter valet har dömts till fängelsestraff för ett brott. Liksom enligt gällande lag är en förutsättning att den förtroendevalda genom en lagkraftvunnen dom har dömts till fängelse i minst sex månader. Ett fängelsestraff på minst sex månader anses redan i sig visa att det finns grunder för befrielse från förtroendeuppdrag. Fängelsestraffet kan vara antingen villkorligt eller ovillkorligt, men domen ska ha vunnit laga kraft för att den förtroendevaldas rättsskydd inte ska riskeras. Landskapsregeringen föreslår ett tilläggskrav om att domen ska ha getts efter valet.

12 kap. Personal

93 § *Anställningsförhållanden*. Bestämmelsen motsvarar i sak bestämmelserna i nuvarande lag. År 2004 genomfördes en renodling av anställningsförhållandens inom den kommunala sektorn. Uppgifter som innebär utövande av offentlig makt ska skötas i tjänsteförhållanden och tjänster ska endast inrättas för uppgifter som innebär utövande av offentlig makt. Offentlig makt utövas i uppgifter där den som utför uppgiften ensidigt kan besluta om någon annans intressen, rättigheter eller skyldigheter med stöd av en lagstadgad befogenhet. Offentlig makt utövas även i uppgifter där den som utför uppgiften ensidigt kan meddela någon annan ett åläggande som är förpliktande eller på något annat sätt de facto ingripa i någon annans intressen, rättigheter och skyldigheter med stöd av en lagstadgad befogenhet. Offentlig makt utövas även vid beredningen av sådana beslut som innebär utövande av offentlig makt. Det kan innebära att göra framställningar eller förslag till beslut, utarbeta utredningar eller planer, ta prover eller utföra inspektioner eller något annat motsvarande.

Tjänsteinnehavare omfattas med anledning av sin uppgift att utöva offentlig makt av en tjänsteplikt och ett tjänsteansvar. Ansvaret härleds direkt från grundlagens bestämmelser i dels 2 § 3 mom. om att all utövning av offentlig makt ska bygga på lag och att lag noggrant ska iakttas i all offentlig

verksamhet, dels 118 § om att en tjänsteman ansvarar för att hans eller hennes ämbetsåtgärder är lagliga. För de anställda som inte utövar offentlig makt finns inget motiv för en tjänsteplikt och de ska anställas i arbetsavtalsförhållanden, vilka omfattar varken en tjänsteplikt eller ett tjänsteansvar.

Som framgår av den allmänna motiveringen byts begreppet tjänsteman ut mot begreppet tjänsteinnehavare på samma sätt som görs för landskapets tjänstemän genom den nya tjänsteinnehavarlagen.

94 § *Ombildning av tjänsteförhållanden till arbetsavtalsförhållanden.* Bestämmelserna motsvarar i sak bestämmelserna i nuvarande lag. I första hand ska en ombildning av ett tjänsteförhållande till ett arbetsavtalsförhållande ske genom att arbetsgivaren och tjänsteinnehavaren ingår ett arbetsavtal som innehåller villkoren för anställningen och tidpunkt för när anställningsförhållandet ändras. Men om ett avtal av någon orsak inte är möjligt så kan arbetsgivaren alltså ensidigt omvandla anställningsförhållandet. En förutsättning är att tjänsteinnehavaren erbjuder ett arbetsavtalsförhållande med minst samma anställningsvillkor som för tjänsteförhållandet, men den anställdes godkännande behövs inte. Med att anställningsvillkoren i arbetsavtalsförhållandet ska vara minst de samma som i tjänsteförhållandet avses att anställningen fortsätter utan avbrott i enlighet med kontinuitetsprincipen och att arbetstagaren behåller sina löne- och semesterförmåner. Däremot ändras uppsägningsskyddet. Uppsägningsskyddet för en tjänsteinnehavare är starkare än för en arbetstagare bland annat på grund av tjänsteplikten och tjänsteansvaret. Anställningsförhållandet ändras när arbetsgivarens beslut vunnit laga kraft.

95 § *Medborgarskap och lokalkännedom.* Bestämmelserna motsvarar i huvudsak bestämmelserna i nuvarande lag. Enligt nuvarande lag ska det anses meriterande att den sökande har kännedom om landskapets förhållanden eller är bosatt på Åland. Nu föreslås att det *kan* vara meriterande att den sökande har kännedom om förhållandena på Åland. Det innebär att kommunerna i sin bedömning av de sökande får se det som en merit att den sökande har kännedom om landskapet. Det innebär inte att en person som har lokalkännedom eller är bosatt i landskapet alltid måste vara den som kommunen sammantaget anser vara den mest lämpade för en viss tjänst.

96 § *Kunskaper i svenska.* Bestämmelserna motsvarar bestämmelserna i nuvarande lag. Enligt 36 § i självstyrelselagen är ämbetsspråket svenska i kommunförvaltningen. Det innebär att kommunerna tjänsteinnehavare ska kunna sköta sitt arbete på svenska. Specificerade krav på svenska kunskaper finns till exempel i 5 § i del V i landskapslagen (2020:32) om barnomsorg och grundskola och 13 § i landskapsförordningen (2020:99) om barnomsorg och grundskola.

97 § *Jäv.* Bestämmelser om jäv för tjänsteinnehavare finns i förvaltningslagen för landskapet Åland. Enligt bestämmelserna i 24 och 25 §§ får en tjänsteman inte delta i eller närvara vid behandlingen av ett ärende, om han eller hon är jävrig. Bestämmelserna om jäv för tjänstemän gäller också ledamöter i ett kollegialt organ och andra som deltar i behandlingen av ett ärende samt den som förrättar inspektion.

En tjänsteman är enligt förvaltningslagen jävrig

1) om saken angår tjänstemannen själv, tjänstemannens make, sambo, föräldrar, barn eller syskon eller någon annan närstående,

2) om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för tjänstemannen själv eller någon närstående,

3) om tjänstemannen eller någon närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång,

4) om ärendet har väckts hos myndigheten genom överklagande eller på grund av tillsyn över en annan myndighet och tjänstemannen tidigare hos den andra myndigheten har deltagit i den slutliga handläggningen av ett ärende som rör saken,

5) om tjänstemannen har fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon i saken eller

6) om det finns någon annan omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för tjänstemannens opartiskhet i ärendet.

Jäv föreligger inte om ärendet rör en sammanslutning och tjänstemannen tillhör styrelsen eller annat förvaltande organ hos sammanslutningen och tjänstemannen där representerar myndigheten. Från jäv kan bortses när frågan om opartiskhet uppenbart saknar betydelse.

Begreppet tjänsteman kommer att ändras till tjänsteinnehavare i förvaltningslagen i samband med att lagpaketet om landskapets tjänsteinnehavare träder i kraft.

98 § *Tjänstledighet för förtroendeuppdrag*. Bestämmelserna motsvarar bestämmelserna i nuvarande lag. Rätten har dock utvidgats till att omfatta motsvarande uppdrag i de övriga nordiska länderna på samma sätt som gjorts i lagförslaget om landskapets tjänsteinnehavare.

13 kap. Kommunens ekonomi

99 § *Budget och ekonomiplan*. Landskapsregeringen föreslår mera detaljerade bestämmelser om kommunens budget och ekonomiplan. Kommunens strategiska planering betonas och budgeten och ekonomiplanen ska göras upp i enighet med de långsiktiga mål som kommunen enligt 32 § ska fastställa. Av budgeten och ekonomiplanen ska det framgå hur kommunens ekonomi förhåller sig till de kriterier som ställs upp i 2 § 2 mom. i landskapslagen (2025:91) om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi. De kriterier som fastställts är att årsbidraget i förhållande till avskrivningar och nedskrivningar i kommunens koncernresultaträkning har varit lägre än 80 procent i medeltal av de tre senaste åren och soliditetsgraden ska vara lägre än 50 procent, under två år i följd.

I enlighet med 2 § 1 mom. i landskapslagen om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi föreslås att ekonomiplanen ska vara i balans eller visa ett överskott och att underskott i kommunens balansräkning ska täckas inom tre år från ingången av det år som följer efter det att bokslutet fastställdes.

I 4 mom. bestäms att budgeten ska innehålla de anslag och beräknade inkomster som uppgifterna och verksamhetsmålen förutsätter. Budgeten ska även innehålla en redogörelse för hur finansieringsbehovet ska täckas. Bestämmelsen motsvarar den gällande bestämmelsen om budgetens struktur, med den kompletteringen att samma struktur iakttas även i ekonomiplanen. Budgeten och ekonomiplanen ska bestå av en driftsekonomi- och resultaträkningsdel samt en investerings- och finansieringsdel.

Budgeten är juridiskt bindande och ska följas i kommunens verksamhet. Ändringar av budgeten kan endast göras genom ett beslut av fullmäktige. Även ekonomiplanen ska följas men planen är inte juridiskt bindande utan endast riktgivande.

100 § *Beslut om skatter*. Senast i samband med att budgeten godkänns ska fullmäktige fatta beslut om kommunens inkomstskattesats, om fastighets-skatteprocentsatser samt om grunderna för övriga skatter.

I enlighet med 91 a § i lagen om beskattningsförfarande (FFS 1558/1995) ska kommunerna och församlingarna senast den 17 november året före skatteåret meddela Skatteförvaltningen vilken inkomstkattesats som ska tillämpas. Kommunerna ska ange inkomstkattesatsen med en tiondels procentens noggrannhet. Om meddelandet inte har sänts till Skatteförvaltningen inom denna tid får inkomstkattesatsen för det föregående året iaktas i beskattningen. Skatteförvaltningen publicerar en förteckning över inkomstkattesatserna i Finlands författningssamling.

101 § *Bokföring*. På kommunens bokföring och bokföringsskyldighet tillämpas bokföringslagen (FFS 1336/1997). Bokföring hör till rikets lagstiftningsbehörighet enligt 27 § 8 punkten i självstyrelselagen.

102 § *Kommunkoncern*. Såsom framgår av den allmänna motiveringen finns det i nuvarande kommunallag ett krav på uppgörande av koncernbalansräkning om en kommun enligt bokföringslagen har bestämmanderätt i en annan bokföringsskyldig, men i övrigt saknas bestämmelser om kommunkoncerner.

Landskapsregeringen föreslår nu en definition av kommunkoncerner. Kommunen och dess dottersammanslutningar bildar en kommunkoncern. Medlemskap i ett kommunalförbund medför dock inte att kommunen bildar en kommunkoncern.

Kommunens dottersammanslutningar är de sammanslutningar där kommunen har ett bestämmande inflytande enligt bestämmelserna i bokföringslagen. Enligt 1 kap. 5 § 1 mom. anses en bokföringsskyldig ha bestämmande inflytande i en annan bokföringsskyldig eller i ett motsvarande utländskt företag (målföretag), om den bokföringsskyldige

1) innehar mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar i målföretaget och denna röstmajoritet grundar sig på ägande, medlemskap, bolagsordningen, bolagsavtalet eller därmed jämförbara stadgar eller något annat avtal,

2) har rätt att utse eller avsätta flertalet av ledamöterna i målföretagets styrelse eller motsvarande organ eller i ett organ som har denna rätt och rätten grundar sig på samma omständigheter som den röstmajoritet som avses i 1 punkten, eller

3) i övrigt har faktiskt bestämmande inflytande i målföretaget.

103 § *Dottersammanslutningars informationsskyldighet*. Landskapsregeringen föreslår en bestämmelse om att kommunens dottersammanslutningar ska lämna styrelsen sådana uppgifter som behövs för att bedöma kommunkoncernens ekonomiska ställning och beräkna resultatet av kommunkoncernens verksamhet.

104 § *Bokslut*. Bestämmelserna om tidtabellen för behandlingen av bokslutet överensstämmer i huvudsak med nuvarande bestämmelser men föreslås preciserade. Bokslutet behandlas under året efter räkenskapsåret så att styrelsen ska göra upp bokslutet inom april, revisorerna ska granska bokslutet inom maj och fullmäktige ska behandla bokslutet inom juni.

Bestämmelserna om bokslutets struktur föreslås kompletterade så att bokslutet även ska innehålla en finansieringsanalys. I bokslutet ger resultaträkningen och noterna till den information om resultatet av kommunens verksamhet. Balansräkningen och noterna till den ger information om den ekonomiska ställningen. Finansieringsanalysen ger information om finansieringen och översikten över budgetutfallet och verksamhetsberättelsen ger information om verksamheten.

Bokslutet ska såsom enligt nuvarande bestämmelser undertecknas av styrelseledamöterna och kommundirektören.

105 § *Koncernbokslut*. Såsom framgår av den allmänna motiveringen föreslås ett konkret krav på att kommuner som bildar en kommunkoncern ska göra upp ett koncernbokslut. Enligt bestämmelserna i 102 § bildar kommunen och dess dottersammanslutningar en kommunkoncern. Medlemskap i ett kommunalförbund medför dock inte att kommunen bildar en kommunkoncern. Kommunens dottersammanslutningar är de sammanslutningar där kommunen har ett bestämmande inflytande enligt bestämmelserna i bokföringslagen.

Koncernbokslutet ska innehålla koncernens resultaträkningar, balansräkningar och noterna till dessa samt en finansieringsanalys för koncernen.

106 § *Verksamhetsberättelse*. Verksamhetsberättelsen är enligt 106 § 2 mom. en del av bokslutet. Både bokslutet och verksamhetsberättelsen utgör metoder för att säkerställa att den som läser bokslutet får en riktig och tillräcklig bild av kommunens och resultat och ekonomiska ställning.

Bestämmelserna om verksamhetsberättelsen föreslås vara mera detaljerade än nuvarande bestämmelser. I verksamhetsberättelsen ska det ingå en redogörelse för hur de mål för verksamheten och ekonomin som ställts upp i budgeten har nåtts i kommunen och kommunkoncernen. I verksamhetsberättelsen ska det också ingå uppgifter om sådana väsentliga omständigheter som gäller kommunens och kommunkoncernens ekonomi och som inte framgår av kommunens eller kommunkoncernens bokslutsberäkningar.

I 2 mom. föreslås bestämmelser om en redogörelse för hur balanseringen av ekonomin utfallit. Om kommunens balansräkning visar underskott som saknar täckning, ska det framgå av verksamhetsberättelsen hur balanseringen av ekonomin utfallit under räkenskapsperioden samt för hur ekonomin balanseras i ekonomiplanen. Bestämmelser om ekonomiplanen och kraven på en ekonomi i balans eller med ett överskott finns i 99 §.

Enligt 3 mom. ska styrelsen såsom enligt nuvarande bestämmelser lägga fram förslag i verksamhetsberättelsen till åtgärder med anledning av räkenskapsperiodens resultat.

14 kap. Kommunens verksamhet på marknaden

107 § *Bolagiseringsmöjlighet*. Som framgår av den allmänna motiveringen föreslår landskapsregeringen inte att ett bolagiseringstvång införs. Men för att underlätta kommunernas beslut om att ändå bolagisera viss verksamhet som kommunen utför i ett konkurrensläge på marknaden anges i paragrafen de situationer som inte kan betraktas som ett konkurrensläge.

Enligt 1 punkten i 2 mom. ska det att kommunen med stöd av lag som egen verksamhet producerar tjänster för kommuninvånarna och andra som kommunen enligt lag ska ordna tjänster för inte tolkas som att uppgifterna sköts i ett konkurrensläge på marknaden. Enbart det att uppgiften är lagstadgad ska inte vara avgörande för tolkningen, utan det krävs också att kommunen producerar tjänsterna bara för dem som den enligt lag ska producera tjänsterna för.

Enligt 2 punkten ska det inte anses vara fråga om ett konkurrensläge på marknaden när uppgiften sköts som ett lagstadgat samarbete i enlighet med bestämmelserna i 66 § 4 mom. och tjänsterna produceras som egen verksamhet. Tjänsterna får bara gälla det berörda områdets invånare och andra som man enligt lag ska ordna tjänster för.

Enligt 3 punkten ska det inte anses vara fråga om ett konkurrensläge på marknaden när man bedriver samarbete som inte behöver konkurrensutsättas utgående från bestämmelserna om upphandlande enheter i blankettlagen om

upphandling, landskapslagen (2017:80) om tillämpning på Åland av rikslagar om offentlig upphandling. Bestämmelsen gäller både kommunens lagstadgade och frivilliga uppgifter.

Enligt 4 punkten ska bolagiseringsskyldigheten inte gälla sådana uppgifter i vilka verksamheten grundar sig på en lagstadgad eller naturlig monopolställning och tjänster i direkt anslutning till sådan verksamhet.

Enligt 5 punkten ska en kommun inte anses bedriva verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden när den köper, säljer eller arrenderar ut fastigheter och denna verksamhet gäller skötseln av kommunens uppgift att planera områdesanvändningen enligt plan och bygglagen (2008:102) för Åland.

I 3 mom. konstateras att kommunen bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden om den deltar i ett anbudsförfarande.

Enligt 4 mom. ska kommunen tillämpa en marknadsmässig prissättning av verksamheten när kommunen bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att en kommunal produktionsenhets prissättning, i de fall då en kommun bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden men uppgifterna inte överförts till ett aktiebolag, ett andelslag, en förening eller en stiftelse, inte innebär en underprissättning som snedvrider konkurrensen. Med marknadsmässig prissättning avses den prisnivå som motsvarande privata aktör skulle ha. Därmed ska priserna i princip bestämmas med beaktande av inkomsterna från konkurrensutsatt verksamhet, de rörliga kostnaderna för tjänsteproduktionen och den del av de fasta kostnaderna som kan hänföras till verksamheten. Avskrivningar och finansieringskostnader som hänför sig till investeringar ska beaktas som kostnader till den del investeringarna är nödvändiga för fullgörande av uppgiften. Dessutom ska en skälig avkastning på kapital som är bundet till verksamheten beaktas vid prissättningen.

108 § *Beviljande av lån, borgen eller annan säkerhet.* För att klargöra situationen för kommunerna föreslår landskapsregeringen nya bestämmelser om när kommunen får bevilja lån, borgen eller annan säkerheter.

Enligt 7 § får kommunen inte ta ekonomiska risker som kan äventyra kommunens möjligheter att sköta sina uppgifter. I enlighet med detta får kommunen inte bevilja lån, borgen eller andra säkerheter som kan äventyra kommunens förmåga att svara för sina lagstadgade uppgifter eller medför en betydande ekonomisk risk.

Som en betydande ekonomisk risk anses till exempel en situation där en realisering av borgensansvaret skulle äventyra kommunens hela verksamhet eller där borgensansvaret i övrigt motsvarar en betydande del av kommunens budget. Bedömningen av om de villkor som nämns i momentet är uppfyllda ska göras separat för varje åtgärd. I momentet konstateras även att kommunens intressen ska tillgodoses med tillräckliga motsäkerheter när åtgärder vidtas. Med detta avses att de motsäkerheter som krävs inte behöver täcka hela risken i anslutning till borgen, utan en tillräckligt stor del med tanke på kommunens riskhantering. Riskens sannolikhet och storlek påverkar allmänt villkoren för beviljande av borgen och kostnaden för borgen.

Enligt 2 mom. får kommunen bevilja en sammanslutning, som bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden, borgen eller annan säkerhet för en skuld eller annan förbindelse endast om sammanslutningen hör till kommunkoncernen eller om den kontrolleras av kommunerna eller av kommunerna och landskapet tillsammans. Det innebär att kommunernas möjligheter att bevilja borgen till privata företag eller sådana sammanslutningar som bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden, men som inte hör till kommunkoncernen, begränsas. I 107 § 2 mom. finns bestämmelser om i vilka situationer det åtminstone inte ska betraktas som verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden.

Enligt 3 mom. gäller de begränsningar av möjligheten att bevilja borgen som avses i 2 mom. inte främjandet av kultur-, fritids- och ungdomsverksamhet samt frivillig brandkårsverksamhet. Om kommunen kan sköta den uppgift som förutsätts i lagen själv, kan det anses motiverat att kommunen också kan sköta uppgiften tillsammans med en aktör som inte hör till koncernen. I sådana fall kan det anses motiverat att kommunen också kan bevilja borgen för skötseln av uppgiften i fråga. Bestämmelsen gäller oavsett om det är fråga om verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden eller inte. Kommunen kan också bevilja borgen eller annan säkerhet, om det grundar sig på ett stödprogram eller enskilda stöd som godkänts med stöd av lag.

Landskapsregeringen konstaterar även att kommunen när den vidtar åtgärder som avses i paragrafen ska beakta bestämmelserna i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. Bestämmelser om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler finns i landskapslagen (xx:xx) om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler. I lagens finns bestämmelser om skyldigheter att offentliggöra uppgifter om stöd och att iaktta öppenhet och om skyldighet att övervaka och rapportera stöd av mindre betydelse.

109 § *Fastställande av marknadsmässiga villkor vid överlåtelse eller utarrendering av fastigheter.* I paragrafen föreslås nya bestämmelser för att klargöra situationen för kommunerna när kommunen överlåter eller långvarigt arrenderar ut en fastighet till en aktör som bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden, till exempel ett företag. Genom att iaktta bestämmelserna kan man säkerställa att överlåtelsen eller utarrenderingen av en fastighet sker på marknadsmässiga villkor och att dessa inte har inslag av förbjudet statsstöd. Syftet med förfarandet är även att säkerställa lika konkurrensvillkor mellan olika aktörer.

I 1 mom. föreslås att om kommunen ska överlåta eller arrendera ut fastighet som ägs av kommunen till någon som bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden ska detta i första hand ske genom ett öppet anbuds-förfarande och i andra hand genom att en oberoende värderare bedömer fastighetens värde.

Enligt 2 mom. ska anbuds-förfarandet vara villkorslöst vilket innebär att alla köpare kan förvärva byggnaden eller marken och använda den för sina egna syften. Villkor får dock finnas för att till exempel förhindra olägenheter för allmänheten, skydda miljön eller undvika rena spekulationsanbud. Även restriktioner som ålagts genom planläggning i enlighet med speciallagstiftning är tillåtna villkor. Anbuds-förfarandet ska även vara öppet, och tillräcklig information ska ges om det. Tillräcklig information om anbuds-förfarandet har getts när det upprepade gånger under en rimligt lång tidsperiod (två månader eller mer) tillkännagivits i de lokala tidningarna, så att alla potentiella köpare kan nås för kännedom. Ett anbuds-förfarande kan även tillkännages på kommunens elektroniska anslagstavla. Syftet med bestämmelsen är inte att ingripa i målet för kommunernas markanvändning, det vill säga att tillhandahålla tillräcklig tomtmark för bostadsbyggande. Kommunen kan överlåta och arrendera ut planlagda tomter till ett lägre pris än marknadspris för socialt bostadsbyggande bland annat för specialgruppers behov, om dessa tillhandahålls öppet och på lika villkor för alla.

Om ett anbuds-förfarande inte är möjligt och en oberoende värderare anlitas för bedöma fastighetens värde ska värderaren bedöma fastighetens marknadsvärde eller marknadsmässiga arrendenivå. Att anlita en värderare kan övervägas till exempel i situationer där man i det anbuds-förfarande som avses i 1 mom. har fått endast ett anbud, och det med hjälp av anbudet inte har varit möjligt att säkerställa det verkliga marknadsvärdet. Med en värderare avses en person med gott anseende som har avlagt en för branschen lämplig examen och har tillräcklig erfarenhet och som besitter kompetens i fråga om värdering av mark och byggnader på orten. Värderaren ska i sitt

uppdrag vara oberoende. Offentliga myndigheter har inte rätt att utfärda föreskrifter beträffande resultatet av värderingen. I praktiken kan den oberoende värderaren vara till exempel en registrerad fastighetsmäklare.

När kommunen överlåter eller arrenderar ut en fastighet som den äger ska EU:s konkurrensregler beaktas, i synnerhet bestämmelserna om statligt stöd.

15 kap. Revision

110 § *Revisorer*. Såsom framgår av den allmänna motiveringen föreslår landskapsregeringen att kommunerna fortsättningsvis ska utse fysiska personer som revisorer, och inte revisorssammanslutningar, samt att det införs ett behörighetskrav för revisorer. Enligt förslaget ska en av tre revisorer vara en GR- CGR- eller OFGR-revisor. I praktiken uppfyller majoriteten av de åländska kommunerna detta kriterium redan idag. Det är inte realistiskt med ett krav på enbart den högre OFGR-examen då det endast finns få svenskspråkiga sådana i landet. Bestämmelser om revisorer och revisorsexamen finns i revisionslagen (FFS 1141/2015) samt i lagen om revisorer inom den offentliga förvaltningen och ekonomin (FFS 1142/2015) och i förordningar som utfärdats med stöd av den.

Det föreslås att kommunens revisorer även ska granska kommunens dottersammanslutningar om det inte finns någon motiverad anledning att avvika från detta.

Av 3 mom. framgår det grundläggande kravet att revisorerna ska ges förutsättningar att verkställa revisionen på ett oberoende sätt och i tillräcklig omfattning. En revisor ska vara fri att uttrycka sin åsikt oberoende av yttre faktorer. Kravet på oberoende finns även i 4 § 1 mom. i lagen om revisorer inom den offentliga förvaltningen och ekonomin. Enligt bestämmelserna i den paragrafen ska revisorn vägra ta emot ett uppdrag eller avstå från det om det inte finns förutsättningar för en oberoende revision. För att revisorn ska kunna utföra sitt uppdrag ska fullmäktige se till att förutsättningarna för en oberoende revision som i kvalitativt och kvantitativt hänseende är tillräckligt omfattande har beaktats bland annat i anbudsbegäran och avtal som gäller revisionstjänster. Revisorn ska på eget initiativ redan innan uppdraget tas emot, men även under uppdragsförhållandets giltighetstid, bedöma faktorer som äventyrar oberoendet.

Såsom enligt nuvarande bestämmelser ska revisorerna utan hinder av sekretessbestämmelserna ha rätt att av kommunens myndigheter få de upplysningar och ta del av de handlingar som de anser vara nödvändiga för att ha hand om revisionsuppdraget.

111 § *Valbarhet till revisor*. Valbarhetsbestämmelserna motsvarar bestämmelserna i nuvarande lag.

112 § *Jäv*. Bestämmelser om jäv för revisorer finns i förvaltningslagen för landskapet Åland. Enligt 24 § är en tjänsteman jävig om saken angår tjänstemannen själv, tjänstemannens make, sambo, föräldrar, barn eller syskon eller någon annan närstående, om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för tjänstemannen själv eller någon närstående, om tjänstemannen eller någon närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång, om ärendet har väckts hos myndigheten genom överklagande eller på grund av tillsyn över en annan myndighet och tjänstemannen tidigare hos den andra myndigheten har deltagit i den slutliga handläggningen av ett ärende som rör saken, om tjänstemannen har fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon i saken eller om det finns någon annan omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för tjänstemannens opartiskhet i ärendet.

Begreppet tjänsteman kommer att ändras till tjänsteinnehavare i förvaltningslagen i samband med att lagpaketet om landskapets tjänsteinnehavare träder i kraft.

113 § *Revisorernas uppgifter*. Bestämmelserna om revisorernas uppgifter motsvarar bestämmelserna i nuvarande lag. Enligt 104 § ska styrelsen upprätta ett bokslut före utgången av april och lämna det till revisorerna för granskning. Revisorerna ska senast före utgången av maj granska varje räkenskapsperiods förvaltning, bokföring och bokslut.

Granskningen ska utföras med iakttagande av god revisions sed inom den offentliga förvaltningen.

En revisors granskningsansvar omfattar framför allt granskning av att kommunens förvaltning har skötts enligt lag och att bokslutet är riktigt och ger tillräckliga uppgifter. Revisorerna ska även granska uppgifterna om grunderna för landskapsandelarna och hur andelarna använts, kommunens interna kontroll och riskhantering samt koncernövervakningen. Revisorerna ska granska att förvaltningen har skötts enligt lag och fullmäktiges beslut. Vid granskningen av att förvaltningen har skötts enligt lag säkerställs det årligen att kommunallagen och förvaltningslagen och andra beslut av fullmäktige följs. Revisorerna ska rapportera om andra väsentliga lagstridigheter eller försummelser som framkommer i samband med granskningen, särskilt om de har orsakat kommunen skada.

Revisorerna ska granska om kommunens bokslut och det därtill hörande koncernbokslutet i enlighet med bestämmelserna och föreskrifterna om upprättande av bokslut ger en riktig och tillräcklig bild av kommunens resultat, ekonomiska ställning, finansiering och verksamhet.

Enligt 3 mom. kan fullmäktige ge anvisningar om revisionen. En förutsättning för revisorns oberoende ställning är att revisorn självständigt kan fastställa innehållet i revisionen och rapporteringen om den. Revisorn ska således i andra hand följa fullmäktiges anvisningar. Fullmäktige kan till exempel föreslå att revisorerna ska utreda någon omständighet närmare. Anvisningarna får inte stå i strid med lag, kommunens förvaltningsstadga eller god revisions sed inom den offentliga förvaltningen.

I 4 mom. revisorerna utan dröjsmål ska meddelas styrelsen och vid behov även fullmäktiges ordförande om väsentliga missförhållanden som framkommer vid revisionen. Styrelsen ska behandla det revisorerna meddelar och besluta om de åtgärder som ska vidtas utifrån de iakttagelser som gjorts vid revisionen.

114 § *Revisionsberättelse*. Bestämmelserna om revisionsberättelsen motsvarar nuvarande bestämmelser. Oberoende av resultaten av en revision ska revisorerna alltid ange huruvida bokslutet bör godkännas och ansvarsfrihet beviljas en redovisningsskyldig.

Redovisningsskyldiga är enligt 2 mom. medlemmarna i kommunens organ och de ledande tjänsteinnehavarna inom organets uppgiftsområde. Dessa är organets föredragande och tjänsteinnehavare som ansvarar för en separat uppgiftshelhet, åtminstone när de lyder direkt under organet. Landskapsregeringen rekommenderar att kommunen som en del av uppdraget att organisera kommunens förvaltning fastställer vilka tjänsteinnehavare som ska betraktas som redovisningsskyldiga. I sista hand är det dock den revisor som avger revisionsberättelsen som avgör mot vilka redovisningsskyldiga en anmärkning kan riktas.

Enligt 3 mom. ska det i revisionsberättelsen riktas en anmärkning mot en redovisningsskyldig, om det vid revisionen konstateras att den redovisningsskyldiga har handlat i strid med lag eller fullmäktiges beslut och felet eller den skada som orsakats inte är ringa.

Enligt 4 mom. ska styrelsen bereda behandlingen av revisionsberättelsen i fullmäktige genom att först inhämta en förklaring av den som saken gäller. När fullmäktige godkänner bokslutet ska fullmäktige besluta om beviljande av ansvarsfrihet för de redovisningsskyldiga samt de åtgärder som revisionsberättelsen, anmärkningar i den och revisionsnämndens beredning föranleder. Fullmäktige är när det fattar beslut inte bunden till revisorernas förslag.

16 kap. Rättelseyrkande och kommunalbesvär

115 § *Rättelseyrkande*. Bestämmelserna om rättelseyrkande motsvarar nuvarande bestämmelser. Rättelseyrkande är ett internt förvaltningsförfarande i kommunen. Den som är missnöjd med ett beslut av styrelsen eller en nämnd eller en myndighet som lyder under dem kan yrka på rättelse av beslutet hos det organ som fattat beslutet. Rättelseyrkande är ett obligatoriskt första skede som föregår kommunalbesvär; så länge det är möjligt att yrka på rättelse av ett beslut, kan kommunalbesvär inte anföras över det. Man kan yrka på rättelse både på både laglighets- och ändamålsenlighetsgrund enligt 45 § 1 mom. i förvaltningslagen för Åland.

116 § *Kommunalbesvär*. Bestämmelserna om kommunalbesvär motsvarar nuvarande bestämmelser. Beslut av kommunala myndigheter överklagas i enlighet med bestämmelserna i 25 § 1 mom. i självstyrelselagen hos Ålands förvaltningsdomstol. Kommunalbesvär kan anföras på laglighetsgrund. Rättsskipning hör till rikets behörighet enligt 27 § 23 punkten i självstyrelselagen och bestämmelserna i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (FFS 808/2019) tillämpas på kommunalbesvär.

117 § *Besvärsförbud*. I enlighet med bestämmelserna i 6 § 2 mom. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden konstateras att rättelse inte får yrkas eller besvär anföras över beslut som endast gäller beredning eller verkställighet. Enligt detaljmotiveringarna till rikslagen är syftet att överklagbarheten inte ska omfatta beslut som exempelvis gäller tekniska åtgärder i samband med verkställande. Däremot är självständiga förvaltningsbeslut som gäller verkställande, till exempel beslut om vite eller andra administrativa tvångsmedel, överklagbara.

118 § *Rätt att yrka på rättelse och besvär*. I enlighet med bestämmelserna i 7 § i lagen om rättegång i förvaltningsärenden konstateras att besvär över förvaltningsbeslut får anföras av den som anses som part i ärendet. Det vill säga den beslutet avser eller vars rätt, skyldighet eller fördel direkt påverkas.

Besvär får dessutom anföras av kommunmedlemmarna. I 5 § definieras kommunmedlemmarna. Medlemmar är den som enligt lagen om hemkommun (FFS 201/1994) har kommunen som sin hemkommun (kommuninvånare), en juridisk person som har sin hemort i kommunen samt den som äger eller besitter fast egendom i kommunen.

Rätt att yrka på rättelse eller anföra besvär över ett beslut som fattats av ett kommunalförbund har kommunalförbundets medlemskommuner och medlemskommunernas kommunmedlemmar. Rätt att yrka på rättelse och besvär över ett beslut som fattats av ett gemensamt organ har de kommuner som är parter i avtalet och deras kommunmedlemmar.

Utgångspunkten är att endast den som har yrkat på rättelse har besvär rätt över ett beslut med anledning av rättelseyrkandet. Om beslutet ändras till följd av rättelseyrkandet får även andra som har rätt att anföra kommunalbesvär besvär rätt.

119 § *Tidsfrist vid rättelseyrkande och kommunalbesvär.* Bestämmelserna om tidsfristerna för rättelseyrkande och besvärstid motsvarar bestämmelserna i gällande lag. På Åland regleras tidsfristerna för rättelseyrkande i kommunallagen och i viss speciallagstiftning. Speciallagar som berör den kommunala sektorn där det finns bestämmelser om tidsfrist för rättelseyrkande är till exempel landskapslagen (2025:84) om tillämpning på Åland av lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (30 dagar), landskapslagen (2020:12) om socialvård (14 dagar), landskapslagen (2020:32) om barnomsorg och grundskola (14 dagar) och plan- och bygglagen (2008:102) för landskapet Åland (14 dagar).

120 § *Delgivning av beslut.* Parterna ska delges beslut genom vanlig delgivning eller vanlig elektronisk delgivning i enlighet med bestämmelserna i förvaltningslagen för Åland. Enligt 54 § i förvaltningslagen sker vanlig delgivning per post genom brev till mottagaren. Mottagaren anses ha fått del av ärendet den sjunde dagen efter det att brevet avsändes, om inte något annat visas. Enligt 58c § i förvaltningslagen innebär vanlig elektronisk delgivning att parten delges beslutet som ett elektroniskt meddelande. En handling anses ha blivit delgiven den tredje dagen efter att meddelandet sändes, om inte något annat visas.

Enligt 58 § ska de kommunala organens protokoll med tillhörande anvisningar om rättelseyrkande eller besvärsanvisning publiceras på kommunens webbplats efter justeringen, om inte något annat följer av sekretessbestämmelserna. Sekretessbestämmelserna kan innebära att uppgifter i ett protokoll inte i sin helhet kan offentliggöras på webbplatsen. När en kommun publicerar protokoll på webbplatsen är den också skyldig att se till personuppgifterna skyddas. I ett protokoll som offentliggörs på webbplatsen ska det dock alltid finnas väsentliga uppgifter i anslutning till beslutsfattandet samt de uppgifter som är nödvändiga till exempel för rättelseyrkande eller anförande av besvär. Enligt 58 § ska alla personuppgifter som ingår i protokollen avlägsnas från webbplatsen när tidsfristen för rättelseyrkande eller besvärstiden löpt ut. En kommunmedlem anses ha fått del av ett beslut den sjunde dagen efter att ett meddelande om att beslutet finns tillgängligt på kommunens webbplats publicerades på kommunens elektroniska anslagstavla.

121 § *Information om beslut.* För att uppfylla krav på transparens i förvaltningsprocessen, så att kommunmedlemmarna och andra berörda parter har full insyn och kan utöva sina rättigheter, och kan överväga rättelseyrkande eller kommunalbesvär, ska kommunen sända protokollsutdrag samt en besvärsanvisning, en anvisning om rättelseyrkande eller ett meddelande om besvärsförbud.

122 § *Anvisning om rättelseyrkande och besvärsanvisning.* Bestämmelser om anvisningar om rättelseyrkande, besvärsanvisningar och om upplysningar om besvärsbud och överklagbarhet finns i 41-43 §§ i förvaltningslagen. I förtydligande syfte anges även i kommunallagen att det till ett beslut i vilket rättelse får yrkas eller som får överklagas genom besvär ska fogas en anvisning om rättelseyrkande eller besvärsanvisning. Om besvärsförbud gäller för beslutet ska det fogas ett meddelande till beslutet om detta och om grunden för förbudet.

I 44 § i förvaltningslagen finns även bestämmelser om situationer då en besvärsanvisning inte lämnats, om det felaktigt har angetts att beslut inte får överklagas genom besvär eller om anvisningen är felaktig. Då ska myndigheten ge en ny besvärsanvisning. Om anvisningen är felaktig måste en ny anvisning begäras inom besvärstiden.

123 § *Besvär över Ålands förvaltningsdomstols beslut.* Ålands förvaltningsdomstols beslut kan i enlighet med bestämmelserna i 107 § i lagen om rättegång i förvaltningsärenden överklagas hos högsta förvaltningsdomstolen, om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

Kommunen ska utan dröjsmål meddela om förvaltningsdomstolens beslut på sin elektroniska anslagstavla. Besvärstiden i fråga om förvaltningsdomstolens beslut räknas från den tidpunkt då meddelandet om beslutet publicerades. Detta gäller de kommunmedlemmar som kan anföra besvär hos högsta förvaltningsdomstolen. Om förvaltningsdomstolens beslut separat delges parten i fråga, det vill säga i allmänhet ändringssökanden, räknas besvärstiden från detta personliga delfäende.

124 § *Verkställbarhet av beslut.* Enligt 122 § i lagen om rättegång i förvaltningsärenden är huvudregeln att ett beslut inte kan verkställas innan det vunnit laga kraft. Enligt 2 mom. 1 punkten får beslut verkställas trots att det inte vunnit laga kraft om så föreskrivs i lag. I kommunala ärenden kan ett beslut i regel verkställas innan det vunnit laga kraft. Det är dock förbjudet att verkställa beslutet om rättelseyrkande eller sökandet av ändring skulle bli meningslöst eller om besvärsinstansen förbjuder verkställigheten.

Enligt förarbetena till 143 § i rikets kommunallag har bestämmelsen i praktiken tolkats så i kommunerna att beslutet kan börja verkställas om det inte uppstår särskilt stor skada om verkställandet återkallas till följd av att besvären har framgång. Dessutom har det ansetts att beslutet kan börja verkställas om mycket vägande skäl har krävt detta. Att börja verkställa ett beslut innebär ofta att fördelar och nackdelar jämförs. Om fördelarna anses vara klart större än nackdelarna kan beslutet börja verkställas.

16 kap. Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

125 § *Ikraftträdelse.* Avsikten är att lagen ska träda ikraft så att lagen börjar tillämpas den 1 januari 2028 då mandatperioden för de nya fullmäktige inleds efter valet hösten 2027.

126 § *Övergångsbestämmelser.* Skyldigheten enligt 39 § att ingå direktörsavtal föreslås endast omfatta kommundirektörer som anställs efter att lagen trätt i kraft.

2. Landskapslag om Ålands kommunala avtalsmyndigheten

1 § *Kommunala avtalsmyndigheten.* Som framgår av den allmänna motiveringen föreslår landskapsregeringen att Ålands kommunförbund avregleras i kommunallagen och att Kommunala avtalsdelegationen blir en fristående organisation med namnet Kommunala avtalsmyndigheten (KAM).

Myndighetens roll skulle såsom idag vara att fungera som en sakkunnig och samlad förhandlings- och avtalspart för de åländska kommunerna och kommunalförbunden.

2 § *Uppgift.* Myndighetens uppgift skulle vara att på kommunernas och kommunalförbundens vägnar förhandla och avtala om anställningsvillkoren för personalen. I landskapslagen om tjänstekollektivavtal (1978:22) finns bestämmelser om hur villkoren i tjänsteinnehavarnas anställningsförhållanden förhandlas och avtalas. Eftersom landskapet enligt 18 § 4 punkten i självstyrelselagen endast har lagstiftningsbehörighet om tjänstekollektivavtal för kommunernas anställda följs rikets lag om lag om kommunernas och välfärdsområdenas arbetskollektivavtal (FFS 670/1970) vad gäller arbetskollektivavtalen.

Till myndighetens uppgifter skulle såsom idag även höra att ge rekommendationer i allmänna anställningsfrågor.

3 § *Styrelse*. I och med att KAM blir en fristående myndighet ska en styrelse utses. Styrelsen handhar i praktiken de uppgifter som avtalsdelegationen har idag. Styrelsen föreslås bestå av en ordförande, en vice ordförande och fyra till sex övriga medlemmar. För samtliga medlemmar ska personliga ersättare utses. De krav som enligt nuvarande kommunal ställs på medlemmarna i avtalsdelegationen är att de ska ha kännedom om villkoren i anställningsförhållandena. Nu föreslås att villkoren utökas så att det bland medlemmarna även ska finnas juridisk kunskap och kännedom om den kommunala verksamheten. Alla medlemmar behöver inte uppfylla alla krav som ställs, utan det väsentliga är att det i styrelsen finns kunskap om de områden som nämns.

Styrelsen utses för fyra år av en mellankommunal ombudsstämma. Bestämmelser om mellankommunala ombudsstämmor finns i 77-80 §§ i kommunallagen (xx:xx) för Åland. Enligt 77 § 2 mom. ska varje kommun representeras vid ombudsstämman av högst tre ombud som utses av fullmäktige valbar till ombud är kommundirektören samt den som är valbar till fullmäktige. Enligt 78 § är ombudsstämman beslutsför när minst två tredjedelar av de deltagande kommunerna är företrädde. Kommunerna har en röst för varje påbörjat femhundra invånare enligt kommunens senaste fastställda invånarantal.

4 § *Valbarhet till styrelsen*. Valbarhetsbestämmelserna motsvarar bestämmelserna om valbarhet till avtalsdelegationen.

5 § *Personal*. I nuvarande kommunallag finns inga bestämmelser om personal som ska sköta avtalsdelegationens ärenden. I praktiken fungerar verksamheten så att delegationen har en tjänst som avtalschef som är en köptjänst från Kommunförbundets sida där värdkommunen förbinder sig att sköta tjänsten samt bistå med personella resurser och systemstöd för KAD:s verksamhet. Lösningen har fungerat mycket bra.

Landskapsregeringen föreslår nu att det regleras att myndigheten ska ha personal med uppgift att bereda och föredra ärenden i styrelsen, förhandla på styrelsens vägnar och verkställa styrelsens beslut. Förslaget är enligt 1 mom. att personalen ska vara anställd i tjänsteförhållande av styrelsen. I 2 mom. föreslås dock att samma modell som idag ska kunna användas, det vill säga att myndigheten kan överföra skötseln av uppgifter till en annan myndighet.

6 § *Arbetsordning*. Det föreslås att myndigheten ska anta en arbetsordning med bestämmelser om det interna arbetet.

7 § *Finansiering*. Enligt 105 § i dagens kommunallag ska verksamheten finansieras gemensamt av alla kommuner. Enligt 2 mom. är även de kommuner som utträtt ut Ålands kommunförbund skyldiga att delta i finansieringen av avtalsdelegationens verksamhet. Finansieringen sker enligt modellen för finansieringen av Ålands kommunförbunds verksamhet så att hälften av kostnaderna fördelas enligt de beskattningsbara inkomsterna vid den kommunala inkomstbeskattningen under föregående år och hälften enligt antal kommuninvånare i respektive kommun på årets första dag det år kostnaderna avser.

Landskapsregeringen föreslår att samma finansieringsprincip ska tillämpas på KAM och det är styrelsen som fastställer betalningsandelarna och besluter om när avgifterna ska betalas.

8 § *Publicering av beslut*. Beslut som kan överklagas genom kommunalbesvär ska publiceras på myndighetens elektroniska anslagstavla och ett

meddela om detta ska publiceras på myndighetens webbplats. Bestämmelsen motsvarar bestämmelsen i nuvarande lag för KAD.

9 § *Rätt till information och sekretess.* Bestämmelserna om rätt till information och om sekretess motsvarar de bestämmelser som finns idag för KAD.

10 § *Ändringssökande.* Rättelse får yrkas och ändring sökas i enlighet med bestämmelserna i 16 kap. i kommunallagen.

Ändring får inte sökas i myndighetens beslut att ingå eller tillämpa ett kollektivavtal eller ett beslut om att bestämma annat om villkoren i tjänstemännens anställningsförhållande än det som är överenskommet i tjänstekollektivavtal, om möjligheterna att anställa eller bibehålla personal i tjänst hos landskapet, kommun eller kommunalförbund eller annat vägande skäl det kräver.

3. Landskapslag om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av lagstiftning om kommunala tjänstemän

Lagens rubrik samt bestämmelserna i 1-3 §§ föreslås ändrade för anpassas till det föreslagna bytet av begreppet tjänsteman till begreppet tjänsteinnehavare i kommunallagen (xx:xx) för Åland.

Bestämmelserna om hänvisningarna har uppdaterats i enlighet med gällande lagstiftning.

4. Landskapslag om ändring av 10 § äldreagen för Åland

Bestämmelserna i 10 § 1 mom. ändras i och med att landskapsregeringen i den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland föreslår att detaljerade bestämmelser om råd inte längre ska finnas i kommunallagen. Landskapsregeringen föreslår istället att det ska finnas en allmän bestämmelse i 18 § 7 mom. om att fullmäktige kan tillsätta råd för att ge olika grupper i kommunen möjlighet att delta i och påverka beslutsfattande som påverkar deras levnadsförhållanden.

5. Landskapslag om ändring av landskapslagen om tillämpning av semesterlagen på landskapets och kommunernas tjänstemän

Lagens rubrik samt bestämmelserna i 1 § och 2 § 4 och 5 mom. föreslås ändrade för anpassas till det föreslagna bytet av begreppet tjänsteman till begreppet tjänsteinnehavare i kommunallagen (xx:xx) för Åland.

6. Landskapslag om ändring av landskapslagen om tjänstekollektivavtal

Lagen föreslås ändrad för anpassas till det föreslagna bytet av begreppet tjänsteman till begreppet tjänsteinnehavare i kommunallagen (xx:xx) för Åland samt för att anpassas till förslaget att kommunala avtalsdelegationen blir kommunala avtalsmyndigheten i den nya lagen om den kommunala avtalsmyndigheten (xx:xx).

7. Landskapslag om ändring av 31 § landskapslagen om klientavgifter inom socialvården

Lagen föreslås ändrad för anpassas till det föreslagna bytet av begreppet tjänsteman till begreppet tjänsteinnehavare i kommunallagen (xx:xx) för Åland samt för att hänvisa till den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland.

8. Landskapslag om ändring av landskapslagen om barnomsorg och grundskola

DEL V PERSONAL INOM BARNOMSORG OCH GRUNDSKOLA

7 § *Anställningsvillkor*. Benämningarna offentligrättsligt respektive privaträttsligt anställningsförhållande ändras till tjänsteförhållande respektive arbetsavtalsförhållande i enlighet med den vokabulär som används i den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland. Hänvisningen till landskapslagen (2004:24) om tillämpning i landskapet Åland av lagstiftning om kommunala tjänsteinnehavare ändras i enlighet med den nya rubriken för lagen i och med att begreppet tjänsteman föreslås ändrat till begreppet tjänsteinnehavare.

8 § *Tjänsteinnehavarnas och arbetstagarnas allmänna skyldigheter*. Paragrafen föreslås ändrad för anpassas till det föreslagna bytet av begreppet tjänsteman till begreppet tjänsteinnehavare i kommunallagen.

DEL VI FÖRVALTNING

1 § *Kommunallagen*. Hänvisningen ändras så att den avser den nya kommunallagen.

2 § *Delegering*. Paragrafen föreslås ändrad för anpassas till det föreslagna bytet av begreppet tjänsteman till begreppet tjänsteinnehavare i kommunallagen.

9. Landskapslag om ändring av 1 och 4 §§ landskapslagen om förfarande vid rådgivande kommunala folkomröstningar

Hänvisningarna ändras så att de avser motsvarande bestämmelser i den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland.

10. Landskapslag om ändring av 4 och 5 §§ landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen

4 § *Avvikande terminologi*. Paragrafen föreslås ändrad för anpassas till det föreslagna bytet av begreppet tjänsteman till begreppet tjänsteinnehavare i kommunallagen.

5 § *Särskilda avvikelser*. Hänvisningarna ändras så att de avser motsvarande bestämmelser i den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland.

11. Landskapslag om ändring av 3 och 5 §§ landskapslagen om en kommunalt samordnad socialtjänst

Hänvisningarna i lagen ändras så att de avser motsvarande bestämmelser i den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland.

12. Landskapslag om ändring av kommunstrukturlagen för Åland

Hänvisningarna i lagen ändras så att de avser motsvarande bestämmelser i den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland.

13. Landskapslag om ändring av 9 § landskapslagen om tillämpning av rikets avfallslag

9 § *Ändringssökande*. Hänvisningen ändras så att den avser motsvarande bestämmelse i den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland.

14. Landskapslag om ändring av 6 och 8 §§ landskapslagen om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda

6 § Hänvisningen ändras så att den avser motsvarande bestämmelse i den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland.

8 § Hänvisningen ändras så att de avser den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland.

15. Landskapslag om ändring av 20 § landskapslagen om enskilda vägar i landskapet Åland

20 § Hänvisningen ändras så att den avser motsvarande bestämmelse i den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland.

16. Landskapslag om ändring av vallagen för Åland

Hänvisningarna i lagen ändras så att de avser motsvarande bestämmelser i den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland.

17. Landskapslag om upphävande av landskapslagen om landskapsunderstöd för främjande av näringar i kommunen

1 § Lagen föreslås upphävd eftersom den saknar innehåll av relevans efter att lagens 2 § upphävdes 2018.

2 § Lagen föreslås träda i kraft samtidigt som den nya kommunallagen (xx:xx) för Åland.

Lagtext

Landskapsregeringen föreslår att följande lagar antas.

1.

K O M M U N A L L A G **för Åland**

I enlighet med lagtingets beslut föreskrivs:

1 kap. **Inledande bestämmelser**

1 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att garantera kommuninvånarna självstyrelse och möjligheter att demokratiskt delta i och påverka kommunens verksamhet.

Syftet är även att säkerställa att kommunerna styrs och organiseras på ett demokratiskt, rättssäkert, hållbart och effektivt sätt.

2 §

Tillämpningsområde

I denna lag finns bestämmelser om hur kommunernas förvaltning och ekonomi ska ordnas samt om samarbeten mellan kommuner och om verksamhet som grundar sig på ägande, avtal och finansiering.

3 §

Kommunal självstyrelse

Kommunernas förvaltning ska grunda sig på självstyrelse för kommuninvånarna.

4 §

Kommunernas namn och kommunindelning

En kommun kan använda benämningen stad när den anser sig uppfylla kriterierna för ett stadssamhälle.

Fullmäktige beslutar om ändring av kommunens namn. Namnet ska godkännas av landskapsregeringen.

Bestämmelser om kommunindelning finns i kommunstrukturlagen (2019:29) för Åland.

5 §

Kommunmedlemmar

Medlem av en kommun är

1) den som enligt lagen om hemkommun (FFS 201/1994) har kommunen som sin hemkommun (kommuninvånare),

2) en juridisk person som har sin hemort i kommunen samt

3) den som äger eller besitter fast egendom i kommunen.

6 §

Förhållandet mellan landskapet och kommunerna

Landskapsregeringen ska övervaka att kommunerna och kommunalförbunden följer gällande lagstiftning. Landskapsregeringen kan med anledning av klagomål undersöka om kommunen har följt gällande lag.

Landskapsregeringen ska se till att den kommunala självstyrelsen beaktas vid beredningen av lagstiftning som gäller kommunerna och att kommunerna ges möjlighet att delta i beredningen av lagförslag som gäller kommunerna.

Betydande lagstiftning som gäller kommunerna, principiellt viktiga åtgärder som landskapet ska vidta och som gäller kommunernas verksamhet, ekonomi och förvaltning samt samordningen av landskapet och kommunernas ekonomi ska behandlas genom ett samrådsförfarande mellan kommunerna och landskapet där kommunerna representeras av ett gemensamt organ.

2 kap. Kommunens uppgifter

7 §

Kommunens uppgifter

Kommunen ska sköta de uppgifter som den åtagit sig med stöd av den kommunala självstyrelsen och som kommunerna tilldelats genom lag. Kommunerna kan genom avtal åta sig att sköta också andra offentliga uppgifter. Genom lag kan det bestämmas att uppgifter ska organiseras i samarbete med andra kommuner (lagstadgat samarbete). Kommunerna kan endast genom lag ges nya uppgifter och skyldigheter eller fräntas uppgifter och rättigheter.

Kommunens verksamhet ska vara till nytta för kommunmedlemmarna och främja kommunens livskraft. Kommunen får inte ta ekonomiska risker som kan äventyra kommunens möjligheter att sköta sina uppgifter. Kommunen ska i all verksamhet verka för en ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar utveckling inom kommunen.

Kommunens verksamhet omfattar också samarbete med andra kommuner och övrig verksamhet som grundar sig på ägande, avtal och finansiering.

8 §

Kommunens organiseringsansvar

Kommunens organiseringsansvar innebär ett ansvar för att organisera de tjänster och åtgärder som kommunens lagstadgade uppgifter medför.

Kommunen kan själv ha organiseringsansvaret eller överföra ansvaret på en annan kommun eller ett kommunalförbund genom ett avtal. Om en värdkommun sköter uppgifter för en eller flera kommuners räkning på det sätt som avses i 67 § 2 mom. 1 punkten överförs organiseringsansvaret på värdkommunen.

Den som har organiseringsansvaret ska

- 1) se till att kommunmedlemmarna har likvärdig tillgång till tjänsterna och åtgärderna,
- 2) fastställa behovet av samt mängden och kvaliteten på tjänsterna och åtgärderna,
- 3) fastställa det sätt som tjänster och åtgärder produceras på,
- 4) se till att uppgifter som innebär utövande av offentlig makt handhas av personal i tjänsteförhållande samt
- 5) övervaka produktionen av tjänsterna och åtgärderna.

Kommunen ansvarar för finansieringen av uppgifterna, även om organiseringsansvaret har överförts på en annan kommun eller ett kommunalförbund.

9 §

Produktion av tjänster

Kommunen eller kommunalförbundet kan själv producera de tjänster som omfattas av organiseringsansvaret eller överlämna produktionen av tjänsterna till en privat utförare genom ett avtal. En privat utförare kan vara en juridisk person eller en enskild individ.

Skötseln av offentliga förvaltningsuppgifter kan överlämnas åt andra än myndigheter endast om det bestäms särskilt om detta genom lag.

När kommunen eller kommunalförbundet överlämnar skötseln av lagstadgade tjänster till en privat utövare kvarstår det organiseringsansvar som avses i 8 § hos kommunen eller kommunalförbundet. Den privata utövarens ansvar för tjänsterna bestäms i enlighet med bestämmelserna i denna lag eller annanstans samt enligt det kommunen eller kommunalförbundet och den privata utövaren avtalat.

3 kap. Kommunmedlemmarnas rätt till inflytande

10 §

Rösträtt i kommunalval

Rösträtt i kommunalval i kommunen har den som

- 1) fyller 18 år senast på valdagen,
- 2) har kommunen som sin hemkommun enligt lagen om hemkommun (FFS 201/1994) vid utgången av den 51 dagen före valdagen, och
- 3) har åländsk hembygdsrätt.

Rösträtt har, i enlighet med landskapslagen (1997:63 om rösträtt och valbarhet i kommunalval för personer som saknar åländsk hembygdsrätt, även den som saknar åländsk hembygdsrätt men som under ett år närmast före valdagen utan avbrott haft en kommun i landskapet som sin hemkommun och som uppfyller kraven i 1 mom. 1 och 2 punkten.

11 §

Rösträtt i kommunala folkomröstningar

Rösträtt i en kommunal folkomröstning i kommunen har den som

- 1) fyller 18 år senast på röstningsdagen,
- 2) har kommunen som sin hemkommun enligt lagen om hemkommun vid utgången av den 51 dagen före röstningsdagen, och
- 3) har åländsk hembygdsrätt.

Rösträtt har även den som saknar åländsk hembygdsrätt men som under ett år närmast före röstningsdagen utan avbrott haft en kommun i landskapet som sin hemkommun och som uppfyller kraven i 1 mom. 1 och 2 punkten.

12 §

Kommunala folkomröstningar

Fullmäktige kan besluta att en rådgivande folkomröstning ska ordnas om en fråga som hör till kommunens uppgifter.

Alla röstberättigade har lika rösträtt. Omröstningen är hemlig. Närmare bestämmelser om ordnande av folkomröstningar finns i landskapslagen (1998:20) om förfarandet vid rådgivande kommunala folkomröstningar.

Om minst fem procent av de kommuninvånare som fyllt 15 år har tagit initiativ till en folkomröstning ska fullmäktige utan dröjsmål avgöra om en folkomröstning enligt initiativet ska ordnas.

13 §

Möjligheter att delta och påverka

Fullmäktige ska garantera att kommunmedlemmarna och de som använder kommunens tjänster har mångsidiga och effektiva möjligheter att delta i och påverka kommunens verksamhet.

Kommunerna kan främja möjligheten att delta och påverka genom att informera om kommunens verksamhet, ordna diskussionsmöten, ta reda på kommunmedlemmarnas åsikter innan beslut fattas, planera och utveckla kommunens tjänster tillsammans med dem som använder tjänsterna samt stöda och vägleda kommunmedlemmarna då de tar egna initiativ.

14 §

Kommunens kommunikationsskyldighet

Kommunen ska informera kommuninvånarna, de som utnyttjar kommunens tjänster, organisationer och andra sammanslutningar om kommunens verksamhet. Kommunen ska ge tillräcklig information om de tjänster som kommunen ordnar, kommunens ekonomi, ärenden som bereds i kommunen, planer som gäller ärendena och behandlingen av ärendena, beslut som fattats och beslutens effekter. Kommunen ska informera om hur man kan delta i och påverka beredningen av besluten.

Vid beredningen av ärenden som behandlas av de kommunala organen ska kommunen se till att tillräckligt med information om ärendena läggs ut på kommunens elektroniska anslagstavla när föredragningslistan är färdig.

Då kommunen kommunicerar ska den använda ett klart och tydligt språk och beakta olika invånargrupperns behov.

15 §

Initiativrätt

Kommunmedlemmarna har rätt att komma med initiativ till kommunen i frågor som gäller kommunens verksamhet.

För att ett initiativ ska tas upp till behandling krävs att minst tre kommunmedlemmar har undertecknat initiativet.

Initiativtagarna ska informeras om de åtgärder som vidtagits med anledning av initiativet.

Styrelsen ska minst en gång om året underrätta fullmäktige om de initiativ som har tagits i frågor som hör till fullmäktiges behörighetsområde och om de åtgärder som har vidtagits med anledning av initiativen.

4 kap.**Kommunala organ**

16 §

Fullmäktige

Kommunens beslutanderätt utövas av fullmäktige. Fullmäktige ansvarar för kommunens verksamhet och ekonomi.

Fullmäktige benämns kommunfullmäktige eller stadsfullmäktige.

17 §

Styrelsen

Beredning, förvaltning och verkställighet sköts av styrelsen. Styrelsen utses av fullmäktige i januari och ska bestå av minst fem ledamöter. Antalet ledamöter ska vara udda.

Styrelsen benämns kommunstyrelse eller stadsstyrelse.

18 §

Övriga organ

Övriga kommunala organ är nämnder, kommundelsnämnder, utskott, kommittéer, direktions, sektioner och råd. Organen kan utses för beredning, förvaltning och verkställighet.

Nämnder och kommundelsnämnder utses av fullmäktige och är underställda styrelsen. Nämnderna ska sköta uppgifter av bestående karaktär. Nämnderna bereder ärenden samt fattar och verkställer beslut inom det verksamhetsområde som fullmäktige bestämmer. Antalet ledamöter i en nämnd ska vara udda. Kommundelsnämnder är nämnder som sköter uppgifter inom en geografiskt avdelad del av kommunen.

Utskott utses av fullmäktige och är underställda fullmäktige. Utskott utses för att bereda ett visst ärende, avge utlåtande eller granska förvaltningen.

Kommittéer utses av styrelsen eller en nämnd. Kommittéer utses för att sköta en viss uppgift av tillfällig karaktär.

Direktioner utses av styrelsen. Direktioner är organ med helhetsansvar för verksamheten vid en organisation eller enhet som är underställd en kommun eller ett kommunalförbund. Direktioner ska sköta de uppgifter som delegerats till organet och inom sitt verksamhetsområde bereda ärenden samt fatta och verkställa beslut.

Sektioner utses av fullmäktige och är underställda styrelsen eller en nämnd. En sektion ska sköta uppgifter av bestående karaktär. En sektion ska inom sitt verksamhetsområde bereda ärenden samt fatta och verkställa beslut.

Råd tillsätts av fullmäktige för att ge olika grupper i kommunen möjlighet att delta i och påverka beslutsfattande som påverkar deras levnadsförhållanden. Råd kan vara gemensamma för flera kommuner.

Ledamöterna i kommunens organ utses för fullmäktiges mandattid om inte fullmäktige beslutat om en kortare tid. Ledamöterna i kommittéer som styrelsen utser tillsätts för högst styrelsens mandattid.

Då organen tillsätts ska bestämmelserna i landskapslagen (1989:27) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män beaktas.

5 kap. Fullmäktige

19 §

Valbarhet till fullmäktige

Bestämmelser om valbarhet till förtroendeuppdrag i kommunen finns i 82 §.

Valbar till ledamot i fullmäktige är inte

- 1) den som anställd hos kommunen i en ledande uppgift inom styrelsens eller en nämnds uppgiftsområde samt
- 2) en ledamot i Ålands förvaltningsdomstol.

Den som är anställd i en uppgift som avses i 2 mom. är valbar till fullmäktigeledamot om anställningsförhållandet upphör innan valdagen.

20 §

Kommunalval

Kommunernas fullmäktige utses för fyra kalenderår i sänder genom direkta, proportionella och hemliga val. Alla röstberättigade kommuninvånare har en röst. Bestämmelser om kommunalval finns i vallagen (2019:45) för Åland.

21 §

Antal ledamöter

Antalet ledamöter i fullmäktige bestäms enligt följande:

Nivå	Kommuninvånare på valårets första dag	Lägsta antal ledamöter i fullmäktige
1	högst 1 000 invånare	9
2	1 001 – 2 000	11
3	2 001 – 4 000	15
4	4 001 – 6 000	19
5	6 001 – 8 000	23
6	Över 8 001	27

Fullmäktige kan senast den 30 april under valåret besluta att antalet ledamöter ska avvika från det antal som bestäms i tabellen. Antalet ledamöter ska alltid vara udda och får inte underskrida det antal som är en nivå lägre än den nivå som följer av antalet kommuninvånare. Landskapsregeringen ska underrättas om fullmäktiges beslut om antal ledamöter

22 §

Ersättare

Ersättare utses för fullmäktigeledamöterna. Antalet ersättare för en lista ska vara dubbelt så många som antalet ledamöter om antalet kandidater är tillräckligt. Om ett tillräckligt antal ersättare inte kan utses från en lista som hör till ett valförbund ska ersättare utses från andra listor som hör till valförbundet. I övrigt ska ersättare utses i enlighet med bestämmelserna i vallagen för Åland, med undantag för bestämmelsen i 102 § 2 mom.

Om en ledamot förlorat sin valbarhet, befriats från uppdraget eller avlidit övertas uppdraget av den första ersättaren enligt bestämmelserna i 1 mom. Om det inte finns någon ersättare ska bestämmelsen i 102 § 2 mom. i vallagen för Åland tillämpas.

23 §

Presidium

Fullmäktige väljer bland sina ledamöter ett presidium som består av en ordförande och högst två viceordförande. Presidiet väljs för fullmäktiges mandattid, om inte fullmäktige beslutat om en kortare mandattid för presidiet.

Presidiet väljs vid fullmäktiges första sammanträde. Tills ett presidium valts är den ledamot som längst haft ett fullmäktigeuppdrag i kommunen ordförande. Om flera ledamöter haft ett fullmäktigeuppdrag lika länge, är den äldsta av dessa ledamöter ordförande.

24 §

Fullmäktiges huvudsakliga uppgifter

Fullmäktige ska besluta om

- 1) kommunens långsiktiga mål för kommunens verksamhet och ekonomi,
- 2) budgeten och ekonomiplanen,
- 3) förvaltningsstadgan,
- 4) principerna för ägarstyrning samt koncerndirektiv,
- 5) mål för verksamheten och ekonomin för kommunens affärsverk,
- 6) grunderna för skötseln av tillgångarna och för finansierings- och placeringsverksamheten,
- 7) grunderna för den interna kontrollen och riskhanteringen,
- 8) de allmänna grunderna för de avgifter som tas ut för tjänster och andra prestationer,
- 9) ingående av borgensförbindelse eller ställande av annan säkerhet för annans skuld,
- 10) val av ledamöter i de kommunala organen, om inte något annat bestäms i denna lag,
- 11) grunderna för de förtroendevaldas ekonomiska förmåner,
- 12) val av revisorer,
- 13) godkännande av bokslutet och ansvarsfrihet,
- 14) val av kommundirektör, samt
- 15) annat som fullmäktige enligt gällande bestämmelser ska besluta om.

25 §

Delegering

Fullmäktige kan i förvaltningsstadgan delegera beslutanderätt till kommunens övriga organ samt till förtroendevalda och tjänsteinnehavare. Beslutanderätt i frågor som fullmäktige enligt denna lag eller någon annan lag ska besluta om får inte delegeras.

Fullmäktige kan i förvaltningsstadgan ge ett kommunalt organ rätt att vidaredelegera beslutanderätt som har delegerats till organet. Beslutanderätt som delegerats på detta sätt får inte ytterligare delegeras vidare.

Beslutanderätt i ett ärende som inbegriper utövning av administrativt tvång kan endast delegeras till ett organ.

26 §

Sammanträden

Fullmäktige beslutar om sina sammanträdestider. Fullmäktige ska också sammanträda om styrelsen eller minst en fjärdedel av fullmäktiges ledamöter begär det för ett visst ärende eller om fullmäktiges ordförande anser att det behövs.

Fullmäktige sammankallas av fullmäktiges ordförande. Vid förhinder för hela presidiet samt till ett nyvalt fullmäktiges första sammanträde utfärdas kallelsen av styrelsens ordförande. I kallelsen ska de ärenden som ska behandlas vid sammanträdet nämnas.

Kallelse till sammanträde ska tillsammans med handlingarna skickas minst sju dagar före sammanträdet. Fullmäktige kan i förvaltningsstadgan besluta om en kortare kallelsetid. Kallelsen ska även delges på det sätt som bestäms i 58 §.

27 §

Jäv

En fullmäktigeledamot får inte delta i behandlingen av ett ärende som rör ledamoten personligen eller ledamotens maka, make, sambo, föräldrar, barn eller syskon eller någon annan närstående.

En jävlig ledamot ska meddela att han eller hon är jävlig. Fullmäktige avgör vid behov frågan om jäv, även den ledamot som berörs av jävsfrågan ska då delta i beslutsfattandet.

28 §

Ärenden som behandlas i fullmäktige

Fullmäktige kan behandla ärenden som nämnts i kallelsen till sammanträdet och som beretts i enlighet med bestämmelserna i 29 §.

Om ett ärende är brådskande kan fullmäktige besluta att ta upp ärendet till behandling, trots att det inte har nämnts i kallelsen till sammanträdet. Om ärendet inte har beretts, ska beslutet om att ta upp det till behandling vara enhälligt.

29 §

Beredning av fullmäktiges ärenden

Styrelsen ska bereda de ärenden som ska behandlas i fullmäktige. Fullmäktige kan även tillsätta utskott för beredningen av ett ärende.

30 §

Motioner

En ledamot i fullmäktige kan väcka motion om att fullmäktige ska behandla ett visst ärende.

Ärendet ska beredas så att fullmäktige kan fatta beslut i ärendet inom ett år efter att motionen väckts. Om beredningen inte kan avslutas inom denna

tid ska fullmäktige informeras inom den utsatta tiden. Fullmäktige kan besluta att avskryva motionen från vidare behandling.

31 §

Tillsyn över lagligheten i fullmäktiges beslut

Om styrelsen konstaterar att fullmäktige har fattat ett beslut i felaktig ordning eller att fullmäktige har överskridit sina befogenheter eller att beslutet annars strider mot lag ska styrelsen vägra att verkställa beslutet. Ärendet ska utan dröjsmål föras till fullmäktige för en ny behandling.

6 kap.

Kommunens ledning

32 §

Kommunens långsiktiga mål

Kommunens ska fastställa långsiktiga mål för sin verksamhet och ekonomi. Målen ska grunda sig på en bedömning av nuläget i kommunen samt framtida förändringar i omvärlden och deras inverkan på fullgörandet av kommunens uppgifter. Målen ska fastställas av fullmäktige minst en gång under fullmäktiges mandatperiod.

33 §

Ledning av kommunen

Kommunen verksamhet leds i enlighet med de långsiktiga mål för kommunens verksamhet och ekonomi som fullmäktige godkänt.

Styrelsen ansvarar för kommunens förvaltning, ekonomi och verksamhet.

Kommundirektören leder kommunens förvaltning, skötseln av kommunens ekonomi och kommunens övriga verksamhet.

34 §

Valbarhet till styrelsen

Valbar till ledamot i styrelsen är inte

1) den som anställd hos kommunen och som lyder under styrelsen eller som är föredragande i en nämnd eller annars ansvarar för beredningen av ärenden som behandlas i styrelsen,

2) ordföranden för styrelsen eller ett därmed jämförbart organ för en organisation som har hand om bevakningen av personalens intressen i kommunen,

3) avdelningscheferna, lagberedningschefen och förvaltningschefen vid Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning, samt

4) ledamöterna i Ålands förvaltningsdomstol.

Den som är ledamot i landskapsregeringen kan inte samtidigt vara ledamot eller ersättare i styrelsen.

Majoriteten av ledamöterna i styrelsen ska vara personer som inte är anställda av kommunen.

Fullmäktige kan i förvaltningsstadgan besluta att fullmäktigeledamöter samtidigt kan vara ledamöter av styrelsen. Högst en tredjedel av ledamöterna i fullmäktige får vara styrelseledamöter.

35 §

Styrelsens ordförande

Styrelsens ordförande leder den politiska samverkan som krävs för fullgörandet av styrelsens uppgifter. Bestämmelser om övriga uppgifter för styrelsens ordförande finns i förvaltningsstadgan.

36 §

Styrelsens uppgifter

Styrelsen ska

- 1) ansvara för kommunens förvaltning och skötseln av kommunens ekonomi,
- 2) ansvara för beredningen och verkställigheten av fullmäktiges beslut och granska beslutens laglighet,
- 3) bevaka kommunens intresse, företräda kommunen och föra kommunens talan, om inte fullmäktige beslutar annat,
- 4) företräda kommunen som arbetsgivare och ansvara för kommunens personalpolitik,
- 5) ansvara för samordningen av kommunens verksamhet,
- 6) ansvara för ägarstyrningen i kommunens verksamhet,
- 7) sköta kommunens interna kontroll och ordnandet av riskhanteringen, samt
- 8) sköta andra uppgifter som styrelsen enligt lag eller andra bestämmelser ska sköta.

37 §

Jäv för styrelseledamöter

Bestämmelser om jäv för styrelseledamöter finns i förvaltningslagen (2008:9) för landskapet Åland.

38 §

Kommundirektör

Kommundirektören väljs av fullmäktige för viss tid eller tills vidare. Om ingen i valet av kommundirektör fått över hälften av de avgivna rösterna, förrättas nytt val mellan de två kandidater som fått flest röster. Den som fått flest röster vid detta val blir vald. Även en person som inte sökt tjänsten kan med sitt samtycke utses till kommundirektör.

Kommundirektören är underställd styrelsen och anställd i tjänsteförhållande. Kommundirektören benämns stadsdirektör i en stad.

Kommundirektören ska ha fullmäktiges förtroende. En kommundirektör som förlorat fullmäktiges förtroende kan sägas upp eller förflyttas till andra uppgifter. Frågan väcks på framställning av styrelsen eller om minst en fjärdedel av ledamöterna i fullmäktige har tagit initiativ till det. Kommundirektören ska underrättas om grunden för uppsägningen eller förflyttningen och beredas tillfälle att bli hörd.

Beslut om uppsägning av kommundirektören fattas av fullmäktige. Beslutet kräver ett stöd av minst två tredjedelar av alla ledamöter. Beslutet kan verkställas omedelbart och kommundirektören kan samtidigt befrias från sina uppgifter.

Kommundirektören har rätt att av kommunens myndigheter ta del av de handlingar som han eller hon anser behövliga i sitt uppdrag och som enligt 9 och 10 §§ i offentlighetslagen (2021:79) för Åland ännu inte är offentliga, om inte något annat följer av sekretessbestämmelserna.

39 §

Direktörsavtal

Kommunen och kommundirektören ska ingå ett direktörsavtal, i vilket det avtalas om förutsättningarna för ledningen av kommunen. Direktörsavtalet godkänns av styrelsen.

I direktörsavtalet kan det bestämmas om arbetsfördelningen mellan kommundirektören och styrelsens ordförande vid ledningen av kommunen, med beaktande av vad som anges i förvaltningsstadgan.

I direktörsavtalet kan det bestämmas om hur meningsskiljaktigheter i anslutning till skötseln av kommundirektörens tjänst kan avgöras på annat sätt än enligt bestämmelserna i 38 § 3 mom.

I direktörsavtalet kan avtalas om ett avgångsvederlag som ska betalas till kommundirektören.

40 §

Ägarstyrning

Ägarstyrning är kommunens sätt att utöva sitt inflytande i förvaltningen och verksamheten i bolag eller andra sammanslutningar där kommunen är ägare eller medlem.

Ägarstyrningen kan åtminstone gälla avtal om bolagsbildning, bestämmelser i bolagsordningen, personval och anvisningar till personer som företräder kommunen i olika sammanslutningar.

41 §

Koncernledning

Till kommunens koncernledning hör styrelsen, kommundirektören och andra organ som anges i förvaltningsstadgan. Koncernledningens uppgifter och befogenhetsfördelning fastställs i förvaltningsstadgan.

Koncernledningen ansvarar för ägarstyrningen och koncernövervakningen i kommunkoncernen, om inte något annat bestäms i förvaltningsstadgan.

42 §

Koncerndirektiv

Koncerndirektivet tillämpas på ägarstyrningen i kommunens dottersammanslutningar och i tillämpliga delar i intressesammanslutningar.

Koncerndirektivet ska innehålla bestämmelser åtminstone om planering och styrning av koncernens ekonomi och investeringar, koncernövervakning, skyldigheten att inhämta kommunens åsikt före beslutsfattandet samt sammansättning och utnämning av styrelserna för kommunens dottersammanslutningar.

7 kap.

Gemensamma bestämmelser för de kommunala organen

43 §

Beslutsförhet

Fullmäktige är beslutsfört då minst två tredjedelar av ledamöterna är närvarande. Om antalet närvarande ledamöter understiger två tredjedelar till följd av att en eller flera av de närvarande ledamöterna är jäviga i ett ärende, är fullmäktige ändå beslutsfört i ärendet.

Övriga kommunala organ är beslutsföra då minst hälften av ledamöterna är närvarande.

44 §

Beslutsfattande

De kommunala organen kan fatta beslut vid ett ordinarie sammanträde och vid ett sammanträde på distans samt genom elektroniskt beslutsfattande och per capsulam-beslut.

Vid sammanträden på distans, elektroniskt beslutsförfarande och per capsulam-beslut ska skyddet av sekretessen och personuppgifterna tryggas.

45 §

Sammanträden på distans

Fullmäktige kan i förvaltningsstadgan bestämma att de kommunala organens ledamöter får delta i organens sammanträden på distans. Ledamöter som deltar på distans ska anses som närvarande och beslutande.

Sammanträden på distans ska ske genom ljud- och bildöverföring i realtid och de närvarande ska kunna följa sammanträdet och delta i behandlingen av ärendena. Ordförande ansvarar för att säkerställa vem som deltar i sammanträdet.

Fullmäktiges presidium får inte delta på distans i fullmäktiges sammanträden.

Om det förrättas val med slutna sedlar får deltagande i sammanträdet på distans inte äventyra valhemligheten.

I förvaltningsstadgan tas närmare bestämmelser in om sammanträden på distans och i vilken utsträckning deltagande på distans får ske.

46 §

Elektroniskt beslutsfattande

Kommunala organ, vars möten inte är offentliga, kan fatta beslut genom ett slutet elektroniskt beslutsförfarande i frågor som gäller beredning eller verkställighet.

I kallelsen till ett sammanträde anges vilka ärenden som behandlas i ett elektroniskt beslutsförfarande och före vilken tidpunkt ett elektroniskt beslutsfattande kan ske. Ärendet är behandlat när alla ledamöter i organet har uttryckt sin åsikt i ärendet och tidsfristen för behandlingen har löpt ut. Ett ärende ska behandlas vid ett ordinarie sammanträde om en ledamot kräver det eller avstår från att uttrycka sin åsikt inom den utsatta tidsfristen. Protokollet kan justeras elektroniskt före sammanträdet.

I förvaltningsstadgan tas närmare bestämmelser in om det elektroniska beslutsförfarandet och i vilken utsträckning det kan användas.

47 §

Per capsulam-beslut

Kommunala organ, vars möten inte är offentliga, kan fatta per capsulam-beslut i brådskande frågor som gäller beredning eller verkställighet.

I kallelsen ska anges att beslut i ärendet ska fattas genom per capsulam-beslut. Ett per capsulam-beslut förutsätter att samtliga ledamöter i organet omfattar förfarandet. Ledamöterna ska skriftligen ta ställning till förslaget. Det ska framgå av protokollet att beslutet fattats per capsulam och protokollet ska justeras vid följande sammanträde.

I förvaltningsstadgan tas närmare bestämmelser in om per capsulam-beslut och i vilken utsträckning förfarandet kan användas.

48 §

Behandling av ärenden

Ledamöterna i de kommunala organen har rätt att yttra sig över de ärenden som behandlas i organet efter att ärendet föredragits.

Om en ledamot yrkar på att ett ärende ska återremitteras till det beredande organet eller bordläggas och förslaget vinner understöd, ska den sakliga diskussionen i ärendet avslutas och frågan om återremiss eller bordläggning avgöras.

Ett beslut om återremiss måste stödas av minst hälften av de närvarande ledamöterna. Ett beslut om bordläggning måste stödas av minst en tredjedel av de närvarande ledamöterna. Ett beslut om bordläggning av ett ärende som gäller val eller av ett tidigare bordlagt ärende måste stödas av minst hälften av de närvarande ledamöterna. Ärendet ska bordläggas till nästa sammanträde om inte organet beslutar om en annan tidpunkt.

Om organet är enigt i ett ärende eller om ett motförslag inte har fått understöd ska ordföranden konstatera att beslut har fattats i ärendet och vilket beslutet är. I annat fall ska ordföranden konstatera att en omröstning ska genomföras.

49 §

Omröstning

Ordföranden ska ange en omröstningsproposition som kan besvaras med ja eller nej. Om flera omröstningar ska genomföras ska ordföranden lägga fram en omröstningsordning för godkännande.

Omröstning genomförs öppet. Som beslut gäller det förslag som har fått flest röster. Vid lika röstetal gäller det förslag som ordföranden har röstat för som beslut. Ordföranden ska efter omröstningen konstatera att beslut har fattats i ärendet och vilket beslutet är.

50 §

Majoritetsval

Vid majoritetsval kan rösten ges till en valbar kandidat eller ett valbart kandidatpar (ordinarie och ersättare). Om det ska väljas fler än en person, har en ledamot i organet lika många röster som antalet personer eller kandidatpar som ska väljas. Den röstande kan ge endast en röst till en kandidat eller ett kandidatpar och behöver inte använda alla röster.

Vid majoritetsval utses den eller de som fått flest röster. Vid lika röstetal avgör lotten.

Majoritetsval förrättas med slutna sedlar om någon ledamot yrkar på det. När valet förrättas med slutna sedlar fungerar sammanrådets protokolljusterare samtidigt som rösträknare och biträder också i övrigt vid valförrättningen, om inte organet beslutar något annat.

Röstsedlarna och de sedlar som använts vid lottning ska förvaras tills valbeslutet har vunnit laga kraft. Om valet har förrättats med slutna sedlar ska de förvaras i ett slutet omslag

51 §

Proportionella val

Proportionella val kan endast förrättas när minst två förtroendevalda ska väljas.

Valet av förtroendevalda ska förrättas som proportionellt val, om det begärs av minst så många närvarande ledamöter i organet som motsvarar den kvot som fås när antalet närvarande delas med det antal personer som ska väljas, ökat med ett. Om kvoten inte är ett heltal, ska den avrundas till närmaste högre heltal.

Den som är ordförande vid det sammanträde där beslut om proportionellt val fattas är valförrättare om inte de väljande utser en annan ledamot att vara valförrättare. Valförrättaren fastställer om förutsättningarna för proportionellt val uppfylls och avgör de frågor som uppstår när valet genomförs. Organet ska även utse två ledamöter att biträda valförrättaren när valet genomförs.

Val av ersättare får vara proportionellt endast om valet av ledamöter varit proportionellt. Ersättare utses vid samma valförrättning som de ordinarie ledamöterna. Då en personlig ersättare utses ska den föreslagna ordinarie ledamoten och den föreslagna ersättaren ställas upp tillsammans. Om ersättarna inte är personliga blir de valda som fått de flesta rösterna eller de högsta jämförelsetalen.

En kandidatlista får omfatta högst så många kandidater eller kandidatpar som det väljs ledamöter och ersättare. Minst två ledamöter ska underteckna kandidatlistan och den första undertecknaren är listans ombud. Fullmäktige bestämmer när kandidatlistorna senast ska lämnas in till valförrättaren. När

tiden för inlämningen av kandidatlistorna har gått ut granskar valförrättaren att de är korrekt uppgjorda. Om valförrättaren upptäcker felaktigheter i en lista ska ombudet ges tillfälle att rätta dem inom en viss tid.

Då valet förrättas ska den röstande på röstsedeln anteckna numret på den kandidatlista som den röstande vill rösta på. Valförrättaren ska tillsammans med de ledamöter som biträder vid valförrättningen granska att röstsedlarna är giltiga och räkna rösterna. Valresultatet fastställs i enlighet med bestämmelserna i 100 § vallagen (2019:45) för Åland och konstateras av valförrättaren.

Proportionella val ska förrättas med slutna sedlar. Röstsedlarna ska förvaras i ett slutet omslag tills valbeslutet har vunnit laga kraft.

52 §

Behandling av ett ärende i ett högre organ

Styrelsen kan ta upp ett ärende till behandling som med stöd av denna lag har delegerats till en underlydande myndighet och som avgjorts av myndigheten.

Ett ärende kan tas upp till behandling i det högre organet inom den tid rättelseyrkande ska framställas.

I förvaltningsstadgan kan fullmäktige besluta att nämnder ska ha den rätt som avses i 1 mom.

Till behandling i ett högre organ får inte tas ärenden inom barnomsorg, undervisning, äldreomsorg eller socialservice som gäller en individ.

53 §

Sammanträdenas offentlighet

Fullmäktiges sammanträden är offentliga om inte fullmäktige beslutar att behandlingen av ett visst ärende inte ska vara offentlig.

Övriga kommunala organs sammanträden är offentliga endast om organet beslutar det.

54 §

Protokoll

Det ska föras protokoll över de kommunala organens beslut. Protokoll behöver inte föras över en enskild förtroendevalds och en tjänsteinnehavares beslut om beslutet dokumenteras på något annat sätt.

De kommunala organens protokoll ska publiceras på kommunens webbplats efter justeringen, tillsammans med en besväransvisning eller en anvisning om rättelseyrkande. Publiceringen ska meddelas på kommunens elektroniska anslagstavla. I protokollet får endast personuppgifter som är nödvändiga med tanke på tillgången till information publiceras. De personuppgifter som ingår i protokollen ska avlägsnas från webbplatsen när tidsfristen för rättelseyrkande eller besvärstiden gått ut.

Övriga kommunala myndigheters protokoll ska publiceras på kommunens webbplats om detta bestäms i annan lag eller myndigheten beslutar det.

55 §

Reservationer

Den som deltagit i beslutsfattandet i ett kommunalt organ och då lagt fram ett motförslag eller röstat mot beslutet har rätt att reservera sig mot beslutet. Den som föredrar ärendet har rätt att reservera sig mot ett beslut som avviker från beslutsförslaget.

En reservation ska göras skriftligt och det ska tydligt framgå vad reservationen gäller. En skriftlig motivering ska lämnas senast då protokollet justeras och ska fogas till protokollet.

En ledamot eller en föredragande som reserverat sig är inte ansvarig för beslutet.

8 kap. Kommunens förvaltning

56 §

Förvaltningsstadga

Fullmäktige ska anta en förvaltningsstadga.

I förvaltningsstadgan ska det åtminstone finnas bestämmelser om

- 1) kommunens organisationsstruktur,
- 2) personalorganisationen,
- 3) kommunens ekonomiska förvaltning,
- 4) intern kontroll, riskhantering och hantering av avtal,
- 5) granskningen av förvaltningen och ekonomin,
- 6) möjligheten att vara ledamot i fullmäktige och styrelsen samtidigt,
- 7) delegering,
- 8) organens sammanträden,
- 9) uppgifter för organens ordförande,
- 10) inkallande av ersättare,
- 11) tillfällig sammanträdesordförande,
- 12) rätt för andra än ledamöterna i ett organ att närvara och yttra sig vid ett organs sammanträde,
- 13) förfarandet när ett ärende tas till behandling i ett högre organ,
- 14) om ledamöter har möjlighet att delta i sammanträden på distans och hur sammanträdens ska ordnas,
- 15) i vilken utsträckning andra organ än fullmäktige kan fatta beslut genom ett elektroniskt beslutsförfarande eller med per capsulam-beslut och hur beslutsfattandet ska ordnas,
- 16) föredragning,
- 17) förande, justering och offentliggörande av protokoll,
- 18) undertecknande av handlingar,
- 19) hur informationshanteringen och dokumentförvaltningen är ordnad,
- 20) hur kommunen fullgör sin kommunikationsskyldighet,
- 21) behandlingen av initiativ, fullmäktiges motioner och hemställningsklämmor,
- 22) grunderna för arvoden och ersättningar till de förtroendevalda.
- 23) avgifter som tas ut för utlämnande av handlingar eller uppgifter, samt
- 24) övriga bestämmelser om fullmäktiges verksamhet som inte regleras i stadgan.

57 §

Kommunens elektroniska anslagstavla

Kommunen ska ha en elektronisk anslagstavla på sin webbplats.

Den elektroniska anslagstavlan ska vara lättillgänglig och kunna särskiljas från övrigt innehåll på webbplatsen. Kommunen ska, i sina lokaler eller på någon annan plats, ge allmänheten möjlighet att ta del av innehållet på den elektroniska anslagstavlan.

Kommunen ska se till att sekretessbelagda uppgifter inte läggs ut på den elektroniska anslagstavlan och att skyddet av privatlivet tryggas vid behandlingen av personuppgifter.

58 §

Kommunala meddelanden

Kommunala meddelanden görs offentliga genom att de utan dröjsmål publiceras på kommunens elektroniska anslagstavla och vid behov även på något annat sätt som kommunen fattat beslut om. Meddelandena ska vara publicerade i minst 14 dagar.

Vid publiceringen ska bestämmelserna om offentlig delgivning i förvaltningslagen för landskapet Åland följas i tillämpliga delar.

59 §

Utredningsförfarande då en kommun har exceptionella svårigheter inom förvaltningen

Om en kommun har så exceptionella svårigheter i sin förvaltning att kommunen inte kan lösa dem själv, kan landskapsregeringen, efter att ha hört kommunen, utse en utredare för att utreda kommunens förvaltning.

Landskapsregeringen kan utse en utredare om kommunen inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att få kommunens förvaltning att överensstämma med lag då

1) en förundersökning är inledd om ett eller flera misstänkta allvarliga tjänstebrott, som begåtts av en kommunal myndighet eller av flera ledamöter i ett kommunalt organ, eller

2) det annars finns motiverade skäl att misstänka att kommunala myndigheter eller ledamöter i kommunala organ väsentligt eller upprepade gånger har handlat lagstridigt eller försummat sina lagstadgade skyldigheter.

Utredaren ska föreslå åtgärder för att få kommunens förvaltning att överensstämma med lag. Då kommunen tagit emot åtgärdsförslagen ska fullmäktige behandla dem i skyndsam ordning och meddela landskapsregeringen sitt beslut om åtgärderna.

Om utredaren har föreslagit att en eller flera förtroendevalda ska stängas av från uppdraget i enlighet med bestämmelserna i 91 § och fullmäktige inte fattat beslut om avstängning, kan landskapsregeringen fatta beslut om avstängningen. Innan beslutet fattas ska landskapsregeringen höra fullmäktige och den förtroendevalda. Ett beslut om avstängning förutsätter att det är nödvändigt för att få kommunens förvaltning att överensstämma med lag och för att trygga trovärdigheten och tillförlitligheten i kommunens beslutsfattande med beaktande av det misstänkta brottets allvarlighet, risken för upprepning och andra omständigheter. Landskapsregeringens beslut får verkställas omedelbart.

60 §

Utredare

En utredare som avses i 59 § ska ha sådan juridisk sakkunskap som uppdraget kräver och ska vara oberoende av kommunen och landskapsregeringen.

På utredaren tillämpas, när de sköter uppdrag enligt denna lag, bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar samt bestämmelserna i skadeståndslagen (412/1974) om offentliga samfunds och tjänstemäns skadeståndsansvar.

Utredaren har trots sekretessbestämmelserna rätt att av myndigheter få uppgifter, om förvaltningen och ekonomin i kommuner och i sammanslutningar som hör till kommunkoncerner, som är nödvändiga för att uppdraget ska kunna skötas.

61 §

Landskapsregeringens rätt att få information om att förundersökning inleds

När landskapsregeringen bereder frågan om att utse en utredare med stöd av 59 § och avstänga en förtroendevald från sitt uppdrag, har landskapsregeringen rätt att få en sådan underrättelse om att förundersökning inleds som avses i 3 kap. 6 § i förundersökningslagen när det gäller tjänstebrott som en förtroendevald misstänks för.

9 kap. Kommunala affärsverk

62 §

Allmänt

En kommun eller ett kommunalförbund kan inrätta kommunala affärsverk för uppgifter som ska skötas enligt företagsekonomiska principer, om inte något annat bestäms nedan. Ett kommunalt affärsverk fungerar som en del av kommunen eller kommunalförbundet.

I affärsverkets namn ska ordet affärsverk ingå. Benämningen kommunalt affärsverk får endast användas av de affärsverk som uppfyller bestämmelserna i denna lag.

Affärsverkets uppgifter ska anges i förvaltningsstadgan. Fullmäktige beslutar om mål för affärsverkets verksamhet och ekonomi.

63 §

Direktion

Ett kommunalt affärsverk ska ha en direktion med uppgift att leda och övervaka affärsverkets verksamhet. Direktionen ansvarar för att affärsverkets förvaltning och verksamhet samt den interna kontrollen och riskhanteringen ordnas på ett lämpligt sätt.

Direktionen ska

1) inom ramen för de mål som fullmäktige satt besluta om affärsverkets verksamhet, godkänna affärsverkets budget och ekonomiplan samt följa och rapportera hur målen nås,

2) upprätta affärsverkets bokslut,

3) utse och säga upp affärsverkets direktör, om inte något annat bestäms i förvaltningsstadgan,

4) besluta om affärsverkets investeringar och övriga utgifter med lång verkningstid, om inte något annat bestäms i förvaltningsstadgan,

5) bevaka affärsverkets intressen och, om inte något annat bestäms i förvaltningsstadgan, företräda kommunen och föra dess talan inom affärsverkets uppgiftsområde.

Direktionens övriga uppgifter anges i förvaltningsstadgan.

64 §

Direktör

Ett kommunalt affärsverk ska ha en direktör som leder och utvecklar affärsverkets verksamhet. Direktören är underställd direktionen och står i tjänsteförhållande till kommunen eller kommunalförbundet.

Direktören har rätt att föra direktionens talan, om inte något annat bestäms i förvaltningsstadgan.

65 §

Ekonomi

På ett kommunalt affärsverks ekonomi tillämpas bestämmelserna om kommunens ekonomi, dock så att

1) budgeten och ekonomiplanen ska göras upp som en separat del av kommunens budget och ekonomiplan,

2) bokföringen ska redovisas skilt i kommunens bokföring,

3) ett särskilt bokslut för räkenskapsperioden upprättas över verksamheten och lämnas till revisorerna för granskning samt förs till behandling i styrelsen,

4) bokslutet undertecknas av direktionens ledamöter och affärsverkets direktör, och

5) förslag till behandling av räkenskapsperiodens resultat läggs fram av direktionen i verksamhetsberättelsen.

10 kap. Samarbete mellan kommuner

66 §

Samarbetsformer

Kommunerna kan med stöd av avtal samarbeta vid skötseln av sina uppgifter.

Samarbete kan ske genom att

1) en kommun (värdkommun) sköter uppgifter för en eller flera kommuners räkning så att kommunerna har ett gemensamt organ,

2) en kommuns tjänsteinnehavare sköter myndighetsuppgifter för en eller flera andra kommuner, eller

3) uppgifter sköts av ett kommunalförbund.

För att utse kommunala representanter i ett gemensamt organ kan en mellankommunal ombudsstämma sammankallas.

Genom lag kan bestämmas om en kommuns skyldighet att höra till ett kommunalförbund för ett visst ändamål (lagstadgat samarbete).

67 §

Gemensamt organ

Kommunerna kan avtala om att en värdkommun ska sköta en uppgift för en eller flera kommuners räkning. I avtalet ska kommunerna åtminstone komma överens om uppgifter och sammansättning för det gemensamma organet, de andra kommunernas rätt att utse ledamöter i organet, grunderna för kostnaderna och fördelningen av dem samt avtalets giltighet och uppsägning av avtalet.

I avtalet kan kommunerna också bestämma att styrelsen i värdkommunen inte har rätt att ta upp ett ärende till behandling som det gemensamma organet har fattat beslut i.

68 §

Gemensam tjänsteinnehavare

Kommunerna kan avtala om att en uppgift som enligt lag ska skötas av en kommun och som kan delegeras till en tjänsteinnehavare ska skötas av en annan kommuns tjänsteinnehavare som sköter uppgiften under tjänsteansvar.

I avtalet ska kommunerna åtminstone avtala om uppgiftens innehåll, uppföljningen av skötseln av uppgiften, grunderna för kostnaderna och fördelningen av dem samt om avtalets giltighet och uppsägning av avtalet.

69 §

Kommunalförbund

Kommuner och kommunalförbund kan ta initiativ till att bilda ett kommunalförbund. Ett kommunalförbund bildas genom ett avtal mellan medlemskommunerna (grundavtal). Ett kommunalförbund är en juridisk person som kan förvärva rättigheter och ingå förbindelser samt föra talan i domstolar och andra myndigheter.

70 §

Kommunalförbundets grundavtal

Av grundavtalet ska framgå kommunalförbundets namn, hemort, medlemskommuner och uppgifter. I kommunalförbundets namn ska ingå ordet "kommunalförbund" eller förkortningen "kf".

I grundavtalet ska medlemskommunerna åtminstone komma överens om

- 1) hur beslut fattas i kommunalförbundet,
- 2) antalet ledamöter i förbundsfullmäktige eller vid förbundsstämman,
- 3) förbundsstämmans uppgifter och befogenheter och grunderna för röst-rätten,

- 4) medlemskommunernas andelar i kommunalförbundets tillgångar och ansvar för förbundets skulder samt annat som rör förbundets ekonomi och förvaltning,

- 5) vilket av kommunalförbundets organ som bevakar kommunalförbundets intressen, representerar kommunalförbundet och ingår avtal för dess räkning samt på vilket sätt beslut fattas om rätten att teckna kommunalförbundets namn,

- 6) villkoren för utträde ur förbundet samt förhållandet mellan en medlemskommun som utträder ur förbundet och de kommuner som fortsätter verksamheten,

- 7) hur kommunalförbundets ekonomi och förvaltning ska granskas, samt

- 8) förfarandet vid upplösning och likvidation av kommunalförbundet.

I grundavtalet kan medlemskommunerna komma överens om att vissa beslut ska fattas med kvalificerad majoritet.

Grundavtalet ska godkännas av respektive medlemskommuns fullmäktige. Landskapsregeringen ska underrättas om bildande och upplösning av ett kommunalförbund.

71 §

Ändring av grundavtalet

Grundavtalet kan ändras om minst hälften av medlemskommunerna understöder en ändring och deras invånarantal är minst hälften av det sammanräknade invånarantalet i samtliga medlemskommuner.

Vid ett lagstadgat samarbete kan en medlemskommun inte utan sitt samtycke åläggas att delta i skötseln av nya frivilliga uppgifter och i kostnaderna för dem.

I grundavtalet kan bestämmas att grundavtalet kan ändras på andra sätt än på det sätt som bestäms i 1 mom.

72 §

Kommunalförbundets organ

Beslutanderätten i ett kommunalförbund utövas av förbundsfullmäktige eller förbundsstämman.

I grundavtalet kan bestämmas att kommunalförbundet också kan ha andra organ.

Allmänna bestämmelser om valbarhet till kommunens organ finns i 82 § 1 mom. Valbar till kommunalförbundets organ är inte den som anställd hos kommunalförbundet i en ledande uppgift samt en ledamot i Ålands förvaltningsdomstol.

73 §

Förbundsfullmäktige

På förbundsfullmäktige tillämpas bestämmelserna om fullmäktige.

Ledamöterna i förbundsfullmäktige ska utses av kommunen på det sätt som bestäms i grundavtalet.

74 §

Förbundsstämma

Om kommunalförbundets beslutanderätt utövas av förbundsstämman ska stämman hållas minst två gånger per år.

Representanterna vid förbundsstämman utses av medlemskommunernas styrelse om inte fullmäktige beslutar i förvaltningsstadgan att något annat organ ska utse representanterna. Medlemskommunerna utser sina representanter särskilt till varje stämma.

Förbundsstämman ska åtminstone

- 1) besluta om budget och ekonomiplan,
- 2) godkänna förvaltningsstadgan,
- 3) välja kommunalförbundets organ,
- 4) besluta om grunderna för de förtroendevaldas ekonomiska förmåner,
- 5) välja revisorer, samt
- 6) besluta om godkännande av bokslutet och ansvarsfrihet.

På offentligheten vid förbundsstämmor tillämpas bestämmelserna i 53 § om offentlighet vid fullmäktigesammanträden. På jäv för representanter vid förbundsstämman tillämpas bestämmelserna i 27 § om jäv för fullmäktigeledamöter.

75 §

Utträde ur kommunalförbund

En medlemskommun får utträda ur kommunalförbundet.

76 §

Tillämpning av bestämmelser om kommuner på ett kommunalförbund

På kommunalförbund ska i tillämpliga delar tillämpas det som bestäms om kommuner.

77 §

Samman kallande av ombudsstämma

På initiativ av fullmäktige i en kommun kan kommuner komma överens om att sammankalla en mellankommunal ombudsstämma (ombudsstämma).

Varje deltagande kommun representeras vid ombudsstämman av högst tre ombud som utses av fullmäktige. Fullmäktige kan även utse personliga ersättare för ombuden.

Valbar till ombud är den som är valbar till kommunfullmäktige samt kommundirektören.

Utdrag ur protokoll över val av ombud ska skickas till den kommun som tagit initiativet till ombudsstämman.

Minst 14 dagar före ombudsstämman ska hållas en kallelse sändas till ombuden. Kallelsen kan skickas elektroniskt. De berörda kommunernas styrelser ska samtidigt underrättas om ombudsstämman.

Ordföranden i fullmäktige i den kommun som tagit initiativ till ombudsstämman sammankallar stämman första gången och leder ordet tills en ordförande och en vice ordförande för stämman har valts.

Mandattiden för ombuden går ut när ombudsstämman fullgjort sin uppgift. Varje kommun betalar arvoden och ersättning till sina respektive ombud.

78 §

Rösträtt och beslutsförhet vid en ombudsstämma

Ombudsstämman är beslutsför när minst två tredjedelar av de deltagande kommunerna är företrädde. Beslut fattas med enkel majoritet.

Kommunerna har en röst för varje påbörjat femhundredatal kommuninvånare enligt kommunens senaste fastställda invånarantal. Kommunens röster fördelas lika mellan de ombud som är närvarande vid ombudsstämman.

Styrelsen kan ge direktiv till kommunens ombud om kommunens ställningstagande i de frågor som behandlas vid ombudsstämman.

79 §

Ombudsstämman protokoll

När ombudsstämman protokoll har justerats ska det tillsammans med en besväransvisning publiceras på de deltagande kommunernas webbplats. Publiceringen ska meddelas på kommunens elektroniska anslagstavla.

De deltagande kommunernas styrelser ska utan dröjsmål få ett utdrag ur protokollet samt besväransvisningar.

80 §

Övriga bestämmelser om ombudsstämmor

För ombud vid en ombudsstämma gäller samma jävsregler som för fullmäktigeledamöter.

Ombudsstämman beslut överklagas genom kommunalbesvär i enlighet med bestämmelserna i 16 kap.

11 kap.**Förtroendevalda**

81 §

Kommunens förtroendevalda

De förtroendevalda i kommunen består av ledamöterna och ersättarna i fullmäktige, personer som har valts till ledamöter eller ersättare i kommunens övriga organ eller ett kommunalförbunds organ samt andra personer som har valts att sköta ett kommunalt förtroendeuppdrag. En kommunal tjänsteinnehavare eller arbetstagare som på grund av sitt arbete har valts till ledamot i ett kommunalt organ är inte en kommunal förtroendevald.

De förtroendevalda ska främja såväl kommunens som kommuninvånarnas intressen samt sköta sitt förtroendeuppdrag med värdighet och respekt och så som uppdraget i övrigt förutsätter.

82 §

Valbarhet till förtroendeuppdrag

Valbara till ett förtroendeuppdrag i kommunen är myndiga kommuninvånare som har rösträtt i kommunalvalet på Åland och har kommunen som sin hemkommun.

Även den som inte har kommunen som sin hemkommun kan utses till medlem i en direktion eller kommitté.

Fullmäktige kan i förvaltningsstadgan ta in bestämmelser om att även den som inte har kommunen som hemkommun kan utses till medlem i en sektion. Ordförande och majoriteten av medlemmarna i en sektion ska ha kommunen som sin hemkommun.

Till medlemmar i ett utskott kan endast utses ledamöter och ersättare i fullmäktige.

83 §

Samtycke till förtroendeuppdrag

Endast den som skriftligen gett sitt samtycke till att motta fullmäktigeuppdraget får ställas upp som kandidat till fullmäktige.

Endast den som skriftligen gett sitt samtycke får utses till ett förtroendeuppdrag.

84 §

Förtroendeuppdragets giltighetstid

En förtroendevald ska sköta sitt uppdrag under den tid för vilken han eller hon har valts och tills någon annan valts till uppdraget. Om ett

förtroendeuppdrag blir ledigt under pågående mandattid ska en ny förtroendevald utses för den återstående mandattiden.

85 §

Redogörelse för bindningar

Ledamöterna i fullmäktige, ledamöterna och ersättarna i styrelsen samt kommundirektören ska redogöra för sådana bindningar som kan ha betydelse för skötseln av förtroende- eller tjänsteuppdraget.

De bindningar som ska uppges är uppgifter i ledningen för företag eller förtroendeuppdrag i företag och andra sammanslutningar som bedriver näringsverksamhet, uppgifter i ledande ställning i föreningsverksamhet samt andra bindningar som kan vara av betydelse vid skötseln av förtroende- och tjänsteuppdrag.

Redogörelsen ska lämnas till kommunen inom tre månader från det att personen har tillträtt sitt uppdrag. Kommunen kan vid behov uppmana den som är skyldig att lämna en redogörelse att lämna en ny redogörelse eller komplettera sin redogörelse.

Uppgifterna ska offentliggöras i enlighet med bestämmelserna i 58 §.

86 §

Rätt att ta del av handlingar och upplysningar

En förtroendevald har rätt att av kommunens myndigheter ta del av de handlingar som är nödvändiga för beslutsfattandet i ett organ där den förtroendevalda är ledamot eller ersättare och som enligt 9 och 10 §§ i offentlighetslagen (2021:79) för Åland ännu inte är offentliga, om inte något annat följer av sekretessbestämmelserna.

En förtroendevald har rätt att av kommunens koncernledning få upplysningar om verksamheten i kommunens dottersammanslutningar, om inte något annat följer av sekretessbestämmelserna.

87 §

Arvoden och ersättningar

Till en förtroendevald betalas

- 1) sammanträdesarvode,
- 2) ersättning för förlorad inkomst samt för kostnader som orsakas av förtroendeuppdraget, såsom ersättning till en vikarie eller kostnader för barnomsorg, samt
- 3) ersättning för resekostnader och dagtraktamente.

Till en förtroendevald kan också betalas arvode för viss tid eller för ett visst uppdrag.

Grunder för arvoden och ersättningarna fastställs av fullmäktige i förvaltningsstadgan.

88 §

Förtroendevaldas rätt till ledighet från arbete för att sköta förtroendeuppdrag

De förtroendevalda har rätt att på anhållan beviljas ledigt från sitt arbete för att delta i kommunala organs sammanträden. Arbetsgivaren kan vägra att bevilja ledigt, om arbetsgivaren inte har fått information om ledigheten minst 14 dagar före tidpunkten för ledigheten och arbetsgivaren har ett vägande skäl som hänger samman med arbetet. Arbetsgivaren ska på begäran skriftligen redogöra för grunderna för sin vägran att bevilja ledighet från arbete.

De förtroendevalda i kommunen kan avtala med sin arbetsgivare om ledigheter som behövs för skötseln av andra kommunala förtroendeuppdrag än de som avses i 1 mom.

De förtroendevalda ska utan dröjsmål underrätta arbetsgivaren om de förtroendeuppdrag de utsetts till och om tidpunkterna för organens sammanträden efter det att han eller hon har fått vetskap om dem.

89 §

Återkallande av förtroendeuppdrag

Fullmäktige kan under pågående mandatperiod återkalla uppdragen för de förtroendevalda som fullmäktige valt till kommunens eller ett kommunalförbunds organ eller till ett organ som är gemensamt för flera kommuner, om de eller någon av dem inte längre har fullmäktiges förtroende. Ett beslut om återkallande gäller alla förtroendevalda i organet eller, då det gäller ett kommunalförbunds organ eller ett organ som är gemensamt för flera kommuner, alla de ledamöter fullmäktige valt till organet.

Fullmäktige kan under pågående mandattid återkalla uppdraget för fullmäktiges presidium om presidiet i sin helhet eller någon av medlemmarna inte längre har fullmäktiges förtroende. Ett beslut om återkallande gäller hela presidiet.

Återkallande av förtroendeuppdrag kan initieras av styrelsen eller minst en fjärdedel av ledamöterna i fullmäktige.

90 §

Avgång från förtroendeuppdrag

Om en ledamot i ett kommunalt organ förlorar sin valbarhet förfaller uppdraget genast och fullmäktige ska konstatera att ledamoten har avgått från sitt uppdrag.

En förtroendevald som har ett giltigt skäl ska beviljas avsked från uppdraget. Det organ som utser den förtroendevalda beviljar avsked. Fullmäktigeledamöter och ersättare beviljas avsked av fullmäktige.

En fullmäktigeledamot som utsetts till ledamot i landskapsregeringen ska, om ledamoten begär det, befrias från fullmäktigeuppdraget för den tid uppdraget i landskapsregeringen varar.

91 §

Felaktigt förfarande i förtroendeuppdrag

De förtroendevalda sköter sitt uppdrag under tjänsteansvar. På de förtroendevalda tillämpas bestämmelserna i tjänstebrottslagen (xx:xx) för Åland.

Om det finns skäl att misstänka att en förtroendevald i sitt uppdrag har gjort sig skyldig till ett tjänstebrott eller handlat i strid med sina skyldigheter på något annat sätt, ska styrelsen kräva en förklaring av den förtroendevalda samt vid behov anmäla saken till fullmäktige. Om det är fråga om ett uppenbart tjänstebrott ska styrelsen utan dröjsmål göra en brottsoanmälan.

Fullmäktige kan stänga av den förtroendevalda från uppdraget under den tid utredningen eller rättegången pågår med anledning av ett på sannolika grunder misstänkt tjänstebrott, om inte den förtroendevalda själv har meddelat att han eller hon avstår från att utöva förtroendeuppdraget.

Fullmäktige ska avstänga den förtroendevalda från uppdraget för den tid undersökningen eller rättegången pågår, om det är nödvändigt för att trygga trovärdigheten och tillförlitligheten i kommunens beslutsfattande med beaktande av det misstänkta brottets allvarlighet, risken för upprepning och andra omständigheter.

Före fullmäktiges sammanträde kan fullmäktiges ordförande fatta ett interimistiskt beslut om en avstängning. Ett beslut om avstängning får verkställas omedelbart.

När en kommunal myndighet bereder ett beslut enligt 3 eller 4 mom. har den rätt att få en sådan underrättelse om att förundersökning inleds som avses

i 3 kap. 6 § i förundersökningslagen (FFS 805/2011) när det gäller tjänstebrott som en förtroendevald misstänks för.

92 §

Brottsligt förfarande utanför förtroendeuppdraget

Om en förtroendevald har åtalats för ett brott som i fråga om art eller tillvägagångssätt visar att han eller hon inte kan sköta sitt förtroendeuppdrag på det sätt uppdraget kräver, kan fullmäktige stänga av den förtroendevalda från uppdraget för den tid rättegången pågår. Ett beslut om avstängning får verkställas omedelbart.

Om den förtroendevalda efter valet genom en lagakraftvunnen dom har dömts till fängelse i minst sex månader, kan fullmäktige befria honom eller henne från förtroendeuppdraget. Beslutet ska verkställas omedelbart.

12 kap. Personal

93 §

Anställningsförhållanden

Kommunen kan ha personal i tjänsteförhållande (tjänsteinnehavare) och arbetsavtalsförhållande (arbetstagare). Bestämmelser om tjänsteinnehavarna finns i landskapslagen (2004:24) om tillämpning i landskapet Åland av lagstiftning om kommunala tjänsteinnehavare och bestämmelser om arbetstagare finns i arbetsavtalslagen (FFS 55/2001).

Fullmäktige beslutar om inrättande och indragning av tjänster. Uppgifter som innebär utövande av offentlig makt ska skötas i tjänsteförhållanden. Tjänster ska endast inrättas för uppgifter som innebär utövande av offentlig makt. Om utövande av offentlig makt inte ingår i uppgifterna för en tjänst, ska tjänsten dras in när den blir ledig.

94 §

Ombildning av tjänsteförhållande till arbetsavtalsförhållande

Arbetsgivaren kan ensidigt ombilda ett tjänsteförhållande till ett arbetsavtalsförhållande om

- 1) uppgifterna för en tjänst inte innebär utövande av offentlig makt, och
- 2) arbetsgivaren har erbjudit tjänsteinnehavaren ett arbetsavtalsförhållande med minst samma anställningsvillkor, med undantag för rättigheter och skyldigheter som uttryckligen följer av ett tjänsteförhållande och som inte är utmärkande för ett arbetsavtalsförhållande, samt gett tjänsteinnehavaren skriftlig information om de centrala villkoren i arbetet i enlighet med 2 kap. 4 § i arbetsavtalslagen (FFS 55/2001).

Tjänsteförhållandet ombildas till ett arbetsavtalsförhållande i enlighet med arbetsgivarens erbjudande då beslutet vunnit laga kraft.

95 §

Medborgarskap och lokalkännedom

För anställning hos kommunen får inte ställas krav på visst medborgarskap.

När en tjänst tillsätts får det anses meriterande att den sökande har kännedom om förhållandena på Åland.

96 §

Kunskaper i svenska

Tjänsteinnehavare ska muntligt och skriftligt behärska svenska.

Närmare bestämmelser om kravet på kunskaper i svenska för olika tjänster fastställs i annan lagstiftning, i förvaltningsstadgan eller prövas av styrelsen i varje enskilt fall.

För den som är anställd i arbetsavtalsförhållande gäller i tillämpliga delar det som bestäms om tjänsteinnehavare.

97 §

Jäv

Bestämmelser om jäv för tjänsteinnehavare finns i förvaltningslagen för landskapet Åland.

98 §

Tjänstledighet för förtroendeuppdrag

En tjänsteinnehavare som valts till riksdagsledamot, lagtingsledamot eller medlem av landskapsregeringen har rätt till tjänstledighet för uppdraget. Rätten till tjänstledighet gäller för den tid uppdraget varar, dock inte längre än en mandatperiod. I fråga om uppdrag som medlem av landskapsregeringen omfattar mandatperioden även tiden efter ett lagtingsval tills en ny landskapsregering har tillsatts.

Den rätt till tjänstledighet som avses i 1 mom. gäller även för motsvarande uppdrag i Sverige, Norge, Danmark och Island.

13 kap.

Kommunens ekonomi

99 §

Budget och ekonomiplan

Fullmäktige ska före utgången av kalenderåret godkänna en budget för det följande kalenderåret. I samband med att budgeten antas ska fullmäktige godkänna en ekonomiplan för tre eller flera år, av vilka budgetåret är det första.

Budgeten och ekonomiplanen ska innehålla målen för kommunens verksamhet och ekonomi och ska göras upp i enlighet med kommunens långsiktiga mål och så att förutsättningarna för skötseln av kommunens uppgifter tryggas. Av budgeten och ekonomiplanen ska framgå hur kommunens ekonomi förhåller sig till de kriterier som framgår av 2 § 2 mom. i landskapslagen (2025:91) om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi.

Ekonomiplanen ska vara i balans eller visa ett överskott. Ett underskott i kommunens balansräkning ska täckas inom tre år från ingången av det år som följer efter det att bokslutet fastställdes.

Av budgeten ska framgå de anslag och beräknade inkomster som verksamhetsmålen förutsätter samt hur finansieringsbehoven ska täckas. Anslag och beräknade inkomster kan tas in till brutto- eller nettobelopp. Budgeten och ekonomiplanen ska bestå av en driftsekonomi- och resultaträkningsdel samt en investerings- och finansieringsdel.

Budgeten ska följas i kommunens verksamhet och ekonomi. Beslut om ändringar i budgeten fattas av fullmäktige.

100 §

Beslut om skatter

Fullmäktige ska senast i samband med att budgeten godkänns besluta om kommunens inkomstskattesats och om grunderna för övriga kommunala skatter.

101 §

Bokföring

På kommunens bokföringsskyldighet, bokföring och bokslut tillämpas, utöver vad som bestäms i denna lag, bestämmelserna i bokföringslagen (FFS 1336/1997).

102 §

Kommunkoncern

Kommunen och dess dottersammanslutningar bildar en kommunkoncern. Medlemskap i ett kommunalförbund medför inte att kommunen bildar en kommunkoncern.

Kommunens dottersammanslutningar är de sammanslutningar där kommunen har ett bestämmande inflytande enligt bestämmelserna i bokföringslagen.

103 §

Dottersammanslutningars informationsskyldighet

Kommunens dottersammanslutningar ska lämna sådana uppgifter till styrelsen som behövs för att bedöma kommunkoncernens ekonomiska ställning och beräkna resultatet av dess verksamhet.

104 §

Bokslut

Kommunens räkenskapsperiod är kalenderåret. Styrelsen ska göra upp ett bokslut för varje räkenskapsperiod före utgången av april året efter räkenskapsperioden och överlämna bokslutet till revisorerna för granskning. Revisorerna ska granska bokslutet före utgången av maj och avge en revisionsberättelse. Styrelsen ska överlämna bokslutet till fullmäktige efter revisionen. Fullmäktige ska behandla bokslutet före utgången av juni.

I bokslutet ska ingå en resultaträkning, en balansräkning, en finansieringsanalys och noter till dessa samt en översikt över budgetutfallet och en verksamhetsberättelse. Bokslutet ska ge en riktig och tillräcklig bild av verksamheten, den ekonomiska utvecklingen och de ekonomiska ansvarsförbindelserna under räkenskapsperioden.

Bokslutet ska undertecknas av styrelseledamöterna och kommundirektören.

105 §

Koncernbokslut

En kommun som med sina dottersammanslutningar bildar en kommunkoncern ska göra upp ett koncernbokslut och ta in det i sitt bokslut.

Koncernbokslutet ska göras upp vid samma tidpunkt som kommunens bokslut.

I koncernbokslutet ska ingå koncernsammanslutningens balansräkning, resultaträkning, finansieringsanalys och noter till dessa.

106 §

Verksamhetsberättelse

I verksamhetsberättelsen ska styrelsen redogöra för hur de mål för verksamheten och ekonomin som fullmäktige ställt upp har nåtts samt för väsentliga frågor som gäller kommunens förvaltning, ekonomi och koncernbokslut och som inte redovisas i resultaträkningen, balansräkningen eller finansieringsanalysen.

Om kommunens balansräkning visar underskott som saknar täckning, ska det framgå av verksamhetsberättelsen hur balanseringen av ekonomin utfallit under räkenskapsperioden samt för hur ekonomin balanseras i ekonomiplanen.

Styrelsen ska i verksamhetsberättelsen lägga fram förslag till åtgärder med anledning av räkenskapsperiodens resultat.

14 kap. Kommunens verksamhet på marknaden

107 §

Bolagiseringsmöjlighet

En kommun kan överföra skötseln av uppgifter som den utför i ett konkurrensläge på marknaden till ett aktiebolag, ett andelslag, en förening eller en stiftelse.

En kommun sköter inte en uppgift i ett konkurrensläge på marknaden åtminstone när

1) kommunen med stöd av lag som egen verksamhet producerar tjänster för kommuninvånarna och andra som kommunen enligt lag ska ordna tjänster för,

2) uppgiften sköts som ett samarbete mellan kommuner och kommunalförbund med stöd av lag och tjänsterna produceras som egen verksamhet för områdets invånare och andra som det enligt lag ska ordnas tjänster för,

3) uppgiften sköts som ett samarbete mellan kommuner och kommunalförbund och det är fråga om verksamhet som bedrivs av upphandlande enheter enligt landskapslagen (2017:80) om tillämpning på Åland av rikslagar om offentlig upphandling eller om skyldigheten att konkurrensutsätta verksamheten inte i övrigt tillämpas på samarbetet,

4) verksamheten grundar sig på en lagstadgad monopolställning eller utgör ett naturligt monopol eller producerar tjänster i direkt anslutning till dessa, eller

5) kommunen köper, säljer eller arrenderar ut fastigheter och denna verksamhet gäller skötseln av kommunens uppgifter enligt plan- och bygglagen (2008:102) för Åland.

Kommunen bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden om den deltar i ett anbudsförfarande.

När en kommun bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden ska kommunen tillämpa en marknadsmässig prissättning av verksamheten.

108 §

Beviljande av lån, borgen eller annan säkerhet

Kommunen får bevilja lån, borgen eller annan säkerhet om det inte äventyrar kommunens förmåga att sköta sina lagstadgade uppgifter eller är förenat med en betydande ekonomisk risk. Kommunens intressen ska tillgodoses med tillräckliga säkerheter eller motsäkerheter. Med säkerhet avses inte ett sådant kapitallån som avses i 12 kap. i aktiebolagslagen (FFS 624/2006) eller i 12 kap. i lagen om andelslag (FFS 421/2013).

Kommunen får bevilja borgen eller annan säkerhet för en skuld eller annan förbindelse för en sammanslutning som bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden, endast om sammanslutningen hör till kommunkoncernen eller om den kontrolleras av kommunerna eller av kommunerna och landskapet tillsammans.

Trots bestämmelserna i 2 mom. får kommunen bevilja borgen eller annan säkerhet, om det gäller främjandet av kultur-, fritids- och ungdomsverksamhet samt frivillig brandkårsverksamhet. Dessutom får kommunen bevilja borgen eller annan säkerhet, om det grundar sig på ett stödprogram eller enskilda stöd som godkänts med stöd av lag eller gäller en skyldighet för en sammanslutning eller stiftelse att tillhandahålla tjänster som ålagts en sammanslutning eller stiftelse.

I landskapslagen (xx:xx) om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler finns bestämmelser om då kommunala myndigheter beviljar stöd enligt Europeiska unionens statsstödsregler.

109 §

Fastställande av marknadsmässiga villkor vid överlåtelse eller utarrendering av fastigheter

Om kommunen ska överlåta eller för minst tio år arrendera ut en fastighet som ägs av kommunen till någon som bedriver verksamhet i ett konkurrens-läge på marknaden ska detta i första hand ske genom ett anbudsförfarande och i andra hand genom att en oberoende värderare bedömer fastighetens marknadsvärde eller marknadsmässiga arrendenivå.

Anbudsförfarandet ska vara villkorslöst och öppet och tillräcklig information ska ges om det.

15 kap. Revision

110 §

Revisorer

Fullmäktige utser för sin mandatperiod minst tre revisorer med personliga ersättare för att granska kommunens förvaltning och ekonomi. Minst en av revisorerna ska vara en revisor som godkänts som GR-, CGR- eller OFGR-revisor. Revisorerna utför sitt uppdrag under tjänsteansvar.

Revisorerna ska även granska kommunens dottersammanslutningar, om det inte finns en motiverad anledning att avvika från detta.

Revisorerna ska ges förutsättningar att verkställa revisionen på ett oberoende sätt och i tillräckligt stor omfattning.

Revisorerna har utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att av kommunens myndigheter få de upplysningar och ta del av de handlingar som de anser vara nödvändiga för att ha hand om revisionsuppdraget.

111 §

Valbarhet till revisor

Valbar till revisor är inte

- 1) en ledamot i styrelsen,
- 2) den som anställd hos kommunen och som lyder under styrelsen eller som är föredragande i en nämnd eller annars ansvarar för beredningen av ärenden som behandlas i styrelsen,
- 3) ordföranden för styrelsen eller ett därmed jämförbart organ för en organisation som har hand om bevakningen av personalens intressen i kommunen.
- 4) avdelningscheferna, lagberedningschefen eller förvaltningschefen vid Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning samt
- 5) en ledamot i Ålands förvaltningsdomstol.
- 6) den som är make, maka, sambo, förälder, barn, syskon eller någon annan närstående till kommundirektören eller en styrelseledamot, eller
- 7) den som står i anställningsförhållande av bestående natur till kommunen eller en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande.

Även en person som saknar rösträtt i kommunalval i landskapet eller inte har hemort i kommunen kan väljas till revisor.

112 §

Jäv

Bestämmelser om jäv för revisorer finns i förvaltningslagen för landskapet Åland.

113 §

Revisorernas uppgifter

Revisorerna ska med iakttagande av god revisionssed inom den offentliga förvaltningen granska räkenskapsperiodens förvaltning, bokföring och bokslut.

Revisorerna ska särskilt granska om

- 1) förvaltningen skötts i enlighet med lag och fullmäktiges beslut,
- 2) bokslutet och koncernbokslutet gjorts upp i enlighet med lag och ger en riktig och tillräcklig bild av verksamheten, ekonomin, den ekonomiska utvecklingen och de ekonomiska ansvarsförbindelserna under räkenskapsperioden,
- 3) uppgifterna om grunderna för och användningen av landskapsandelarna är riktiga, samt
- 4) kommunens interna kontroll och riskhantering samt koncernövervakning har ordnats på ett lämpligt sätt.

Revisorerna ska följa fullmäktiges anvisningar om de inte står i strid med lag, förvaltningsstadgan eller god revisionssed.

Om revisorerna uppmärksammar väsentliga missförhållanden ska de utan dröjsmål meddela styrelsen och vid behov även fullmäktiges ordförande.

114 §

Revisionsberättelse

Revisorerna ska avge en berättelse till fullmäktige med en redogörelse för resultaten av revisionen.

Revisorerna ska uttala sig om bokslutet bör godkännas och de redovisningsskyldiga beviljas ansvarsfrihet. Redovisningsskyldiga är medlemmarna i de kommunala organen samt den ledande tjänsteinnehavaren inom respektive organs uppgiftsområde.

Om revisorerna konstaterar att kommunens förvaltning och ekonomi skötts i strid med lag, fullmäktiges beslut eller kommunens intresse i övrigt och felet eller den skada som orsakats inte är ringa ska revisorerna rikta en anmärkning mot den redovisningsskyldiga.

Styrelsen ska inhämta en förklaring av den som saken gäller om en anmärkning i revisionsberättelsen. Fullmäktige fattar beslut om de åtgärder som revisionsberättelsen och anmärkningar i den föranleder. När fullmäktige fastställer bokslutet ska fullmäktige besluta om ansvarsfrihet för de redovisningsskyldiga.

16 kap.**Rättelseyrkande och kommunalbesvär**

115 §

Rättelseyrkande

Den som är missnöjd med ett beslut av styrelsen eller en nämnd eller en myndighet som lyder under dem kan yrka på rättelse av beslutet hos det organ som fattat beslutet. Beslutet får inte överklagas genom besvär.

Rättelse av ett beslut som styrelsen fattat i ett ärende som styrelsen med stöd av 52 § tagit upp till behandling ska yrkas hos styrelsen.

Ett rättelseyrkande ska behandlas utan dröjsmål.

116 §

Kommunalbesvär

Ett beslut som fattats av fullmäktige eller det organ som utövar beslutanderätten i ett kommunalförbund samt beslut som fattats av styrelsen, en nämnd eller ett organ som lyder under dem med anledning av ett

rättelseyrkande får överklagas genom kommunalbesvär hos Ålands förvaltningsdomstol.

Ett beslut får överklagas genom kommunalbesvär på den grunden att

- 1) beslutet tillkommit i felaktig ordning,
- 2) den myndighet som fattat beslutet har överskridit sina befogenheter, eller
- 3) beslutet annars strider mot lag.

På kommunalbesvär tillämpas förutom det som bestäms i denna lag bestämmelserna i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (FFS 808/2019).

117 §

Besvärsförbud

Vid ett beslut som endast gäller beredning eller verkställighet får rättelse inte yrkas eller kommunalbesvär anföras.

Fullmäktiges beslut om att ordna en rådgivande kommunal folkomröstning får inte överklagas genom kommunalbesvär.

118 §

Rätt att yrka på rättelse och besvär rätt

Rättelse får yrkas och kommunalbesvär anföras av

- 1) den som ett beslut avser eller vars rätt, skyldighet eller fördel direkt påverkas av beslutet (part), och
- 2) kommunmedlemmarna.

Vid ett beslut av ett kommunalförbunds myndigheter får rättelse yrkas och kommunalbesvär anföras även av kommunalförbundets medlemskommuner och deras kommunmedlemmar. Vid ett beslut av kommunernas gemensamma organ får rättelse yrkas och kommunalbesvär anföras även av kommuner som är parter i avtalet och deras kommunmedlemmar.

Ett beslut med anledning av ett rättelseyrkande får endast överklagas genom kommunalbesvär av den som framställt rättelseyrkandet. Om beslutet har ändrats med anledning av rättelseyrkandet kan beslutet överklagas även av den som enligt 1 eller 2 mom. har besvär rätt.

119 §

Tidsfrist vid rättelseyrkande och besvärstid

Rättelse ska yrkas inom 14 dagar och ett kommunalbesvär ska anföras inom 30 dagar från dagen för delfäendet av beslutet.

120 §

Delgivning av beslut

Parterna ska delges beslut i enlighet med bestämmelserna i förvaltningslagen för landskapet Åland.

En kommunmedlem anses ha fått del av ett beslut den sjunde dagen efter att ett meddelande om att beslutet finns tillgängligt på kommunens webbplats publicerades på kommunens elektroniska anslagstavla.

121 §

Information om beslut

Protokollsutdrag samt en besvärсанvisning, en anvisning om rättelseyrkande eller ett meddelande om besvärsförbud ska sändas till den som begärt det.

122 §

Anvisning om rättelseyrkande och besvärсанvisning

Till ett beslut i vilket rättelse får yrkas ska fogas anvisningar om rättelseyrkande.

Till ett beslut som får överklagas genom kommunalbesvär ska fogas en besvärсанvisning.

Till ett beslut i vilket rättelse inte får yrkas och som inte får överklagas genom kommunalbesvär ska fogas ett meddelande om besvärsförbud och grunden för förbudet.

123 §

Besvär över Ålands förvaltningsdomstols beslut

Ålands förvaltningsdomstols beslut kan överklagas hos högsta förvaltningsdomstolen. Bestämmelser om besvärstillstånd finns i förvaltningsprocesslagen. Kommunen eller kommunalförbundet ska utan dröjsmål meddela om beslutet på kommunens eller kommunalförbundets elektroniska anslagstavla.

Besvärstiden räknas från den tidpunkt då meddelandet om beslutet har publicerats på den elektroniska anslagstavlan. Om utslaget har delgivits särskilt, räknas besvärstiden från delfäendet.

124 §

Verkställbarhet av beslut

Ett beslut får verkställas innan det har vunnit laga kraft. Ett beslut får dock inte börja verkställas, om yrkande på rättelse eller ändringssökande skulle bli meningslöst till följd av verkställigheten eller om det organ som behandlar rättelseyrkandet eller besvärsmyndigheten förbjuder verkställigheten.

16 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

125 §

Ikraftträdelse

Denna lag träder i kraft den

Genom denna lag upphävs kommunallagen (1997:73) för landskapet Åland.

126 §

Övergångsbestämmelser

Bestämmelserna om direktörsavtal tillämpas endast på kommundirektörer som anställs efter att lagen trätt i kraft.

2.

L A N D S K A P S L A G **om Ålands kommunala avtalsmyndigheten**

I enlighet med lagtingets beslut föreskrivs:

1 §

Kommunala avtalsmyndigheten

Kommunala avtalsmyndigheten är en fristående myndighet som fungerar som förhandlings- och avtalspart för kommuner och kommunalförbund.

2 §

Uppgift

Kommunala avtalsmyndigheten ska på kommunernas och kommunalförbundens vägnar förhandla och avtala om anställningsvillkor för personalen på det sätt som bestäms i landskapslagen om tjänstekollektivavtal (1978:22) och lagen om kommunernas och välfärdsområdenas arbetskollektivavtal (FFS 670/1970).

Avtalsmyndigheten kan ge rekommendationer i allmänna anställningsfrågor.

3 §

Styrelse

Avtalsmyndigheten ska ha en styrelse. Styrelsen är det beslutande organet i myndigheten. Styrelsen ska bestå av en ordförande, en viceordförande och minst fyra och högst sex övriga medlemmar med personliga ersättare. Bland medlemmarna ska finnas juridisk kunskap samt kännedom om villkoren i anställningsförhållanden och om den kommunala verksamheten. Styrelsens mandattid är fyra år.

Styrelsen utses genom en mellankommunal ombudsstämma på det sätt som bestäms i kommunallagen (xx:xx) för Åland. Initiativ till ombudsstämman ska tas av den kommun som har flest invånare enligt kommunernas senaste fastställda invånarantal.

4 §

Valbarhet till styrelsen

Valbar till medlem i avtalsmyndighetens styrelse är myndiga kommuninvånare som har rösträtt i kommunalvalet på Åland och som samtycker till att ta emot uppdraget.

Valbar till styrelsen är inte

- 1) en ledamot i Ålands förvaltningsdomstol eller
- 2) den som är förtroendevald eller anställd av en tjänsteinnehavarförening som avses i 3 § landskapslagen om tjänstekollektivavtal eller av en underförening till sådan förening.

Om en medlem förlorar sin valbarhet förfaller uppdraget genast och en ny medlem ska utses.

5 §

Personal

Avtalsmyndigheten ska ha personal med uppgift att bereda och föredra ärenden i styrelsen, förhandla på styrelsen vägnar och verkställa styrelsens beslut. Personalen anställs av styrelsen och ska vara anställd i tjänsteförhållande.

Avtalsmyndigheten kan genom avtal överföra skötseln av uppgifter som avses i 1 mom. till en annan myndighet.

6 §

Arbetsordning

Avtalsmyndigheten ska anta en arbetsordning.

7 §

Finansiering

Avtalsmyndighetens verksamhet finansieras av kommunerna gemensamt. Kommunernas betalningsandel fastställs så att hälften fördelas enligt de beskattningsbara inkomsterna vid den kommunala inkomstbeskattningen under föregående år och hälften enligt antal kommuninvånare i respektive kommun den 1 januari det år kostnaderna avser.

Styrelsen fastställer kommunernas betalningsandelar och beslutar om när avgifterna ska betalas.

8 §

Publicering av beslut

När avtalsmyndighetens protokoll har justerats ska sådana beslut som kan överklagas genom kommunalbesvär publiceras på avtalsmyndighetens webbplats. Publiceringen ska meddelas på avtalsmyndighetens elektroniska anslagstavla.

9 §

Rätt till information och sekretess

Avtalsmyndigheten har rätt att av kommuner och kommunalförbund få de uppgifter som behövs för att myndigheten ska kunna sköta sina uppgifter. Avtalsmyndigheten har samma rätt att erhålla uppgifter av landskapets myndigheter då fråga är om uppgifter som lämnats av kommuner och kommunalförbund.

Om det i lag har bestämts om sekretess eller tystnadsplikt för sådana uppgifter som avses i 1 mom. har medlemmarna i avtalsmyndighetens styrelse, de personer som har rätt att närvara vid styrelsens sammanträden samt avtalsmyndighetens personal samma skyldighet att inte röja uppgifterna för utomstående som de kommunala myndigheter och landskapsmyndigheter som lämnat uppgifterna.

10 §

Ändringsökande

Avtalsmyndighetens beslut om att ingå eller tillämpa tjänste- eller arbetskollektivavtal eller beslut som grundar sig på 5 § 2 mom. landskapslagen om tjänstekollektivavtal får inte överklagas genom besvär.

I andra beslut än de som avses i 1 mom. som fattas av avtalsmyndigheten får överklagas i enlighet med bestämmelserna i kommunallagen för Åland.

Denna lag träder i kraft den

3.

L A N D S K A P S L A G **om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet** **Åland av lagstiftning om kommunala tjänstemän**

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 1-3 §§ landskapslagen (2004:24) om tillämpning i landskapet Åland av lagstiftning om kommunala tjänstemän samt lagens rubrik, av dem 3 § sådan den lyder i landskapslagen 2005/74, som följer:

L A N D S K A P S L A G **om tillämpning på Åland av lagstiftning om kommunala** **tjänsteinnehavare**

1 §

Lagens tillämpningsområde

Lagen om tjänsteinnehavare i kommuner och välfärdsområden (FFS 304/2003) ska tillämpas på Åland med de avvikelser som anges i denna lag.

Ändringarna av den lag som avses i 1 mom. ska tillämpas på Åland från det att de träder i kraft i riket.

2 §

Avvikande terminologi

På Åland ska regler om samkommuner tillämpas på kommunalförbund.

3 §

Hänvisningar

Hänvisningen i 1 § till lagen om kommunala tjänstekollektivavtal (FFS 669/1970) ska på Åland avse landskapslagen (1978:22) om tjänstekollektivavtal.

Hänvisningen i 2 § till 87 § 2 mom. i kommunallagen (FFS 410/215) ska på Åland avse 72 § 3 mom. i kommunallagen (xx:xx) för Åland.

Hänvisningen i 3a § till 3 § 1 mom. 4 punkten i lagen om ordnande av arbetskraftservice (FFS 380/2023) ska på Åland avse 8 § 1 och 2 mom. i landskapslagen (2006:8) om arbetsmarknadspolitisk verksamhet.

Hänvisningen i 4 § till 108 § i kommunallagen ska på Åland avse 86 § i kommunallagen för Åland.

Hänvisningen i 12 § till bestämmelser i diskrimineringslagen (FFS 1325/2014) ska på Åland avse motsvarande bestämmelser i landskapslagen (2022:43) om tillämpning av diskrimineringslagen.

Hänvisningen i 12 § till bestämmelser i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (FFS 609/1986) ska på Åland avse motsvarande bestämmelser i landskapslagen (1989:27) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män.

Hänvisningen i 16a § till 80 och 81 § i kommunallagen ska på Åland avse 77 och 78 §§ i kommunallagen för Åland.

Hänvisningen i 17 § till 40 kap. i strafflagen (39/1889) ska på Åland avse bestämmelserna i 2 kap. i tjänstebrottslagen (xx:xx) för Åland.

Hänvisningen i 19 § till 6 § i lagen om patientens ställning och rättigheter ska på Åland avse landskapslagen (1993:61) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om patientens ställning och rättigheter.

Hänvisningen i 45 § till bestämmelser i lagen om utkomstskydd för arbetslösa (FFS 1290/2002) och lagen om allmänt stöd (FFS 48/2026) avser på Åland motsvarande bestämmelser i landskapslagen (2003:71) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om utkomstskydd för arbetslösa.

Hänvisningen i 50 § till bestämmelser om ändringssökande avser på Åland bestämmelserna i 16 kap. i kommunallagen för Åland.

Denna lag träder i kraft den

4.

LANDSKAPSLAG
om ändring av 10 § äldreagen för Åland

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 10 § 1 mom. i äldreagen (2020:9) för Åland som följer:

10 §
Äldreråd

Utöver den rätt som invånarna i en kommun har med stöd av kommunallagen att delta i och påverka beslutsfattandet i kommunen ska kommunen inrätta ett äldreråd. Äldrerådet är ett rådgivande organ som kan vara gemensamt för flera kommuner.

Denna lag träder i kraft den

5.

L A N D S K A P S L A G
om ändring av landskapslagen om tillämpning av semesterlagen på landskapets och kommunernas tjänstemän

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 1 § och 2 § 4 och 5 mom. landskapslagen (2013:43) om tillämpning av semesterlagen på landskapets och kommunernas tjänstemän samt lagens rubrik som följer:

L A N D S K A P S L A G
om tillämpning av semesterlagen på landskapets och kommunernas tjänstemän

1 §

Lagens tillämpningsområde

Med stöd av denna landskapslag ska semesterlagen (FFS 162/2005) med nedan angivna avvikelser tillämpas på Åland. Ändringar i semesterlagen ska tillämpas på Åland från det att de träder i kraft i riket om inte annat följer av denna lag. Denna landskapslag gäller tillämpning av semesterlagen på landskapets och kommunernas tjänsteinnehavare. För arbetstagare och övriga tjänstemän i landskapet gäller rikslagstiftningen om semester.

2 §

Avvikelser

Arbetsgivarens skyldighet enligt 35 § ska även omfatta skyldigheten att hålla denna landskapslag fritt tillgänglig för tjänsteinnehavarna på arbetsplatsen.

Särskilda bestämmelser för anställda i tjänsteförhållande tillämpas på landskapets tjänsteinnehavare enligt vad som gäller för statstjänstemän.

Denna lag träder i kraft den

6.

LANDSKAPSLAG

om ändring av landskapslagen om tjänstekollektivavtal

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 1 §, 3 § 1 mom. 2 och 4 punkterna samt 2 och 3 mom., 5 § 1 mom. 2-4 punkterna samt 2, 3, 5 och 6 mom., 8 § 2-4 mom., 10 § 1 mom., 11 §, 13 § 2 mom., 15 § 2 mom., 16 och 17 §§, 19 § samt 21 § landskapslagen (1978:22) om tjänstekollektivavtal, av dessa bestämmelser 3 § 1 mom. 4 punkten, 5 § 1 mom. 2 punkten, 5 § 3 mom. samt 11 §, sådana de lyder i landskapslagen 1987/64, 5 § 5 mom. sådant det lyder i landskapslagen 1989/80, 3 § 3 mom., sådant det lyder i landskapslagen 1997/75, 1 §, 5 § 1 mom. 3 och 4 punkterna och 2 och 6 mom., 8 § 2 och 4 mom., 10 § 1 mom., 13 § 2 mom., 15 § 2 mom., 16, 17 samt 19 §§, sådana de lyder i landskapslagen xx/xx, som följer:

1 §

För fastställande av villkoren i anställningsförhållandet för landskapets och kommunernas tjänsteinnehavare (nedan tjänsteinnehavare) genom tjänstekollektivavtal och för tryggande av arbetsfreden förhandlas på det sätt som bestäms i denna lag.

Det som bestäms om en kommun eller om en tjänsteinnehavare i en kommun ska tillämpas på motsvarande sätt på sammanslutningar av kommuner och på tjänsteinnehavare i en sammanslutning.

3 §

Förhandlings- och avtalsparter är:

-
- 2) på kommunernas vägnar kommunala avtalsmyndigheten,
-
- 4) på kommunala tjänsteinnehavares vägnar en sådan registrerad förening till vars egentliga ändamål hör att bevaka tjänsteinnehavarnas intressen i tjänsteförhållanden (tjänsteinnehavarförening) och med vilken den kommunala avtalsmyndigheten efter att vid behov ha hört berörda organisationer anser det ändamålsenligt att ingå tjänstekollektivavtal.

I sådana frågor där överenskommelse kan ingås genom tjänstekollektivavtal kan kommunala avtalsmyndigheten bemyndiga en kommun eller ett kommunalförbund att för egen del ingå tjänstekollektivavtal inom de gränser avtalsmyndigheten bestämmer.

Bestämmelser om kommunala avtalsmyndigheten finns i landskapslagen (xx:xx) om kommunala avtalsmyndigheten.

5 §

Bundna av ett tjänstekollektivavtal är:

-
- 2) kommuner, kommunalförbund och kommunala avtalsmyndigheten,
- 3) de tjänsteinnehavarföreningar som ingått ett tjänstekollektivavtal eller som efteråt med samtycke av tidigare parter i avtalet skriftligen godkänt det,
- 4) de registrerade föreningar som direkt eller genom mellanled är eller under avtalets giltighetstid varit underföreningar av sådana tjänsteinnehavarföreningar som avses i 3 punkten, och
-

Landskapsregeringen och kommunala avtalsmyndigheten kan bestämma annat om villkoren i tjänsteinnehavarnas anställningsförhållanden än vad som är överenskommet i tjänstekollektivavtal, om möjligheterna att anställa

eller bibehålla personal i tjänst hos landskapet, en kommun eller ett kommunalförbund eller ett annat vägande skäl det kräver. Sämre villkor för tjänsteinnehavarna än vad som avtalats i tjänstekollektivavtal får dock inte bestämmas.

Landskapsregeringen och kommunala avtalsmyndigheten ska innan ett sådant beslut om avvikelse från tjänstekollektivavtal som avses i 2 mom. fattas, bereda de övriga avtalsparterna i huvudavtal som ingåtts med stöd av 3 § 4 mom. tillfälle att yttra sig i ärendet. Kommunala avtalsmyndigheten ska dessutom höra de kommuner och kommunalförbund som berörs.

I tjänstekollektivavtal kan överenskommas att en tjänsteinnehavare som i en kommun eller ett kommunalförbund företräder arbetsgivaren inte ska vara bunden av tjänstekollektivavtalet. Villkoren i en sådan tjänsteinnehavares anställningsförhållande fastställs av kommunala avtalsmyndigheten. En kommun eller ett kommunalförbund kan dock besluta att själv fastställa villkoren för en sådan tjänsteinnehavare. Meddelande om ett sådant beslut ska snarast tillställas kommunala avtalsmyndigheten.

Det som bestäms i 1 och 4 mom. ska endast följas om landskapet, en kommun, ett kommunalförbund, kommunala avtalsmyndigheten, en förening eller en tjänsteinnehavare inte är bunden av tidigare tjänstekollektivavtal som ingåtts på andra villkor eller om den krets tjänstekollektivavtalet binder inte är begränsad i avtalet.

8 §

Med *lockout* avses en avstängning från arbetet som gjorts av landskapet, en kommun eller ett kommunalförbund och med *strejk* en arbetsinställelse som riktas mot landskapet, en kommun eller ett kommunalförbund av en tjänsteinnehavarförening som har till ändamål att vara en påtryckning på motparten i arbetstvisten genom att avbryta utförandet av samtliga tjänsteåligganden med nedan stadgade begränsningar för de tjänsteinnehavare som omfattas av stridsåtgärden.

Landskapsregeringen eller kommunala avtalsmyndigheten beslutar för landskapets respektive kommunernas och kommunalförbundens del om inledande av lockout.

En tjänsteinnehavare får endast delta i en strejk med stöd av beslut av den tjänsteinnehavarförening som utlyst strejken. Tjänsteinnehavare som avses i 2 § 4 mom. får inte vidta stridsåtgärder.

10 §

En tjänsteinnehavarförening är skyldig att övervaka att underlydande föreningar och tjänsteinnehavare avhåller sig från stridsåtgärder som är förbjudna enligt 8 §.

11 §

Kommunala avtalsmyndigheten ska övervaka att kommunerna och kommunalförbunden iakttar bestämmelserna i denna lag och i tjänstekollektivavtal. Angående övervakningsskyldigheten gäller på motsvarande sätt det som bestäms i 10 § om en tjänsteinnehavarförenings skyldighet att övervaka underlydande föreningar.

13 §

Om landskapet, kommunala avtalsmyndigheten, en kommun eller ett kommunalförbund handlar i strid med bestämmelserna i 8 eller 9 § eller

underlåter att följa det som bestäms i 11 §, ska de om inte annat bestäms i tjänstekollektivavtal, i stället för skadestånd betala plikt. Detsamma gäller om en tjänsteinnehavarförening handlar i strid med bestämmelserna i 8 eller 9 § eller underlåter att iakttäta det som bestäms i 10 §. Bestämmelserna i detta moment ska inte tillämpas på en förening som lämnat ett samtycke som avses i 9 §.

15 §

Om ett avtal på talan mot en tjänsteinnehavarförening hävts, kan avtalet inom två veckor sägas upp mot övriga föreningar.

16 §

Om en tjänsteinnehavare deltar i en stridsåtgärd som vidtas av en tjänsteinnehavarförening med stöd av föreningens beslut ska det inte anses som ett tjänstebrott.

17 §

En tjänsteinnehavare får inte utan tvingande skäl hindras att i egenskap av företrädare för en tjänsteinnehavarförening delta i förhandlingar som avses i denna lag.

19 §

En tjänsteinnehavare får inte söka ändring genom besvär i ett myndighetsbeslut i ett ärende som avses i 2 §, yrka på rättelse av beslutet eller yrka på att ärendet behandlas som förvaltningsvistemål, om tjänsteinnehavaren eller en tjänsteinnehavarförening har rätt att anhängiggöra ärendet vid arbetsdomstolen.

21 §

Landskapsregeringen och kommunala avtalsmyndigheten ska inom en månad efter att ett tjänstekollektivavtal undertecknats skicka en kopia av avtalet till riksförlikningsmannabyrån.

Denna lag träder i kraft den

7.

L A N D S K A P S L A G
om ändring av 31 § landskapslagen om klientavgifter inom socialvården

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 31 § 3 mom. landskapslagen (2022:91) om klientavgifter inom socialvården som följer:

31 §

Myndigheternas rätt att få upplysningar

Den skyldighet som avses i 1 och 2 mom. gäller också penninginstitut, om kommunen eller kommunalförbundet inte får tillräckliga uppgifter och utredningar av de aktörer som avses i 1 mom. och om det finns grundad

anledning att misstänka att de uppgifter som klienten eller klientens företrädare har lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga. Begäran ska framställas skriftligen till penninginstitutet, och en tjänsteinnehavare som förordnats av en nämnd som inrättats av det fullmäktige som avses i kommunallagen (xx:xx) för Åland är berättigad att fatta beslutet om att framställa begäran. Innan begäran framställs till penninginstitutet ska den vars uppgifter begärs underrättas om begäran.

Denna lag träder i kraft den

8.

L A N D S K A P S L A G

om ändring av landskapslagen om barnomsorg och grundskola

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 7 § 1 mom. och 8 § i del V samt 1 §, 2 § 2 mom. och 5 § 1 mom. i del VI i landskapslagen (2020:32) om barnomsorg och grundskola som följer:

DEL V PERSONAL INOM BARNOMSORG OCH GRUNDSKOLA

7 §

Anställningsvillkor

Om anställningsvillkor gäller vad som överenskommits i tjänstekollektivavtalen. På personal som är anställd i tjänsteförhållande tillämpas utöver denna lags bestämmelser, landskapslagen (2004:24) om tillämpning i landskapet Åland av lagstiftning om kommunala tjänsteinnehavare. På personal som är anställd i arbetsavtalsförhållande tillämpas utöver denna lags bestämmelser arbetsavtalslagen (FFS 55/2001).

8 §

Tjänsteinnehavarnas och arbetstagarnas allmänna skyldigheter

Tjänsteinnehavarna och arbetstagarna ska sköta de uppgifter som tilldelats dem i eller med stöd av denna lag. De ska även delta i utvecklandet av barnomsorgens och grundskolans verksamhet tillsammans med berörda myndigheter. Tjänsteinnehavarna och arbetstagarna ska i all verksamhet sträva efter att i samarbete med barnen eller eleverna, deras vårdnadshavare och daghemmets eller skolans personal, nå de mål som ställts upp för barnomsorgen och grundskolan.

DEL VI FÖRVALTNING

1 §

Kommunallagen

Om förvaltningen av kommunens utbildningsverksamhet gäller vad som bestäms i eller med stöd av kommunallagen (xx:xx) för Åland om undantag inte görs i denna lag eller i den landskapsförordning som utfärdats med stöd av den.

2 §

Förvaltning av utbildningsverksamheten

Om förvaltningen av hela eller en del av den kommunala utbildningsverksamheten sköts av ett kommunalförbund ska kommunalförbundet utse ett organ som sköter förvaltningen av den del av den kommunala utbildningsverksamheten som kommunalförbundet sköter och som enligt denna lag ankommer på kommunen. Bestämmelser om samarbete mellan kommuner finns i 10 kap. i kommunallagen.

5 §

Delegering

I utbildningsstadgan kan bestämmas att en uppgift som enligt denna lag eller de bestämmelser som utfärdats med stöd av den ska skötas av en nämnd, en viss tjänsteinnehavare eller av ett organ inom ett kommunalförbund, kan delegeras till en annan kommunal nämnd, en tjänsteinnehavare eller till ett annat organ inom ett kommunalförbund.

Denna lag träder i kraft den

9.

L A N D S K A P S L A G
om ändring av 1 och 4 §§ landskapslagen om förfarandet vid
rådgivande kommunala folkomröstningar

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 1 § och 4 § 1 mom. landskapslagen (1998:20) om förfarande vid rådgivande kommunala folkomröstningar, av dessa bestämmelser 4 § 1 mom. sådant det lyder i landskapslagen 2019/47, som följer:

1 §

Tillämpningsområde

I denna lag finns bestämmelser om det förfarande som ska iakttas när rådgivande kommunala folkomröstningar enligt 15 § i kommunallagen (xx:xx) för Åland ordnas.

4 §

Initiativ till folkomröstning

Ett initiativ till folkomröstning enligt 15 § i kommunallagen ska individualisera den fråga i vilken folkomröstning önskas. Initiativtagarna ska i initiativet försäkra att de är bosatta i kommunen och har fyllt 15 år.

Denna lag träder i kraft den

10.

L A N D S K A P S L A G
om ändring av 4 och 5 §§ landskapslagen om tillämpning i
landskapet Åland av barnskyddslagen

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 4 § och 5 § 3 punkten landskapslagen (2008/97) om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen, 4 § sådan den lyder i landskapslagen 2023/27 och 5 § 3 mom. sådant det lyder i landskapslagen, som följer:

4 §

Avvikande terminologi

På Åland ska bestämmelser om småbarnspedagogik tillämpas på barnomsorg.

5 §

Särskilda avvikelser

3) Hänvisningen i 12 § 1 mom. i barnskyddslagen till att planen ska godkännas i respektive kommuns kommunfullmäktige ska avse godkännande av den kommunala myndighet som ansvarar för barnskyddet. Hänvisningen i 12 § 1 mom. i barnskyddslagen till en budget och ekonomiplan enligt 110 § i kommunallagen (FFS 410/2015) ska avse en budget och ekonomiplan enligt 99 § i kommunallagen (xx:xx) för Åland. Hänvisningen till 6 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård (FFS 612/2021) ska avse landskapslagen (2020:13) om socialvårdens förvaltning och tillsyn på Åland.

Denna lag träder i kraft den

11.

L A N D S K A P S L A G
om ändring av 3 och 5 §§ landskapslagen om en kommunalt
samordnad socialtjänst

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 3 § 3 mom. och 5 § landskapslagen (2016:2) om en kommunalt samordnad socialtjänst, av dessa bestämmelser 3 § 3 mom. sådant det lyder i landskapslagen 2017/74 och 5 § sådan den lyder i landskapslagen 2019/30, som följer:

3 §

Samarbetsform

De kommuner som hör till ett socialvårdsområde ska ingå ett avtal om organiseringen av samarbetet enligt denna lag senast den 1 april 2019. Avtalet ska träda i kraft senast den 1 januari 2020. Kommunerna ska senast fjorton dagar efter det att ett avtal har slutits mellan kommunerna underrätta landskapsregeringen om avtalets innehåll och omfattning. På avtalet tillämpas i övrigt vad som föreskrivs om samarbete mellan kommuner i 10 kap. i kommunallagen (xx:xx) för Åland.

5 §

Förvaltning

På förvaltningen av det samarbete som avses i denna lag ska även iakttas vad som föreskrivs i 10 kap. i kommunallagen (xx:xx) för Åland, om inte annat föreskrivs genom lag.

Denna lag träder i kraft den

12.

L A N D S K A P S L A G om ändring av kommunstrukturlagen för Åland

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 7 § 1 mom., 23 § och 27 § kommunstrukturlagen (2019:29) för Åland som följer:

7 §

Beredning av samgångsframställningen i kommunen

Bestämmelser om kommunens skyldighet att under beredningen av samgångsframställningen se till att kommuninvånarna har möjlighet att delta och påverka finns i 3 kap. i kommunallagen (xx:xx) för Åland.

23 §

Antal fullmäktigeledamöter

De kommuner som går samman ska i samgångsavtalet komma överens om antalet fullmäktigeledamöter i den nya kommunen på det sätt som anges i 21 § kommunallagen för Åland. Kommunerna ska meddela landskapsregeringen antalet fullmäktigeledamöter före utgången av året före valåret eller senast i samband med den anmälan som avses i 22 § 1 mom. i denna lag.

27 §

Mandattiden för revisorerna

Mandattiden för revisorerna i de kommuner som upplöses pågår med avvikelse från vad som bestäms i 26 § efter att kommunindelningen trätt i kraft och revisorerna ska på det sätt som bestäms i 15 kap. i kommunallagen för Åland bereda granskningen av förvaltningen och ekonomin i kommunen för det år som föregick ändringen i kommunindelningen.

Revisorerna för den nya kommunen granskar på det sätt som bestäms i 14 kap. i kommunallagen för Åland, och utgående från den beredning som revisorerna i de kommuner som upplösts gjort, förvaltningen och ekonomin i de kommuner som upplösts för det år som föregick ändringen i kommunindelningen. Granskningen ska även gälla beredningen av ändringen av kommunindelningen.

Denna lag träder i kraft den

13.

LANDSKAPSLAG
om ändring av 9 § landskapslagen om tillämpning av rikets
avfallslag

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 9 § 3 mom. landskapslagen (2018:83) om tillämpning av rikets avfallslag som följer:

9 §
Ändringssökande

I beslut som en kommun har fattat med stöd av denna lag får ändring sökas i enlighet med bestämmelserna i 15 kap. kommunallagen (xx:xx) för Åland.

Denna lag träder i kraft den

14.

LANDSKAPSLAG
om ändring av 6 och 8 §§ landskapslagen om tillämpning av
lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 6 § 2 mom. och 8 § 1 mom. 5 punkten landskapslagen (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, 6 § 2 mom. sådant det lyder i landskapslagen 2019:31 och 8 § 1 mom. 5 punkten sådan den lyder i landskapslagen 2017/144, som följer:

6 §

Med avvikelse från bestämmelserna i 23 § 3 mom. i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda ska i fråga om handläggningen av ärendena i den ledargrupp som ska finnas vid den kommunala myndighet som avses i 3 § i tillämpliga delar iaktas det som bestäms i 7 kap. i kommunallagen för Åland

8 §

När det i rikets lag angående specialomsorger om utvecklingsstörda hänvisas till lagstiftning inom landskapets behörighet gäller i tillämpliga delar motsvarande bestämmelser i landskapslagstiftningen, så att hänvisningar till

5) kommunallagen (FFS 410/2015) avser kommunallagen (xx:xx) för Åland,

Denna lag träder i kraft den

15.

LANDSKAPSLAG
om ändring av 20 § landskapslagen om enskilda vägar i
landskapet Åland

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 20 § 3 mom. landskapslagen (2008:59) om enskilda vägar i landskapet Åland som följer:

20 §

Förbud eller upphävande av förbud ska delges sakägarna på det sätt som anges i 120 § kommunallagen (xx:xx) för Åland.

Denna lag träder i kraft den

16.

LANDSKAPSLAG
om ändring av vallagen för Åland

I enlighet med lagtingets beslut **ändras** 1 § 2 mom., 102 § 4 mom. och 116 § 1 mom. vallagen (2019:45) för Åland som följer:

1 §

Lagens tillämpningsområde

Grundläggande bestämmelser om val och valbarhet finns i självstyrelselagen, lagtingsordningen (2011:97) för Åland, kommunallagen (xx.xx) för Åland (kommunallagen) samt landskapslagen (1997:63) om rösträtt och valbarhet i kommunalval för personer som inte har åländsk hembygdsrätt.

102 §

Ersättare

Ersättare för en ledamot i fullmäktige utses enligt bestämmelserna i 22 § i kommunallagen.

116 §

Kommunalt fyllnadsval

Om det i en kommun vid kommunalvalet inte väljs ett tillräckligt antal fullmäktige, eller om antalet fullmäktige minskar så att det understiger tre fjärdedelar av det antal som har bestämts enligt 21 § kommunallagen, ska i det första fallet den kommunala centralvalnämnden och i det andra fallet fullmäktiges ordförande anmäla om förhållandet till landskapsregeringen, som kan fatta beslut om kommunalt fyllnadsval ifall skäl för det finns. Landskapsregeringen ska samtidigt fatta beslut om hur många ledamöter som ska väljas.

Denna lag träder i kraft den

17.

LANDSKAPSLAG
om upphävande av landskapslagen om landskapsunderstöd för
främjande av näringar i kommunerna

I enlighet med lagtingets beslut föreskrivs:

1 §

Genom denna lag upphävs landskapslagen (1989:60) om landskapsunderstöd för främjande av näringar i kommunerna.

2 §

Denna lag träder i kraft den

Mariehamn den

L a n t r å d

Föredragande minister

Parallelltexter

- Parallelltexter till landskapsregeringens lagförslag nr xx/2025-2026